

# ახეულა

ლიტერატურული ჟურნალი  
N2, 2019



„ჩემი ბილენბსიოანი“

ციცილო ბაბუციძე  
„ვინც ღიჟნი ჩვენი ჯვენი,  
ტაო და ბანა“...

## რეპაზ ინანიშვილის სახელობის ლიტერატურული კონკურსი

---

---



პიპი ტუხაიშვილის ფოტო

### გულოცაგო იუზილას!

ლიტერატურულ ჟურნალ „ანეულის“ რედაქცია თამარ შიქაძეს ულოცავს 60 წლის იუბილეს!

თამარ შიქაძე – მწერალი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ჟურნალ „ანეულთან“ არსებული ლიტერატურული გაერთიანების წევრია, რომლის ცხოვრებაც ლიტერატურული და საზოგადო მოღვაწეობის ასპარეზია...

1984-2007 წწ. მუშაობდა შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში, ახალი ქართული ლიტერატურის განყოფილებაში. არის ილია ჭავჭავაძის კვლევის ცენტრის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი;

გამოიცა მისი მინიატურული პროზის კრებული: „ხვედნიდან მხიარულამდე“ (2003); თამარ შიქაძე არის ფოტოალბომის – „დიმიტრი ვიფიანის ცხოვრება და მოღვაწეობა“ – პროექტის ავტორი და შემდგენელი (2009), ილია ჭავჭავაძის პერსონალური ენციკლოპედიის – „ხიტვანი“ რედაქციის წევრი (2010), ალბომის – „დიმიტრი ვიფიანი და მისი შთამომავალი“ შემდგენელი (სოფიო იხაკაძესთან ერთად), აგრეთვე ფოტოალბომის გამოცემის პროექტის ავტორი (2016). დიმიტრი ვიფიანის მე-6 თაობის შთამომავალი.

სადიხერტაციო ნაშრომი – „ოსუმ ბაქრაძის ცხოვრება და მოღვაწეობა“, დაიცვა 2007 წელს.

ამჟამად მისი – გურამ პატარაიას ალბომის გამოცემაზე მუშაობს...  
2013 წელს დიმიტრი ვიფიანის სახელობის მედლით დაჯილდოვდა.



# ანალიტიკური

№2. (№25) ივლისი. 2019

ლიტერატურული

ფენიქსი

გიორგი ლენინიძე – 120	
ბიოგრაფიული სკოლის ლენინიძეს .....	3
პეტრია	
სინიონ ბაბუნიძე .....	4
ბადა ქაბახია .....	7
პეტრია	
ჩაპაივანიძე კოცნა .....	11
თამაზ	
ბიოგრაფიული ვინც საქართველოს მომავალი უნდა ჩაიბაროს .....	12
პეტრია	
ამიხან ბასიანიძე ორი ნოველა .....	13
ერთი ლექსი	
თამაზ შიშქაძე მზის კაცს – მირზას .....	16
ბეჭედი	
ნოველი ბახტია ტარიელ ფუტკარაძე „ქართველოლოგიის თანამედროვე გამოწვევები“ .....	17
პეტრია	
ნელი ნახინავაძე .....	23
ბიოგრაფიული .....	25
ჩანაწერები	
ლილია ქიქოძე-სახელმწიფო თოვლით ნაფერი ჩანაწერები – გვიყვება რევაზ ინანიშვილი .....	28
პეტრია	
ნოველი ბაი მთა (მოთხრობა) .....	32
ლიტერატურული კრიტიკა	
ლილია ნახინავაძე მოგზაური ანუ მადიებელი სული .....	33
მიტოვა ლილია ნახინავაძე შეუპოვრობა პატარა ბიჭის .....	34
„ჩემი ბილდუნგსრომანი“ პოლონურიდან თარგმნა რუსულიდან კიკაელიშვილმა .....	35
ლილია ბოჩორაძის თარგმანი რუსული პოეზია .....	43
გამოვიდა ია მისაიას სიმღერების ალბომი .....	45
ჩანაწერები	
ბახტია ყანაბაძე .....	46
პეტრია	
რომი ბაიანი .....	48
ლილია ბაიანი .....	51
პეტრია	
მიხეილ ბაიანი .....	54
ლილია ბაიანი ჩემი წინაპრები .....	57
პეტრია	
ლილია ბაიანი წიგნების სასაფლაო, ანუ აზროვნების კრიზისი საქართველოში .....	59
პეტრია ბაიანი ხელნაწილი .....	61
თამაზ შიშქაძე 14 წლის მოსწავლე გიდი მირზა გელოვანით ამყობს .....	62
პეტრია	
თამაზ უჩაძე .....	64
სკოლა	
ინტერვიუ თამაზ გოზალიშვილთან .....	66
თესი ჩანაწერი	
ნილია ბაიანი .....	71

ISSN 1987-9717

ქუცუხუც-საგანმანათლებლო საზოგადოება „ანული“

---

---

ჟურნალი „ანული“ ახსებუნი  
ლიტერატურული გაერთიანება:

რეზო (მემლიანი) აღამია  
რეზაზ ბალანჩივაძე  
თამარ ბაბროშვილი  
თამარ მიქაძე  
თენგიზ შთმელიძე  
ლელია ქიტოშვილი –  
სახლთს უცხოშვილი  
თემურ ჩალაბაშვილი  
მანანა ჩიტიშვილი  
ნინო ჩხიკვიშვილი  
თამაზ ხმალაძე  
ივანე ჯაფარიძე  
ჯუბა ღებელი

მთავარი ჰედაქტოხი

თამარ შაიშველაშვილი

ჰასუხისმგებელი ჰედაქტოხი

სოფიო ჯაფარიძე

ლოგოს ავტოხი

ბიოგრაფი ზუხუბინანი

გაჰეჯანის ჰიხვედ გვედზე: დავით-ბაჰაჯი თამაჰი შანიშველაშვილის ფოტო  
გაჰეჯანის ბოლო გვედზე: დავით-ბაჰაჯი ზვიად ანანიშვილის ფოტოგრაფი

ჰელანსიის ტელეფონი: 551 00 50 58

რელაქციის ინტერნეტფოსტა: [aneuli@mail.ru](mailto:aneuli@mail.ru)

ჟურნალში გამოქვეყნებულ მასალებზე ჰასუხისმგებელია ავტოხი

ჟურნალი დაბეჭდილია სოციალური თეჰაპიის სახლში, შშმ ჰიხების მონაწილეობით

ბიოხბი ეჟონიქ



სოლომონ ლეონიძეს

ბრძენო, ენამზე, დიღო ქართველო,  
სამშობლოს აზრის გამომკვართველო!  
ახლაც თავს მაღვა შენი აჩრდილი,  
თითქოს ხმალი გაქვს გულში გაჩრდილი...  
მესმის ნაცრემლი შენი ძახილი –  
ქართლის ცხოვრების ძველი საყვირი:  
– სამშობლოს ცრემლი ვინ დაიგუბოს,  
თუ მზერ გმირს, მოსილს შავის ტილოთი  
ძველ საქართველოს, ერეკლეს კუბოს,  
მცხეთის ტაძარში შენ დასტიროდი:

სად დაჰხედ, მზეო, სად იძირები.  
რად შემოიხსენ, სამშობლოვ, ხმალი?  
ნუთუ გათავდა, გავიწირენით?...  
ყელიდან სიმწრის გდიოდა ალი.

სად დაჰხედ, მზეო, მბრწყინაო მუღამ,  
ოქროს სარკმელი ვინ დაგიკეტა?  
გმირი სახეზე იხვევდა სუღარს,  
დასამიწებელ საფლავს იგებდა...

ეს კუბო არის ქართლის დამტევი  
და მასთან ქართლიც თუ დაიღუპოს,  
ამ ცხედრის კუბოს ფიცრად დამღევით,  
დადგით ჩემს გულზე ერეკლეს კუბო!

ამიერიდან მოგკვდე ვისათვის,  
და ვიღას დრომას მე ვემსახურო?  
ვაჟ, იმედის დამარხვისათვის,  
ვაჟ, მომავლო, ვერ დანახულო!

სამშობლოს ცრემლი ვინ დაიგუბოს,  
მზეც რომ ჩაუქრა და ასპიროზი?  
ქართლს დაღამებულს, გმირს ხელდაკრეფილს,  
თავზე ნაცარყრით შენ დასტიროდი...

გეპასუხები ბრძენსა და პოეტს  
დიდი აწმყოდან შენსკენ მზირალი,  
ჩვენ წინაპართა ძველი ვიპოვეთ,  
აღსდგა სამშობლოს ლომი მყვირალი!

მე, ლეონიძე, ახალ ქართლს ვუმღერ,  
მივეყვი ზღვათა სანაპირომდი,  
მე იქ ბრწყინვალე დიდებას ვუმზერ,  
სისხლის ცრემლებით სადაც სტიროდი!

და თუ ლექსში სჩქეფს მარად მშვენებით  
სიცოცხლის – ძალთა ტკბილი ჟღერანი,  
მისთვის, რომ მიჰქრის შეუსვენებლივ  
ფაფარგამლილი ქართლის მერანი.

1939 წ.

# მავთულხლართების ტყვეები

## ციცინო ბაბუსიძის ლექსების გამო



ბელნიერი ადამიანისთვის, ვეჭვობ, ლექსი მნიშვნელოვანი იყოს. იმასაც ვეჭვობ, რომ უბედური ადამიანისთვის ლექსი უბედურებაზე მეტს ნიშნავდეს. მაგრამ, რადგან ბელნიერებაც და უბედურებაც ისევე განსხვავდება მართლაც ბელნიერება-უბედურებისაგან, როგორც ცა და მიწა, მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ სამშობლოს ბედზე დარდით შეპყრობილი უბედურისთვის ლექსი ნამდვილი ხსნა და ბელნიერებაა, ხოლო მხოლოდ საკუთარი უბედურებით შეპყრობილთათვის უფრო, თავის მოწონება – შემომხედეთ, დაინახეთ, რა უბედური ვარო!

ციცინო ბაბუსიძეს წაართვეს ადამიანისთვის ყველაზე ძვირფასი რამ – ჟანგბადი, რომელიც ასე სჭირდებოდა და სჭირდება ფილტვებს – სამშობლოს ჰაერი, ლიანვი, ზღუდრის საყდარი, თირის მონასტერი, საღვთო ხეითი, ციხე-კოშკები, „ფეხებდაბრეცილი წისქვილის“ დოლაბის ტრიალი, თამარაშნის მადლი, აჩაბეთისა და კეხვის თავზე ცხინვალიდან, ზღუდრისა და ზვარეთის კალთიდან, გუჯაბაურიდან მოვარდნილი გაზაფხული; დაკარგა ბავშვობა, რომელსაც წლების შემდეგ ყველანი ვკარგავთ, მაგრამ ამ შემთხვევაში, დანაკარგი არა წარსული, არამედ მომავალია, ანუ ის სანუკვარი მხარე, რომელიც ისევე უმომავლოდ გამოიყურება სადღეისოდ, როგორც აფხაზეთი...

სწორედ ეს უბედურებაა ნამდვილი და გაუსაძლისი; ეს არის მხოლოდ სიზმრებში და ოცნებებში ჩარჩენილი სილაღე, რომელიც მავთულხლართების ტყვეა. ამიტომაც ეს ლექსები ხან გმირული წარსულის სახით ცვივიან სულში, ხანაც თანამედროვე „ვირტუალური სამყაროს“ შიგნით და მიღმა ამტვრევენ ჩაკეტილი სულის ჯებირებს.

მზია ხეთაგური,  
მწერალი, საზოგადო მოღვაწე,  
წმინდა გიორგის ოქროს ორდენის კავალერი

## ცხინვალურად თოვს

თოვს,  
თოვს,  
თოვს,  
ცხინვალურად თოვს...  
და ოცნების თეთრი რაში  
თეთრ მინდორზე ძოვს!  
თოვს,  
თოვს,  
თოვს,  
რა ლამაზად თოვს...  
პატარძლებად მოაქვთ თავი  
ფიჭვებს, ნაძვებს, სოჭს...  
გულში ვიკრავ სიხარულით  
ტოტს, დათოვლილ ტოტს...  
თოვს,  
თოვს,  
თოვს,  
ცხინვალურად თოვს...  
ჯადოსნური თოვლის მანდილს  
ცხინვალურად ქსოვს,  
თოვლის ფიფქი,  
ციდა ფიფქი,  
მოფერებას მთხოვს...  
ცხინვალურად დაუხრიათ  
ნაძვებს თავი,  
თოვს..  
თოვს,  
თოვს,  
ცხინვალურად თოვს...

თუ...

თუ ვაზის ძირში მუხლზე დაჩოქილს,  
არ გიკოცნია შენი მიწისთვის...  
არ აგიხედავს ვაზის ფოთლიდან,  
იით მოხატულ მშობლიურ ცისთვის...  
არ გიყნოსია ყანის სურნელი,  
არ გაგიყვია საგზალი სხვისთვის...  
თუ ერთხელ მაინც არ წამოგიკრავს  
ფეხი მშობლიურ ბელტისთვის, ქვისთვის...  
სიმინდის ტომრით არა სწვევიხარ,  
ფეხებდაბრეცილ პატარა წისქვილს...  
ურმის ჭრიალი არა გსმენია,  
არ განარებდა გალობა ჩიტის...  
მდინარის ტალღას არ ჩაჰყოლიხარ,  
არ გინატრია სიმაღლე დიდ მთის...  
ამ ქვეყნადმხოლოდ შენთვის მოსულხარ,  
და იმ ქვეყნადაც – ვერ წახვალ სხვისთვის!

### ვაჟა-ფშაველას

ისე, ვით ღვინო, ძველთაძველი, რომ ფასობს მეტად,  
ასევე რწმენა – განძთა შორის უფრო განძია!  
ვაჟას სახელიც, რაც დრო გადის, მწვერვალზე დგება  
და უკვდავებით მიგვანიშნებს, რომ ღმერთკაცია!

ვაჟას ლექსია ჩვენი ჯვარი, ტაო და ბანა,  
ჩვენი უჯარმა, ალავერდი, გრემი, ბედია...  
მისი ლექსები სულის საზღვარს არტყვია ჯარად,  
ჩვენთან არს ღმერთი! – გვყავს ვაჟა და ესეც ბედია!

ცაზე ვარსკვლავებს დაითვლიან მოგვები კვლავაც,  
სულ სათითაოდ გადაითვლის ქვიშას მდინარეც...  
უფლისგან მოდის ვაჟას სიტყვის მაღლი და ძალა,  
დე, თავის ღმერთზე ლოცულობდეს მოლა მინარეთს!

ველარ გაიყვეს ყვავ-ყორნებმა ჩვენი ქვეყანა,  
განსხვავებული სასმისივით ჩამოგვარიგეს,  
გასამართლდებით! – უსათუოდ თქვენ, ვაჟას ენით,  
გადამთიელნო, და მთის ძალას მაშინ გაიგებთ!

დღეს საქართველო შვლის ნუკრივით არის  
დამფრთხალი,  
მტერს ჩვენი მიწა გაუხდია, ვაგლახ, სამიზნედ!  
ტანთ შემოვიკრათ, ვაჟას ლექსი, როგორც აბჯარი  
და საქართველო დაუულოცოთ ხსოვნის ნადიმზე!

ვაჟას ლექსია ჩვენი ჯვარი, ტაო და ბანა...

### სიკვდილთან ნაცეკვი ტანგო

ცას მოსწყდა გორგალი ცეცხლის,  
ზღვა სისხლით ღებავდა ტატნობს!  
ცეკვავენ, ბიჭები, შინდისს –  
სიკვდილთან, სისხლიან ტანგოს!

თიბავდა სიკვდილი სიცოცხლეს,  
სტკიოდა ჭრილობა მნათობთ,  
იწვოდა აგვისტო სირცხვილით,  
შინდისფრად აწვიმდა ტაფობთ...

ჩვიდმეტჯერ აფეთქდა შინდისს,  
ყაყაჩოს ჩვიდმეტი ნაღმი!  
უჭირდა გათენება დილას,  
სისხლით გალენილი ღამის...

მობეზრდა კრწანისის ველზე,  
ყაყაჩოს ლოდინი გმირთა...  
იმ ლომულ ვაჟკაცთა სისხლით,  
შინდისთან აგორდა ზვირთად!

აბორგუნენ მღუმარე ბორცვები,  
წინაპართ აღმოხდათ ოხვრა: –  
გამაგრდით, ბიჭებო, გამაგრდით,  
მაძული გვირჩება ოხრად!

ამქვეყნად, ჩვიდმეტჯერ რომ გაჩნდეთ,  
სამშობლოს გოჯიც არ დათმობთ!  
შვილებო, ხვედრია რჩეულთა –  
სიკვდილთან ნაცეკვი ტანგო!

ჰერიო, ბიჭებო, ჰერიო,  
არ გაახაროთ მტერიო“...  
შინდისის ველზე მღერიან,  
ბიჭები საივერიოს!

### სამშობლო...

ყველაფერი  
შეიძლება იყოს  
მეორადი,  
სამშობლოს გარდა!

## ყივჩალი აპრილი

რა ყივჩალივით შემომესია...  
კვირტი ასკდება ყვავილად აპრილს...  
ფიფქებად მარცვლავს ქარი ყვავილებს,  
და თეთრ გუნდებად სახეში მაყრის!  
ფუმფულა ტოტებს ვეაღერსები,  
სიმძიმისაგან ფაქიზად დახრილს,  
ესესხებიან პეპლები სურნელს  
ტურფა დედოფალს, საოცარ აპრილს...  
გაეკიდება ქარი ყვავილებს,  
ტანს გაიძარცვავს თეთრი აპრილი,  
ჩიტი აკენკავს პაწია ნაყოფს,  
ხე ამწვანდება ნაყოფდაყრილი...  
ფერები – ფერებს ჩაენაცვლებს,  
ქარი ფოთლებსაც მიწაზე დაყრის...  
სადღაც ყივჩალი ისევ ყივჩალობს,  
ჩუმად მომდგარი აქეთა ნაპირს!

## ლექსის ბილიკით

ლექსის ბილიკით ცხინვალის გზას მივუახლოვდი,  
არ მჭირდებოდა არც საზღვარი, არცა ნებართვა...  
ლექსის ბილიკით ნახანძრალი ვნახე წალკოტი  
და დავაბრუნე ყველა ვალი, რაც რამ მეძართა!  
ლექსის ბილიკით განმიახლდა ნაიარევი –  
არ მომესალმა მოძმე, გვერდით რომ ჩამიარა!  
არ მომესალმა! – და ტკივილმა არმოსაღმების,  
დარდიან გულე ასპიტივით გადამიარა!  
ლექსის ბილიკით გავექეცი ძალმომრეობას,  
გულამოსკვნილი ვტიროდი და მეკვროდა სუნთქვა,  
და ვგრძნობდი, ჩემ წინ თანდათან რომ  
ფართოვდებოდა –  
მოყვარე მტრისგან შეკუმშული ქართული რუკა!

## მდინარე მიდის...

წისქვილი ფქავს და ქარი ქირქილებს  
და გულუბრყვილოდ ჭრიალებს კარი,  
ხვიმირას როკვით უვლის დოლაბი,  
როხროხებს ხორბლის სურნელით მთვრალი.  
წისქვილის ღარზე სრიალებს მთვარე,  
ცეკვავს მდინარე ვერცხლის ქოშებით,  
თენდება... უკვე ილევა ღამე,  
ვით სადღეგრძელო თიხის დოქებით.  
ყვება წისქვილი უძველეს ზღაპარს...  
ძველ ტომარაში იყრება მინდი...  
და მეწისქვილე ვერცხლის საყურეს,  
ვერცხლისფერ ღამეს შეაწყვეტს რიდით.

წისქვილი ფქავს და მდინარე მიდის...

## ადრეული შემოდგომა

ადრეული შემოდგომა მიყვარს,  
როცა სივრცე ველარ იტევს ფერებს,  
ზეცის კარი როცა არის ღია,  
ტრფობის ცეცხლი ეკიდება თელებს.  
დრო მოვა და დაღვინდება ურჩიც,  
ფოთოლს მიწა გაუსინჯავს ჭაშნიკს,  
მერე ქარი – ამ სამყაროს ფუნჯი,  
მათ ნაკვალევს სამუდამოდ წაშლის!  
ადრეული შემოდგომა მიყვარს,  
ქარი ლექსებს ფოთლებივით გაშლის,  
დრო და ჟამი მეც შემომხვევს ხელებს,  
მეც გავყვები ქარებს, ფაფარაშლილს...  
ადრეული შემოდგომა მომდევს,  
ყვითელ ფერში გადამდნარი მთებით,  
ფოთლებივით, ამ სამყაროს ტოტებს,  
რა ოქროსფრად, რა ოქროსფრად ვწყდები...

## შემოდგომის ტანგო

მეწამული ფრთებით დაჰქრის შემოდგომა,  
სიზმრის ფერები აქვს მთა-გორს,  
მზისფერი ხეები ურცხვად შიშვლდებიან,  
ქარს ეცეკვებიან ტანგოს...  
ლალბოს ქარის მკლავზე ტოტი ფერწასული,  
ნიავეს საიდუმლოს ანდობს,  
თოვა საოცარი, თოვა ჩალისფერი,  
ბილიკს ყვითელ ოქროდ ადნობს...  
მზით ნაქარგი მთები, ნაკრძალია თითქოს,  
სიო ვერ უბედავს ამბორს,  
ცეკვავს შემოდგომა ქარის თითისტარზე,  
მიწას ყვითელ პერანგს აქსოვს...  
თოვა საოცარი, თოვა ჩალისფერი,  
ათოვს გაზაფხულებს... ათოვს...  
ფერით მეწამულით, ჯერაც ვერწასულით,  
ცეკვავს შემოდგომა ტანგოს!

## ტოლმის თანამედროვე რეცეპტი

ვეება კომბოსტო  
მთვარესავით დაგორავს  
სამზარეულოს მაგიდაზე...  
ვფურცლავ – მერიდიანებად, განელებად!  
დაბეჯითებით ვფურცლავ...  
კომბოსტოს ფოთლებში ვახვევ:  
გახეთქილ გულს,  
აფორიაქებულ სულს,  
გაცრეცილ იმედს  
და ვხარშავ –  
მოთმინების ქვაბში...





# ბელა ქებურიას პორტრეტისთვის

60 წლის საიუბილეო  
მიძღვნა

ბელა ქებურია „ზე-კარის“ ლიტერატურულ ფესტივალზე გავიცანი. პროექტში მონაწილეობის მისაღებად, თბილისიდან საგანგებოდ გავემგზავრე ბათუმში. ტრანსპორტში ულამაზესი მანდილოსანი იჯდა... ახლაც მახსოვს მისი კოლხური იერსახე, სადა, მშვენიერი, დახვეწილი ქართული ჩაცმულობა და გავიფიქრე: – მის ლიტერატურულად დასამახსოვრებელ სახეს ოდესმე ფურცელზე გადავიტან-ქეთქი (მოგვიანებით მივუძღვენი ნოველა – „ცხოვრება, როგორც სინამდვილეში“).

თაობათა აღმზრდელი პოეტის შესახებ იმდენი რამ მსმენოდა... აგერ უკვე მრავალი წელია, რაც დააფუძნა ზურაბ გორგილაძისა და ფრიდონ ხალვაშის სახელობის ლიტერატურული კონკურსი „ზღვაური“ და ასობით ნიჭიერი სკოლის მოსწავლის პოეტად თუ პროზაიკოსად ჩამოყალიბება-პოპულარიზაციას ეწევა. კონკურსი ერთგვარი ნიშაა, ლიტერატურული ამინდის განმაპირობებელი – არამარტო ბათუმურ, არამედ სრულიად ქართულ შემოქმედებით ცხოვრებაში.

ბელა ქებურია, გარდა საზოგადო ღვაწლისა, უპირველესად, თანამედროვეობის პოეტია, რომელიც პასუხობს ყოველდღიურ გამოწვევებს, თუმცა არ კარგავს ისტორიული ფასეულობას და იბრძვის ღირებულებების შესანარჩუნებლად. მის პოეტურ დინამიკაში იგრძნობა გოლგოთისკენ მიმავალი კაცობრიობის ხვედრი, რომელიც ჯერ მზადაა დაცემისთვის, ხოლო მოგვიანებით – ამძლეობისთვის!.. სწორედ, ამძლეობის და იმედის-მომცემია მისი პოეტური პარადიგმა.

პოეტი ლექსთან განმარტობისას არ ერიდება სიმართლის თქმას [ასეა ცხოვრებაშიც]... სიმართლე, რომელიც იწყება სიტყვებით: „სამყარო თითქოს ამოტრიალდა“... პოეტის მისტიციზმში „კომპასი უგზო-უკვლოდ ტრიალებს“, რომ „ვიცინით, ვტირით, ვლაღობთ და ვწუხვართ“, ამასობაში კი ყველაფერი მასკარადს დაემსგავსა. ალბათ ამიტომაც, „მზე რომ ერთ სხვისაც ვერ იმეტებს“, თითქოს ზეციური განაჩენია, რომ „გაწყალდა სისხლი, ზნეკეთილი და ლამაზი ერის“...

პოეტის წარმოდგენაში წუთისოფელში, ადამიანური ვალი თანადგომაშია „და თუ გავწვიროს უგუნურმა, ხელი უნდა შემამველო“... ჭეშმარიტების გზათა ძიებაშია მადლიანად ამბობს: ოღონდ შენ არ გამოჯავრდო და... „ეს სიცოცხლე... მიდის-მოდის, მტკივა, მაგრამ არ მწყინდება“... გასაცარია, რომ ჩემი, შენი თუ სხვისი ტკივილი პოეტურად აქვს გასიგრძელებული: „სიზ-

მარშიაც და ცხადშიაც, მინდა ჩემი – ჩემად მქონდეს“...

ამასობაში, მივადექით რაღაც ისეთს, „რომ გეხვევა თავბრუ და... ანდა გესხმის თავს რეტი“... აქაც უდიდესი ტკივილი აღმოცენდება, რისი მიზეზიც მიმქრალი შარავანდედია, დაკარგული დიდებაა და გარდაუვალი რეალობა-მიხვედრილობა, – „ახლა სხვისი ჟამია!“... პატრიოტულად წუნს: „იქნებ, მეც ვერ ვივარგე?!“ იქნებ „ფარა უფლის გზას ასცდა, ღვთისმშობელო, მარიამ!“ ჰოდა, მოხდა ის, რომ ტკივილსაც შევეჩვიეთ, მოგვერღვა საზღვარი, სინამდვილე იქცა ზღაპრად და აწმყოდან გავიქეციეთ უძომავლოდ დარჩენილები. ამიტომაცაა, რომ გვიწევს წინაპართა ლანდებისგან გაქცევა, ამიტომაცაა, რომ დაუნანებლად გვეუბნება პოეტი: „უცნაური ერი ხარ, მისტიკური ერი ხარ, წესით უნდა ტიროდე, შენ კი, მაინც მღერისხარ!“...

მემღერება და ვმღერო, მეტყვი შენ, ათასჯერ გაყიდულ და გასაყიდო, საქართველოვ, ნიკო ლორთქიფანიძის მერე კიდევ უფრო დაქუცმაცებულო, გათითოკაცებულო, გადასხვაფერებულო, სამშობლოვ, შენ, ვის მარღვებშიც პოეტის სიტყვა ექოსავით დაივლის სიტყვებად:

„გითხრათ – არა ხართ ამ ნდობის ღირსი, გითხრათ – მოჰკვეთეთ მუხლი ხარ-ირემს, ახლა, მშობლის იმ იმედით გიცდით, მონანიებას, ვინძლო, აპირებთ!“

რამდენად მრავლისმთქმელია სიტყვა „ვინძლო“ ბელა ქებურიას შემოქმედებაში, რამდენად ზომიერადაა მორგებული არსებულ რეალობას, რომ უცაბედად უპირისპირდება მონანიების საპირწონე ქმედება: „თქვენს ტყეებს ხერხის ხმაური ჰზარავს“, „თქვენს დაღლილ ზეცას ტყვიის ფერი აქვს“... ჰოდა, იღვრება „აღლაცების ყალბი სიწირფელე“, ბატონობს „ცრუ მგზნებარება, ცრუ თავდადება“ და...

„გაოცებაზე მეტად აოცებს“... აოცებს პოეტს ის, რომ „ხალხს მახსოვრობა უფრო დიდი აქვს, ვიდრე ძაღლს ლუკმის – გადაგდებულის“. აოცებს ის, რომ უვიცს ყოველისმცოდნე ჰგონია თავი, ხოლო ერთადერთ კანონად იქცა გილიოტინა, სამართალს ამოფარებული კაცობრიობა კი „უღირსი ხელით ეპოტინება – ზნეობას“, რომელიც ერთგვარ თავშესაფრად ქცეულა. სამართალი კი არ აყოვნებს ზოგადად, მართალია ხშირად ურძით დადის, მაგრამ მთავარია, რომ მოძრაობაშია. სწორედ ამაზე გვაფხიზლებს პოეტი: „თქვენი წისქვილის ღარში მიდიან, მერღოვნი და წყალწაღებულნი“!.. თუმცა, პოეტს, რომელსაც „ყოფნის გამბედაობა“, არც მთლად სიმართლეს აპატიებს თანამედროვეობა. აბა, როგორი მოსასმენია შვილებისთვის: „მიტოვებულ მშობელსა ჰგავს, მთაზე გოდრით ამოყვანილს, სახლი, რომლის ბუხრიდანაც არ ამოდის ლურჯი კვამლი“...

ფუნქციონარბაცე თაობას გვაფრთხილებს, რომ არ დავტოვოთ სოფელი, არანაირი შეთავაზების და ფუფუნების სანაცვლოდ, თორემ ხომ გესმით „ქარს ყავლგასულ სახურავზე, რახანია წანწალი აქვს“, შენ საბუნებრივად დევეულ ოდას კი მტერი ეპატრონება, გამეცადინებულია გამოკეტოს ოდის კარი, ყოველივეში კი ბრალი „ხმალდაყრილ დრო-ჟამს მიუძღვის“... ემიგრანტობის სევდა

ვიდრე შეგიპყრობდეს, პოეტი წინასწარმეტყველივით გვამცნობს: „ველარ ეშვები წინაპართ ნაფუძარებზე ხეტიალს“..  
საოცარია, რომ ასე ერთ ხელოვანში, ბელა ქებურიაში ცხოვრობს მწერალი, ფერმწერი, მუსიკოსი... საოცარია, რომ პოეტური შემოქმედების საიდუმლო მუხტი კოლხეთიდან იღებს საწყისს და იმდენად ძლიერი ექო აქვს მისგან თქმულ სიტყვას, რომ ჯერ შავი ზღვით მოივლის სააქაოს, მერე ქვეყნის ყველა კუთხე-კუნჭულს მოეალ-ერსება და მუსიკალურად დაასრულებს ყოველდღიურ სათქმელს არაჩვეულებრივ წიგნში „მთვარის გემბანზე“...

ირაკლი შამათავა,

მწერალი, კავკასიის სამართლის სკოლის დოქტორანტი;  
გურამ რჩეულიშვილის, ილია ჭავჭავაძის,  
ნიკოლოზ ბარათაშვილის, დავით აღმაშენებლის  
პრემიების ლაურეატი



## ბანა ქახუჩი

### ტაო-კლარჯეთში

ხრიოკ უდაბნოს ხელთ უპყრია რტო ზეთისხილის,  
დალოცვილია, ვინც ამ გზით და ბილკით ივლის,  
აქ არც დაფნაა და არც ჯარი მოდაფდაფეთა,  
მაგრამ გზად მხვდება, ხანძთა, ოშკი, ხახული, ბერთა.

თორთომის წყალი კვლავ ჩაივლის ნაცნობ  
ნაპირებს,  
იქ, მაღლა მთებში ლალუმების ფეთქება ჯერი,  
ნუ გგონია რომ გაავდრდა და წვიმას აპირებს,  
ხანძთელი ტირის, ჩამოექცა მის ტაძარს ჭერი.

შენს ძველ ტაძრებში, გადაფხეკილ, დაშლილ  
კედლებთან,  
ჩემი კურცხალი დაგიტოვე, გულის ნიშანი,  
მუდამ მახსოვხარ, ჩემი სული ადრეც გექმებდა,  
ახლა სათქმელი ცრემლითა და ლექსით გითხარი.

**P. S.** ასე მგონია შენთან ყოფნა იყო სიზმარი.

### ტბეთის ტაძარი

აქ ვარსკვლავების ოქროსფერ მტევნებს,  
მზე დილით აჭრის, როგორც აკიდოს,  
რომ სხივციმციმა ტბეთის ტაძარზე,  
ჩემი წინაპრის ცრემლად დაჰკიდოს.

### იშხანი

აქ გენიოსის ნიჭი გაბრწყინდა,  
მაგრამ თუ ვისი – უკვე ვიცანი,  
ცრემლები ჩქერად გულზე მაწვიმდა,  
ვით გაოგნება – იღვა იშხანი.

### შატბერდი

თუნდაც ჩამიქრეს თვალში ნათელი

და გულმაც მითხრას – დაცხრი! დაბერდი...  
მე დავბრუნდები, მე დავბრუნდები,  
რომ კიდევ ერთხელ ვნახო შატბერდი.

### ხანძთა

ასე მგონია, აბორგდა სული  
და გული ლამის საგულეს ასცდა,  
ჩვენგან უღმერთოდ მიტოვებული,  
ბოლო სანთლის წინ ლოცულობს ხანძთა.

### ბერთა

ვწუხვარ, ცრემლები გულს მიდაღვენ,  
ვფიქრობ, ეს ჩემი ერიც დაბერდა,  
ვერ მიგვიგნია არსის სათავე,  
მაგრამ კლდის წვერზე ავაგეთ ბერთა.

### პარხალი

მოჩქეფს მდინარე, როგორც მანამდე...  
და ლურჯი ზეცა ტაძარს დაჰხარის,  
თუმცა, შორია „მეფე – ბანამდე“,  
მასპინძელივით გვხვდება პარხალი.

\* \* \*

ხსოვნა ტოტებს შერჩენია,  
ნისლის ფთილის მაგვარად,  
რაც გეგონა – რომ შენია,  
მოვიდნენ და წაგგვარეს...  
ყველა საზღვარს გადახვედი,  
ხრამის პირას ქანაობ,  
შუბ-ნასროლი გტკივა გვერდი,  
საით მინა-ნა-ნაობ?!

დაეგლიჯა ღრუბელს ფრთები,  
ქრება ვარსკვლავთ ბწყარედი,  
შენს სიკვდილს ვერ დავესწრები,  
წა - ვე - დი !

## უხმო და შორეული მონოლოგი მის უწმიდესობას

არ ვიცი, რატომ... მაგრამ ყველაფერს,  
აზის ტკივილის რუხი ბეჭედი,  
გადაავიწყდა ზეცას ღიმილი  
და ცა უჭირავს ღრუბელს ბეჭებით.

უცებ სულიდან დაიქცა წვიმა  
და აერიათ გზები იმედებს,  
გული ჩაჩუმდა და მოიწყინა,  
მზე რომ ერთ სხვისაც ვეღარ იმეტებს...

სამყარო თითქოს ამოტრიალდა,  
კომპასი უგზოუკვლოდ ტრიალებს,  
სიკეთე დაგვრჩა გაღმა ნაპირთან,  
(რა ეშველება ადამიანებს?)

ჩვენი სიცოცხლე ისე გარუხდა,  
რომ ძალა ხდება თავი და ბოლო,  
ვიცინით, ვტირით, ვლაღობთ  
თუ ვწუხვართ  
– მასკარადია მხოლოდდამხოლოდ!

...და რწმენის კოდი – ყლორტი იისა,  
სულში სურნელად მიმოფრქვეული,  
ხსნა-მხოლოდ თქვენი მაღალი მზერა,  
სახარება... და ლექსთა რვეული.

ასე მგონია, გაწყალდა სისხლი,  
ზნეკითილი და ლამაზი ერის,  
ბანის გუგუნით ზეცას სწვდებოდა  
და დღეს უმწეო კრინით რომ მღერის.

ძილშიც, ღვიძილშიც მტკივა სამშობლო,  
რადგან ბოროტი ძალუმარესობს,  
რა გვეშველება, იქნებ გვიბრძანოთ:  
– უწმიდესო და უნეტარესო!

განცდით დაღლილი გონება როცა –  
(იშვიათწილად), მიმოიფხიზლებს,  
თვალეებში მრჩება ცრემლთა არილი  
და უსაშველოდ ცისფერი სივრცე.

მერე ხმა თბილი... სულში ჩამწვდომი...  
მიღმა ქვეყნიდან აქეთ მხმობელი,  
ყველა დარდის და ყველა ტკივილის,  
უსათუთესად განმბრძნობელი.

სიკეთით სავსე ბგერა და მზერა,  
ანგელოსივით სულში ალერსობს,  
– თქვენ ჩვენდა სასოდ!  
– ჩვენ თქვენდა ლოცვად!  
უწმიდესო და უნეტარესო!

მოღიხართ ჩვენთან, ცოდვილ შვილებთან,  
(შურს, გესლს და ბოლმას რომ ვერ ვიოკებთ),  
გვბანთ ჭრილობებს და თრგუნავთ ქიშერას,  
მზის მალამოს სცხებთ სულის ღიობებს...

გვპატიობთ ყველა ვნებას და წყენას,  
გრიგალებს – სულში რომ დათარეშობს,  
ღიდება მალლა!... დაბლა – კი თქვენა!  
– უწმიდესო და უნეტარესო!

## ვშლი ბლოკნოტიდან ძველ მისამართებს...

ვშლი ბლოკნოტიდან ძველ მისამართებს,  
სახელებს... უკვე ჩარჩოში ჩასმულთ,  
დაბადების დღე შეითამაშებს,  
ჩინჩხლებს შემაყრის, არაფრით არ სურს,

დატოვოს ჩემი უბის წიგნაკი,  
ფურცლებზე ფიქრთა ფარას მიდენის,  
მაგრამ წარსული დაერქვა რაკი,  
იცის, სხვა მოვა ხვალ და ... იმდენი

ახალი ხმა და ახლი სახე  
და ქარიშხალი (ჩარჩოს გარეშე),

აღარც კი მკითხავს – სად შევასახლე  
და რომ ამ ბინას სულ სხვა დაეძებს...

...იგი, ვინც უკან აღარ დაბრუნდა,  
მაინც იმედი ჰქონდათ ბოლომდე  
და განძის ნაცვლად ხელთ შერჩათ ხურდა,  
თუმც საკვაძური მაინც ბოლავდა.

ახლა წარსული ცრემლებით თვრება,  
ქარს მიაქვს ის, რაც გადარჩა მათგან,  
ის, ვინც ელოდა – ჩარჩოში ხვდება...  
მოკლედ!

პარტია გ ა - დ ა - თ ა - მ ა შ - დ ა!

## დიალოგი ქართულ სიტყვასთან

დამსკლარია ტოტზე კვირტი, სისხლი ძარღვში ზღვად ხმაურობს,  
მზე ტახტიდან გადმობრძანდა და ტალღებთან ნანდაურობს...  
აიფოფრა სიტყვის ტალღა, შემომასკდა ვით ზღვაური...  
– თუკი ჩემი ნახვა გინდა, ჩემს ლექსებში ვმოგზაურობ.  
მოდე, ძველ გუჯრებში შევხვდეთ ან სამყაროს ახალ კართან,  
მომაქვს შენი ჯიშის კოდი, ლაზარე ვარ, გაგიმართლა!  
ვარ მეშვიდე ან მეცხრე ცის ბილიკების სიახლოვეს,  
ოღონდ გთხოვ, არ დაივიწყო, რომ შეხვედრა თავად მთხოვე...  
...ვაი-თუ, ვიწრო გზაზე შეგვხვდეს და გაგვწიროს უგუნურმა,  
ხელი უნდა შემაშველო, თუკი მიცნო შენმა გულმა...  
...ეს ხომ ჩვენი სიზიფეა, აღმართ-აღმართ ქედდარეკით,  
მიგვაქვს უფლის ტაძრისაკენ, ქერუბიმთა ხარის რეკვით!  
მეც შევბედე: – ვიცი, რომ ხარ, მბრძანებელი დარბაზების,  
თუმცა ხშირად მიწყრებოდი, ხანდახან მეც გაბრაზებდი,  
მაგრამ ხშირად, ნისლებს მიღმაც გცნობდი, თუმცა ვერ გხედავდი,  
მიტომ თრთვილად მიმოგქარგე, ხან უბრალოდ, ერთ ხელ გრგავდი...  
იქნებ შევხვდეთ დედა-ენის საწყისთან ან ბოლო კიდეს,  
თოთო მარცვლებს როცა ვსინჯავ, შესაძლოა, ვმკიდე კიდეც...  
ოქროსფერი სიტყვის ყანა, ძნად რომ შევკრა ან სხივთ კონად,  
მადლი უფალს, ქართულ ლექსის ჟრუანტელი მოიგონა.  
მეც მსურს შენი სიბრძნის მტევანს, მივაპკურო მადლ-მირონი,  
კელაპტარად ვაბრიალო – იმ საქმეთა საგმირონის...  
გუშინწინ თუ... დღეს თუ... ხვალ თუ... იყო, არის და იქნება!  
ხელს ჩამავლებ, წამიყვან თუ... იცი, ვინ ვარ!.. და ფიქრებად  
ვულკანივით მახობოქრებ, თუ ნისლივით გაფრინდება –  
ეს სიცოცხლე... მიღის-მოდის, მტკივა, მაგრამ არ მწყინდება...  
რომ მუდამ შენ გემსახურო, ვწერო ბოლო სუნთქვის ხმამდე,  
ოღონდ შენ არ გამიჯავრდე, ოღონდ ჩემო – შენად გყავდე!  
ნუ დამიგდებ უპატრონოდ, ლექსებს ხელი ჩამიჭიდე,  
მოარიდე ბოროტს, ავგულს, ბოღმიანად მოქირქილეს...  
მზის სხივი ვარ, ნამის წვეთი, ღრუბლის თეთრი ქარავანი...  
თუ შენ არა, მალა – ღმერთი დაბლა, ალბათ, მყავს არავინ...  
ვისაც ისე ვეყვარები, რომ მაჩუქებს მზის მარმაშებს  
და როდესაც არ ვიქნები, ამ სხივებით ითამაშებს.  
...როგორც ბაღლი წარმოსახვით აგებს ღრუბლის ციხე-კოშკებს...  
სიზმარშიაც და ცხადშიაც, მინდა ჩემი – ჩემად მქონდეს  
სიტყვა... მიწა, რჯული, წყალი, ენა, გული, სისხლი, თვალი,  
მზე და მთვარე, ზღვა და ტალღა, პალმა, ქარი იალქანთან...  
მოფარფატე თოლიები, თევზი, ბადე და ძლიერი  
ხარი, ქედი, მუხლი, მკლავი – მძლე დავითის თუ თამარის –  
სიბრძნე, სითბო, სილამაზე... ასე შემდეგ... და ამაზე,  
ალარ ვლაობთ... მიბრუნდები, მეც ლექსებში მიმაქვს იგი,  
წარსულ – აწმყოდ – მომავალში... შეეშველეთ, დროის ქარში,  
რომ არ მოხვდეს, არ გაცუდდეს, ჩვენი ნატვრაც და წუხილიც...  
თუმც, სულ ნებადართულს მაძლევთ, მე მიტაცებს ის ხეხილი...  
ხმელეთსა თუ ზღვების მიღმა, სადღაც ვარსკვლავთ სიახლოვეს,  
შენს იღუმალ ბაღში ხარობს, ვერ გადავალ სადაც ღობეს!  
– ნუ, წუწუნებ! – მითხრა სიტყვამ,  
– ღვთის სამოთხე... ღვთის ტაძარი...  
ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო მოგიღობე!..

P.S. ვგრძნობ, კვირტივით სკდება გულიც,  
დედამიწა თრთის, ხმაურობს...  
და დღეიდან მე და სიტყვა,  
თქვენს ძარღვებშიც ვმოგზაურობთ!

# ჩვენს იმანიში



## კოცნა

ქალბატონი ნინო შინ ბრუნდებოდა. შაბათი იყო, სამუშაო სამ საათზე დაემთავრებინა, ბაზარში გამოველო, ცოტა ხორცი ეყიდნა, ცოტა ყველი, ცოტა კართოფილი, ერთი მანეთის მწვანელიც დაემატებინა, გაჩერებასთან იდგა და ტრამვაის უცდიდა.

შაბათს ხომ ყველა მოზრდილი ადამიანი კარგ გუნებაზეა! ქალბატონი ნინოც სასიამოვნო ფიქრებში იყო გართული. „შინ რომ მივალ, – გეგმავდა დღის დარჩენილ ნაწილს, – გემრიელ სადილს გავაკეთებ. სუფრას აივანზე გავშლი. – დღეს ალბათ იასამანი ძთლად გაიფურჩქნებოდა, – ელიზბარს იმ გადაძალულ „წინანდალს“ გამოვუჩენ, ნანულის ლიმონათს ვუყიდი, მაგნიტოფონს ჩავრთავთ და ჩვენებურად, ტკბილად ვისადილებთ. მერე ჩემს ახალ კაბას ჩავიცვამ, ნანულის ბაბთას გავუხამებ, ელიზბარსაც პიკეს ქათქათა ხალათს ჩავაცმევ და კინოში წავალთ. ადრე წავალთ, ისე, რომ ბაღში გავლაც მოვასწროთ.

მაგრამ უცებ, თითქო ვიღაცამ დაუძახაო, მიიხედა. მიიხედა და დაინახა, რომ იქვე, სამკერვალოს ალუმიანის მოაჯირს ერთი თვალტანადი ყმაწვილი კაცი მიჰყრდნობოდა, ილიაში სახაზავი ქალაღის გრავნილი ეჭირა და უცნაური აღტაცებით იყურებოდა. მას უყურებდა, ნინოს. ნინო ჯერ დაფიქრდა – ნაცნობი ვინმე ხომ არ არისო. მერე თავს გაუწყრა – რა თხუთმეტი წლის გოგონასავით ვაცეცებ თვალებსო. რამდენიმე ნაბიჯით გაშორდა იქაურობას. ჩანთა მეორე ხელში გადაიტანა და თმა შეისწორა.

ტრამვაი ჩამოდგა, ქალბატონი ნინო აჩქარებით ავიდა, ბილეთი აიღო და წინ წაიწია. მაგრამ ის იყო დაიძრნენ, რომ ვიღაც მოხუცმა ქალმა ფული მიაწოდა – გადაეცი შენს გახარებასო. შებრუნდა და...

ისევ იმ თვალებს შეეფეთა – ლამაზს, აღტაცებულს. ახლა სულ ახლოს, ახლოს.

ბრაზი მოედო. თეთრი, გამჭვირვალე თითები აუთრთოლდა, ფულს ანგარიშშიუცემლად შეუშვა ხელი და მობრუნდა.

„თავხედი, – ფიქრობდა და იკნებდა ტუჩებს, – თავხედი...“

ტრამვაი უჩვეულოდ ნელა მიდიოდა.

– დიდი ბოდიში, ქალბატონო, – მოესმა მამაკაცის

დაბალი, მკერდისმიერი ხმა. – დიდი ბოდიში, ქალბატონო, შეიძლება მოგმართოთ?

უნდა მიეხედა! მიიხედა და ნახა, რომ ყმაწვილს აღტაცების შუქი ჩაჰქრობოდა და იმ ლამაზ თვალებში ეხლა შიში თუ კაემანი ედგა.

– დიდი ბოდიში, ქალბატონო, უთუოდ კადნიერებად ჩამომართმევთ, მაგრამ არ შემიძლია არა გკითხოთ.

– რა გნებავთ?

– ზაალიშვილი ხომ არ ბრძანდებით?

– რომელი ზაალიშვილი?

– ზაალიშვილი... იცით რა! ძალიან გაწუხებთ. \*მაგრამ, მაპატიეთ, მე, აი... უბისჯიბიდან სურათი ამოიღო და გაუწოდა, მე მეგობარი მყავს ზაალიშვილი. ის თქვენ საოცრად გვათ. ნახეთ!

ნინომ სურათს დახედა და გულზე უცებ მოეშვა. სურათი მართლაც საოცრად ჰგავდა. მრგვალი სახე, მკვეთრად გამოხატული სქელი ტუჩები, გადაბმული წარბები, მოკლედ შეჭრილი ხუჭუჭი თმა... ეგ იყო. რომ სურათში გაცილებით პატარა ჩანდა, თვრამეტი, ოცი წლის...

– ნამდვილად მგავს. რა ჰქვია თქვენს მეგობარს?

– ლილი. ლილი ზაალიშვილი მოსკოვის უნივერსიტეტში სწავლობს. ჩვენ ერთმანეთს ვწერდით. მაგრამ ეს ორი თვეა არაფერი ვიცი მისი. მე მეგონა თქვენ მისი და, ან... მე მეგონა თქვენ გეცოდინებოდათ რამე.

ნინომ ღიმილით შეხედა ჭაბუკს. ჭაბუკი აბნეული იყო, აწითლებული. ეძებდა და ვეღარ ეპოვნა ჯიბე.

– ძნელი იქნებოდა. მისთვის იმის გაგონება, რომ ის, ნინო, ზაალიშვილი არ იყო. რომ მან არაფერი არ იცოდა ლილის შესახებ. მაგრამ მაინც უნდა ეთქვა ეს და თქვა.

ახალგაზრდა კაცს კიდევ უფრო მუქი ჩრდილი ჩაუდგა თვალებში, კიდევ უფრო გაწითლდა. ერთხელაც მოიბოდიშა, უკან დაიწია და უმწეოდ მიმოიხედა. მაშინ ნინოს მოუნდა, რომ რაღაც კარგი, რაღაც თბილი სიტყვა ეთქვა მისთვის. უფრო მეტიც – მოუნდა, რომ დედასავით მოჰფერებოდა ლამაზად ატალღებულ ქერა თმებზე, მაგრამ მხოლოდ ამის თქმა მოახერხა:

– ნუ სწუხართ. ის უთუოდ მოგწერთ. მალე მოგწერთ. აი ნახავთ!

ტრამვაი გაჩერებულიყო. ერთმანეთს გაუღიმეს და ნინო კარისკენ წავიდა.

ღიმილი არც ძირს მოშორებია. სირბილით აიარა კიბე.

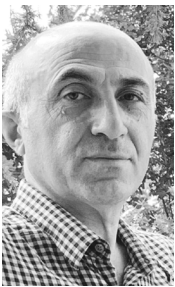
ელიზბარი დაბრუნებულიყო. თავის მაგიდას მისჯოდმოდა და რაღაც ქალაღებს აშმაშურებდა. ნინომ ჩანთა კარებთან მიავლო, გაკრიალებულ იატაკზე გასრიალდა და, როგორც თხუთმეტი წლის წინათ, სტუდენტები რომ იყვნენ ისიც და ელიზბარიც, ყელზე შემოეჭლო, თავი აუწია და...

ჰკოცნიდა დიდხანს, დიდხანს, დიდხანს. ხანდახან ესმოდა ელიზბარის გაკვირვებული ამოძახილი. ხედავდა მის გოცნებულ თვალებს. მაგრამ ეს მხოლოდ აცინებდა. და ისევ ჰკოცნიდა, ჰკოცნიდა. ჰკოცნიდა...

„ცისკარი“ №1, 1958

\* ინანიშვილის ეს მოთხრობა გამოქვეყნდა მხოლოდ ერთხელ და შემდეგ არცერთ კრებულში არ დაბეჭდილა – „ცისკარი, №1, 1958

ბიოგრაფიული



ვინც  
საქართველოს  
მომავალი  
უნდა ჩაიბაროს...

ჩვენი ნიჭიერი ახალგაზრდების წარმატებების შესახებ არცთუ იშვიათად გვსმენია და წაგვიკითხავს, რაც სამართლიანად გვიჩენს იმედს, რომ ჩვენი ქვეყნის მომავალი საიმედო ხელში დავივულოთ.

ამ დღეებში სრულიად შემთხვევით გავხდი ძალიან კარგი ამბის მოსწრე და მინდა, რომ ჩვენი ჟურნალის მკითხველს გავუზიარო ჩემი სინარული საოცრად კეთილშობილი და ღირსეული ახალგაზრდების გაცნობით. იმ საღამოს თბილისურ რესტორან „ქართლის“ დარბაზში რამდენიმე სუფრას უკვე უჯდა სტუმარი, როცა ერთბაშად ოცამდე ახალგაზრდა შემოვიდა და მათთვის განკუთვნილ მაგიდასთან დაიკავა ადგილი. მათმა სანიმუშო საქციელმა, ერთმანეთის მიმართ სათუთმა დამოკიდებულებამ უმაღლესი საზოგადოების ყურადღება და ყველას გაუჩნდა წადილი, შეეტყო, თუ ვინ იყვნენ ლექსის, სიმღერისა და ცეკვის ასერიგად სათუთად დამფასებელი და მცოდნე ეს ყმაწვილები?

აღმოჩნდა, რომ კასპის მუნიციპალიტეტის სოფელ ახალქალაქის საჯარო სკოლის კურსდამთავრებულე-

ბი პედაგოგებთან ერთად თბილისში აღნიშნავდნენ სკოლის დასრულებას. ამ ულამაზესი ქართული სოფლის ხსენებამ მე უმაღლესი გამახსენა ჯავრიშვილთა საინო გვარის წარმომადგენლები, კერძოდ, კი სულმნათი ქალბატონი დარეჯან ჯავრიშვილი, რომელიც ამ სოფლის ბიბლიოთეკას ედგა სათავეში და თავისი მხარის დიდი მოამაგე და პატრიოტი გახლდათ. სწორედ მისი მეოხებით მოვხვდი მე, დამწყები ჟურნალისტი, პირველად ამ ისტორიულ სოფელში.

ახლა სამი ათეული წლის შემდეგ, სრულიად შემთხვევით შევხვდი ამავე სოფლის ახალგაზრდა თაობას, რომელმაც ისე კეთილად დაამახსოვრა თავი უცხო ადამიანებს, ვინც იმ საღამოს რესტორანში იმყოფებოდა, რომ რამდენიმე მათგანი მიკროფონთან მივიდა, გულწრფელად მიულოცა ახალგაზრდებს სკოლის დამთავრება და სინარული გამოთქვა, რომ მათი სახით საქართველოს სანუკვარი მომავალი დაინახა. მე ამ ყმაწვილებს პირადად არ გავცნობივარ და არც მათი გვარ-სახელები ჩამინიშნავს. თუმცა, საჭიროდ ჩავთვალე, მივსულიყავი აქვე მყოფ სკოლის დირექტორთან, ქალბატონ ნანა სურამელთან და მის თანმხლებ რამდენიმე პედაგოგთან, მდებარე დამხმარე თავი იმ ხვარეილი მოსავლისთვის, რამაც გული ასე გაგვიხარა და საქართველოს უკეთესი მერმისი გვარწმუნებინა.

გილოცავთ, ძვირფასო ახალქალაქელო ახალგაზრდებო, ცხოვრების დიდ შარავნაზე დადგომას, მე თქვენში დავინახე საქართველოს საიმედო მცველი და გამფრთხილებელი. სულ აღმავლობით გეველოთ!



## ამიხან ბასილაშვილი



### იყავით, ვითარცა ბავშვნი

ეს ამბავი პოლიტიკურად ცხელი და გეოპოლიტიკურად სტრატეგიული რეგიონის ერთ პატარა ქვეყანაში მოხდა. ჩვენი მთავარი გმირი თერთმეტი წლის ბიჭუნაა, რომელსაც ფეხბურთი ამქვეყნად ყველაფერს ურჩევნია. ბიჭუნას რომ ჰკითხოთ, ფეხბურთი ყველაზე დიდებული გამოგონებაა. ბევრი იზიარებს ბიჭუნას აზრს. ფეხბურთი ხომ არა მარტო სპორტული ჟინის მომკვლელი სპორტის ერთ-ერთი სახეობაა, არამედ მას ადამიანის გაკეთილშობილებაც შეუძლია. ფეხბურთის მოყვარულები დაგვეთანხმებიან, რომ მოედანი ერთგვარი სცენაა, სადაც დიდი ფეხბურთელები დიდებულ სპექტაკლს თამაშობენ, მწვრთნელები კი რეჟისორები არიან. სტადიონი თეატრია, სადაც გულშემატკივრები კათარზისს განიცდიან. ცხადია, ამ ყველაფერს ბიჭუნაც გრძნობს, მაგრამ მის გულში დატრიალებული გრძნობისგან წამოშლილ ფიქრებს ჯერ სახელებს ვერ არქმევს. ფეხბურთის ეს არტისტული აღწერა მაგანი მწერლის გამოგონებაა და მას მტკიცედ სჯერა, რომ არ აჭარბებს, რადგან ერთ დროს თავადაც ბავშვი იყო და ფეხბურთი მასაც ბიჭუნასავით ყველაზე მეტად უყვარდა.

არცთუ დიდი ხნის წინ დასრულდა ყოველთვისწლიური დღესასწაული, სახელად მსოფლიო ჩემპიონატი ფეხბურთში. თასი იმან მოიგო, ვისაც უნდა მოეგო, მაგრამ თასამდე მოულოდნელი რაღაცეები მოხდა.

მსოფლიო ჩემპიონატს პატარა ქვეყნის მტერი – დიდი ქვეყანა მასპინძლობდა. ახლა რა იყო ამათი მტრობის ამბავი – არაფერი დიდი, რახან მე დიდი ვარ, უნდა გადაგყლაპო და რახან შენ პატარა ხარ, უნდა გადაიმეყლაპინო, ორივე ერთად გვერდიგვერდ ვერ მოვთავსდებითო.

დიდი ქვეყანა არშემდგარი სახელმწიფო იყო და შემდგარობისკენ ჯერ კიდევ შუასაუკუნეების თუ უფრო ადრინდელი მეთოდებით მიიწვედა, არადა ფეხბურთი უკვე კარგა ხნის გამოგონებული იყო და მის გამაკეთილშობილებელ თვისებას ამ დიდი ქვეყნის ტლანქ გონებაზე თავისი კვალი ჯერ კიდევ ვერ დაემჩნია. ესეც უკვე ხსენებული მწერალ-გამომგონებლის ვერბალური თამაშია და ბიჭუნას ფიქრებთან საერთო არაფერი აქვს, მაგრამ ბიჭუნაც პატარა ქვეყნის პატარა შვილი იყო, ამიტომ უნდოდა თუ არ უნდოდა, ეს ფეხბურთისთვის თავსმოხვეული პატრიოტული მიეთ-მოეთი მასაც მისწვდებოდა. საქმე ის იყო, რომ ამ დიდი ქვეყნის ანუ მასპინძლების ეროვნულმა ნაკრებმა მეოთხედფინალამდე მიაღწია და ცოტა დააკლდა ნახევარფინალში გასულიყო, იქ კი ვინ იცის, რა მოხდებოდა. ბოროტი ხმები ამბობდნენ, რომ ამ ყველაფრის უკან დიდი ქვეყნის პრეზიდენტი, პატარა ქვეყნისთვის კარგად ცნობილი ერთი გულბრძოლა კაცი იდგა, რომელსაც თავისი გულბოროტებითა და მზაკვრობით იმდენი მოეხერხებინა, თავის ქვეყნის ნაკრები ამ სიშორემდე გაეყვანა. დიდი ქვეყნის პრეზიდენტის ასეთი შეფასება, ალბათ შესხენებაც აღარც არის საჭირო, მოცლილ მწერალ-გამომგონებელს ეკუთვნის. ბიჭუნასთვის ის კაცი არაჩვეულებრივი კაცი იყო. როგორ შეიძლება თერთმეტი წლის ფეხბურთელმა ბიჭმა ის დაიჯეროს, რომ კაცი, რომელმაც თავის ქვეყანას საფეხბურთო დღესასწაული მოუწყო, ამავე დროს მის ქვეყანას გადასანსვლით ემუქრებოდა. აქვე თუ შევთანხმდებით, კარგი იქნება: ფეხბურთელს არც არავინ სძულს და არც არავის მტრობს.

რაც უფრო წინ მიდიოდა დიდი ქვეყნის ნაკრები, რაც მეტ წარმატებას აღწევდა ჩემპიონატზე, პატარა ქვეყნის შვილები უფრო მეტად იძულებდნენ თავიანთ ისტორიულ მტერს, ამიტომ მისი დამარცხების მოლოდინში იყვნენ. ისინი მათსავით პატარა ქვეყანას – დიდი ქვეყნის მეტოქეს გულშემატკივრობდნენ, რომელთაც რაღაც სასწაულის ძალით, პატარა ქვეყანაში შეკერილი ნიფხავ-პერანგი ეცვათ. ზოგი აქაური იმასაც ფიქრობდა, რომ ეს შემთხვევითი არ იყო და ამ ნიფხავ-პერანგს მაგიური ძალა აღმოაჩნდებოდა, აგრესიით დაიმუხტებოდა და იმ არც თუ შორეული პატარა ქვეყნის ფეხბურთელებს ორმაგი ენერჯით აავსებდა. ეს ყველაფერი ტელევიზორიდან ითქმებოდა და სპორტულ ჟურნალებში იწერებოდა.

ამან ბიჭუნაზეც იმოქმედა – საფეხბურთო გადაცემას გამოტოვებდა თუ სპორტულ პერიოდიკას. ის ხომ ბიჭუნა იყო, ბიჭუნები კი არ შეიძლება ფეხბურთელებზე მეტად პატრიოტები იყვნენ, ამიტომ მან პირველად ილოცა ცხოვრებაში. ბიჭუნას ლოცვა იყო სრულიად უბრალო, გულწრფელი და ბავშვურად ბოროტი. ღმერთისა ბიჭუნას კი გაეგონა

რალაცები, მაგრამ მისთვის არასდროს უთხოვია რამე, ან კი რა უნდა ეთხოვა, ბურთი სულ ჰქონდა (ერთი განსაკუთრებული ადამიანის წყალობით), სიმწვანეში ჩაფლული მოედნის გვერდით და მასსავით ფეხბურთელი ბიჭებით გაძევილ უბანში ცხოვრობდა და ბიჭუნას რაღა უნდა ენატრა, რაღა ჰქონდა ღმერთთან სათხოვარი?!

ბიჭუნა ხომ ბავშვი იყო, მაგრამ მიხვდა, რომ აქ ისე არ იყო საქმე, როგორც მისი თანამემამულეები წარმოაჩენდნენ. ბიჭუნაც, აქაურებიც, მთელი ქვეყანაც კატასტროფის წინაშე იდგა და ვერ ხვდებოდნენ. აქ ხომ საქმე ერთი ქვეყნის პატრიოტულ გულის მოლოხებას არ ეხებოდა. თუ ის ყველაფერი მართალი იყო, რასაც ამბობდნენ, თუ ღიდი ქვეყნის პრეზიდენტს საქმე მართლა ჩაეწყო, თუ ვიღაცა სულიან-ხორციანად გაყიდულიყო, მაშინ ფეხბურთი იყო გადასარჩენი. ფეხბურთის დიდებულება ნადგურდებოდა. თუ ფეხბურთის სახელი გაუტყდება, ყველაფერი წყალს წაუღია – ბიჭუნას ქვეყანაც და მთელი სამყაროც. თუ ბიჭუნა ერთ დღესაც გაიღვიძებს და აღმოაჩენს, რომ ფეხბურთი აღარ ფეხბურთობს და საფეხბურთო ჰიმნების გაჟღერებისას გული აღარ აუჩქროლდება, მაშინ ბიჭუნა არც მის პატარა ქვეყანაზე ინაღვლებს და აღარც მისი პატარა ქვეყნის დიდ მტერზე.

ბიჭუნას ის ვერ აეტანა, სტადიონზე შეკრებილი ღიდი ბიჭები, უკვე სივარეტისა და ტოტალიზატორში თამაშის გემო რომ გაეგოთ, ჩაწყობილ თამაშებზე რომ ლაპარაკობდნენ. მას ვერ გაეგო, ფეხბურთის მოყვარულს ტოტალიზატორი როგორ უნდა ეთამაშა, არც ჩაწყობილი თამაშების სინამდვილისა სჯეროდა და მითუმეტეს ამხელა ბოროტებას ვერ დაიჯერებდა. ამიტომ ბიჭუნამ თავის სიცოცხლეში პირველად ილოცა. ილოცა, რომ ღიდი ქვეყნის პრეზიდენტი მომკვდარიყო, მისი ნაკრები კი დამარცხებულიყო.

რას იტყვით, ბიჭუნას ლოცვა ბოროტი იყო?  
ფეხბურთის გადასარჩენად?!

## კაი ბიჭების სია

*ბაზარ იყო, ბაზარ იყო,  
ქუჩას კაი ბიჭი მომკვდარიყო,  
სიაში არ ეტეოდა  
მონუმენტზე ლაღად იყო.*

*ხალხური*

ახლა რომ ვფიქრობ, ყველაფერი მაშინ დაიწყო, მამაჩემი იმ თავისი სულელური სახელის მქონე კომპანიაში რომ დააწინაურეს და პროვინციული

ქალაქიდან დედაქალაქში გადავსახლდით მე, დედა და მამა. არ იყო დედაქალაქში ცხოვრება ჩვენი საქმე, მაგრამ მამაჩემს ხომ ვერ გააგებინებდი.

პროვინციაში ყველაფერი ისე იყო მოწყობილი, როგორც მე და დედას გვინდოდა. დედა დისასხლისობდა, ყვაველებს უვლიდა – რწყავდა, სხლავდა, მარგლიდა, აპატივებდა, ელაპარაკებოდა, ეფერებოდა. მე კი ფეხბურთით ვსუნთქავდი. აღარც მახსოვს, რა ასაკიდან დავიწყე თამაში, ალბათ სულ ვთამაშობდი. ერთთავად სტადიონზე ვიყავი, საჭმელადაც არ მივდიოდი სახლში. იქვე, სტადიონთან, ხეხილის ბაღები იყო. ღობეზე გადახტომას რაღა უნდოდა? მომიბეულ ფეხბურთელებს რა ღობე დაგვაკავებდა. გადავხტებოდი და ჯიბეებს სეზონური ხილით ვივსებდი. ხილი სულ იყო, წელიწადის ყველა დროს. და ფეხბურთსაც სულ ვთამაშობდით, სანამ ზამთარი თოვლს არ მოიყვანდა.

ასე გადიოდა ფეხბურთით გაბრწყინებული დღეები, სანამ ერთ დღეს მამაჩემმა დაწინაურების შესახებ ამბავი არ მოიტანა. არ ვიცო, დედამ და მამამ რა ილაპარაკეს, რა გააპროტესტა დედაჩემმა და რა კომპრომისზე წავიდა, მაგრამ მე მითხრეს, რომ კვირის ბოლოს დედაქალაქში გადავიდოდით და მოემზადებულიყავი.

ცხოვრებაში ყველაფერი ხდება, მაგრამ ვერასდროს ვიფიქრებდი, ჩემს უბანს, სტადიონს, ბიჭებს თუ მოვშორდებოდი და ფეხბურთს ველარ ვითამაშებდი. გამოსავალი არ ჩანდა, სხვა გზა არ იყო, ბავშვები გადაწყვეტილებას ვერ იღებენ, ამიტომ რაც არ უნდა დაუჯერებელი იყოს, ჩამსვეს მანქანაში და დედაქალაქში წამიყვანეს. აქედანვე ვიცოდი, ფეხბურთს ვეღარასდროს ვითამაშებდი.

ჩვენი დედაქალაქი პატარა ქალაქია ღიდი ხმაურით, მაგრამ ჩვენი უბანი და ბინა მყუდრო გამოდგა. ჩემი ოთახიც მომეწონა. მაინრიდები წამოვიღე და მთელ დღეებს კითხვაში ვატარებდი. გარეთ იშვიათად გავდიოდი, ისიც დასაზვერად. სტადიონზე ათასი ჯურის ხალხი ირეოდა, მის ერთ ბოლოში ქურთი მეეზოვეები ცოცხებს ამუშავებდნენ, მეორე ბოლოში ჩემი ასაკის ბიჭებს, ასაკით ალბათ ტოლი, მაგრამ ტანით უფრო პატარა, შავტუხა ბიჭი კარში ჩაყენებინათ და უდრებს ურტყამდნენ. მეეზოვეებსა და ბიჭებს შორის სივრცე მთლიანად აეთვისებინათ თითქმის ტიტლიკანა, ნაყინით სახემოთხუპნილ გოგო-ბიჭებს. დარბოდნენ და თან უაზროდ (ალბათ თავიანთთვის აზრიანად) იცინოდნენ. შორიასლო მათი დედები და ბებიები იდგნენ და ჭორობდნენ. ასეთი იყო დედაქალაქის პირველი დაზვერვა და სულაც არ გამიჩნდა სურვილი ამ ხალხში გაგრეულიყავი. მალე სკოლა დაიწყებოდა და ახლა იქ მელოდა თავგადასავლები. სექტემბერი დადგა და მეც მეექვსე კლასში გადავედი. სკოლა უზარმაზარი იყო და იქ უთვალავი



ბავშვი სწავლობდა. უცხო ხალხს ძნელად ვეგუებოდი, მაგრამ ახალ კლასს როგორღაც ადვილად შევეჩვიე. ჩვეულებრივი ბავშვები იყვნენ – ცელქები და წყნარები, ზარმაცები და ბეჯითები, ოროსნები და ფრიალოსნები.

მე ერთ პუტკუნა, ცისფერთვალეა და ხუჭუჭთმიანი გოგოს გვერდით დამსვენს. დამსვენს და ადგილი აღარც შემიცვლია, სანამ ბოლოსწინა კლასში არ გადავედი და სანამ ის რალაცნაირი, დილიდანვე დაწყებული დღე არ გათენდა.

სკოლის უპირველესი დანიშნულება, როგორც ახლა მესმის და მაშინ კი ნამდვილად არ ვფიქრობდი ამაზე, არის ის, რომ ბავშვს ცხოვრების ძირითადი ორიენტირები უჩვენოს, ღირებულებებს რომ ეძახიან იმაზე დააფიქროს და ნაღდი, ურთიერთობისეული მაგალითებით უკვე ნათქვამი და ნასწავლი განუმტკიცოს. სკოლა მაშინ სხვანაირად ფიქრობდა (იქნება ახლაც იმავე აზრზეა). ღირებულების მთავარი ის იყო, რომ დააგვიანე და რატომ დააგვიანე სულ არ აინტერესებდა, არც მაშინ, თუ მოხუც ბებიას ძალაშია პურზე გაეგზავნე და ამიტომ დააგვიანდა. მასწავლებლები რა, სხვანაირად ფიქრობდნენ? მათთვის რომ გეკითხათ, ცხოვრებაში მთავარი იყო, დიფუზიის კანონი გცოდნოდა, მენდელეევის ტაბულა არ შეგშლოდა, მრავალუცხოებიანი განტოლების ამოხსნისთვის თავი კარგად გაგერთვა, აქემენიდური სპარსეთის გამორჩეული მეფეები უშეცდომოდ ჩამოგეთვალა და ილიასა და აკაკის დაბადებისა და გარდაცვალების თარიღები უსიკვდილოდ გცოდნოდა. მასწავლებელთა მხედველობა სახელმძღვანელოებს იქით ვერ აღწევდა. მათსა და მოსწავლეებს შორის სახელმძღვანელოს გარდა სხვა საურთიერთო ენა არ არსებობდა. ამის გამოისობით იყო, პირველი სტრესი რომ შემხვდა ცხოვრებაში.

ახალ უბანში ერთ ბიჭს ვემეგობრებოდი. ჩემზე სამი წლით უფროსი იყო. დილაობით ზოგჯერ ერთად მივდიოდით სკოლაში და ერთხელ კიდე ნაყინზე დამპატიჟა. დედისერთა იყო ჩემსავით, მაგრამ ჩემგან განსხვავებით მამა არ ჰყავდა და როგორც მასწავლებლები ამბობდნენ, ხელიდან მიდიოდა. მე მგონი, ეს უფრო აღიზიანებდა, ასე რომ ამბობდნენ მასზე და უფრო მეტი მონღომებით აშავებდა რალაცებს, რათა მასწავლებელთა ნათქვამი გაემართლებინა და საბოლოოდ წასულიყო ხელიდან. ის ჩემი მეგობარი დადიოდა კლასიდან კლასში და შუა გაკვეთილების დროს საკლასო ოთახის კარებს შეადებდა ხოლმე. მასწავლებლებს აბრაზებდა, როგორც ისინი ამბობდნენ, გაკვეთილებს უშლიდათ და ისინი რომ ბრახდებოდნენ, ეს ჩემი მეგობარი ამით ერთობოდა. მაგარი ვინმე იყო, უშიშარი და თავზეხელაღებული, ასეთადაც დარჩა. უფრო მეტს იმსახურებდა, ვიდრე ძალაშია ქსელის მეპატრონეობა. სხვა დროში

რომ დაბადებულიყო და შეიძლება სხვა ქვეყანაშიც, ასე მგონია, დიდი ისტორიული პირი შეიქნებოდა, აი, ისეთი, ჩვენი მასწავლებლები მარტო მათი თარღების დაზეპირებას რომ გვაიძულებდნენ.

ერთხელ ამ ჩემმა მეგობარმა ჩემი საკლასო ოთახის კარიც შემოაღო, უფრო სწორად, შემოანგრია და ჩემი ფუმფულა დამრიგებელი გააბრაზა ანუ გაკვეთილი ჩაუშალა. და, აბა, თუ გამოიცნობთ, რა მოხდა? ცოტა ხანს მოვიციდი. ვერაფერი მოიფიქრეთ? თუ ვერა, ალბათ ჩემზე უმცროსი ბრძანდებით და თქვენ სხვანაირ სკოლაში გივლიათ და პედაგოგებიც სხვანაირები გყოლიათ. ადგა ეს ჩემი დამრიგებელი, ჩემი მეგობრის დედას წერილი მისწერა მისი შვილის თავგასულობის შესახებ და წერილი მე გამატანა, როგორც თანაუბნელს. თქვენ არ იცით (ან იქნებ იცით კიდეც), რას ნიშნავს, როცა მასწავლებელი შენზე ძალადობს. მე არ მინდოდა ამ წერილის წაღება, მაგრამ წინააღმდეგობას ვერ გავუწევდი, თორმეტიწლისა ასეთ სიმამაცეს ვერ გამოვიჩინდი. სამაგიეროდ ვიცოდი, ხვალღან ჩამშვები ვიქნებოდი და ცხოვრება ისეთი აღარ იქნებოდა, როგორც დღევანდლამდე იყო.

ამ ამბავს ვერ ვივიწყებ. ვერც ჩემს თავს ვპატიობ და ვერც მასწავლებელს. ჩემმა მეგობარმა კი მხოლოდ ის მკითხა, თქვენ გამოგატანეს წერილიო. მრავლობითში რატომ თქვა, დღემდე არ ვიცი. ჩემი მეგობრის დედა სკოლაშიც მივიდა, ღირებულებებიც ნახა და ჩემი დამრიგებელიც, მაგრამ ამით ჩემი მეგობარი არც უკეთესი გამხდარა, არც უარესი, თავის საქმეს განაგრძობდა. ჩემთან ურთიერთობაში კი არც მაშინ და არც არასდროს შეცვლილა.

ჩემს სკოლაში სამი მეექვსე კლასი იყო. ჩვენ ბოლოები ვიყავით ანუ გ. ა-კლასელები ჩხუბისთავები იყვნენ, უსაზიზღრესები. არავის სიკვდილი მისურვებია ცხოვრებაში და არავის მოკვლა არ მდომებია, მაგრამ იმათ ისე დავაყრვენივები თავებს, არც დავფიქრებოდი. ყოველთვის პოულობდნენ საბაბს, რომ ჩვენთვის ჩხუბი დაეწყოთ. ერთხელაც ვდგავართ ეზოში კლასელები და მოვიდნენ ესენი, დილიდანვე აგრესიოელები და საჩხუბრად განწყობილები. სამნი იყვნენ, ჩვენც – სამნი. ერთმა თქვა, გუშინ ჩემს უბანში რომ გამოიარეთ, შეგვაგინეთ და მერე გაიქეციეთ, აი, ჩემი გავისწორეო და მხარზე ხელი დაგვკრა სამივეს. მერე მე შემომხედდა და მკითხა, კაი ბიჭების სიაში მერამდენე წერიხარო. პასუხი, რა თქმა უნდა, მაშინ არ ვიცოდი. ჩემდა უნებურად გაშლილი ხელი სახეში შემოვარტყი. ჩხუბი ატყდა. დიდმა ბიჭებმა გაგვაშველეს. გული ამიჩუყდა და ავტირდი. ხო ვცემო, მერე უთქვამს.

სკოლაზე ამდენს იმიტომ ვყვები, რომ ყველაზე მეტი დრო მანდ მაქვს გატარებული, იქიდან პირდაპირ ციხეში ამოვყავი თავი. ეს კი ასე მოხდა. ჩემს კლასელს ვიდაც გოგო მოსწონდა, ვართ ჩვენ უკვე

ბოლოსწინა კლასში, და იმ გოგოს უტრიალებდა ხოლმე. იმას კიდე ძმა ჰყავდა. უფრო მეტიც, ვიღაც ბოლოკლასელიც არსებობდა, რომელსაც ეს გოგო ჰყვარებია, მაგრამ ის გრძნობაზე გრძნობით არ პასუხობდა, სამაგიეროდ მისი ძმა იყო ძალიან მოწადინებული ამ სეპრესთან მეგობრობით. ის ცნობილი მაგარი ბიჭი იყო. ამ გოგოს ძმა კარგა ხანს ეჩაგრათ სხვა ბიჭებს, ახლა კი ამხელა მფარველი ეშოვა თავისი დის შეყვარებულის სახით თუ რაც იყო, და მისი დაკარგვა სულაც არ უნდოდა. აბა, რა იციან ცანცარა და პრანჭია გოგოებმა ჩაგრული ძმების გულის ფიქრებისა?! ჰოდა, ამ ძმამ ის ჯიბგირი ამ ჩემს კლასელს არ მოუყვანა? ჩემს დას აწუხებსო. მერე სკოლის უკან შევიკრიბეთ, იყო გარჩევა და გამორჩევა. ყველაფერი იქითკენ მიდიოდა, რომ რაღაცა ცუდი უნდა მომხდარიყო. იმან, ჯიბგირმა, დანა გაშალა და ჩემი კლასელისკენ გაიწია, მე მის გვერდით ვიდექი. ჩემმა კლასელმა ჩაკუზვა მოასწრო, მოქნეული ხელი აიცილია და დანა მკლავში მომხვდა. მერე კი მართლა არ მახსოვს, რა მოხდა. სასამართლოზე თქვეს, ხუთი ჭრილობაო, ორი სახეზე და სამი სხეულზეო. ღვთის წინაშე – არაფერი მახსოვს.

ბევრს აღარ გავაგრძელებ, ბევრი აღარც არაფერი იყო. დიდხანს არ ვყოფილვარ ციხეში, მაგრამ მაყურებლად გახდომა კი მოვახერხე. მე რა მოვახერხე, ასე მოხდა, ასე გამოვიდა. თავისთავად ცუდი ციხის მაყურებლობაში არაფერია, შენ კიდევ სხვები გიყურებენ. დიდხანს არც ციხის გარეთ ვყოფილვარ. ნაახალწლევს ჩემი ციხის მეგობრები დამადგნენ სახლში, დავლიოთო. დავლიეთ. გავიდეთო. გავედით. მცხეთაში გავგაზოთო. გავგაზეთ. გზაში პოლიციამ სროლა აგვიტეხა და ყველას წირვა გამოგვიყვანა. რატომ, ახლაც ვერ მოვდივარ აზრზე. უკრაინაში უნდა წავსულიყავი, ვერ გავასწარი. მალევე სხვა მთავრობა მოვიდა ხელისუფლებაში. ამათ თქვეს, წინები ცუდები იყვნენ, ჩვენ კარგები ვართო და ამის დასამტკიცებლად პირველი რაც გააკეთეს, იმათ, დაბრედილებს, მონუმენტი აღუმართეს. იქ ჩემი სახელიც აღმოჩნდა. გჯერათ? (უნდა დაიჯეროთ). არადა კაი ბიჭების სიაში არასდროს ვწერებულვარ. რას არ მოიფიქრებენ ხოლმე (ვიცინი).

**P.S.** ხომ გაგიგიათ, ბედნიერი სამოთხისა და ჯოჯოხეთური კბილთა ღრჭენის შესახებ. სულ ტყუილია. ყველაფერი შეგრძნებების ამბავია. თუ ერთფეროვნება გიყვართ, მაშინ აქ თუ ასეთად ყოფნა მოგეწონებათ და სამოთხეში იქნებით, თუ მრავალფეროვნება გიყვართ – დაგერხათ, ჯოჯოხეთში ამოყოფთ თავს. მე უფრო მეორისკენ ვარ. მერხევა, მაგრამ მერე რა? ვის არ დარხევა, მე რომ არ დამერხეს?!

## ერთი ლექსი

თაბახ შაიშაქაშვილი



### მზის კაცს – მირზას

*ელენება მირზა გელოვანს*

მზე შემოიხსნის უხსოვარ სიზმარს  
და გააოცებს წარღვნით აისებს...  
თბილ ბედისწერად დაგყვება, მირზა,  
მაისი – სევდის ეღელვანის...

ცის კაბადონი გვირილებს ისხამს,  
თუ გაუვლელი რჩება ბილიკი,  
ვინ გადაუსხამს სიყვარულს სისხამს,  
დასაბრუნებელ ლოცვას ვინ იტყვის?

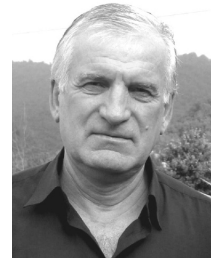
ვინ გადაუხვევს ჭრილობას ღამეს,  
რომ შეჰყინვია ყაყაჩოს ღიმი,  
ერთვებ მონატრებას, სინათლენარღვევს  
და ბედისწერის ყურს ვუგდებ ღვივილს...

ტყვია, რომელიც გულმა იძღერა,  
სავსეა თბილი ცრემლით პოეტის...  
წამლეკავია ახლა მზის ღელვა  
გადარჩენილი ერთი სონეტის...

ცა შემოიხსამს უხსოვარ სიზმარს  
და გააოცებს ელვით აისებს...  
ჩუმსახსოვარად დაგყვება, მირზა,,  
მაისი – ლექსის ეღელვანის...



### ტარიელ ფუტკარაძე – „ქართველოლოგიის თანამედროვე გამოწვევები“



გამოვიდა პროფესორ ტარიელ ფუტკარაძის 340-გვერდიანი მეცნიერული წიგნი „ქართველოლოგიის თანამედროვე გამოწვევები“ („უნივერსალი“, თბილისი, 2019).

ქართველი ერის ენობრივ-ეთნიკური ისტორიის ფონზე ნაშრომში ნაჩვენებია ქართველოლოგიის თანამედროვე გამოწვევების ნათელი სურათი და მათი შესაძლო დაძლევის გზები.

ქრონოლოგიური ჩარჩო წიგნისა მოიცავს 200 წელს. სწორედ 200 წლის წინ შემუშავდა რუსული იმპერიული გეგმა ქართველი ერის ენობრივ-ეთნიკური ერთიანობის დაშლისა, რომელიც პერიოდულად აქტიურდება და გააქტიურდა დღესაც.

ეს წიგნი არ არის ორ დღეში დაწერილი, არამედ იგი იწერებოდა, შეიძლება ითქვას, თითქმის მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში და აი, როგორ:

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ამავე უნივერსიტეტის დიალექტოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორის, პროფ. ტარიელ ფუტკარაძის ხელმძღვანელობით, 1995 წლიდან დღემდე, თითქმის ყოველწლიურად ტარდება ქართველოლოგიური საერთაშორისო კონფერენცია: „ქუთაისური საუბრები“ და „ქართველური მემკვიდრეობის“ ოცდარი კრებული ამშვენებს დღეს ქართული წიგნის თაროს, ნაყოფი ამ კონფერენციებისა.

„ქუთაისური საუბრების“ სამეცნიერო ფორუმებს თავიდან ბოლომდე წითელ ზოლად გასდევდა სჯაბაასი იმ პრობლემებზე, რომლებსაც ეძღვნება ტარიელ ფუტკარაძის ნაშრომი. შესაბამისად, შეიძლება ამ წიგნს, ასე ვთქვათ, ამ კონფერენციათა ერთგვარი რეზიუმეც კი ვუწოდოთ.

წიგნის რედაქტორია პროფესორი მერაბ ჩუხუა, რომლის წინასიტყვაობაც უძღვის ნაშრომს. ასევე ერთვის მას პროფესორების: ნუგზარ ანთელავას, ეკა დადიანისა და რევაზ შეროზიას რეცენზიები.

ნაშრომი შედგება შესავლისა და ხუთი თავისგან, ესენია:

1. ქართველი ერის ენობრივ-ეთნიკური ერთიანობის საკითხი საერთაშორისო დოკუმენტებში;
2. საქართველოს ენობრივი სიტუაცია „რეგიონული ან უმცირესობის ენების შესახებ ევროპული ქარტიის“ რატიფიკაციის კონტექსტში“;
3. ტერმინოლოგიური დივერსიები;
4. ქართული ენის ტექნოლოგიზება;
5. ქართველთა ენობრივი დაცვის პერსპექტივა. ბოლოს წარმოდგენილია შემაჯამებელი მსჯელობა, დანართები, რეცენზიები.

წიგნში, პირველად, მდიდარ დოკუმენტურ და საარქივო მასალებზე დაყრდნობით, გაანალიზებულია თანამედროვე ლინგვისტური ქართველოლოგიის ზემოხსენებული ხუთივე გამოწვევა.

შესავალში წიგნის ავტორი ამახვილებს ყურადღებას იმაზე, რომ მეოთხე საუკუნიდან, ანუ მას მერე, რაც საქართველომ გააკეთა ისტორიული არჩევანი აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის, „ქრისტიანობა, როგორც მსოფლმხედველობა და დასავლურ-კავკასიური კულტურა, ქართველთა იდენტობის ერთ-ერთ განმსაზღვრელ ფაქტორად იქცა“, ხოლო 1555 წელს, ირანსა და ოსმალეთს შორის დადებული ზავის შემდეგ, მუსულმანური იმპერიების აგრესიით შეწუხებული ქართველი ხალხი როგორი იმედით უყურებდა ერთმორწმუნე რუსეთის იმპერიას, რომელმაც საპირისპირო რამ გააკეთა ქართველთა ასიმილაცია დაიწყო (19);

როგორც წიგნის ტ. ფუტკარაძე წერს: „რუსმა მოხელეებმა შეიმუშავეს სტრატეგია, რომლის მთავარი მიმართულება იყო ქართველთა დედაენის გავრცელების არეალის მაქსიმალურად შეზღუდვა; ამ სტრატეგიის ხერხემალი იყო პეტერბურგის უნივერსიტეტში შექმნილი ფსევდომეცნიერული იდეოლოგია ე. წ. ოთხი ქართველური ენის შესახებ“ (20).

მიყვებთ თავებს, რომლებიც დაყოფილია ქვეთავებად:

თავი I. „ქართველი ერის ენობრივ-ეთნიკური ერთიანობის საკითხი საერთაშორისო დოკუმენტებში“; ქვეთავები:

1. „პაიდი ტალიავინის დასკვნის ერთი ნაწილის ანალიზი“;
2. „ოთხი ქართველური ენის იდეოლოგიის შექმნის ისტორია“;
3. „ჩხოვშიელი ავტონომისტები“;
4. ისაკ ჟვანიას ჯგუფი;
5. ლავრენტი ბერიას პოზიცია;
6. ოთხი ქართველური ენის იდეოლოგია;
7. „ქართველური ენობრივი სამყაროს სემანტიკის შესახებ ორი ძირითადი თვალსაზრისი (ისტორიული ანალიზი)“.

პირველი შთაბეჭდილება, რაც ამ თავის ქვეთავებთან დაკავშირებით დამრჩა, არის ის, რომ ისინი, პრობლემისადმი მეცნიერული წვდომით, დოკუმენტური მასალის სიმდიდრითა და მათი ანალიზით, ცალკეული წიგნების შთაბეჭდილებას ტოვებენ.

„პაიდი ტალიავინის დასკვნის ერთი ნაწილის ანალიზში“ წიგნის ავტორი ხაზს უსვამს, რომ დასავლეთელი ექსპერტებისთვის მადეზორიენტირებელია არა მხოლოდ რუსულ, არამედ ქართულ სივრცეში დღემდე გაბატონებული მიდგომებიც (31).

აქვე ავტორი მსჯელობს „ოთხი ქართველური ენის“ იდეოლოგიის შექმნის ისტორიაზე და ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ ეს იდეოლოგია შეიქმნა რუსეთის იმპერიაში, საქართველოს რუსეთთან შეერთების მერე, რომელიც გაბატონებულ სამეცნიერო იდეოლოგიად აქცია ნ. მარისა და ი. სტალინის ავტორიტეტებმა.

საყურადღებოა მსჯელობა ქართული სამწიგნობრო ენის წარმოშობასთან დაკავშირებით; კერძოდ, წიგნის ავტორი, უახლეს მეცნიერულ მონაცემებზე დაყრდნობით, წერს, რომ „კოლხური არქეოლოგიური კულტურის არეალში იყო ძვ.წ. II-I ათასწლეულებში არსებული საერთოქართველური ენა, რომელზეც დაფუძნდა ქართველთა სამწიგნობრო ენა“ (37); რომ „საერთოქართველური ენის საფუძველზე თანამედროვე ქართველთა ყველა ენობრივი ქვესისტემისათვის ამოსავალი ენობრივი ვარიანტის საფუძველზე (და არა ქართლ-კახურ დიალექტზე) შექმნილმა ქართულმა სამწიგნობრო ენამ, საქართველოს სახელმწიფოს რთულ გეოპოლიტიკურ სიტუაციაში არსებობის მიუხედავად, XX საუკუნემდე უზრუნველყო ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური ერთიანობის შენარჩუნება“ (38).

აქვე საუბარია, მე-19 საუკუნის 60-იანი წლებიდან როგორ ცდილობდნენ რუსი მოხელეები, გამოედევნათ ქართული ენა სვანეთიდან და სამეგრელოდან, რა მიზნითაც რუსმა გენერალმა უსლარმა, რუსული ანბანის საფუძველზე შექმნა სვანური

ანბანი, ხოლო პეტერბურგელმა პროფესორმა ალ. გრენმა მეგრული ანბანი; ივანე პეტროვმა და თადა აშორდიამ კი შექმნეს მეორე მეგრული ანბანი და საკითხავი წიგნი მეგრულად. მეცნიერი აღწერს იმ მძიმე ვითარებას, რომელიც შეიქმნა 1886 წელს, როცა ლევიცი ცდილობდა, სამეგრელოს სკოლები გადაეყვანა მეგრულ „ენაზე“ და შეექმნა მეგრული „სამწიგნობრო კულტურა“, ხაზგასმულია, რომ ამ გზით რუსი მოხელეები ცდილობდნენ, სამეგრელოს მოსახლეობისათვის წაერთმიათ მრავალსაუკუნოვანი ქართული სამწიგნობრო კულტურა, რომლის ერთ-ერთი მთავარი ავტორია თავად სამეგრელოს მოსახლეობა.

პროფ. ტ. ფუტკარაძე უფრო დეტალურად აღწერს მომდევნო კრიზისს, ბოლშევიკების ბატონობის პირველ ეტაპზე შექმნილ ვითარებას:

1925 წელს ციბაკ ბუკონიამ, სოლომონ ბესელიამ და კიდევ 18 პირმა „სამეგრელოს მშრომელი ხალხის“ სახელით მიმართეს „სრულიად რუსეთის სტაროსტას, მამა მიხეილ ივანეს ძე კალინინს“; დოკუმენტში ორი ძირითადი მოთხოვნა იყო: 1. სამეგრელოს ავტონომიის უშუალო დაქვემდებარება მოსკოვზე საქართველოს სუვერენიტეტის გარეშე, რომ „სამუდამოდ განმტკიცდეს სამეგრელოსა და რუსეთის მშრომელთა კავშირი“; ავტონომიის სახელის ორი ვარიანტი იყო შემუშავებული: ან ლაზ-კოლხიდა, ან: მარგალისტანი“ (57). აქვე საუბარია იმაზე, თუ როგორ ცდილობდა ისაკ ჟვანია სამეგრელოს ადმინისტრაციული ოლქის შექმნას, მეგრული სკოლების დაარსებასა და მეგრული გაზეთების გამოცემას (60).

თემას აგრძელებს საინტერესო ქვეთავი: „ლავრენტი ბერიას პოზიცია“; მასში ნაჩვენებია, თუ როგორ შეეწინააღმდეგნენ ნ. მარისა და ი. სტალინის იდეოლოგიას ქართველი საზოგადო მოღვაწეები: კონსტანტინე გამსახურდია, თელო სახოკია, შალვა დადიანი... პარტიული მუშაკები: ალ. გეგეჭკორი და ლ. ბერია; ენათმეცნიერები: სილოვან ხუნდაძე, არნოლდ ჩიქობავა, ვუკოლ ბერიძე, გიორგი ახვლედიანი, ვარლამ თოფურია... აქ საუბარია იმაზე, თუ როგორ გაიხსნა და დაიხურა შემდეგ მეგრული სკოლები. წარმოჩენილია ამ საქმეში ლ. ბერიას სწორი პოზიცია. ავტორი ყველგან ხაზს უსვამს, რომ მეგრული „ენისა“ და სამეგრელოს ავტონომიის საკითხი წამოიჭრებოდა ხოლმე არა სამეგრელოში, არამედ რუსეთის იმპერიის ცენტრში.

ტ. ფუტკარაძე სამართლიანად აღნიშნავს: ნ. მარისა და ი. სტალინის თეორიული „დებულებები“ დღემდე მიზანმიმართულადაა გაბატონებული რუსულ სამეცნიერო ველში; დღემდე სვანური და მეგრულ-ლაზური /ან ლაზურ-მეგრული/ ქართულისაგან განსხვავებულ „უმწერლობო ქართველურ ენებადაა“ გამოცხადებული (113), რაც ისტორიის გაყალბებაა:

მოგესხენებათ, უმწერლობო ენა იმ ხალხის ენაა, რომელსაც დედაენაზე არა აქვს მწიგნობრობა; არადა, თუ ვინმეა ქართული სამწიგნობრო ენის შემქმნელი, ვართ ჩვენ – მეგრულ-ლაზები, სვანები; რა თქმა უნდა, სხვა ქართველებთან ერთად.

პირველი თავის დასკვნით ნაწილში ხაზგასმულია, რომ არამეცნიერულია და დიდი საფრთხის შემცველია „უმწერლობო ქართველური ენების“ დაძველების უსაფუძვლო მცდელობა, რადგან ეს არის ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური ერთიანობის დანაწევრების გზა.

## **თავი II. საქართველოს ენობრივი სიტუაცია „რეგიონული ან უმცირესობის ენების შესახებ ევროპული ქარტიის“ რატიფიკაციის კონტექსტში.**

ძნელია, წიგნის რომელიმე თავი განსაკუთრებულად გამოყო, ყველა თავში არსებითი პრობლემებია წარმოდგენილი, მაგრამ რადგან ამჯერად მწვავეა მეგრულისა და სვანურის ენობრივი სტატუსის პრობლემა, მეტ ყურადღებას დავუთმობ მეორე თავს:

მოწმენი ვართ იმისა, რომ არ თავდება კამათი მეგრულისა და სვანურის ენობრივ სტატუსთან დაკავშირებით. არც იმის კონტურები იკვეთება, რომ ახლო მომავალში გადაწყდება ეს პრობლემა, რადგან ჯერ კიდევ არ არის დადგენილი ზუსტად, თუ სად გადის ზღვარი ენასა და დიალექტს შორის; მსოფლიოში არსებული დაახლოებით შვიდი ათასამდე ენიდან ნახევრის სტატუსი გაურკვეველ მდგომარეობაშია, მათ შორის არის მეგრული და სვანური.

1992 წელს ევროსაბჭომ გამოაქვეყნა „ევროპული ქარტია რეგიონული ან უმცირესობის ენების შესახებ“, რომლის მიხედვით, „მაღალი ხარისხით“ უნდა იყოს დაცული რეგიონის ან უმცირესობის ენა; მაგალითად, დაწყებით კლასში მაინც უნდა იყოს სწავლება რეგიონულ ენაზე, უნდა არსებობდეს ტელემედია და პრესა რეგიონული ენაზე, უნდა იყოს გამოყენებული საქმისწარმოების ენად რეგიონული ენა უმცირესობით დასახლებულ რეგიონებში და ასე შემდეგ.

აქვე უნდა აღინიშნოს მთავარი: „ენის ქარტიაში“ ხაზგასმით წერია, რომ მოცემული მეტყველების სტატუსი: „ენა“ თუ „დიალექტი“, უნდა განსაზღვროს მოცემულმა სახელმწიფომ რეალური ისტორიიდან და რისკებიდან გამომდინარე; ასევე, მოცემული სახელმწიფოს უფლებაა, „რატიფიკაციის“ დოკუმენტს დაურთოს „საფრთხის ქვეშ მყოფი რეგიონული ენების“ თუ დიალექტების ჩამონათვალი. როგორც წიგნის ავტორი ხაზს უსვამს, ჯერჯერობით, გარკვეული რისკების გამო, ევროპის სახელმწიფოთა ნაწილი არ შეუერთდა „ენის ქარტიას“, მხოლოდ ნახევარმა 24-მა მოახდინა მისი რატიფიცირება, 9-მ მოაწერა ხელი მას, ხოლო 15-ს არ ჩამოუყალიბებია თავისი პოზიცია, რომელთა შორის არის საქართველოც (126).

ამ ფონზე საინტერესოა, თუ როგორ იქცევა არაბული სამყარო ენის სტატუსთან დაკავშირებით: არსებობს 340-მილიონიანი არაბული სამყარო, 22 ქვეყნით, ერთი სალიტერატურო ენითა და მრავალი დიალექტით, რომლებიც შედგება ორი ჯგუფისგან, აღმოსავლური და დასავლური.

აღმოსავლურში შედის: ეგვიპტური, სუდანური, სირია-პალესტინური, იორდანიული, არაბეთის ნახევარკუნძულებისა, მის მახლობლად მდებარე კუნძულებისა, ერაყული და შუა აზიური.

დასავლური დიალექტებია: მაროკოული, ალჟირული, ტუნისური, ლიბიური, მალრიბულის ევროპული კილოები: ანდალუსიური, სიცილიური (დღეს უკვე მკვდარია) და მალტური (მას მერე, რაც მალტა შეუერთდა ევროკავშირს, ეწოდება მალტური).

მალტურის მსგავსად, განკერძოებით დგას აღმოსავლეთში შუა აზიის არაბული დიალექტები (კაშმადარიისა და ბუხარის რაიონებში), რომლებიც მესოპოტამიის დიალექტებთან ჩანს დაკავშირებული.

გარდა ამისა, მიღებულია არაბული დიალექტების დაყოფა სოციალურ ფენათა შორის არსებული განსხვავების მიხედვით. ამ მხრივ გამოიყოფა სამი დიალექტი: ბელუნიების, ფელაჰებისა და ქალაქელების.

დიალექტები მეტნაკლებად არიან დაშორებული ერთმანეთისგან, ზოგჯერ იმ დონეზეც, რომ მათ შორის ურთიერთგაგება არც არის. ზოგიერთი, მაგალითად, შუააზიური არაბული დიალექტი ისეა დაშორებული არაბულ ენათა ოჯახს, რომ მათ შორის არამცთუ ურთიერთგაგება, ნათესაური კავშირიც კი გამქარაღია, მაგრამ ის მაინც არაბული ენის დიალექტად იწოდება.

როგორც ვხედავთ, არაბები ენის სტატუსს ანიჭებენ მხოლოდ სალიტერატურო არაბულს, როგორც არაბული სამყაროს გამაერთიანებელ ძალას და არა დიალექტებს; მათ კარგადაა აქვთ გაცნობიერებული, თუ რა მოჰყვება დიალექტებისათვის ენის სტატუსის მინიჭებას ერთიანი არაბული სამყაროსთვის.

მაშინ, როცა 340-მილიონიან არაბებს ჰყოფნით ერთი სალიტერატურო ენა, ჩვენ, ისეთ ერს, 5 მილიონიც რომ არა ვართ, რატომ არ გვყოფნის ერთი და რატომ ვისწრაფვით იქითკენ, რომ გვქონდეს სამი ან ოთხი სალიტერატურო ენა, რომელიც, ხომ ცხადია, სადამდე მიიყვანს თვით ამ ენებს.

დაუბრუნდეთ „ენის ქარტიას“, რომელშიც ხაზგასმით წერია, რომ „ენისა და კილოს სადავო საკითხის გადაჭრა დამოკიდებულია არა მხოლოდ წმინდა ლინგვისტურ მოსაზრებებზე, არამედ სხვადასხვა ფსიქოსოციოლოგიურ და პოლიტიკურ ფაქტორზე, რომლებიც ცალკეულ შემთხვევაში განსხვავებულ პასუხს შეიძლება იძლეოდეს“.

თუკი ენის სტატუსთან დაკავშირებით სადავო

საკითხების გადაჭრა შეიძლება არა მხოლოდ წმინდა ლინგვისტურ მოსაზრებებზე, არამედ სხვადასხვა ფსიქო-სოციოლოგიურ და პოლიტიკურ ფაქტორზე დაყრდნობით და ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა მსოფლიო პრაქტიკაში, **ჩვენ რატომ უნდა მივიღოთ მანცდამანც ის გადაწყვეტილება, რომელიც ხელს უწყობს საერთო ქართველური სამყაროს ენობრივ-ეთნიკური ერთიანობის დაშლას?**

ორი აზრი არ არის იმაში, რომ მეგრული და სვანური უნდა გახდეს სახელმწიფოებრივი ზრუნვის საგანი, მაგრამ არა „ოთხი ენის იდეოლოგიის“ მიხედვით (რომელიც ოთხ ეთნოსად დაანაწევრებს ჩვენს მრავალსაუკუნოვან ერს).

**თავი III. „ტერმინოლოგიური დივერსიები“.** როგორც წიგნის ავტორი წერს: „არაიშვიათად, დაინტერესებული მხარე გააზრებულად იყენებს არაადეკვატურ ტერმინს, ან რომელიმე საზეიმო/სამგლოვიარო დღეს ისე არქმევს სახელს, რომ შეცდომაში შეიყვანოს მოცემული საზოგადოება“ (142) და ქვეთავებად სვამს კითხვებს, რომელთაც თავადვე საყურადღებოდ პასუხობს:

1. „სეპარატისტი თუ კოლაბორაციონისტი?“.

საკითხი ეხება ბოლო ხანებში რუსეთ-საქართველოს შორის წარმოებული ომების „ქართულ-აფხაზურ“ და „ქართულ-ოსურ“ ეროვნულ კონფლიქტებად წარმოჩენას და წერს, რომ პრორუსი აფხაზები, ოსები, სომხები და ქართველები არიან კოლაბორაციონისტები და არა სეპარატისტები (145).

2. „9 აპრილი დამოუკიდებლობის აღდგენის დღე თუ გლოვის დღე?“

დღემდე 9 აპრილი აღინიშნება გლოვის დღედ, რაც შეურაცხოვას აყენებს დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლ გმირთა სულებს. „9 აპრილი ოფიციალურად უნდა გამოცხადდეს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის დღედ“ (147) წერს წიგნის ავტორი.

3. „26 მაისი საქართველოს დამოუკიდებლობის დღე თუ საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის სახით გამოცხადების დღე?“

საქართველოს დამოუკიდებლობა 200-წლიანი რუსული ოკუპაციის შემდეგ პირველად აღდგა 1918 წლის 26 მაისს და მეორედ 1991 წლის 9 აპრილს, შესაბამისად, ეს ორი თარიღი უნდა იყოს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის დღე და არა 25 თებერვალი, როგორც იყო ეს ბოლო ხანებამდე და რასაც პოლიტიკურ ცინიზმს უწოდებს მეცნიერი.

4. „14 აპრილი დედაენის დღე თუ საქართველოს სახელმწიფო ენის დღე?“

წიგნის ავტორის აზრით, „საქართველოს ყველა მოქალაქემ, ეთნიკური წარმომავლობის მიუხედავად, 14 აპრილი უნდა იზეიმოს, როგორც თავისი სახელმწიფო ენის დღე.“

5. „ტაო-კლარჯეთში ავტოქტონი ქართველობა თუ ქართული დიასპორა?“ „საქართველოს რეგიონები თუ საქართველოს კუთხეები?“

საქართველოს ამჟამინდელ საზღვრებს გარეთ მცხოვრებ ქართველთა აღსანიშნავად ხელისუფლება იყენებს ტერმინს „დიასპორა“. მეკვლევრის აზრით კი, „საკუთარ მიწა-წყალზე მცხოვრები ავტოქტონი ქართველები, რომლებიც მხოლოდ პოლიტიკური კატაკლიზმების გამო აღმოჩნდნენ სხვა სახელმწიფოს (თურქეთისა და აზერბაიჯანის) შემადგენლობაში, ისტორიულ-ეთნიკურ უმცირეობას წარმოადგენენ და არა დიასპორას“ (153).

6. „საქართველოს რეგიონები თუ საქართველოს კუთხეები?“

ბოლო ხანებში აქტიურად გამოიყენება ტერმინი „რეგიონი“, რაც მეცნიერს სახიფათოდ მიაჩნია და შეგვახსენებს, რომ „რეგიონალური თვითმმართველობის დამკვიდრებით საქართველოს მოსახლეობის ცნობიერებაში აქტუალურებენ ფედერაციულ მოწყობას“ (153).

#### IV თავში – „ქართული ენის ტექნოლოგიზება“

გამოყოფილია ორი ქვეთავი:

1. „ავტომატური აკადემიური თარგმანის საკითხი“;

2. „ერთენოვანი ქართული ტექსტების ეროვნული კორპუსი“.

პირველ ქვეთავში ავტორი წერს, რომ უახლეს ხანში საქართველომაც უნდა შეძლოს, სახელმწიფო ენაზე განახორციელოს აკადემიური ორენოვანი თარგმანი, რათა ქართულმა ენამ არ დაკარგოს კულტურული ენის ფუნქცია.

მეორე ქვეთავში წიგნის ავტორი უპირისპირდება არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში შექმნილ პროექტს: „საქართველოს ლინგვისტური პორტრეტი“, სადაც ქართველური ენობრივი სამყარო წარმოდგენილია სამი ქართველური ენითა (ქართული, სვანური, ზანური) და მათი დიალექტებით. ასევე ეწინააღმდეგება იგი იმ ნაციონალური კორპუსის შექმნას, სადაც ქართველური ენობრივი სამყარო წარმოდგენილია ოთხი ქართველური ენით: ქართული, სვანური, ლაზური და მეგრული (158).

ტ. ფუტკარაძის აზრით, თუ მომზადდება „ქართული ენის ტექსტების ერთენოვანი კორპუსი, (რომელშიც შევა ზანურ-სვანური მასალაც). ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქაშიც ქართული ენა შეინარჩუნებს როგორც ქართველთა მაკონსოლიდებელ, ასევე კულტურისა და განათლების ენის ფუნქციას. სამი ან ოთხი ქართველური „ენის“ ტექსტების კორპუსზე ორიენტირება კი XXI საუკუნეში განახორციელებს რუსეთის იმპერიის გეგმას საბოლოოდ დაანაწევრებს ქართველთა ენობრივ-ეთნიკურ ერთობასა და ისტორიულ დედაენას ქართულ (ქართვე-

ლურ) სამწიგნობრო ენას- გაუუცხოებს ქართველთა მესამედს“ (159).

აქვე მკვლევარი გვთავაზობს თავის მოსაზრებას ქართული ენის ტექსტების ერთენოვანი ეროვნული კორპუსის შექმნასთან დაკავშირებით, რომელშიც შევა ზანურ-სვანური მასალაც.

**V თავი ეძღვნება „ქართველთა ენობრივი მემკვიდრეობის დაცვის პერსპექტივას“, რომლის ქვეთავებია:**

1. „ქართული ენის პრესტიჟი“;
2. „ქართველური ენობრივი მემკვიდრეობა და „სისხლით დაცული ანბანი“;
3. „გერმანული გამოცდილება“.

მეცნიერი „ქართული ენის პრესტიჟში“ ეხება ჩვენი ეროვნული უმცირესობებისათვის ქართული ენის სწავლების პროექტ(ებ)ის სახელწოდებებს: „ქართული ენა, როგორც მეორე ენა“, „ქართული ენა მომავალი წარმატებისათვის“ და მათ ნაცვლად გვთავაზობს ასეთ ვარიანტს: „ქართული ენის, როგორც სახელმწიფო ენის სწავლება“, რაც, მისი აზრით, ასწავს ქართულის, როგორც სახელმწიფო ენის, პრესტიჟს (160).

მეორე ქვეთავში ავტორის აზრით: „აუცილებელია, ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში შევიდეს ნარჩევი მეგრულ-ლაზურ-სვანური დიალექტების ლექსიკაც“ და იმოწმებს კ. გამსახურდიას სიტყვებს: „XX საუკუნის მწერლობამ უნდა მოგვეცეს ილიას ქართლის, აკაკის იმერულის, ვაჟას ფშაურის, მეგრულისა და გურული ენობრივი ელემენტების სრული სინთეზი“ აი, ეს იქნება იდეალური ლიტერატურული ქართული“ (167).

მესამე ქვეთავში მკვლევარი, გერმანული გამოცდილების, საფუძველზე ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ „გარკვეულ რეგულაციას უნდა დაექვემდებაროს სკოლაში სწავლების პროცესში ქართველური დიალექტების გამოყენება (175).

შემაჯამებელი მსჯელობიდან მოვიყვანთ ერთ ამონარიდს:

„ჰუმანიტარული მეცნიერებები ყალიბდება ბოლო 200 წლის მანძილზე. მრავალსაუკუნოვანი სამწიგნობრო კულტურის მქონე ქართველი ერის საცხოვრისი საქართველო ბოლო 200 წლის მანძილზე ოკუპირებული ჰქონდა რუსეთის იმპერიას.

საქართველოს/ კავკასიის შენარჩუნების მიზნით, რუსეთის მოხელეები ცდილობდნენ ენობრივ-ეთნიკურად დაენაწევრებინათ ქართველები, ზოგადად, კავკასიელები; ამ მიზნით ქმნიდნენ ფსევდომეცნიერულ დებულებებს (იდეოლოგიებს) ქართველთა/ კავკასიელთა ენობრივი ისტორიისა და ქართველური/ კავკასიური სამეტყველო კოდების კვალიფიკაციის

მიმართულებით

სამწუხაროდ, საქართველოს მეგობარი ქვეყნების ექსპერტებმა ნაკლებად იციან ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური რეალური ისტორია და ზეპირ ქართველურ ენობრივ სახესხვაობათა სტატუსის განსაზღვრისას თუ ქართველთა ეთნიკური იდენტობის კვალიფიკირებისას ეყრდნობიან რუსული ენობრივი (/ეთნიკური) პოლიტიკის წიაღში შექმნილ იდეოლოგიებს. ნიშანდობლივია, რომ არაერთი აკადემიური საერთაშორისო ცნობარის, ენციკლოპედიისა თუ ეთნიკური რუკის მიხედვით, ქართველთა ნახევარი ქართველად არ მიიჩნევა“ (177).

წიგნის ავტორს აქვე მოაქვს ინფორმაცია მსოფლიო გლობალური ქსელის ძირითადი ეთნოლოგიური ენციკლოპედიიდან, რომლის მიხედვით საქართველოში არის შემდეგი ეთნიკური ჯგუფები (/ენები):

აზერბაიჯანელები 270 000, ასირიელები (აისორები) – 3 400, აფხაზები 129 000, ბაცბები 3 200, ურუმები (ბერძნები) – 90 000, ლაზები 1 000, მეგრელები 345 000, ოსები 35 000, რუსები 405 000, სვანები (სამწერლობო ენად იყენებენ ქართულსა და რუსულს) – 15 000, სომხები 448 000, ურუმები 97 746, ქართველები 3 200 000, ქართველი ებრაელები 2 800, ქურთები 26 600 (177).

მკვლევარი ხაზს უსვამს, რომ ენციკლოპედიას საფუძველად უდევს საბჭოთა პერიოდში შექმნილი ე. წ. „ოთხი ქართველური ენის „იდეოლოგია“, რომლის მიხედვით, უმწერლობო ენების მფლობელად ცხადდებიან მეგრელები, ლაზები და სვანები.

ამ ენციკლოპედიის მიხედვით, მეგრელები, ლაზები და სვანები ისეთივე მიმართებაში არიან ქართველებთან, როგორც საქართველოში მცხოვრები ყველა დანარჩენი ეთნიკური უმცირეობანი: აზერბაიჯანელები, ასირიელები (აისორები), აფხაზები, ბაცბები, ურუმები, რუსები, ქართველი ებრაელები და ქურთები.

არ ვიცი, ვინ როგორ აღიქვამს ამ ეთნიკურ რუკას, მაგრამ ჩემთვის ის ნამდვილად არ არის ქართველთა კეთილმოსურნის მიერ შედგენილი.

რუსულ იმპერიას ნამდვილად ვერ მივიჩნევთ უცოდველ კრავად საქართველოსთან მიმართებაში. არც მისგან მომდინარე ოთხი ქართველური ენის თეორია მოდის მათგან ქართველებზე ზრუნვით და სიფრთხილე გვმართებს, რათა, ნებსით თუ უნებლიედ, საუკუნის მერე ხელი არ შევეწყოთ „ჩხოლუშიელ ავტონომისტთა“ რეანიმაციას.

ნაშრომს აქვს 14 დანართი, რომლებიც 340-გვერდიანი წიგნის 113 გვერდს იჭერს. მათში 1925 წლიდან დღემდე, საგაზეთო და საარქივო მდიდარ დოკუმენტურ მასალებზე დაყრდნობით, გადაშლილია ვრცელი პანორამა პრობლემისა, აი,

სათაურები აქ წარმოდგენილი მეტად საინტერესო მასალები: „აღ. გეგეჭკორი, იანოვსკი-ვოსტოროვის ღირსეულ მემკვიდრეებს“, „ლაგრენტი ბერია მეგრულ ავტონომისტთა შესახებ“, „ფახულანის თემის კოლექტიური წერილი მეგრულის წინააღმდეგ“, „მოსხენება მეგრული პირველი ჯგუფების მუშაობის შედეგების შემსწავლელი კომისიისა“, „საქართველოს ავტონომისტების შესახებ“, „თედო სახოკიას მოხსენება, სამეგრელოს მკვიდრთა 1925 წლის რეზოლუცია“, „ტარას შენგელიას „დანოსი“ (ცილისმწამებლური წერილი)“, „არნ. ჩიქობავა – ჩვენი დედაქალაქი და ჩვენი დედაენა“, „არნ. ჩიქობავა – „არ დავივიწყოთ დედაენა, ლ. ბერიას წერილი ი. სტალინს“, „ივ. ჯავახიშვილი ნიკო მარის წინააღმდეგ“, „ტარიელ ფუტკარაძე – საერთოქართველური ენისა და თანამედროვე ქართველური ქვესისტემების ისტორიული მიმართების ამსახველი სხვადასხვა სქემის შეპირისპირებითი ანალიზი“.

მოტანილი მასალიდან სამეგრელოს ავტონომიის მსურველთა საერთო პათოსს ნათლად გამოხატავს ერთი ამონარიდი ალ. გეგეჭკორის წერილიდან: „იანოვსკი-ვოსტოროვის ღირსეულ მემკვიდრეებს“, რომელიც ამოღებულია 1925 წლის გაზეთ „კომუნისტებიდან“: „დაკვრითი წესით გაანთავისუფლეთ სამეგრელოს მშრომელი ხალხი საქართველოს განგებ თავზე მოხვეულ სუვერენიტეტისგან და კვლავ სამუდამოდ განამტკიცეთ სამეგრელოს და რუსეთის მშრომელთა ისტორიული კავშირი“ (186).

დასაწყისში ვწერდით, რომ 200 წლის წინ შემუშავდა რუსული იმპერიული გეგმა ქართველი ერის ენობრივ-ეთნიკური ერთიანობის დაშლისა, რომელიც პერიოდულად აქტიურდება. გააქტიურდა იგი გასული საუკუნის 20-იან წლებში, იმდენად, რომ წამოვიდა მოთხოვნა სამეგრელოს ავტონომიისა, შეიქმნა მეგრული ანბანი, მეგრულად დაიწყო საქმისწარმოება და სწავლა დაწყებით კლასებში, გაზეთის გამოცემა... და აი, აქტიურდება იგი დღესაც იმ დონეზე, რომ მეგრულად (ასევე სვანურად) ბიბლიური წიგნებიც კი ითარგმნება; ისევ გაჩნდა მოთხოვნა სამეგრელოს ავტონომიისა, მეგრულისა და სვანურის რეგიონულ ენად გამოცხადებისა; ჩვენ თვალწინ დაიწყეს მეგრული სამწიგნობრო ენის შექმნა (რითაც მეგრელებს, სვანებს უუცხოებენ მრავალსაუკუნოვან სამწიგნობრო კულტურას – ქართულ კულტურას) და ა.შ.

2019 წლის 12 აპრილის გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოში“ გამოქვეყნდა სერგი (გიორგი) საჯა-

იას ღია წერილი, რომლის ადრესატები ბრძანდებიან – საქართველოს პრეზიდენტი სალომე ზურაბიშვილი, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია მეორე, საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე ირაკლი კობახიძე. მიმართვის ასლი გადაგზავნათ: საქართველოს პრემიერ-მინისტრს მამუკა ბახტაძეს, საქართველოს ენის დეპარტამენტის თავმჯდომარეს გიორგი ალიბეგაშვილს და საქართველოს მწერალთა შემოქმედებითი კავშირის თავმჯდომარეს თემურ ჩალაბაშვილს.

წერილი ეხება 2019 წლის 29 მარტს თბილისში, საქართველოს მწერალთა, მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა აკადემია „ქალღვას“ თაოსნობით გაიმართულ ყოველთა ქართველთა წარმომადგენლობით კრებას, რომელმაც განიხილა ამ აკადემიის წევრის, მწერალ სერგი (გიორგი) საჯაიას მოხსენება „რუსეთის იმპერიის ეთნოფაბრიკაციული დივერსიების ახალი ტალღის შესახებ სამეგრელოში“.

აღნიშნული განხილვა ფაქტობრივად გამოვიდა 1925 წელს სამეგრელოდან გამოსულ მოღვაწეთა პირველი თავყრილობის გაგრძელება (1925 წელს თბილისში, რუსთაველის თეატრში თედო სახოკიას თავმჯდომარეობით ჩატარებულმა კრებამ დაგმო სხვა ქართველთაგან მეგრელთა ენობრივად გამიჯვნის მცდელობა).

კრების მონაწილეებმა განაცხადეს, რომ რამდენიმე თვითმარქვიას, რომლებიც შეიკრიბნენ 2019 წლის 24 თებერვალს ქ. ზუგდიდში, უფლება არა აქვს, ისაუბროს სამეგრელოს სახელით; ისინი დაიქირავა რუსეთის იმპერიამ.

დაიხ, საუკუნის მერე ისევ გააქტიურდა რუსული იმპერიული გეგმა, რომლის საბოლოო მიზანია არა მეგრულისა და სვანურის გადარჩენა, არამედ, თავის მეგრულ-სვანურიანად, ქართველი ერის გადაშენება.

და აი, ამ დროს ქვეყნდება მდიდარ ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით, არგუმენტირებული მოსაზრებებით, ლოგიკური **სახელმწიფოებრივი ხედვით** დაწერილი წიგნი ტარიელ ფუტკარაძისა: „ქართველოლოგიის თანამედროვე გამოწვევები“, რომელიც, პრობლემებისადმი უკან მიდევნებული ლამპარი კი არ არის, არამედ გვამღვს კარგად გააზრებულ სტრატეგიას, წინ აღვუდგეთ ქართველთა ენობრივ-ეთნიკურ დანაწევრების მცდელობას.

წიგნი სცილდება ლინგვისტიკის სფეროს და მისით, ენათმეცნიერებთან ერთად, უნდა დაინტერესდნენ ისტორიკოსები და პოლიტიკოსები.





### უნაგირი

უძილობა მიტეხავდა ბინდებს,  
წუხელ სევდამ რიჟრაჟამდე მდია,  
სხვენზე ვნახე, უნაგირი მიღევს,  
სხვენზე ძველი უნაგირი გდია.  
უუზანგო მტვერწაყრილი ვნახე,  
ღმერთო ჩემო, რად არა ვარ მკვდარი,  
მომაგონდა მამაჩემის სახე,  
ბელაურით, უნაგირზე მჯდარი.  
თვალხელშეა მოდის დასასრული,  
მიგზვდი, რაც მაქვს ახლა დასარცხვენი,  
ეშმაკს როგორ მივაბარე სული,  
მუხეუმად გადამექცა სხვენი.  
უძილობა მიტეხავდა ბინდებს,  
წუხელ სევდამ რიჟრაჟამდე მდია,  
სხვენზე ვნახე, უნაგირი მიღევს,  
სხვენზე ძველი უნაგირი გდია.

### დამცინის ახლა

მასსოვს ის გზები,  
ვიწრო, მაგრამ ბილიკზე ფართე,  
მე იქ ვიწყები,  
შენ რომ ხელში შემომაზარდე,  
იმელთა ტვერი...  
ახლაც ვიღვზნები,  
ვედარც მარტომ თავი ვერ ვმართე,  
მე იქ ვიწყები,  
ჩემს სიმარტოვეს სადაც ჩუმაღ შემოემატე  
და შენით ვტკბები.  
დამცინის ახლა,  
როგორც შვილი მთვრალი ნოესი,  
იმ იმედებში რომ ჩამასახლა...  
წარსული – შენი თვალბევივით  
უსათნოესი.

### ჩემი მერმისი

თოვლის სითეთრე გახდა თავდები,  
ვერ დამაბერებს წარსული წლები,  
ყოველ ზამთარში მე თუ ვმთავრდები,  
გაზაფხულისას ისევ ვიწყები.  
აკვანში მე მზე ჩამიწვა როცა,  
მარტმა მიმღერა ქარის ნალირმა,  
უფაღმა მხოლოდ სხეული მომცა,  
სული უჭირავს თვითონ აღვირად.  
მომაქვს ვნებები გზებზე ტვირთებად,  
ორსახოვანი საცრით განაცერს,  
სხეული მიწით ტკობას მპირდება,  
სული ზეციურ ტანჯვა-განსაცდელს.  
და ლექსი არის ჩემი მერმისი,  
სიკვდილი როცა მომედირება,  
ლექსით რომ შევძლო მერე მე მისი,  
დამარცხება და მოგერიება.  
თოვლის სითეთრე გახდა თავდები,  
ვერ დამაბერებს წარსული წლები,  
ყოველ ზამთარში მე თუ ვმთავრდები,  
გაზაფხულისას ისევ ვიწყები.

### მე ვერ ავხსენი

მე ვერ ავხსენი. რად უყეფენ ძაღლები მთვარეს,  
მთვარეს, რომელიც ღამის უკუნს სანთლად  
შესწრია,  
მზეს კი მცხუნვარეს, სულ რომ სწვავდეს ის  
არემარეს,

ხმასაც არ სცემენ და არ ერჩიან.  
როგორ გავიგო, დააშავა მთვარემ ანდა რა,  
ამ საიღუმლოს ახსნა ჩემთვის ძალზე რთულია,  
დაზურულია მისთვის სახლის ყველა ფანჯარა,  
მზისთვის როდესაც ეს ფანჯრები დაღებულია.  
რატომ უხმობენ ღამის აგენტს და მოთვალთვალეს,  
მთვარეს, რომელიც ბევრჯერ გზებზე ფარნად  
მხლებია,

მზე კი რომ გთხრიდეს, რომ გმანთავდეს  
სხივებით თვალებს.

მსგავსი რამ მისთვის ჯერ არავის უკადრებია.  
ამგვარი ფიქრი მარადიულ წყვილია მტოვებს,  
მე კარგად ვხვდები, ეს ცხოვრება რა თვალთმაქცია,  
მგელს მგელი შერჩა სახელად და ეგაა თორემ,  
ტურაა იგი, ეს ქვეყანა რომ დააქცია.

## მონოლოგი

სატროფოს წერილად ლექსს ვწერდი მე და  
ლექსებს ვუძღვნიდი ყველა დანარჩენს,  
ლექსებით მზრდიდა სოფელში დედა,  
მოკვდა და ლექსით ვგლოვობ მამაჩემს.  
მესმოდა ხმები ღელის რიკრიკის.  
ვხედავდი, ყანა როგორ ღელავდა,  
ვწურავდი მტვენებს ვაზის ლირიკის,  
წინ მედგა ლექსით სავსე ხელადა.  
მწველ პოეზიის მორღუ ვიყავი,  
რითმებად ვზიდე მხრებით დროება,  
მინდოდა ლექსად მოვსულიყავი  
თქვენამდე, მაგრამ მოველ პოემად.  
და ახლა თქვენს წინ გაცვნილ თმებით,  
(პოეტი თუმცა კი არ ხუცდება)  
მოვედი ცელქი ჩემი რითმებით,  
გადაუშლელი წიგნის ფურცლებად.

## ხან კიდე ვფიქრობ

ხან ვხარობ მით, რომ  
ოცნებები ფიქრში ჩამითრევს,  
ხან კიდე ვფიქრობ,  
რა აზრი აქვს, ანდა ამ ფიქრებს.  
როცა ავდრები, არ იქნა, არ გამოამინდნენ,  
როცა მტრის ხათრით ყველაფერზე თავი ვაქნიე,  
ეს წლებიც უცებ, ჩიტებივით ისე გაფრინდნენ,  
მამულს პერანგზე ერთი დილიც ვერ მივაბნიე.  
ხან ვხარობ მით, რომ  
ოცნებები ფიქრში ჩამითრევს,  
ხან კიდე ვფიქრობ,  
რა აზრი აქვს, ანდა ამ ფიქრებს.

## ორნი

ვისხედით ორნი და მასლაათი  
ჩვენი, ხარივით გვხსნიდა ტვირთიდან  
და ერთადერთი კედლის საათი  
იყო, რომელიც წუთებს გვითვლიდა.  
მე მსურდა სანთლის შუქი ამენთო,  
დღე რომ ღამის ბინდს ამოეფარა,  
ეს პაემანი ურეგლამენტო,  
საათის ისრებს არ მოეპარა.  
ვწუხდი, ღამე რომ ასე ბორგავდა  
და შენც გამჩნევი ამას გუძანში,  
ჩვენი ტკივილი ლექსებს მოჰკავდა,  
ლადოს დაწერილს აბასთუმანში...  
ვისხედით ორნი და მასლაათი  
ჩვენი, ხარივით გვხსნიდა ტვირთიდან  
და ერთადერთი კედლის საათი  
იყო, რომელიც წუთებს გვითვლიდა.

## უსუსურობის ტილო

გავშალე ტილო საკუთარი უსუსურობის  
და ვხატავ ახლა მდუმარებას მორცხვსა და ხიხოს,  
როს დასრულდება ვადა ჩემი სოფლად სტუმრობის,  
ნახატით მაინც ვინმემ შეძლოს ამოიკითხოს:  
თუ როგორ შემქმნა შემოქმედმა, როგორ დაძაბა,  
როგორ მოვიცვი წუთისოფლის სველი ლაბადა,  
როგორ მათრია სიყვარულმა, ფეხის მორთხმებით.  
ჯვარს როგორ მაცვა მწუხარებამ  
გლოვა-მოთქმებით.  
დამსაჯა ღმერთმა, ვედარ შეძლო დრომ ჩემი დაცვა,  
სამშობლო, როგორც თავზე თმები – შემომამარცვა.  
გავშალე ტილო საკუთარი უსუსურობის  
და ვხატავ ახლა მდუმარებას მორცხვსა და ხიხოს.

## მე სიბერის მეშინია

ახლაც მესმის ძვერა გულის,  
მერცხალივით რომ დგამ ბუდეს  
და წვიმა მსურს გაზაფხულის,  
ნიაღვრებად მოდგაფუნდეს.  
რომ ცრემლებად წასკდეს ზეცას,  
მდინარება მთაზე ღელის,  
ტანზე სველი კაბა გეცვას,  
მშლელად ჩემი საღერღელის.  
ზურგით დავდგე, ტყისკენ სახით,  
ცეცხლზე კაბის გამრობისას,  
და შიშველი წარმოსახვით,  
გნახო, როგორც ბავშვობისას.  
სიკვდილს რაც სურს, მესმის ღიად,  
სულ არ ვდარდობ, რომ დავმიწდე,  
მე სიბერის მეშინია,  
ვაი, თუ ცოცხალს დამავიწყდე.

# ბიოხბი ახრეაშვილი



\* \* \*

ზეცის სასჯელად ვთვლიდი მერგო რაც,  
თითქოს სამყაროს ვალი მმართველა –  
მოჭრილ თავივით უნდა ეგორა  
იღბალს, მუდამ რომ მაღალმართებდა...  
დამანაწევრეს მარტივ შრეებად  
და საზეიმოდ ჯვარცმას გადამცეს...  
უნდა მივაგნო, უნდა შევება  
ამ უთავბოლო ბედის გადამწერს!  
უნდა შევცვალო ბრძოლით ან კალმით  
გარდაუვალი ცოდვის არენი  
და გავარღვიო მტრული ანკლავი –  
თვალები შურით მომდინარენი...  
მეზვირთებოდნენ მღვრიე წყლებივით –  
ახლა ზრახვებიც აღარ დემონობს,  
იქნებ შევძლო და ეს დაწყევლილი  
ბედნიერებაც დავაგემოვნო!

\* \* \*

სივრცემ ღალატით რაც ვერ ინება,  
შენმა თვალებმა ღიმილით მითხრეს.  
ჩვენ, დროში დარდით აცდენილებმა,  
ვერ ვუპასუხეთ მიწიერ კითხვებს...  
გრძნობებს, უმზეო ცეცხლით დაშრობილთ,  
არ ვუმკურნალებთ, ასე ნაცნობებს...  
და გავიმართლეთ თავი ბავშვობით,  
როცა უეცრად მომეღვარცოფე!  
გული წაიღო ხავერდის წარღვნამ!  
ვინ დაინდობდა სურვილს ნაშვილევს?..  
და უმოწყალოდ იქამდე დაღრღნა,  
სიყვარულითაც ვერ დავამშვიდე...

\* \* \*

ვინც მომეველინა ცრემლებს მიღმიდან –  
კვლავ წარმოსახვის ძალით მიზიდავს,  
მზერა მაოცებს ზეცის სიღრმითა  
და მეტყველების სიფაქიზითა.  
აქ შესაძლოა, სულიც ამოქრეს  
თუ ვერ პასუხობს გრძნობებს მონავლილს...  
ვფიცავ, მსურდა და ვერ დავამოკლე  
გულთა სიშორის დიაგონალი.  
ასე იციან გზებმა დამრეცმა –  
გაიყრებიან ტვინის კარნახით...  
მთელი არსებით როგორ დამეცვა,  
თუ არასოდეს მყავდა ნანახი?

\* \* \*

როგორც ბავშვურად გამხელილ ცოდვას,  
თვალებს ვარიდებ ფიქრის არეალს...  
ახლა მთვარეა ისეთი ცოტა –  
ლამეს არც სჯერა, რომ იქ მთვარეა.  
ემოციებად მეღვრება დარდი –  
ვინ უპატრონებს განცდის ატომებს,  
სადაც ეს გული ტირილით დადის  
და სიმარტოვეს ცრემლით არ ტოვებს?  
მე ვეკითხები გახელილ თვალებს:  
როდის გუბდება ცრემლი გუგებზე?  
თუ ტკივილებად გადამითვალეს,  
თუ ვერასოდეს ვერ გაუუგებ მზეს,  
მაშინ რა უნდა ჩემს ფიქრებს თქვენთან,  
დაუსრულებლად რატომ მოდიან?..  
დრო სანთელივით ცრემლებად მღვენთავს  
და თითო ცრემლი ქმნის მელოდიას...

\* \* \*

გავითავისე თმენა წლებია,  
ვაგროვებ ნიღბებს – ფასადს იერთა,  
სიტყვები ფიქრებს ენაცვლებიან  
სადაც სტრიქონის დასალიერთან.  
ჯერ საიმედოდ მყოფნის ნერვები –  
მუზას პოეტის სისხლით ვიზიდავ,  
გამომაქვს შხამი ყოფიერების  
ლექსის უმწეო ორგანიზმიდან.  
ლოცვებს, გულში რომ ვიზრდი ნერვებად,  
არ ემუქრებათ კვდომა ხმებადვე  
და თუ ოცნება ჩამომენგრევა,  
სურვილს მივიყვან ამბოხებადვე!

\* \* \*

ველარ დავითვალე, რამდენია  
გზაზე არსებული გადაკვეთა,  
რადგან ოცნებებით მადვენინა  
ბედმა რეალობის გადამკეტმა.  
დარდებს ჩავისუნთქავ დარდიანად,  
მერე გავაბოლებ ნიშნისგებით...  
ფიქრმა შემახსენა ადრიანმა  
მე რომ სტრიქონებად ვიშიგნები...  
აზრი სურვილების ასაგებად  
მძიმე ნებისყოფით დარაზმულა,  
ჩემი შთაგონება ასმაგდება  
დროში ირიბად და თარაზულად...  
სევდას ვუბრაზდები შეძახილით  
სულში ღრუბელივით გადაწოლილს...  
მძაფრი ტკივილებით ვერდახრილი  
ილბალს სიჯიუტით გადავწონი!

\* \* \*

დარდი სურვილებს ნისლივით გაჰყვა,  
მზერამ გვამხილა სევდის შემნახმა,  
თუ გაუშეკლავდით შიშების ალყას,  
იქნებ ღუმელიც გადაგველანა.  
სივრცე გარდაცვლილ ნატვრებს მიელის,  
გულმა მოიცვა მთელი არსება...  
და უფსკრულამდე სიცარიელის  
მზად ვართ სიცოცხლით ამოსავსებად!  
ყველა სტრიქონი სულზე წავისვით  
მიწის ღალატით დაზაფრულებმა...  
გავიწირებით ერთი წამისთვის  
ბედნიერების დასაბრუნებლად!..

\* \* \*

სიცოცხლეს –  
რწმენით უნდა ყვარობდე  
ამ სამყაროდან  
იმ სამყარომდე.  
სიკეთე –  
გულსაც უნდა ნებავდეს  
გაფიქრებიდან  
გაფიქრებამდე.  
იმედს –  
ოცნებით უნდა ღებავდე  
დაღამებიდან  
დაღამებამდე.  
სურვილი –  
სისხლში უნდა ატანდეს  
განთიადიდან  
განთიადამდე...

\* \* \*

ავჯანყებულვართ მხოლოდ პირადით  
შემინებულნი სულის ცვლილებით,  
ჩვენ, ვინც ერთმანეთს უღვთოდ ვწირავდით,  
ბოლოს ღმერთისგან გავიწირებით.  
არ ვიცი, თქმის თუ ღუმელის დროა,  
ფიქრები ტვინში ისე მჭედლობენ,  
რომ წარმოსახვაც შეამჭიდროვა  
გამოწვევებმა თანამედროვემ.  
ახლა სინდისის ნატამალები  
გვითვლიან ცოდვებს აურაცხელებს,  
იქ ჩარჩენილი ბავშვის თვალები  
ჩვენში გამოზრდილ მხეცებს არცხვენენ –  
რადგან უსახურს ვქმნიდით გარემოს,  
რომ დაგვემალა, ვინც სულ ვიყავით,  
ვაგებდით ტაძრებს ბნელს, უკარებოს,  
უფალთან რომ არ მივსულიყავით.

\* \* \*

ღამეულ ფიქრებს  
შევეული და  
პოეტს მოვიშორებ  
სხეულიდან...  
ღამღალა –  
იმდენჯერ ჯვარს აცვეს –  
მოვიხსნი მხრებიდან  
და სათუთად შევიწინავ  
სულის ტანსაცმელს...  
როცა ინათებს,  
როცა ფიქრები  
ზეცის სიტყვებად  
ისისხლხორცებენ,  
ჩავიცვამ პოეტს  
და ის ჯვარცმები  
მე გადარჩენის  
იმედს მომცემენ...

\* \* \*

იმ სახეების, უსიცოცხლო ნაკვთების ფორმას  
რომ ესწრაფვოდნენ ზედაპირულ ღიმილს  
ღვარძლიანს,  
შენ აგებებდი გულწრფელობის სინათლეს ორმაგს,  
რომელიც სივრცემ უპირობოდ შემოგაძლია.  
უსმენდი ფიქრებს, გამოწვეულთ სიპატარავით,  
სადაც კეთილი სურვილები მალე იმსხვრევა  
და ყველა ტკივილს მღუშარების ძალით ფარავდი,  
რომ მათ სულებში მზეს ეხარა თვალებისხელას...

\* \* \*

ჩვენი ცოდვები  
წარღვნად, გლოვად  
გადაიშალა,  
ვიდრე სიცოცხლის  
საწყისსა და სასრულს  
ვარკვევდით  
და დედამიწის  
უხილავი ლანდი  
მშიშარა  
დაავადმყოფდა  
სასოწარკვეთით.  
დრომ სივრცეებად  
წუთებივით  
იწყო მოკლება,  
ვერ გავაღწიეთ  
რადგან გარსიდან,  
თითქოს წყურვილის,  
უფრო ჟინის  
დასაოკებლად  
მიწა უმანკო  
ოცნებების სისხლით  
გასივდა.  
სულებს უმწეოს  
შეჩვეული დარდით  
არხევდა  
ფიქრთა თანხვედრა  
მოულოდნელი,  
ვრცელი დასკვნებით  
და სურვილების  
სამუდამო,  
ღრმა სამარხებთან  
დუმდა იმედი  
უკანასკნელი...

\* \* \*

ოქროს თევზები დარდით გვაშრობენ –  
სურვილებს ვიჭერთ მეზადურივით...  
ხან გვაახლოვებს, ხანაც გვაშორებს  
სიტყვებზე მეტის მთქმელი დუმილი.  
გვრჩება ხელები აპყრობილი და  
ლოცვას ვერ ვბედავთ – სულში შიშია...  
და ბედისწერის საპყრობილიდან  
ოცნებებიც ვერ გამოგვიშვია.

\* \* \*

რატომ გავექცე, სულს შველის განა  
გაქცევა, ანდა მალვა რიდეით?  
ჩემი ლექსები ოცნებებს გვანან,  
მე რომ სამყაროს მიღმა მივდევდი...  
და გრომის ფასიც არ ღირდეს იქნებ,  
ბრძოლის ველზე რომ ვფანტავ იმედებს,  
ალესილ მახვილს ჰაერში ვიქნევ  
და დასალვრელად სისხლს ვერ ვიშვებ  
ჩემსას კი არა, მტრის სისხლიც მიმიძიმს,  
შურისძიების ვკეცე სიგრძენი,  
გააფთრებული ფიქრებში ვიბრძვი  
და სისხლის გემოც ფიქრით ვიგრძენი.  
გაურკვევლობით გადაღლილ თვალებს  
ვერ მიუგნიათ მზერის ნაკლისთვის,  
გუშინდელივით თენდება ზვალეც  
და არ არსებობს გამონაკლისი.

\* \* \*

ფიქრო, სინათლის სულში მომყვანო,  
არ დაუბრუნდე წერტილს ნულოვანს,  
ჩემს გადარჩენას იქ ნუ ყოყმანობ,  
სადაც სამყარო უსასრულოა,  
იქ ნუ მიკრძალავ მზესთან შეხებას,  
სადაც იმედის ბოლო წვეთია:  
კმარა დუმილი და შეფერხება,  
ახლა წამებიც გადამწყვეტია!  
სურვილს, უმწეო ფრთებს რომ ვერ აშლის –  
აუხდენელი ოცნება ჰქვია!  
შეკავებული აზრი ბგერაში  
ამოითქმება ადრე თუ გვიან...  
გაჩერებული ჩემი საათი  
დღეში ორჯერაც ზუსტ დროს აჩვენებს –  
თითქოს წამმზომი ტაატ-ტაატით  
უსისხლოდ მაცლის სულის ნარჩენებს...  
თუნდაც ყველა გზა მქონდეს მოჭრილი,  
სადაც გვამები ასე მეტრობენ –  
მე ვერ გავხდები ბედის მორჩილი,  
ვერც სხეულით და სულით მეღროვე!

# ღაიდა ჟიხოშვილი- სახლთხუთხუთი



## თოვლით ნაფერი ჩანაწერები – გვიყვება რევაზ ინანიშვილი

(დასასრული)\*

*...ძალიან მინდოდა, შეძლებისდაგვარად, რა თქმა უნდა, ერთად მქონოდა თავმოყრილი ბატონ რევაზ ინანიშვილის ბიოგრაფიის, თუნდაც, სულ მცირე ამბებიც კი, ამიტომაც, მოთმინებით შევუდექი ჩემი „განზრახვის“ შესრულებას, – ფრაგმენტებად გაბნეული ნაცნობი მასალის ამოკრებასა და გარკვეული ნიშნით დალაგებას; ყველასთვის ცნობილია, რომ მწერლის შემოქმედებასთან ბიოგრაფიული მიდგომა, კიდევ უფრო ამძაფრებს ინტერესს მისი ნაწერებისადმი...*

*რასაკვირველია, თხრობა ისევე დაეტოვე, როგორც თავად ბატონი რევაზ ჰყვება, ანუ პირველ პირში, რაც შეკრებილ დეტალებს ბოლომდე უნარჩუნებს ავტორისეულ ხელწერასა და დამაჯერებლობას.*

*ლეილა ქიტოშვილი-სახლთხუთხუთი*

ნიკო კეცხოველმა მაჩვენა მშვენიერი ფოტოსურათი: აყვავებული ნორჩი ატმის ხე, მის უკან დაძველებული, ჩაყვითლებული იმერული ოღა-სახლი, გალაკტიონის სახლი... მერე ეს სურათი გალაკტიონისთვის უჩვენებიათ. გალაკტიონს უტირნია. დაჰყურებდა და ცრემლები ჩამოსდიოდა თურმე. მინახავს გალაკტიონი ქუჩაში. ის ან დათრგუნული იყო, ან ალტაცებული, ალტაცებული სამყაროს საოცრებებით, შეიძლება ისეთი ყოველდღიური რამეებითაც კი, როგორიცაა – მატარებლის გადავლა ხიდზე, ანდა ტრამვაის ბუგულის წყრომა, ცეცხლს რომ ყრის მოსახვევებში. არასოდეს – ყოვლისმცოდნე და ყოვლისშემძლე ბრძენი.

მინახავს გალაკტიონი უმშვენიერესიც. ერთხელ: – დეკემბერი იყო, ბურუსიანი ცივი დღე. იმ ბურუსიდან თითქოს სიფრთხილით ჩამოდიოდნენ თოვლის მსუბუქი, ფერმკრთალი ფიფქები, სადგურის წინ, ტრამვაის გაჩერებასთან, აფუსფუსებულ ხალხში, მონუმენტით იდგა ახოვანი, წვერმოშვებული გალაკტიონი. ტალახიანი ჩექმები ეცვა (ჩანდა, მატარებელს ჩამოჰყოლოდა საიდანღაც), მურა პლატოზე შინდისფერი ყაბალანი ჰქონდა გადაგებული, ნასვამი იყო. თავი მაღლა აეწია და მომეჩვენა, რომ მღეროდა თუ... ლოცულობდა.

მეორედ: 1952 წელს ნავთლულის სადგურთან არსებულ რკინიგზელთა კლუბში, სადაც მას შეხვედრა მოუწყვეს, ვგონებ, დაბადების 60 წლისთავთან დაკავშირებით, სიტყვებით მიმართეს ბიბლიოთეკის მუშაკებმა, რკინიგზელებმა, ჩემმა მეგობრებმა – მაშინ სტუდენტებმა ვახტანგ გოგოლაშვილმა და მარლენ კიტიაშვილმა, შემდეგ გამოვიდა გალაკტიონი და წაიკითხა ლექსები თავისებური აჩქარებით, თრთოლვით – „დროშები ჩქარა“, „რევლუციურ საქართველოს“ და სხვა. მე არც ასეთი შთამბეჭდავი წაკითხვა მომისმენია, არც ასეთი მშვენიერება მინახავს სცენაზე, არც ასეთი ალტაცებული დარბაზი. გალაკტიონი ერთდროულად დარბაზსაც მიმართავდა და ზეცასაც. როცა, ბოლოს, ირგვლივ შემოეხვივნენ, იგი, განათებული, ცრემლს ძლივს იკავებდა, ან უფრო – კეღარ იკავებდა...

ასევე, საკუთარი თვალთ მინახავს ორი ნამდვილი მწერალი – შოლოხოვი და სტეინბეკი, არც ერთი არ ჰკავდა მწერალს, შოლოხოვი მე მაგონებდა მომცრო ტანის, ენერგიით აღსავსე რუს რაიონულ მუშაკს, სტეინბეკი – ევროპელ სოვდაგარს. სქელი იყო, მძიმე, სახე ჰქონდა, წითლად დაჟინჯილებული, უკვე დაჯირჯელებულიც, ხელებიც – წითელი. ეწეოდა ჩიბუხს, ჩიბუხის წევა ჩემმა მეგობარმა ფოლკნერმა მირჩიაო. მოგცემენ არასასიამოვნო კითხვას. შენ ამოიღებ ჩიბუხს. ნელ-ნელა დატენი თამბაქოთი, ნელა მოუკიდებ, ამასობაში კი პასუხებსაც მოიფიქრებ იმ არასასიამოვნო კითხვაზეო. სტეინბეკმა ჩვენთან გამოავლინა მოულოდნელი სიფიცხეც... აქვე დავამატებდი – ჰემინგუეი – ჭვრეტითი, მაგრამ მტკიცე დისციპლინებული ადარავითარი – ძველი მთხრობელობისა. სულ იგნობა, რომ ქვეყნად უკვე არსებობს კინო...

უძლიერეს კაცს ლევან გოთუას ცრემლები მოს-

\* დასაწყისი. იხ. „ანეული“ – 2018 №4; 2019 №1.

დიოდა, კარგ წყაროს რომ ნახავდა. და ეს გასაგები იყო, რადგან თავისი ცხოვრების დიდი ნაწილი ციხეში ჰქონდა გატარებული... მინახავს, რა ერთი უთქმელი მწუხარება ეხატა ბოლო წლებში დემნა შენგელაიას – „ბათა ქექიას“, „ციცისკრის“, „ოროველასა“ და „მორღუს“ ავტორს, მე მაშინ მოცუბდა ეს მწუხარება.

მე ოთარ იოსელიანთან ვარ ნამუშევარი. როცა მისი სცენარისა თუ ახალგადაღებული ფილმის გარჩევა ხდებოდა და შეაწუხებდნენ შენიშვნებით, ოთარი იტყოდა: ვიცა, ცამდე მართალი ხართ თქვენ, მაგრამ ეგ ნაკლოვანი ადგილი მაინც ვერევე უნდა დამიტოვოთ ჩემი მეგობრებისათვის, ყველაზე კარგი მაყურებლებისათვის, უცებ რომ ეცეთ თვალში და მერე ნაღდი საჯაჯღანო ჰქონდეთ ჩემთან. მე არ ვუყვარვარ მათ რაღაც უცდომელი ბრძენი და შეუვალე მონოლითი, ეგეთი ვურჩევნივარ ყველას. ნიჭიერი რომ ვარ, მაგრამ აქაც რომ ვცდები და იქაც, ყველა მოკვდავივით.

თენგიზ მირზაშვილი მიყვებოდა: – „ნაკადულში“ გამაკეთებინეს გიორგი ლეონიძის „ნატურის ზის“ პირველი გამოცემის ნახატები, დამიბარა ერთ დღეს გიორგიმ, ზის, აშკარად ეტყობა, უკმაყოფილოა, – ეს როგორ გამოვსვლია, კაცო, ჩემი სოფელიო! პატარძეული აყვავებულია, შენ კი მთლად მწირი, გადახრიოკებული დაგიხატავს! ერთხელაც დახედა ყდას, – არა, ესეთი არ არის ჩემი სოფელიო! მე ვერაფერი ვუთხარი. გავიდა რამდენიმე დღე, ისევ შემხვდა, გამიღიმა, დამიყვავა, – იცი რა, თენგიზ, შენც მართალი ხარ. სუ ხო აყვავებული არ იქნება სოფელი, ხრიოკიც ხომ არის ხოლმე, არა, ზამთრისა და გაზაფხულის პირას! არ გეწყინოს, კარგი მხატვარ ხარო. მაინც არ მეუბნებოდა რაღაცას...

ნიკა აგიაშვილმა მიაპბო: – იოსებ ნონეშვილს, ყმაწვილობისას, აღარავინ ჰყავდა, ერთი უსინათლო ბებიის მეტი. თვითონ პატარას და სუსტს, იოსებს, ხელჩაკიდებული დაჰყავდა სოფლიდან ჩამოყვანილი ეს ბებია ხან ერთ ექიმთან, ხან მეორესთან. სულ თვალწინ მიდგას, როგორ აჰყავდა ტრამვაიში, ტროლეიბუსში, ბევრს ეცადა, ოპერაციაც გააკეთებინა, მაგრამ სინათლე მაინც ვერ დაუბრუნა ბებიას. მერე ბებია მოკვდა. იოსებს, ნამდვილად შეიძლება ითქვას, ქვეყანამ უპატრონა... შარშან კი ასეთი სიზმარი ვნახე: ჩასჭიდებოდა იოსებს თავისი ბებია, თვალისწინადარუნებული, გახარებული და მიჰყავდა ჯერ რუსთაველზე, მერე მსროლელთ აქუჩისკენ დაუხვიეს... არ გავიდა ამ დღიდან რამდენიმე კვირა და იოსები გარდაიცვალა...

ვიყავი ტაგანროგში, ვნახე სახლი, სადაც დაიბადა ჩეხოვი. შიგ რომ უნდა შევსულიყავი ... აი, რა ჩავეწერე შთაბეჭდილებათა წიგნში: „საშინლად შევარტყი თავი სახლის შუბლის ხეს. ნუთუ მაინცდამაინც მე დამჭირდა ასეთი გაფრთხილება, რომ ქელი მომეხარა შენს წინაშე“.

გენიალურია – „თამაში ჭკავის ყანაში“, ანდა „უფსკრულთან – ჭკავის ყანაში“. სელენჯერმა, ამ სევდიანმა კაცმა, – რა თვალები აქვს ყველგან! – დაუნდობლად ცხადყო, რა ადგილი ეკუთვნის, ანდა

მიაკუთვნებენ თანამედროვეობაში მწერალს. მშენებლობად ქცეულ დედამიწაზე, სადაც ერთმანეთზე დახვავებით აგებენ, ამსხვრევენ, ისევ იწყებენ შენებას, ადიან მალლა, – როგორ წააგავს დღეს დედამიწა ბიბლიურ ბაბილონის გოდოლს! – მწერლისთვის დარჩენილია ერთი ადგილი – დარაჯისა, იგი დარაჯობს წარსულიდან მოყოლილ რაღაცებს – ბალახებიდან ბავშვებამდე, ბავშვებამდე!.. როგორც ყოველ დარაჯს ქვეყნიერებაზე, მწერალსაც უთუოდ აქვს გაშლილი ხელები, ბავშვები კი დარბიან უთავბოლოდ, ბალახებიც ამოდინ უადგილო ადგილას, შუბლშეკვრით დაჰყურებენ, ერთსაც და მეორეთაც მშენებლები.

ერთხელაც დავჯექი და გადავწერე მთელი ორი გვერდი ვაჟა-ფშაველას მოთხრობისა „ამოდის, ნათდება“. მაინტერესებდა, როგორ დაიწერებოდა, როგორ მიიღებდა ჩემი სხეული ვაჟასეულ ფიქრებსა და ფრაზებს. დიდი სიტკბო ვიგრძენი. მაგრამ იმაშიც დავწმუნდი, რომ მე მაინც ცოტა სხვანაირად დავწერდი. უფრო ნერვიულად, ალბათ.

...რა თქმა უნდა, განუსაზღვრელად დიდია დავით აღმაშენებლის ღვაწლი. მარტო ის რად ღირს, თბილისი რომ დაუბრუნა საქართველოს, მაგრამ დაარქვით მას, რაიც გნებავთ, ბედისწერა თუ სხვა რამ, მხოლოდ თამარს კი ხვდა წილად ნაბრძოლზე, აღშენებულზე უდიდესი სულიერი მოსავლის აღება. სახელმწიფო საზღვრების ზრდა და თუნდაც შენება ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ერის დიდებულებას, მთავარი სულიერი კეთილნაყოფიერების გამოვლინებაა, თამარის ეპოქა კი სწორედ ამგვარი სიკეთითა და სიქველთით სუნთქავს. თამარს რომ არ ექცია ბრძოლებით მონახვეჭი საუნჯენი დიდ სულიერ სიმდიდრედ, ოციოდ წელიწადში მონგოლები მაინც მოვიდოდნენ, და დავრჩებოდით ხმლის კარგ მხმარებლად, საქმიანებადაც – მაგრამ არა რუსთველის პატრონად... რუსთველი ჩვენი ერისათვის ყველაზე მაღალი, ფასდაუდებელი ღირებულებაა.

ომი – მილიონობით უმწიკვლო ახალგაზრდის სისხლი, დაღვრილი ეჭვებით გონებადარღნილი რამდენიმე ბენრეკი მამაკაცის ფერუშარილისთვის... ისიც სათქმელია, რომ ევროპას დიდის წარმატებით უტევს ამერიკა. მე მხედველობაში მაქვს ამერიკული არქიტექტურა, მუსიკა, ლიტერატურა. უფრო კონკრეტულად – ამერიკული სული, რომელიც მოჰყვა ათასი მხრიდან მომქროლავ ქარებს... სხვათა შორის, ჩემი ოცნების ქალაქი აღმოსავლეთშია. იგი სავესვა ცხელი მზით, გრილი მკლავებით და შეღამებულის სევდიანი ხმებით. მე ვდგავარ, ყარბი ვინმე, მის კარიბჭესთან და სანამ შიგ შევიდოდე, ჯერ შორიდან ვტკბები.

მსოფლიო ხელთ იგდეს ფრენჩაინებმა და ტყავისქურთუკიანებმა, დაწყებული სამხრეთ პოლუსიდან დამთავრებული ჩრდილო პოლუსით. ბრაგარუგით და მუქარით დადიან ეს ხაკისტანსაცმლიანები და ბათინკიანები, ჩექმებიანები და სამხრეთებიანები, თითოეული ყელამდე აღსავსე შურისძიების სურვილით, და შურს იძიებენ თავიანთი ნამცეცა ჭკუის ნაყოფზე. ამას ეწირება მილიონობით ადამიანი, ზღ-

ვად მიდის დედათა ცრემლი. წაჰკლიჯეთ ბაირალები, ადამიანები, ამ შურისმაძიებლებს და მიეცით თოხი და ბარი, ყველაზე კეთილშობილი იარაღები, რაც კი ადამიანებს შეუქმნიათ ოდითგან დღემდე. ჩემს განთავისუფლებას დრომით და თოფით ნუ ცდილობ, დამიდექი გვერდზე და ჩემთან ერთად აბრუნე მძიმე ბელტები, მეც გამახარებ, კაცს, და ღმერთსაც. ძალივით მიღრინავს გული... ვისაც რა უნდა, იმას ამბობს დღევანდელ მიტინგებზე... ამასთან დაკავშირებით რეზო თაბუკაშვილმა თქვა: – თოკზე მოარულთა სიმამაცეს იჩენენ სიტყვის წარმომთქმელები, მაგრამ ეს მაინც ვერ შეედრება იმ სიმამაცეს, ადრე რომ იჩენდნენ ზოგნი, ახლა „დემოკრატია“, „საჯაროობა“ ძალიან საიმედო ბატუტად არის გაჭიმული თოკის ქვეშ. ადრე უბატუტოდ მუშაობდა ყველა...

ნამეტანი შემოფოთებით ნუ ასავსავებთ ხელებს, ყმაწვილებო, ჩვენც მოგვიშვით თქვენთან. თქვენ რომ ქვეყნის შექმნას აპირებთ, იმ ქვეყანას მოსახლეობა სჭირდება. ამ მოსახლეობის და მუშახელის გარკვეული ნაწილი კი ჩვენ გვყავს, ჩვენებურად აღზრდილი, ჩვენებურად გაწვრთნილი. თუ ჩვენ და ჩვენი ხალხიც არ დაგვასახელებთ თქვენს ქვეყანაში, ვისი იმედილა უნდა გქონდეთ საქვეყნო საქმის ლაზათიანი მკეთებლობისა?! ტრიბუნებზე იდაყვებდაცვეთილი თქვენი თანამებრძოლებისა? მაგათი ხელით შექმნილ ღირებულებათა რაობა ხომ ჯერ ისევ ძველმა რომაელებმა იცოდნენ მშვენივრად. ფიქრობთ, რომ ყველაფერი ყირაზე დადგა მას შემდეგ? არა, ყმაწვილებო. ცოტა ჩაწყნარდით და ჩვენც გვათხოვეთ ყური. ჩვენი ასაკი არ გვაძლევს საშუალებას ყვირილით გადავფაროთ თქვენი ხმა... / ო, რა, ძნელია სამშობლო ქვეყნის ახლებური წარმოდგენა – თავისი პატრონი თვითონ, ჩვენი უადრესად ჯიუტად მომთხოვი ხალხის პასუხის მიძევა თვითონ, ყოველი ჯურის ჩვენი მტრის პასუხის მიძევა თვითონ.. ჯერჯერობით პლაკატებით ბრტყლად და ორიოდ ფერად ვხედავთ მის მომავალს, იმასაც, თითქოს მინიანი კარების იქით, რომელსაც წამდაუწუმ აღებენ.

ახალგაზრდობის უდიდესი ნაწილი ხელოვნებაში მოდის ჟანრთა ფორმებში გათვითცნობერებული და ამ ფორმებით ნაბიძგები, რომ ისინიც შეძლებენ ამგვარ რამეების გაკეთებას. მათ ჯერ სათქმელი კი არ აწუხებთ, ყოფიდან ამომავალი რაიმე მოძღვრება კი არ აწუხებთ, აწუხებთ მხოლოდ სხვათა მიერ უკვე შექმნილი ფორმა და ეს წუხილი აძებნიებს სათქმელს. ამიტომაცაა ფორმათა ესოდენი მოზღვავებულობა და სათქმელის სიმწირე... ვიღაც კაცი ეუბნებოდა ვიღაც კაცს: – გასაოცარ მოთხრობებს წერს ჩემი გოგონა. ჯერ თორმეტი წლისაა და, თუ არ სჯობს მისი ნაწერები „ცისკარში“ რომ იბეჭდება, იმ მოთხრობებს, არაფრით ჩამორჩება, ძმაო. ცივმა ჟრუანტელმა გამიარა სხეულში, – თვალწინ დამიდგა, როგორ დგას გაუთხოვრად დარჩენილი, ყბებაბუსუსებული ქალი თვალგადაწყობულ რედაქტორთან და როგორ დაეძებს ის რედაქტორი სიტყვებს მაგიდაზე...

ასაკში შესული თანდათან უფრო შემაწუხებლად ვგრძნობ, რა ცოტა ვისწავლე, „მეცნიერული“ რომ

ჰქვია. როგორ კი მჭირდება ახლა ასეთი ცოდნა, როცა ნაკლებია მოძრაობის, ცვალებადობის, გადანაცვლების პერსპექტივები. ჩემი არსებობის უმეტესი ნაწილი ხომ გადის სტატიკურ ყოფაში. აი, ვაკვირდები ტურ ჰეიერდალს და ჯერალდ დარელს. სადაც არ უნდა იდგნენ ისინი, რა უსიცოცხლო ტრიალ მინდორშიც კი, მათ ირგვლივ თავმოყრილია მაინც უამრავი რამ. ეს იმიტომ, რომ მათი თვალებით ერთად იყურება მრავალი დარგის სპეციალისტი: გეოგრაფოსი, გეოლოგი, არქეოლოგი, ქიმიკოსი, ბიოლოგი, ისტორიკოსი... ჰეიერდალს და დარელს ფიქსაციალა სჭირდებათ არსებულისა, ამ ხელობასაც, ფიქსაციას, მშვენივრად ფლობენ. ამიტომ არის, რომ თითქოსდა კონვეიერულად იქმნება მათი დიდი წიგნები...

დილას ქალაქის ბაღში, პავლოვის ქუჩაზე, თვალი მომტაცა გადაკაფულმა თუთამ. ახალამოყრილ ყლორტზე ისეთი დიდ-დიდი, ხასხასა, ჯანსაღი ფოთლები ჰქონდა, ვიდექი და აღტაცებული ვუყურებდი. მერე ავიწიე, ერთი ფოთოლი მოვწვივებდი, დავიფინე მკერდზე, გულთან. შეამა დიდად. ასე ვატარე შინამდე, შინ ამოვიღე, უკვე ოდნავ მოღუწებული, დავდე მაგიდაზე... წუთი და მიმტაცებს თვალს. თავს დამნაშავედ ვგრძნობ, თავს დამნაშავედ ვგრძნობ... თავს დამნაშავედ ვგრძნობ ფოთლის წინაშე... დიდუბის ხიდის იქით, ქუჩის პირას, ჯერ კიდევ დგას ხმელი თელა, – ნუჟრიანი ტოტებში მოგრეხილი, შავი ბურუსივით ასული ცისკენ. აქეთ-იქით აღუმართეს თოთხმეტსართულიან სახლები, და იგი დაპატარავდა, გასაწყლდა, გასაცოდავდა. სულ მალე ან თვითონ წაიქცევა ან მოსჭრიან; მაგრამ, დარწმუნებული ვარ, არავის დაენანება... მიხარია, მოლაღურები წყნარი კურკურით ფაჩუნობენ კაკლის ხშირ ფოთლებში. არ გიკვირთ კიდევ რომ არსებობენ მოლაღურები ქვეყანაზე, – ეს ტკბილი ზღაპრები ჩვენი ბავშვობისა?.. როგორც კი გალიდან გამოვუშვებ ჩემს კანარის ჩიტს, იმ წამსვე მიწაზე ჯდება ჩინური ვარდის ქვეშ, გაფაციცებული დადის, რაღაცას ეძებს, მერე ქექავს, გაქექილში ჯდება, მუცლით ეხუტება და ფრთებს აქეთ-იქით ფართხავს, ფრთებითაც მიწას ეკვრის, რას უნდა ნიშნავდეს ეს? ნუთუ მართლა აქვს მიწას რაღაც იღუმალი ძალა, რომელიც გამოუდმებით თავის ნაწილად გახდომას სთხოვს სულდგმულთ?.. რა ხდება, რატომ მაკრთობს რაღაცების ხსენება თავიანთი ნამდვილი სახელებით? მაგალითად, იორი ან არაგვი. ყოველი მათი ხსენებისას ისე ვღელავ, თითქოს ჩემს თანამედროვე დიდ ადამიანებზე ვლაპარაკობდე და იმის ფიქრი მქონდეს, არ გამინაწყენდნენ ეს ადამიანები. არადა სულგრძელად არიან გამლილნი ერთიც და მეორეც, როგორ ანათებენ თავიანთი კეთილშობილებით... გამორჩევით შემოდგომაზე...

ოცდათვრამეტი წლისა ვიყავი, კოტე – ათისა, დათო კიდევ – ხუთის, ივრისპირა ჭალებში მივდიოდით, ხაშმთან; და ზემოდან მომავალ ცხვრის ფარას შევხვდით. მოთქრიალებდა, მოაცამტვერებდა მიწას ნამთევი საქონელი. მოუსტვენდნენ, მოსწყვილდნენ გარუჯული მწყემსები:.. მოძუნძულებდნენ ძაღლები, მათგან გამონაპირებულად კი – დედა,



ბუბუბუბამოდაგრული ბუბუნა, ოთხი, ბოთვერა, სერიოზული ლეკვით. ლეკვებს ყველაფერი სერიოზული და მიშენლოვანი ჰქონდათ – დიდ-დიდი თათები, მსხვილ-მსხვილი კანჭები, ფუფუფულა კულები, შავი ცხვირები, ჩაფიქრებული თვალები და გასავლელი გრძელი გზა. დედა კმაყოფილი იყო თავისი შვილების ამგვარი სერიოზულობით, თითქოს ნიშნის მოგებითაც კი გამოგვხედავდა ჩვენ, ადამიანს და მის შვილებს, და წავიდა და წაიყოლა ის ლეკვები ხმისამოუღებლად, დედური უძაღველი სიამაყით. დიდი, დიდი ხანი გავიდა მას შემდეგ, მაგრამ ჩვენ ხშირად ვისხენებთ ხოლმე იმ დედა-შვილს. გაგვასხენდება, თვალწინ დაგვიდგება მათი კოხები და სიცილითა და ხელების ქნევით გამოვხატავთ ჩვენს სიამოვნებას და აღტაცებას. ისინი კი, დედა და შვილები მიდიან და მიდიან. არ დაიღლებიან, არც გაიზრდებიან, არც დაბერდებიან, არც გათავდება მათი გასავლელი გრძელი სერიოზული გზა.

როდესაც ჩემს სოფელში მივიღვივარ, რაც არ უნდა გადაუღებელი საქმე მქონდეს, მაინც გამოვინახავ ერთ საათს იმისათვის, რომ თუნდაც შეღამებულზე ჩავიდე ივრის ჭალებში, ანდა, სულ უბრალოდ, გავყვე ვენახებში მიმავალ გზას, ჩემთვის სრულიად არა აქვს მნიშვნელობა, რანაირი ამინდი იქნება, ან რა სანახები შემომეკვრის ირგვლივ. მთავარი ისაა, რომ მარტო ვიყო და არავინ შემომალოს ხელი, თვალი ვადევნო ყველაფერს, რაც კი ჩემ გარშემო ხდება...

ჩავედები საღამოხანს „ბირჟაზე“ გამოსულთა შორის და ვისმენ სანადაგო სოფლურ მასლაათებს. კაცები ლაპარაკობენ დაღლილნი, უემოციოდ, ქალები – პირიქით, გზნებით, გაკაპასებითაც. კაცები იყურებიან თითქოს სადღაც შორს, უსასრულობაში, ქალები – ახლოს, დიდი-დიდი თავის ეზოს, უბნის ან სოფლის ფარგლებში... კიდევ ერთი წყარო გავწმინდე, გავასუფთავე, დავუდე წნორის ქერქის ღარი და გააქვს ახლა საამური ლუკლუკი ანკარა წყლის რკალს. ვზივარ, ვუყურებ და ღიმილით ვფიქრობ, – „წყარობის გამწმენდი“... აი, რას ვისურვებდი, რომ მერქვას, ამაზე სანეტარო რა უნდა იყოს, დადიხარ ქვეყანაზე, სწმენდავ წყაროებს, უყენებ ღარებს და მერე ზიხარ და უსმენ წყლის საამურ ლუკლუკს...

მე მაინც გაჭირვებული ცხოვრების ნაყოფი ვარ. ქალაქად ვიყავ თუ სოფლად, ან ემსახურობდი, ან გლეხურ საქმეს ვაკეთებდი ყოველგვარი შეღავათების გარეშე. რაც არ უნდა წიგნი მქონოდა წასაკითხი, ანდა დასაწერი, მე მათ ვტოვებდი, რათა დროზე მიმეხედა ჩემი სამსახურის გზისა თუ ვენახისათვის, ვფიქრობ, აქედან მოდის ურღვევი ჩვევა, სწრაფად წავიკითხო ჩემი წასაკითხი, სწრაფად ჩავიწერო ჩემი ჩასაწერი. დღესაც მუდმივად მღევს რაღაც გაფრთხილება, დამაშინებელი გაფრთხილება, რომ მე უფლება არა მაქვს, მთლიანად მივეცე კითხვასა და წერას.

...დაა, – მოდის, მოხივის, მოიზავთება ადიღებული იორი, ვდგავარ გაშლილ თავთხელში. ელავენ, თრთიან, ჩუხჩუხებენ ჩქერალები, ტალღები. და ისე მიხარია, თითქოს ათასობით უცხო ფრინველი შემომგალობდეს აქეთ-იქიდან. ცოტაც და მომეხვევიან და ჟრიაშულით

წამიღებენ მაღლა.

**P. S.** ლოგიკურად წერტილი აქ უნდა დამესვა – ასეც ვაპირებდი, რომ ერთმა პატარა მოთხრობამ – „მე მასხოვს“ – თავი შემახსენა... არ ვიცი მერამდენად წავიკითხე, მერამდენად ვიტყვი... დაა, ჯიუტად გადავწყვიტე – ბატონი რეზოს ჩანაწერები ზაალ სამადაშვილის მოთხრობით დამესრულებინა“. **(ლ. ქ.)**

მე მასხოვს: – მისი საწერი მაგიდა, დაკაწრულ-დახაზული წვეტიანი საგნებით – „წითელკანიანთა ბელადზე“ არანაკლებ ონავარი ბიჭუნების მიერ...

მასთან ერთად ქალაქგარეთ წახეტიალეა ცალკარიანი, ადამისდროინდელი ავტობუსით ნატვრის ხის „აღმოსაჩენად“ და მის დაჯღარკულ ტოტებზე ფერადი ნაკუწების შესაბამელად...

ფრაზა – „რად გინდა, შვილო, ვიოლინო რა, კახელი არა ხარ?“ – ჩემს დასამოდურად რომ წარმოთქვა, როცა მე უარი განვუცხადე მშობლებს ვიოლინოზე დაკვრის შესწავლაზე და რითაც დიდად გაუცრუა იმედი დედაჩემს...

ჭილის ქუდზე მომხიბლავად ხელაფარებული სოფი ლორენის ფოტო მისი წიგნების კარადის სულ ზედა თაროზე, გაბზარული მინის მიღმა...

ამჟამად მხოლოდ მის ნახატზე შემორჩენილი მამაპაპისეული, ბანიანი სახლი „საფერავით“ ანუ „დევის სისხლით“ განთქმულ სოფელ ზაშმში, პატარა ეზოთი, ცისტოლა კაკლით და მოზრდილი ხუთი გაყოფილი ვენახით, რომლის ქვედა ნაწილს „ჭალი ვენახად“ მოიხსენიებდა ყველა...

ზაფხულის ერთ წვიმიან საღამოს ჭექა-ქუხილით გულგახეთქილი პაწია ჩიტი რომ შემოფრინდა მის ბინაში და იქ მყოფთა შორის მაინცდამაინც მას რომ დაასკუბდა თავზე...

უკვე „წერაატანის“ თავისი ახალი კრებული რომ მაჩუქა წარწერით – „იმ იმედით, რომ მალე თავად შექმნი უკეთეს წიგნს“, რამაც კინაღამ ხელი ამადებინა მოთხრობების თხზვაზე, მასზე უკეთესად წერის შეუძლებლობის გამო...

სურნელი და გემო ჯავყა დანით გათლილი ნაცარა ვაშლებისა, რითაც საავადმყოფოში მის სანახავად მისულს მიმასპინძლებოდა...

სანახევროდ გათხრილი მისი სამარიდან მესაფლავეები რომ ამოგვიხტნენ ჭირისუფლებს იქვე, შორიახლოს ატეხილი სროლის გამო 1991 წლის 30 დეკემბერს, როცა თბილისის ომის დამთავრებამდე ზუსტად ერთი კვირა რჩებოდა...

ყოველივე ეს მასხოვს...

მასხოვს იმიტომ, რომ მწერალი რევაზ ინანიშვილი ბიძა გახლდათ ჩემი. დიდედაჩემი ეფემია და იყო მისი მამის, საუკუნის ოცდაათიან წლებში დახვრეტილი კოტე ინანიშვილისა.

კიდევ მასხოვს, როგორ მითხრა ჩემმა სიცხიანმა, ნიკაპამდე საბანწაფარებულმა ოთხი წლის შვილმა მისი მოთხრობის „თოვლის“ ერთი – სადილობის პასაჟის – ვინ იცის, მერამდენად მოსმენის შემდეგ: „ამ ადგილს რომ მიკითხავ, მშვიდება ხოლმეო“...

ოზონდა ბან მოშუ (მოშიაშვილი)



წუთისოფელი

წუთისოფელი – თვის გზით მავალი,  
 მრავალ თაობის გარდამავალი,  
 წუთისოფელი – მრავალ ბაღნარი,  
 ჩვენი ცხოვრება მისით ნარნარი.  
 წუთისოფელი – ყველას აკვანი,  
 ჩვენი მოძმე და ჩვენი მტარვალი,  
 წუთისოფელი – ჩვენთვის ყოველი,  
 ჩვენ კი იმისთვის არად მყოფელი.  
 წუთისოფელი – ზოგის მშველელი  
 და ბევრისთვისაც ცრემლის მდენელი,  
 წუთისოფელი – წარსულს მნგრეველი  
 მომავლისა კი კარგის მთესველი.  
 წუთისოფელი – კანონუცველი,  
 სტუმართმოყვარე, წარბშეუცველი,  
 წუთისოფელი – დედა მშობელი,  
 ბოლოს კი ყველას დამტირებელი.  
 წუთისოფელი – თბილი, მზრუნველი,  
 მაგრამ ყველაფრის მიწად მყოფელი.  
 წუთისოფელი – არა რამს დარი,  
 ბოლოს ყველაფრის სამარის კარი.

საქართველოს

ლექსად აკვინძო მინდა ფიქრები,  
 დაუვიწყარი იმ ლამაზ წლების,  
 და სიყვარულით მსურს მივეფერო  
 მანდილს მაღლცხებულს გამზრდელი დედის.

მხარეს ზღაპრულს და სტუმართმოყვარეს  
 მინდა ჰფენოდეს სხივი დიდების,  
 მაღლობის ნიშნად მას თაყვანი ვცე  
 საუკუნეთა მასპინძლობისთვის.

მე მენატრება მისი ლურჯი ცა,  
 ცად აზიდული ჭადრის ხეები,  
 მიწის სურნელი, მტკვრისა დუღუნი,  
 მდელო – ნაქარგი ყაყჩოებით.

დრო და სიშორე ვერას დაგვაკლებს  
 და ვერც დაჩრდილავს სევდა და დარდი,  
 გულის კუნჭულში შემონახული  
 არს სიყვარული ფარული, მძლავრი.

შემონახული მოგონებები,  
 ლეგენდად ქცეულ მებრძოლი ერის,  
 ო, როგორ მინდა, რომ მარად ჟღერდეს  
 ტკბილი ნანინა ქართველი დედის.

ლოცვა-ვედრებით ღმერთს მე შევთხოვდი,  
 წაღმა ბრუნავდეს ჩარხი ცხოვრების,  
 დროის დინებას არ წაეშალოს  
 კვალი ძმობის და კვალი ერთობის.



**ლიტერატურულ ჟურნალ „ანეზლის“ რედაქცია ულოცავს კულ-  
 ტურის ამაგდარის წოდებას – მემობარ კომეტს ისრაელიდან, ქა-  
 ლბატონ იზოლდა მოშიაშვილს და ახალ-ახალ შემოქმედებით  
 წარმატებებს უსურვებს!**

დაე, მუდამ ყოფილიყოს იგი ორი მრის – ქართველებისა და  
 ებრაელების მემობრობის ლამაზი დესკანი...

# ლიტერატურული კრიტიკა

## მოგზაური, ანუ მაძიებელი სული



თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნენი სულ უფრო და უფრო ხშირად უწოდებენ ჩვენს საუკუნეს, მრავალი ბიწიერებით შებღალულს და ღირსებაყრილ საუკუნეს. ერის დაკნინება მთელი სისასტიკით ხელოვანის თავისუფლებისმოყვარე სულში ცნობიერდება. ტორკვატო ტასოს უთქვამს „გათავისუფლებულ იერუსალიმში“ („Jerusalimme Liberata“, 1,3): „ჭეშმარიტება უნახეს ლექსად უნდა გარდაითქვასო“. დღეს სანთლით საძებარია ისეთი მწერალი, რომელიც ობიექტურად აცნობიერებს მის თვალწინ უშუალოდ გადაფენილ ჭეშმარიტებას.

როგორც ითქვა, პოეზია ელვარე სამოსელია ჭეშმარიტებისა და ეს სამოსელი ოსტატის გამოცდილ ხელსაც რომ მოითხოვს, პოპულიზმის ძალმომრეობის ეპოქაში, უხერხემლო ინდივიდების და უნიათო ელიტარული სნობიზმის მოჭარბების ეპოქაში, ჩემთვის, როგორც პროფესიონალი მკითხველისთვის, ნიკოლოზ კურტანიძის პოეზია მნიშვნელოვანია მოვლენათა ხალასი განცდით, დაკარგული ეროვნული თვითშემცნების ძიებით და სამყაროს სულიერ ფასეულობათა ტრადიციული თავყანისცემით.

ნიკოლოზ კურტანიძის ლექსები ერთსა და იმავე დროს ბავშვურად ნაივურიც არის და თავისებურად დახვეწილიც, პოეტის მძაფრი სურვილია შეიცნოს საკუთარი დანიშნულება და გაამჟღავნოს თავისი სულიერი შესაძლებლობები, რისთვისაც მე მას ვუწოდებ „მოგზაური (ანუ მაძიებელი) სული – Homo viator“..

ნიკოლოზ კურტანიძის ლირიკა (ის ლექსები არ მაქვს მხედველობაში, რომლებიც კონკრეტულად ადრესატს გულისხმობს) შთაგონებულია ცოცხალი სინამდვილით, წარსულიდან შემორჩენილია არქეტიპებით, ის არის პოეტი რომელიც გრძნობს კოსმოსის მაჯისცემას და რომელსაც სურს აზიაროს სამყარო ქართულ ცნობიერებას.

მისი ლექსები იზიდავს მკითხველს თავისი დამარწმუნებელი ოპტიმიზმით, თუმცა ის ოდნავაც არ ცდილობს მწარე რეალობას თვალის აარიდოს:

„გავხდით კორიდორი,  
გავხდით გზა-მარა  
აღმოსავლეთის და დასავლეთის,  
დავდგით მონიტორი და ვიზამთ რას არა...“  
ნიკოლოზ კურტანიძის პოეზია თავიდან ბოლომდე

გამსჭვალულია აღტაცების თუ სევდის განდობის დაუოკებელი წყურვილით. ამ ლექსებში ჭარმაგი პოეტის ხატი დაჩრდილულია ბავშვი – ვიზიონერის მისტიკური ხილვებით, წარსულის წარუშლელი სურათებით, რომლებიც სამშობლოს ცნებასთან ასოცირდება და მიწიერ სამოთხედ წარმოგვიდგენს ქართული მიწის ყოველ მტკაველს, იმერეთის ზღაპრულ სანახებს:

„ტყემლებში გახლართულიყო  
ჩვენს შარაზე დიდი მზე,  
შაშვი იჯდა და გალობდა  
იმ ერთადერთ ტირიფზე,  
ლაჩხაურში რომ იდგა და  
მარტოდმარტო ხარობდა,  
წითელმა ხბომ რომ ისკუპა,  
ნაკადულზე გადმოხტა.  
აღარ მახსოვს, სად მსმენია  
მასზე უფრო ტკბილი ხმა...“

მკითხველთან განდობის ეს წმინდა რიტუალი გაჯერებულია საოცარი არტისტიზმით და თან ახლავს განუმეორებელი ზღაპრის სურნელი:

„ნაჩუქარი წუთი მაქვს,  
არ გამკილოთ გეთაყვა,  
ფიქრებს ღამე უთია  
და ოცნება მზეს აჰყვა.  
ოქროს ბაღის კარებთან  
ეტლით ჩამომატარებს,  
ერთად მივესალმები  
ჩემი ქვეყნის პატარებს“.

ბუნება და საერთოდ სამყარო პოეტისათვის არის საკრალური ფენომენი. ძნელია, აუღელვებლად მოისმინო ტყემლის ხის ნაამბობი, როცა ის გულში ჩამწვდომი უშუალოდ გადმოგვცემს პოეტის ინტიმური ცხოვრების ამსახველ დრამატულ ეპიზოდს. თვითონ პოეტი ხომ ათასნაირ სააღერსო სახელს მოუხმობს ტყემლის ხის შესამკობად – ის ხან მზეთუნახავი ასულია, ხან საქორწილოდ მორთული ნაზი პატარძალი. პოეტის სამყარო აღსავსეა ამგვარი ძვირფასი, საკრალური სიმბოლოებით. განსაკუთრებით „თვალშავა“ ვაზი ესათნობა მის სულს. დაუვიწყარია გამრჯე გლეხის სახე, რომელსაც ფეხები აღარ ემორჩილება და მაინც ფორთხვით ასობს ვენახში

ჭიგოებს.

წიგნი ადამიანის სულის გაღვივებასთან, ზეციურ შობასთან ასოცირდება. პოეტის ბავშვობა გაცისკროვნებულია სკოლის პირველი ზარით, წიგნთან დამეგობრების სიხარულით, ბავშვური სიყვარულის განუმეორებელი ნიბლით. პოეტს ვარდი ესახება სიყვარულის და ქრისტიანული თანადგომის უნატიფვეს სიმბოლოდ, ყაყაჩო კი თითქოს უკვდავებაზე, კოსმოსის მარადიული სულის ნათებაზე მიგვანიშნებს. ერთ პატარა მოთხრობაში, რომელიც უმანკო ბავშვური გრძნობების ნამდვილი აპოთეოზია, ბიჭი ყაყაჩოს რგავს გარდაცვლილი უღლეური დის მივიწყებულ საფლავზე.

მთელ რიგ ლექსებში პოეტის მოკრძალებული საყვედური მიმართულია გულგრილობის, პარტიკულარიზმის მომაკვდინებელი სენის წინააღმდეგ. დრომ მოიტანა უსულგულობა, ძალადობა, მიკერძოება და ქართველმა კაცმა სწორედ ახლა არ უნდა დათმოს ქრისტიანული წეს-ჩვეულებები, უნდა ისწავლოს მოყვასის გატანა და დაიბრუნოს დაკარგული ადამიანური ღირსება. მსოფლიოში მიმდინარე კულტურის მძაფრ კრიზისს, სულიერ ღირებულებათა გაყალბების რეალურ საფრთხეს ნიკოლოზ კურტანიძე უპირისპირებს ძირძველი ტრადიციებით გაჯერებულ სამყაროს და ზნეობრივი პრობლემა მისთვის იქცევა მათრეინტირებელ ნიშანსვეტად.

პოეტს თვისტომი ესათნოება სიალალით, სიუხვით და ჭირთა თმენის აღმაფრენით. სწორედ სიმდაბლის გამო ირჩევს იგი თავისი ლექსის გმირს – „კირძისწულიან“ ყმაწვილს თუ ჭარმაგ მანდილოსანს, რომელსაც მღელვარე ფიქრით თავს ევლება და შეჭხარის სათუთი სიყვარულით.

რაკი ქრისტიანული მსოფლგანცდა მივიჩნიე პოეტის სულის უფაქიზესი მოძრაობის განმსაზღვრელ ფაქტორად, იმ ლექსებს დავიმოწმებ, რომელშიც ზოტბაშესხმულია ადამიანური სიმდაბლე ანუ მიტევების ნიჭი, სრულიად ბუნებრივია, რომ ეს ლექსი ეძღვნება უსახელო ქართლის დედას, რომელიც მხოლოდ გასცემს სიყვარულს და სანაცვლოდ არაფერს ითხოვს. ქართველი ქალის ეს მოკრძალებული, თავგანწირული ერთგულებით გამსჭვალული სახე თითქოს სამშობლოს ალეგორიული ხატია და სწორედ ეს ხატი იქცევა პოეტის ნათელი ოპტიმიზმის მაცოცხლებელ აკორდად, მომავლის სხივ-შუქად და შთაგონების წყაროდ.

დალი ინწკირველი,

ფილოლოგიის მეცნიერებათა  
კანდიდატი

# მიძღვნა დანი იონხიხვიცი



## შეუპოვრობა პატარა ბიჭის

*ვუძღვნი ნიკოლოზ კურტანიძეს,  
ვისი ლექსებიც სამყაროს განცდის სიმძაფრით  
ტარკოვსკის ფილმებს მაგონებს*

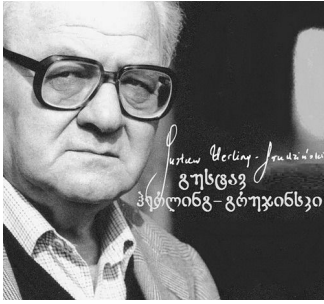
ლაჟვარდს იჩემებს ორბი  
მზიან ტირიფის ველით,  
კალოდან ბიჭი მორბის,  
მზისკენ გაწვდილი ხელით...

შაშვის გალობა ესმის,  
მზისკენ მიფრინავს კორდი,  
მზეს გამოსტაცა ლექსი,  
ჩაიდგა სული ორბის,

კერა – ვარდნარად შლილი,  
გააუკვდავა ქნარით...  
მამულს ახარებს შვილი,  
ვეფხვი ამაყი გვარის!

27.03.2001წ.





# „ჩემი ბილდუნგსრომანი“



საუბარი „სხვა სამყაროს“ შესახებ

პოლონურიდან თარგმნა  
რუსუდან კიკალეიშვილმა

**ვლოჯიმეჟ ბოლცკი:** ბევრჯერ ვისაუბრია „სხვა სამყარო“-ს შექმნისა და აღქმის შესახებ. მრავლადაა ამ ნაწარმოების ინტერპრეტაცია, ანალიზი და პოლემიკაც კი. ამიტომ მე ვისურვებდი, შენს წიგნზე სხვა, კონკრეტულად, XX საუკუნის დასასრულის პერსპექტივიდან გვესაუბრა. იტალიელი კრიტიკოსის პაოლო მილანოსის მსგავსად, რომელმაც პირველმა გამოიყენა ეს ტერმინი, შენც ხშირად უსვამ ხაზს, რომ „სხვა სამყარო“ შენი ბილდუნგსრომანია, რომ ეს არის ოცი წლის ადამიანის ინიციატა XX საუკუნის ტოტალიტარიზმში. კიდევ ერთხელ ხომ არ განმარტავდი ამას?

**გუსტავ ჰერლინგ-გრუჯინსკი:** „სხვა სამყარო“ არის ჩემი უმთავრესი არგუმენტი იმ თეზისის, რომელსაც წლებია, რაც ვაცხადებ, რომ XX საუკუნე იყო დაწყებული – ტოტალიტარული იდეოლოგიის საუკუნე. მრავალი ადამიანი ამას არ ეთანხმება. განსაკუთრებით ისინი, ვინც ტოტალიტარიზმს მიიჩნევს ლოკალურ იტალიურ-გერმანულ-რუსულ „კუნძულად“ საყოველთაო ბედნიერების ზღვაში. თითქოს ამ კუნძულმა, პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ, მცირე ხნით ამოყვინთა წინსვლა-პროგრესის ზღვაში და სწრაფადვე გაქრა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. ასეთ ინტერპრეტაციას არ ვეთანხმები. მიმაჩნია, რომ XX საუკუნის სახე სრულიად სხვანაირია. უკვე XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე, ევროპის თავზე ღრუბლებმა დაიწყო შეგროვება, რამაც ტოტალიტარიზმის საშინელი ქარიშხალი გამოიწვია მთელ მსოფლიოში. ევროპაში ყველაფერი დაიწყო რუსეთის 1917 წლის რევოლუციით და ტოტალიტარიზმის იდეა ელვისებურად გავრცელდა იტალიასა და გერმანიაში. ჩემი აზრით, რუსეთის რევოლუციის შედეგები – მსხვერპლის რაოდენობისა და მისი ხანგრძლივობის გათვალისწინებით – კაცობრიობისთვის ბევრად უფრო კატასტროფული იყო, ვიდრე ნაციზმი გერმანიაში, ან იტალიური ფაშიზმი. რას ნიშნავს, რომ „სხვა სამყარო“ არის ჩემი ბილდუნგსრომანი? ეს ნიშნავს, რომ ოცი წლის ბიჭი აღმოჩნდა ტოტალიტარული საუკუნის ცენტრში და საბჭოთა ბანაკში პრაქტიკულად ვსწავლობდი, რაში მდგომარეობს ის

„ახალი მორალი“, ტოტალიტარიზმის იდეოლოგებმა რომ გადაწყვიტეს ცხოვრებაში განხორციელებინათ. ამგვარად, საკუთარ ტყავზე ვსწავლობდი, როგორია ტოტალიტარიზმის მიერ ადამიანებისათვის დაგებული საფანგები, მზაკვრობები და პრინციპები და რა საფრთხეს უქმნის იგი ჩვენს ადამიანობას. საბჭოთა ბანაკიდან იმდენად უვნებელი გამოვედი, რომ შევეძელი საკუთარი თავი მეპოვნა თავისუფალ სამყაროში და დამეწერა წიგნი, მაგრამ გამოვედი მხოლოდ იმიტომ, რომ ხელი შემიწყო დიდი პოლიტიკის გარემოებებში. რომ არა ე.წ. შიკორსკი – მაისკის 1941 წლის პაქტი, რომლითაც სტალინმა პოლონელი მოქალაქეები ბანაკებიდან გაათავისუფლა, უბრალოდ, სიკვდილი მელოდა იარცევოში, არხანგელსკთან არსებულ ბანაკში. გაათავისუფლების წინ მომაკვდავი ვიყავი, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. ვიწეხე „საცხედრედ“ წოდებულ ბარაკში, ვიყავი „დოხოლიაგა“, ანუ ადამიანი, რომელიც უკვე ცხოვრების ზღვარზეა მისული. ოცი წლის ასაკში ადამიანს არც თუ ხშირად უხდება, არა მხოლოდ სიკვდილს გაუსწოროს თვალი, არამედ საუკუნის სიბნელის ბირთვშიც ჩაიხედოს. მე ასეთი ცნობიერებით გამოვედი ბანაკიდან, გამუდმებით მახსოვს ყველაფერი და პირველივე წუთებიდანვე, როგორც კი გენერალ ანდერსის ჯარში აღმოვჩნდი, მსურდა ამაზე წიგნი დამეწერა. 1949 წელს დავიწყე და შემდეგ წელს დავასრულე. განცდილი, რომელიც იქ აღვწერე, დღემდე მძიმე ლოღად მაწევს. მსურს, რომ ახალგაზრდებმა, რომლებიც იმავე ასაკის არიან, რამდენისაც მე ვიყავი მაშინ, როცა ბანაკში კომუნიზმის „სხვა სამყაროს“ გადავაწყდი, გაითავისონ ის, რაზეც ჰანა არენდტი წერს წიგნში „ტოტალიტარიზმის ფესვები“ – არა ვართ დაცული ტოტალიტარიზმის საშინელებების განმეორებისაგან. არენდტი უფრო შორსაც მიდის, უშეგებს, რომ ტექნიკური საშუალებების პროგრესი ტოტალიტარიზმის განმეორების შესაძლებლობას ქმნის, რადგან აიოლებს მისი დანაშაულებრივი იდეების განხორციელებას. „ჩემს დროს“ ასეთი გეგმების რეალიზაცია „ტექნოლოგიური“ თვალსაზრისით საკმაოდ რთული იყო. აქ



გერმანელებმა თავი გამოიჩინეს არაჩვეულებრივი „უნარებით“, შექმნეს რა ადამიანების გასაგული გაზის კამერები, მაგრამ ასეთივე „უნარები“ გამოამჟღავნა საბჭოთა სისტემამაც. მაგალითად, საბჭოეთში მილიონობით ადამიანის ლეპორტაცია, ორგანიზაციული თვალსაზრისით, საშინლად რთული ამოცანა იყო. ასევე ასობით, თუნდაც, ძალიან პრიმიტიული ბანაკის შექმნა მაინც მოითხოვდა ჯერ ბარაკების აშენებას, მათი მათემატიკური გამოთვლებით შემოღობვას, შემდეგ კი იქ პატიმრების უწყვეტ ნაკადად ჩაყვანას. საბჭოთა ეკონომიკური გეგმის საფუძველს წარმოადგენდა პატიმრების შრომის მაქსიმალური გამოყენება, რასაც ისინი საბოლოოდ უნდა გაენადგურებინა. საბჭოელები ძალიან მალე დარწმუნდნენ, რომ მონა ცუდად მუშაობს, რომ ნაკლებად შედეგიანია, ამგვარად, ამ ნაკლებშედეგიანობას საკონცენტრაციო ბანაკებში შრომამისვლილი პატიმრების რაოდენობით ანაზღაურებდნენ.

როდესაც, სექტემბრის მარცხის შემდეგ, ბანაკში აღმოვჩნდი, ჯერ კიდევ ყმაწვილი ვიყავი. ახლა კი, როდესაც ოთხმოცს გადავაბიჯე, მოწმე ვარ, როგორ ქრება ტოტალიტარიზმი, მოწმე ვარ განვითარების ახალი შესაძლებლობების, ისეთის, როგორიცაა, თუნდაც, ევროპის გაერთიანება. არა ვარ „შავად“ მზირალი, მაგრამ შენარჩუნებული მაქვს ცნობიერება, რომ მიუხედავად ამ პოზიტიური ცვლილებებისა, ჩვენს თავზე კვლავ საფრთხე ჰკიდია. ამიტომ მსურს, რომ ახალგაზრდებმა, კაცობრიობის პროგრესის რწმენასთან ერთად, გააცნობიერონ, რომ კვლავაც ცხვრობობთ არაუსაფრთხო მსოფლიოში.

**გ. ბ:** ეკუთვნის პოლონელების პირველ თაობას, დაბადებულს დამოუკიდებელ II რესპუბლიკაში. შენს თაობას, 1939 წლამდე, სჯეროდა, რომ დიდი იმპერიების მხრიდან სახელმწიფოთა დანაწევრების და მათი დამოუკიდებლობის ლიკვიდაციის დრო უკანმოუხრებლად დამთავრდა I მსოფლიო ომთან ერთად. ასევე გჯეროდათ პროგრესის, დემოკრატიის, სახელმწიფო ინსტიტუტების უწყვეტი გაუმჯობესების აუცილებლობის, რათა ადამიანებს ეცხოვრათ ღირსეულად, რათა საზოგადოებრივი სისტემა ემსახურებოდეს ხალხს, აძლევდეს მათ უსაფრთხოებისა

და სამართლიანობის შეგრძნებას. ამას ეფუძნებოდა კომუნისტური იდეებით შენი ლიცეუმური, ხანმოკლე დაინტერესება და ამ იდეების რწმენით უეცრად ჩაგაგდეს საბჭოთა სისტემის შუაგულში. თავს თუ გრძნობდი, ერთგვარად, მომზადებულად?

**გ. ჰ-გ:** არა, არ ვიყავი მომზადებული. ეს იყო უფსკრულში გადაჩეხვა. თუმცა, სიმართლე უნდა ითქვას, ომამდე, რამდენიმე წლით ადრე, მქონდა რაღაც შეგრძნება, რომ არასწორი მიმართულებით მივდივართ. მიკვირდა კიდევ, რომ ჩემზე უფროსები, თითქოს, ამას ვერ ამჩნევდნენ. ეს ეჭვები არ მქონდა თხუთმეტი, თექვსმეტი წლის ასაკამდე, მაგრამ შემდეგ სულ უფრო მეტი და მეტი. ცხადია, მჯეროდა, რომ პოლონეთი ვითარდება, ძლიერდება, იზრდება – მომავალს ოპტიმიზმით შევყურებდი. ომთაშორისი ოცწლეული სავსე იყო შავი ლაქებით, სამარცხვინო ქმედებებით, რომელთა მიჩქმალვა არ ივარგებს, მაგრამ ასევე უნდა გვახსოვდეს ოცწლეულის სხვა მხარეც – ეს იყო დამოუკიდებლობის სასწაულებრივი მოპოვება მრავალწლიანი დამონების შემდეგ, რაც თავში აგვივარდა. ერთნი, პატრიოტულ ეიფორიაში, სახელმწიფოსთვის შრომას მიეძალნენ – ეს მოვლენა დღეს აღარაა. სხვები კი, განსაკუთრებით ე.წ. სახელმწიფო თანამდებობებზე მყოფნი, ზოგჯერ საძირახე საქმეებს სწადიოდნენ. მაგრამ მიუხედავად ჩემი ანტისანაციური დამოკიდებულებისა, სენატში, 1939 წლის მაისში, მინისტრ ბეკის3 ცნობილ მიმართვას ორივე ხელს მოვაწერიდი. შენი შეკითხვის თემას რომ დაეუბრუნდეთ, ჩემთვის საბჭოთა წყობასთან შეხება იყო შოკი.

**გ.ბ:** რომელ მომენტში იგრძენი, რომ „უფსკრულში გადაიჩეხე“? 1939 წელს ლვოვში? 1940 წელს, როცა შინსახკომმა დაგაპატიმრა გროდნოში? უფრო გვიან? უფრო ადრე?

**გ. ჰ-გ:** უკვე ლვოვში – 1939 წელს. მაშინ მივხვდი, რას წარმოადგენს საბჭოთა წყობის არსი. მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან ახალგაზრდა ვიყავი, უკვე მაშინ გავიაზრე, რომ საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლებმა ლვოვში პოლიგონი მოაწყვეს, სადაც გამოსცადეს პოლონური ინტელიგენციის გამძლეობა. და მივიდნენ დასკვნამდე, რომ მათი დაპყრობა და დამონება შეიძლება, რაც 1944 წელს, პოლონეთში შეჭრისთანავე, დაუყოვნებლივ განახორციელეს კიდევ. და – როგორც ვიცით – საბოლოოდ შედეგს ორმოცდაათიან წლებში მიაღწიეს.

**გ.ბ:** 1939 წელს, ლვოვში როცა იყავი, უკვე იცოდი სსრკ-ში ბანაკების არსებობის შესახებ?

**გ. ჰ-გ:** დიახ, უკვე ვიცოდი. ასევე ვიცოდი მოსკოვის პროცესებზე, რადგან ამის შესახებ გაზეთებში ჯერ კიდევ ომამდე მქონდა წაკითხული. ცოტა ხნით ადრე კი პოლონეთში გამოვიდა ორი წიგნი, რაც მიანიშნებდა, თუ რას წარმოადგენდა საბჭოთა ბანაკი. პირველის ავტორი იყო იმედგაცრუებული კომუნისტი პანაიტ ისტრატი4, ხოლო მეორესი – სოლონევიჩი5. ვისაც სურდა, შეეძლო მათი წაკითხვა, მაგრამ ბევრი თვლიდა, რომ ეს პროპაგანდა იყო, უფრო მეტიც

– სიცრუე. იქამდე მივიდა საქმე, რომ უკრაინაში „კოლოლომორ“–ისაც აღარ სჯეროდათ, რომლის შესახებაც 1932/1933 წლებში საბჭოეთის ბრწყინვალე მცოდნე რიშარდ ვრაგანწერდა, ფანტაზიად მიიჩნდათ.

**გპ.:** ბანაკში 1940 წელს აღმოჩნდი. რა იყო მაშინ შენთვის ბანაკი?

**გპ-გ.:** ბანაკი საბჭოთა ხელისუფლების მიერ მისთვის არახელსაყრელი ხალხის დახოცვის ინსტრუმენტი იყო. ბანაკი იყო ინსტრუმენტი სხვადასხვა მიზეზით განხორციელებული გენოციდის – კლასობრივი, პოლიტიკური, იდეოლოგიური და ა.შ. შალამოვი, მაგალითად, პირველად ბანაკში ე.წ. „ლენინის ანდერძის“ 7 შესახებ სიმართლის თქმისთვის აღმოჩნდა, სამი წელი მიუსაჯეს. მაგრამ, უკვე რამდენიმე წლით გვიან, ამ ანდერძზე საუბარი სტალინის თვალში ისეთი საშინელი დანაშაული განდა, რომ ამ „დანაშაულისათვის“ დახვრეტას უსჯიდნენ. ასე რომ, როცა 1940 წელს ბანაკში აღმოვჩნდი, შემადრწუნა მიხვედრამ იმისა, რომ არსი მდგომარეობს ადამიანების გასაწყვეტად და სასიკვდილოდ იქ გამოიწყვედევამი. გერმანულ სიკვდილის ბანაკებში თითქმის მაშინვე აგზავნიდნენ ადამიანებს გაზის კამერებში და გუდავდნენ. საბჭოთა ბანაკებში კი სიკვდილამდე გზა გრძელი იყო, ზოგჯერ რამდენიმე, ზოგჯერ კი ათზე მეტი წელიც გრძელდებოდა. საბჭოელებს სურდათ, რაც შეიძლება მაქსიმალურად გამოეყენებინათ მუშახელი. ბანაკის პატიმრები უნდა მომკვლარიყვნენ, მაგრამ მანამდე უფასოდ, როგორც მონებს, ემუშავათ სახელმწიფოსთვის. ამაშია განსხვავება. როცა დღეს ვამბობ, რომ კომუნიზმი და ნაციზმი იყო „ტოტალიტარული ტყუპები“, მპასუხობენ: „ეს როგორ? აკი, სსრკ-ში არ იყო გაზის კამერები!“ და ეს, ცხადია, სიმართლეა, არ იყო, მაგრამ შალამოვმა, რომელმაც კოლიმის ბანაკში ჩვიდმეტი წელი გაატარა, საბჭოთა ბანაკებს „თეთრი კრემატორიუმები“ უწოდა. ეს ზუსტად ისაა, რასაც ვამბობ.

**გპ.:** ბოლშევიკები, კომუნისტური სისტემის შექმნისას, აცხადებდნენ, რომ გამოჰყავთ „ახალი საზოგადოება“ და „ახალი ადამიანი“. თუმცა, ამ წყობის შექმნის პირველივე „სათუბიდან“ ორგანიზებულ იქნა მანამდე არარსებული მასშტაბების საზარელი მონათმფლობელური სისტემა. პირველი შრომითი ბანაკები ბოლშევიკებმა 1918 წელს მოაწყვეს.

**გპ-გ.:** რა თქმა უნდა. მთელი ეს საუბრები „თანასწორ“ და „სამართლიან“ და ა.შ. წყობაზე მხოლოდ და მხოლოდ პროპაგანდა იყო. რევოლუციას მყისიერად მოჰყვა „მომხმარებელთა ახალი კლასის“ ჩამოყალიბება, რომელმაც საბჭოთა წყობაში ადრინდელი არისტოკრატია ჩაანაცვლა. ცხადია, მაშინ ხალხში არსებობდა ახალი სამყაროს შექმნის სურვილი, რწმენა, რომ ამას სოციალიზმი შეძლებს. ხალხის ეს ოცნება საუცხოოდ აღწერა რუსმა მწერალმა ანდრეი პლატონოვმა. მაგრამ ძალიან მალე აღმოჩნდა, რომ ოცნება საშინელ იმედგაცრუებად იქცა. ამავე დროს, ნუ დაგვაიწყდება, რომ ცარიზმი ხალხში მტრობას და ამბოხს იწვევდა. ამიტომ მეფის ხელისუფლების

კრიტიკა, ბევრ ადამიანში, ბუნებრივად ბადებდა რევოლუციისადმი, როგორც მსოფლიოს გამოსწორების ერთადერთი გზისადმი, რწმენას. მაგრამ, გამოსწორების ან უკეთესი სამყაროს აშენების ნაცვლად, ბოლშევიკებმა სისხლის ტბები დააყენეს რუსეთში. წამალი ავადმყოფობაზე უარესი აღმოჩნდა...

**გპ.:** ბანაკში ყოფნისას აღმოაჩინე, რომ ეს ინსტიტუტია, სადაც ფასეულობათა ნიშნებია შეცვლილი. დაინახე სამყარო ირიბად, მრუდედ, იმის საპირისპირო სამყარო, რომელშიც აღიზარდე. როგორ ვითარდებოდა ეს დაპირისპირება?

**გპ-გ.:** ეს იყო უმთავრესი. ვაკვირდებოდი გადათქმისადმი რუსების დამოკიდებულებას, რომლებიც თავისი ქცევით მიგვახვედრებდნენ, რომ ვერაფერს გავაწყობდით, რომ ასე უნდა მომხდარიყო, რომ უბრალოდ ასეთია ეს უმოწყალო სამყარო. მაგრამ, ცხადია, ყველანი ასე არ ფიქრობდნენ, რადგან მაგალითად, შალამოვი ბანაკებში გაუტეხელი იყო, ასევე სოლჟენიცინი. სხვაგვარი იყო პოლონელების სიტუაცია, რომლებიც ex definitione ამხედრებულნი იყვნენ არა იმდენად კომუნიზმის წინააღმდეგ, რამდენადაც იმათ მიმართ, ვინც ბანაკებში მოგვათავსა, თავს დაესხნენ ჩვენს ქვეყანას და, ჰიტლერთან შეთანხმებით, გაანადგურეს დამოუკიდებელი პოლონეთი. ამ აზრით, ჩვენი მდგომარეობა ბანაკში უფრო იოლი იყო, ვიდრე რუსების. ჩვენ უბრალოდ ამბოხებულები ვიყავით უკვე „ამოსავალ წერტილში“. მაგრამ ვფიქრობ, ეს რომ უფრო დიდხანს გაგრძელებულიყო, პოლონელები შეეგუებოდნენ ბანაკს ისევე, როგორც ყველა სხვა დანარჩენი.

**გპ.:** ბანაკი შენთვის იყო საერთო განსაცდელის წინაშე ეროვნული განსხვავებულობის არაარსებობის შემეცნება.

**გპ-გ.:** ჩემთვის, დიახ, მაგრამ არა ყველა ჩემი თანამემამულისთვის.

**გპ.:** „მსხვერპლთა ინტერნაციონალი“ გაქვს ნანახი?

**გპ-გ.:** სოლიდარობის გრძნობა მქონდა ყველას მიმართ, ვინც ბანაკებში იყო დაპატიმრებული, იმათ მიმართაც კი, ვინც ოდესღაც კომუნისტები იყვნენ და ფაქიზად ცდილობდნენ განემარტათ, რომ საჭიროა კომუნიზმის ამ ეტაპის გადატანა, და მაშინ შემდეგი იქნება უკეთესი. მქონდა შეგრძნება, რომ კაცობრიობის ბედისწერის საერთო სატანჯველს განვიცდი. ეს იყო ერთიანობის შეგრძნება ყველა ჩაგრულთან, ბანაკში აღმოჩენის მიზეზების მიუხედავად. სხვა შეგრძნებებიც მქონდა, რომელთაც, მეტაფიზიკური აზრით, შეიძლება „გზისტენციური“ ეწოდოს. უბრალოდ ვგრძნობდი, რომ ჩემ ირგვლივ დაძრწის შემადრწუნებელი ბოროტება, რომელიც ამ მასშტაბით და ასეთი კონცენტრაციით არასოდეს მინახავს. არც კი წარმომედგინა, რომ არსებობს. ეს იყო ორგანიზებული და გაურჯულებული ბოროტების შეგრძნება. და ეს არის ჩემი წიგნის უმთავრესი არსი.

**გპ.:** როგორი გრძნობა გქონდა მაშინ, რომ ეს არის „დემონური“ ბოროტება თუ ბანალური, როგორც ეს

მოგვიანებით ჰანა არენდტმა აღწერა? [Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil:: აიხმანი იერუსალიმში. მოხსენება ბოროტების ბანალურობის შესახებ (1963)].

**გ.პ.გ.:** ბოროტების ბანალურობა ბევრად გვიან აღმოვაჩინე. იერუსალიმში ვგრძნობდი, რომ ეს არის დემონური ბოროტება, რომლისგანაც თავს ვერ დავიცავ. საბჭოთა ბანაკის პატიმრის ქცევის ძირისძირი ლოდინია გარდაუვალი სიკვდილის, დაუძლურებითა და გამოფიტვით, თუ მანამდე ბადრაგის ხელიდან არ მოვიდა. მაგრამ ბანაკებში ტიპური სიკვდილი გაუსაძლისი შრომის შედეგი იყო. ეს იყო ბოლომდე ექსპლოატაცია. მსურდა, მეთქვა „როგორც მონათმფლობელურ სისტემაში“ – რადგან ეს განსაზღვრება თავისთავად, ბუნებრივად, ტრიალებს ენის წვერზე – მაგრამ პარადოქსი იმაში მდგომარეობს, რომ მონაზე უნდა იზრუნო, რომ კარგად იმუშაოს. ჩვენ კი გვანადგურებდნენ მუშაობით და შიმშილით. ბანაკებში პატიმრების ცოცხლად შენარჩუნება კი არა, მათი ბანაკის პირობებით დახოცვა სურდათ.

**გ.ბ.:** „სხვა სამყაროს“ დაბოლოება ინტეგრალურად ეწერება შენი, როგორც ადმიანის ფილოსოფიაში, მთელი წიგნის კონსტრუქციასა და არსში. მკითხველისთვის სრულიად ბუნებრივი უნდა იყოს მორალური და ლოგიკური თვალსაზრისით. იმავდროულად, იყო გამოხმაურება, რომ ეს დაბოლოება აჩვენებს შენს გულქვაობას, სიმკაცრესა და გულგრილობას პატიმრის ბედისადმი, მეგობრის, რომელიც რომში გიყვება, მის მიერ ოთხ სხვა პატიმარზე დაწერილი დასმენის შესახებ და შენგან ელოდება სიტყვას – „შენი მესმის“. შენ კი დუმხარ. რადგან ამ დასასრულის გამო კამათი დროდადრო გაისმის ხოლმე, მინდა, რომ პირდაპირ უპასუხო მათ.

**გ.პ.გ.:** თუ მკითხველი ვერ გებულობს ამ დასასრულს, ეს ნიშნავს, რომ ვერც ის გაუგია, თუ რაზეა „სხვა სამყარო“ და ვერც ჩემი მონაყოლი იმ სხვა სამყაროს შესახებ. ეს სამწუხაროა და გასაოცარიც... აკი, ამ დასასრულში ვაჩვენებ განსხვავებას მონობასა და თავისუფლებას შორის. ამაზე ნათლად, მგონი, ძნელია რამე ვთქვა. თავისუფლების წესები უბრალოდ განსხვავდება მონობის წესებისგან, მე კი „სხვა სამყაროს“ დასასრულში ვამბობ, რომ მონობის წესების მიღებაზე უარს ვაცხადებ, რადგან უკვე თავისუფალი ვარ. პირდაპირ და ყოველგვარი მიკიბ-მოკიბვის გარეშე: ბანაკში რომ გამეგო, რას აკეთებდა ეს პატიმარი და ბანაკში რომ ეთხოვა ჩემგან სიტყვა „შენი მესმის“, შეიძლება მეთქვა კიდევაც. არა იმიტომ, რომ მას გავუგე და დავეთანხმე, არამედ იმიტომ, რომ იმ ადგილას, იმ სხვა სამყაროში, უბრალოდ „ჩავეყლაპავდი“ მის თხოვნას. მაგრამ თავისუფლებაზე, სადაც უკვე ვცხოვრობდი ნორმალური, ადამიანური გრძნობებით, სიყვარულით, მეგობრობით, სადაც სამყარო ეყრდნობა ნორმალურ ფასეულობებს, ავისა და კარგის, ტყუილისა და სიმართლის გარჩევა-განსხვავებას, არ შემიძლო წარმომეთქვა სიტყვა, რომელსაც მთხოვდა. უბრალოდ ძალა არ შემწევდა, ეს გამეკეთებინა.

მაგრამ არა ანტიპათიის გამო, აკი მიყვარდა ეს ადამიანი, გროდნოს ციხეში დაემეგობრდით კიდევ, შეიძლება ითქვას, ძალიან გულითადადაც კი. არ შემეძლო ამის გაკეთება, იმიტომ რომ მიმაჩნდა, ეს იმ სამყაროს პრინციპების ღალატია, რომელშიც დავბრუნდი. იმიტომ არ შემიძლო მეხელმძღვანელო „სხვა სამყაროს“ პრინციპებით, რადგან უკვე თავისუფალ სამყაროში ვცხოვრობდი. ჩემი დამოკიდებულება ამ წიგნის დასასრულში უბრალოდ არის თავისუფალი სამყაროს არსის დაცვა. როდესაც პირველად მოაღწია ჩემამდე წიგნის დასასრულის კრიტიკამ, ჩემს თავს შევეკითხე, ჩემი მეგობრის დასმენის ობიექტები – ის ოთხი კაცი, რომელიც დახვრიტეს, გერმანელები რომ არ ყოფილიყვნენ, რეაქცია თუ იქნებოდა იგივე? ებრაელები რომ ყოფილიყვნენ, ესპანელები, რუსები ან პოლონელები? მაშინ რეაქცია ხომ არ იქნებოდა სხვაგვარი – არ იტყოდნენ მაშინ, რომ ჩემი დუმილი გასაგებია, რადგან კაცი, რომელიც ასმენს ებრაელს, ესპანელს, რუსს ან ჩვენს თანამემამულეს არის ნადირალა? მინახავს ომის შემდეგ გულის ასეთი გაქვავება: „რა მნიშვნელობა აქვს – ამბობდნენ – რომ სასიკვდილოდ გაიმეტა ოთხი გერმანელი. ბოლოს და ბოლოს მათი წყალობით მოხვდა ბანაკში, აკი გერმანელებმა გააჩაღეს ომი“. ჩემმა საკუთარმა დამ მითხრა რაღაც მაგდაგვარი: „რატომ არ შეგიძლია, აბატიო?“ ცხადია, არ დაუმატებია, რომ „მან ხომ გერმანელები დააბეზდა, რომლებიც ჩვენ გვზოცავდნენ და გვჩაგრავენ“, რადგან ასეთი არგუმენტი ხმამაღლა სათქმელი არ იყო, მაგრამ მე მაშინ, ომის დასრულებისთანავე, ვგრძნობდი ქვეტექსტს, რომ აქ ადამიანებზე კი არაა საუბარი, არამედ „ოთხი შვაბზე“. მაგრამ დღეს ასეთ ბრალდებებს უკვე ვეღარ ვგებულობ. ასე მეგონა, ომიდან ორმოცდაათი წლის შემდეგ პოლონეთში ძირეულად შეიცვალა დამოკიდებულება გერმანელების მიმართ.

**გ.ბ.:** რა თქმა უნდა, შეიცვალა, მაგრამ იქნებ სხვა რამეშია საქმე? იქნებ დასმენის მიმართაც შეიცვალა დამოკიდებულება? შენთვის „სხვა სამყაროში“ დასმენა-დაბეზლება არის უსაშინლესი დანაშაული, რომელსაც ადამიანი ჩადის სხვა ადამიანის მიმართ. ხოლო დღეს კი ამბობენ: „რა დიდი ამბავი დასმენაა, უბრალოდ ხასიათის სისუსტეა, წამიერი“.

**გ.პ.გ.:** სამწუხაროდ, სრულიად მართალი ხარ. ჩვენთვის, ბანაკელებისთვის, დასმენა საშინელი დანაშაული იყო. მაგრამ ის, რასაც შენ ამბობ, ადასტურებს ჩემს თეზისს, რომ მართალია ტოტალიტარული სამყარო დამარცხდა, მაგრამ ძალიან ღრმად ჩაიბეჭდა ადამიანებში და მათზე დატოვა თავისი კვალი. იმიტომ დაგწერე „დღიურში“, რომ საბჭოეთის გამოცდილება, ბოროტების გამოცდილება, ყოველდღიურად უნდა გამოვწუროთ. საბჭოეთის ორმოცდაათი წელი მძიმე ტვირთია, თუმცა ზოგჯერ უხილავი ვიმედოვნებ, რომ ახალგაზრდებს, რომლებიც ყალიბდებიან ახალ სამყაროში, არ ექნებათ ეს კუზი, რომ იქნებიან სხვა ადამიანები. ერთი სიტყვით, მათი ფასეულობათა სისტემა იქნება ნორმალური, რომ



შეძლებენ შეაფასონ, რა არის დასმენა და არ ექმებათ მისდამი რელატივისტური დამოკიდებულება, რადგან სწორედ ამაშია ყველაზე დიდი საშიშროება. საბჭოურობა და ყველა ტოტალიტარული წყობა ადამიანებს ფარდობით მიდგომას აპარებს იმ ძირეული ფასეულობებისადმი, რომელთა წყალობითაც ადამიანებად აღვიქმებით. რა თქმა უნდა, ჩემს მეგობარს, რომელმაც თავისი დასმენით სასიკვდილოდ გაიმეტა ოთხი უდანაშაულო ადამიანი, ეს უძიზოვად არ გაუკეთებია. ეს იყო კონტრაქტი ბანაკის ხელმძღვანელობასთან, რომელიც ამის სანაცვლოდ მას სიცოცხლის შენარჩუნებას დაჰპირდა. ეს არავითარ შემთხვევაში არ წარმოადგენს მისი საქციელის გამამართლებელ გარემოებას, ყველაზე დიდი – ახსნას იძლევა, მაგრამ დანაშაულის დამდას ვერ ამორებს. ბოლშევიკების საშინელი გამოგონება იყო ე.წ. „რევოლუციური მორალი“, რითაც ხსნიდნენ უველოურეს დანაშაულებსა და უმსგავსობებს, რადგან თურმე რევოლუციას უწყობდა ხელს, ან მისი სახელით იყო ჩადენილი. ანუ სრულ ამორალობას „რევოლუციური მორალი“ დაარქვეს და ადამიანებს ამის რწმენას უქადაგებდნენ. ეს წარმოუდგენლად საშიში რამ არის, ის, რაც დღემდე ტოტალიტარიზმის ყველაზე მოწამლული სათავეა.

**გ.პ.:** ეს არა მხოლოდ „სხვა სამყაროს“ ცენტრალური საკითხია, არამედ ასევე ჩვენი თანამედროვე სამყაროსი, რადგან, თუ XX საუკუნის დასასრულს განათლებულ ადამიანებს არ ძალუძთ, ეს გაიაზრონ, რაც პირდაპირ დაწერე ორმოცდაათი წლის წინ, რაღა უნდა ვილაპარაკოთ საუკუნეზე, რომელიც სრულდება?

**გ.პ-გ.:** ამას ვამბობდი, ეს იყო ჩემი აზრი, ამიტომ დავწერე ეს ეპილოგი. ის აბსოლუტური სიმართლეა, ხოლო ჩემი ომისშემგომი ე.წ. კეთილგანწყობილი კრიტიკოსები გაცეხებულნი იყვნენ, რატომ დავწერე. მეუბნებოდნენ, ხომ შემეძლო არაფერი მეთქვა ამის შესახებ... ჩემი თანატოლები კი არ მედავებია, რომელთაც ახსოვთ ომის საშინელებანი, არამედ ომის შემდეგ დაბადებული ხალხი, ხელალებით რომ განიხილავენ საკითხს, რომელიც – მორალურ ჭრილში – ჩვენთვის სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხები იყო. და ასევე „ფეხალებით“ ხტებიან დამდგომ საუკუნეში.

**გ.პ.:** ანუ?

**გ.პ-გ.:** ანუ უნდა ესმოდეთ, რას წარმოადგენს XX საუკუნის ტვირთი. რადგან, თუ ამ საუკუნის ბოლოს არის ხალხი, ვინც ვერ ხვდება „სხვა სამყაროს“ ეპილოგის შინაარსს, ეს ნიშნავს, რომ ისინი ვერ ხვდებიან, რა მოხდა იმ საუკუნეში. და ეს აძლიერებს ჩემს შემოთქმას, რომ ის, რაც მოხდა იმ ტოტალიტარულ, იდეოლოგიურ საუკუნეში, შეიძლება განმეორდეს. ვიმეორებ – ჰანა არენდტის წიგნის ქვესათაური „ბოროტების ბანალურობის შესახებ“ არის გენიალური. ეს არის უძლიერესი გაფრთხილება...

**გ.პ.:** „სხვა სამყარო“ ძალიან დიდი ხანი იკვლევდა გზას მკითხველამდე.

**გ.პ-გ.:** ნამდვილად. გარდა პირველი ინგლი-

სურენოვანი გამოცემისა, რომელიც იყო უდიდესი წარმატება, ევროპაში გამომცემლები დიდად არ იწვოდნენ „სხვა სამყაროს“ გამოცემის სურვილით. ყველაზე მეტად ფრანგებმა დაახანეს და 1985 წელს ბერნარ პივომ თავის სატელევიზიო გადაცემაში განაცხადა, რომ ამ წიგნის გამოუცემლობა საფრანგეთის სირცხვილიაო. ასევე იყო იტალიაში. მაგრამ რატომ ხდებოდა ასე? რადგან დასავლეთში გამომცემლობებს კომუნიზმისა და საბჭოთა კავშირისადმი სიმპათიით განმსჭვალული ხალხი ხელმძღვანელობდა. ეჭვქვეშ არ აყენებდნენ ფაქტებს, რომელიც აღწერილი მაქვს, მხოლოდ არ მიესალმებოდნენ ამის შესახებ საუბარს. ეს იყო საშინელი ფარისევლობა. ამაში, რაც ხდებოდა, პირველ რიგში, დასავლეთის ინტელიგენცია იყო დამნაშავე. ინტელიგენციის საზოგადოებრივი როლი სიმართლის თქმა და ამის მიხედვით სინამდვილის შეფასება. ის ინტელიგენცია კი იქცეოდა ამ საკითხში სამარცხვინოდ. ან თავს ისე აჩვენებდა, თითქოს არაფერი იცის, ან იცოდა და გაურბოდა ამ თემას, ან იცოდა და ამტკიცებდა, რომ ყველაფერი წესრიგშია. არ მინდა გვარების დასახელება, მაგრამ ვიცი ჩვენი ლიტერატურის და ფილოსოფიის ჩირაღდნები, რომლებიც ორმოცდაათიან წლებში „სხვა სამყაროს“ წაკითხვის შემდეგ ამტკიცებდნენ, რომ ეს არის არაჩვეულებრივი ლიტერატურული ფანტაზიის ნაწარმოები. გაფიქრებაც კი არ შეიძლება, რომ პოლონეთში ვინმემ ბოროვსკის მოთხრობებზე, აუშვიცის ბანაკის თემაზე თქვას, რომ იგი ლიტერატურული წარმოსახვის შედეგია! აი, საბჭოთა ბანაკებზე ასეთი რამის თქმა შეიძლებოდა. დღეს ეს დაუჯერებელი რამ არის.

**გ.პ.:** საერთაშორისო სამართალში არსებობს ცნება „ოსვენციმის ტყუილი“ [მისი შესატყვისი ქართული ტერმინია „ჰოლოკოსტის უარყოფა“- რ.კ-დ]. ყველა, ვინც ეჭვქვეშ აყენებს სიკვდილის ბანაკების, გაზის კამერების არსებობას, გენოციდს განხორციელებულს ოსვენციმში, ჰოლოკოსტს და ა.შ., ჩადენილი დანაშაულის გამო ეჭვმდებარება ხელისუფლების მხრიდან პასუხგებაში მიცემას. ამავე დროს, ომის დასრულების შემდეგ საყოველთაო შემწყნარებლობა – ასე ვთქვათ – „კოლიმის ტყუილის“ მიმართ. სახალხოდ შეიძლება ამტკიცო, რომ სსრკ-ში არასოდეს ყოფილა საკონცენტრაციო ბანაკები და არანაირი სამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაგეკისრება.

**გ.პ-გ.:** სამწუხაროდ, ეს არავითარ რეაქციას არ იწვევს. მაგალითად, ალბათ ცნობილი ფილოსოფოსი, რომელიც მეგობრობდა მილოშთან და რომელმაც ისიც კი დაეწერა, რომ იმ სულელი პოლონელების თავებიდან რომანტიზმი საბჭოთა თოფების კონდახებით არის ამოსაგდებიო. ეს რომ ნაცისტებს ეხებოდეს, ვერავინ შეძლებდა ამრუზის გარეშე წარმოეთქვა მისი გვარი, მაგრამ, რადგანაც თოფები უნდა ყოფილიყო საბჭოთა, ამიტომ ტადეუშ კრონსკი გამოჩენილ ინტელექტუალადაა მიჩნეული. არ ვეხები მის ფილოსოფიურ შემოქმედებას, მჯერა, რომ გამოჩენილია, მაგრამ მით უფრო საოცარია ჩემთვის, რადგან ასეთმა

ხალხმა უდიდესი როლი ითამაშეს გულაგის შესახებ სიცრუის გავრცელებაში ან, უფრო სწორად, სიმართლის დაპყრობებაში. ამიტომ გამოჩენილ იტალიელ მწერალს იგნაზიო სილონესს უფლება ჰქონდა, 1947 წელს ბაზელში Pen Club-ის ყრილობაზე ეთქვა, ინტელიგენციამ არ შეასრულა ის როლი, რომელიც უნდა შეესრულებინა. წლების განმავლობაში ცხოვრობდა საშინელ სიცრუეში. ასევე ფაქტი, რომ „სხვა სამყარო“ ისევ და ისევ ითარგმნება სხვადასხვა ენაზე და კვლავაც აღიარებულია, ამტკიცებს, რომ ეს წიგნი ცოცხლობს, რომ არის მოთხოვნადი, რომ ხალხს სურვილი აქვს იცოდეს სიმართლე ჩვენი საშინელი საუკუნის შესახებ.

**გბ.:** დიდხანს მოვიწვია ლოდინი ასეთი აღიარებისათვის.

**გპგ.:** ძალიან დიდხანს და კარგად ვიცი, რატომ. როცა „სხვა სამყარო“ ინგლისურად გამოვიდა, ჩემი მისამართით გამოთქმული მრავალი ქების შემაჯამებლად, ერთმა რეცენზენტმა დაწერა; სანდოა კი ამ წიგნის ავტორი? ის ხომ პოლონელია, ხოლო პოლონელებს ძალიან არ უყვართ რუსები“. მაშინ მივხვდი, რომ, თუ რუსული ბანაკების შესახებ მსგავს წიგნს არ დაწერს რუსი, ჩვენ, პოლონელები, ჩვენს ცოდნას, კონცენტრაციული ბანაკების შესახებ, დასავლელ მკითხველამდე ვერ მივიტანთ. და მოსახდენი მანც მოხდა, რადგან ჩემი წიგნი აღიარეს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გამოვიდა სოლჟენიცინის ბრწყინვალე ნაწარმოები „არქიპელაგი გულაგი“. არადა, ჩემი „სხვა სამყარო“ ხომ ოცდაათი წლით უფრო ადრე გამოიცა! სოლჟენიცინის ისტორიული დამსახურება ის არის, რომ მისმა წიგნმა აიძულა მკითხველი დასავლეთში, ეღიარებინა საბჭოთა კომუნიზმის ჭეშმარიტი ბუნება...

**გბ.:** ეგ გაკვეთილი ალბათ მანც ვერ იყო საკმარისად საფუძვლიანი, თუკი შალამოვის კოლიმის მოთხრობებისთვის მომზადებულ შენს წინასიტყვაობაზე გითხრეს უარი.

**გპგ.:** მართალია... იტალიელი გამომცემელი ვერ ეგუებოდა ჩემს ცნებას „ტოტალიტარული ტყუპები“, ანუ კომუნიზმისა და ნაციზმის ერთ სიბრტყეზე დასმას. ამიტომ მიუხედავად მისა, რომ ცნობად მიიღეს საბჭოთა საკონცენტრაციო ბანაკების არსებობა, აბსოლუტურად მიუღებელი აღმოჩნდა კომუნისტური დანაშაულებებისა და ნაციზტური მხეცობთა შედარება... რაც ნათლად მეტყველებს, რომ მათ შორის არის ხალხი, ვინც ჯერაც ვერ ხვდება, რა იყო კომუნიზმი და ვერც ვერავითარ დასკვნას აკეთებს იმ ფაქტიდან, რომ იგი უარყვეს აღმოსავლეთ ევროპასა და თავად რუსეთშიც კი.

**გბ.:** და რას ფიქრობ ე.წ. „კომუნიზმის შავი წიგნის“ გამოქვეყნების შესახებ, რომელშიც ისტორიკოსები ანალიზებენ კომუნისტური სისტემის დანაშაულებებს – მათ შორის ისეთებს, რომელიც ნახევარი საუკუნის წინ გაქვს აღწერილი „სხვა სამყაროში“?

**გპგ.:** ამ წიგნის გამოცემა მიმაჩნია უაღრესად მნიშვნელოვან მოვლენად და ვფიქრობ, რომ მას

შეუძლია სოლჟენიცინის „არქიპელაგი გულაგის“ მსგავსი როლის შესრულება. მნიშვნელოვანია, რომ იმ ისტორიკოსებმა სისტემურად, დოკუმენტებზე დაყრდნობით, აღწერეს კომუნიზმის დანაშაულები. ამ წიგნის გამოცემის შემდეგ შეუძლებელი იქნება ის, რაც ჩვენთვის, ემიგრანტებისთვის აღმოსავლეთ ევროპიდან, იყო სიკვდილის ტოლფასი, კერძოდ, შეუძლებელი იქნება ეჭვის შეტანა იმაში, რაც გადავიტანეთ სსრკ-ში და იმ წყობის დანაშაულებრივ ხასიათში. ჩემთვის ეს წიგნი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან ადასტურებს, რომ ჩემი ტერმინი „ტოტალიტარული ტყუპები“ მართებულია იმ ორი წყობილების მიმართ, რომელიც პასუხიძებელია XX საუკუნეში ორგანიზებულ ყველაზე დიდ გენოციდზე კაცობრიობის ისტორიაში. ასეთი იყო ეს საუკუნე – ტოტალიტარული იდეოლოგიის საუკუნე.

**გბ.:** პოლონეთში ორმა სათაურმა ითამაშა განსაკუთრებული როლი კომუნიზმის აღწერაში და პოლონურ ენაში დაიმკვიდრა ადგილი: შენი „სხვა სამყარო“ და ჩესლავ მილოშის „დატყვევებული გონება“. ეს ორი წიგნი ერთი და იმავე მოვლენას აღწერს ორი სხვადასხვა პერსპექტივიდან. „ღამით ნაწერ დღიურში“ რამდენჯერმე პოლემიკაში შედიხარ მილოშის წიგნთან. შეგიძლია დღეს სხვაგვარად შეხედო, კერძოდ კი – როგორ გამოიყურება „დატყვევებული გონება“ XX საუკუნის დასასრულს „სხვა სამყაროს“ პერსპექტივიდან?

**გპგ.:** წიგნის გამოსვლისთანავე დავაფასე მისი სიძლიერე. ეს არის უეჭველად ბრწყინვალედ დაწერილი წიგნი, უბრალოდ სამწერლო ხელოვნების მასტერკლასია და მისი წარმატება აბსოლუტურად დამსახურებულია. მაგრამ ასევე მაშინვე დაწერე, რომ, ჩემი აზრით, იმის აზრით, ვინც გამოიარა საბჭოთა ბანაკი – ეს წიგნი არ ამბობს სიმართლეს კომუნიზმზე, როგორც მოვლენაზე. მისი სიყალბე, ჩემი აზრით, იმაში მდგომარეობს, რომ ამ სისტემას ისეთ შინაარსს ამატებს, რასაც რეალური კომუნიზმი არ იმსახურებს. ამგვარად კი, ირიბად, ერთგვარად ამართლებს მას. ხალხი, ვინც პოლემიკას მართავდა „სხვა სამყაროსთან“ გარკვეულ მომენტში, ყოველთვის იშველიებდა მილოშის „დატყვევებულ გონებას“ და ამბობდნენ: „თქვენ წერთ დანაშაულის შესახებ, მაგრამ აი, მილოში აჩვენებს, როგორ ფსიქოლოგიურად ჩახლართულ მოვლენებს ჰქონდა ადგილი კომუნიზმში“. ეჭვი არ მეპარება, ჰქონდა. მაგრამ, ჩემი აზრით ეს იყო მარგინალური მოვლენები და კომუნიზმის, როგორც სისტემის, არსის აღსაწერად არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს. ხალხმა, ვინც მილოშს აღწერილი ჰყავს „დატყვევებულ გონებაში“ და თავადა მილოშმაც, ხომ შესანიშნავად იცოდნენ, რაც ხდებოდა საბჭოთა კავშირში. შეიძლება ეს მოკრძალებულად არ ჟღერდეს, მაგრამ, ჩემი აზრით, ისეთი წიგნების დამსახურება, როგორც არის „სხვა სამყარო“ და მისი მსგავსნი, მაგალითად, შალამოვის მოთხრობები, ან სოლჟენიცინის „არქიპელაგი გულაგი“, ის იყო, რომ ხაზი გადაუსვეს კომუნიზმის

ამ ფსევდოფილოსოფიურ ალიბს. „დატყვევებული გონების“ გამოსვლის შემდეგ ბევრი სწორედ ამ წიგნს იმორჩებდა და მიმტკიცებდა, რომ ვამარტივებ, როცა ვწერ, კომუნიზმის მხარდაჭერა დაკავშირებული იყო ტერორის შიშთან, ციხესთან, რეპრესიებთან, რომ ოპორტუნიზმიდან მომდინარეობს, ამბიციებიდან, უმოქმედობიდან, უფრო მეტიც, სრულიად ბანალური მატერიალური სარგებლიდან, რომელიც მდგომარეობდა სახელმწიფოსგან მაღალი ჰონორარების, ხელფასების, ბინების მიღებაში და ა.შ. მილოშმა კი მოიტანა არ-გუმენტი – კიდევ ერთხელ ვიმეორებ, ბრწყინვალედ დაწერილი – რომ „კომუნიზმისტობა“ იყო ძალიან ღრმა და ნატიფი სულიერი პროცესების შედეგი. ასეთივე თვალთახედვა აქვს პროფ. ანჯეი ვალიცკის წიგნში „შეხვედრები მილოშთან“. მე კი ვამტკიცებ, რომ თავის მექანიზმში ეს იყო ძალიან პრიმიტიული მოვლენა. ხალხი, ვისაც ვიცნობდი, ვისთანაც ვმეგობრობდი და ვინც მე მსტუმრობდა სტალინურ პერიოდში, როცა ამ თემას შევეხებოდი, იშვიათად იყენებდნენ მილოშის არგუმენტს – თუმცა, ცხადია, ასეთებიც იყვნენ – მაგრამ აბსოლუტური უმრავლესობა ამბობდა პირდაპირ: მე ხომ ოჯახი მყავს სარჩენი“ „რაღაც უნდა გავაკეთო, თორემ გამანადგურებენ“, „მაგათ ვერავინ აჯობებს“ და ა.შ. ერთი სიტყვით, ჩემთვის, როგორც ადამიანისთვის, ვინც თავის ტყავზე იწვნია, თუ რა არის ეგ სხვა სამყარო, მილოშის წიგნი – მთელი მისი ღირსებებით – უბრალოდ არის ყალბი. ამიტომაც მიკვირს მილოშის, რომელიც დიდი მწერალია, დღესაც კი, ყოველივე იმის შემდეგ, რაც გამოაშკარავდა გიგანტური მასშტაბების საშინელი საბჭოთა დანაშაულებები, ასე ჯიუტად იმეორებს თავის კონცეფციას „დატყვევებული გონების“ შესახებ. თუმცა სხვაგან საუბარში აღიარებს ჩემს სიმართლეს, მაგრამ იქვე დასძენს, რომ ისეთი ხალხიც ხომ არსებობდა, როგორც აღწერილი მაქვს „დატყვევებულ გონებაში“. ცხადია, ისეთებიც იყვნენ, მე ამას არ უარყოფ, მაგრამ საქმე ისაა, რომ მათ მიერ სტალინიზმის აქცეპტაციის მექანიზმი იყო ბევრად უფრო პრაქტიკული, ვიდრე ნატიფი ფილოსოფიური წიაღსვლები ისტორიული გარდაუვალობის თემაზე. იმ იტელექტუალებმა უბრალოდ გააკეთეს არჩევანი – მიხვდნენ, თუ სურთ იმდროინდელი კულტურის წრეში ჩართვა, კომუნისტურ პარტიასთან იდენტიფიცირება საჭირო. ეს ასეთი გარიგება იყო, რისი საფასურიცაა გონების დატყვევება.

**გბ.:** არაფერია მართალი მილოშის წიგნში?

**გპ-გ.:** არა, ცხადია, სხვადასხვა ცალკეული მომენტი ძალიან ზუსტია. მე უარყოფ მხოლოდ ზოგად კონცეფციას.

**გბ.:** მაგრამ მილოში პირდაპირ ამბობს, რომ გონების დამონების მექანიზმი, რომელიც მეტაფორების Murti-Bing-ის, ბედნიერების აბებისა, თუ Ketman-ის, ნამდვილი შეხედულებების დამალვის, საკუთარი რწმენის შესახებ ღუმლის ხელოვნების, საშუალებით აღწერა, გამოიყენებოდა ადამიანების მცირე ჯგუფზე, ინტელექტუალებზე, ხოლო დანარჩენ საზოგადოებას

კომუნიზმისადმი სავსებით განსხვავებული დამოკიდებულება ჰქონდა.

**გპ-გ.:** ამას შემიძლია, დავეთანხმო. მაგრამ აქვე დავამატებ, რომ იმ ინტელექტუალებს მილოშის გამოგონილი მეტაფორები ისევე სჭირდებათ, როგორც ხეიბარს პროთეზი. განმარტების საშუალებას აძლევს, რომ კულტურის კომუნისტურ ისტებლიშმენტში შეღწევა, წიგნების საბეჭდად და სტალინის საჯარო მხარდაჭერიდან ხეირის სანახავად, მოითხოვდა ღრმა ფსიქოლოგიურ განცდებსა და ნატიფ ფილოსოფიურ რეფლექსიას. მე ასეთ განმარტებებს ყოველთვის უარყოფდი და ახლაც უარყოფ. მეკითხები, როგორ გამოიყურება დამონებული გონება სხვა სამყაროს პერსპექტივიდან? ჩემი აზრით, „სხვა სამყარო“ თითოეული ადამიანის დეგრადირებას ახდენდა, ხოლო „დატყვევებული გონების“ კონცეფცია აკეთილშობილებს მის აღმსარებლებს. დასავლეთელმა მემარცხენე ინტელიგენტებმა, რომლებიც ელოდებოდნენ იმის მარტივ განმარტებას, თუ რა ხდებოდა აღმოსავლეთში, ანუ ფაქტის, რომ კომუნისტური ქვეყნების ინტელიგენცია მასობრივად მხარს უჭერდა სტალინს, „დატყვევებული გონებით“ მიიღეს ბრწყინვალედ დაწერილი და ინტელიგენტური განმარტება, უპირველეს ყოვლისა კი ის, რამაც მათი მოლოდინი გაამართლა. მილოშის კონცეფცია მათ ნდობას იწვევდა, რადგან სურდათ რაღაც ამდაგვარის მოსმენა. მათთვის ყველაფერი სწორად დალაგდა. ჩემი „სხვა სამყარო“ კი უხეშად უსვამდა ხაზს მთელ ამ ფსევდოფილოსოფიურ დასაბუთებებს. დასავლელი ინტელექტუალების უმეტესობას ძალა არ შესწევდა, ეს აეტანა. სწორედ ამიტომ დაგვიანდა ფრანგული თარგმანის გამოცემა ოცდათხუთმეტი წლით.

**გბ.:** აქ, მგონი, იკვეთება ძირეული განსხვავება კომუნიზმისადმი დამოკიდებულებაში შენსა, როგორც „სხვა სამყაროს“ ავტორსა და მილოშს, როგორც „დატყვევებული გონების“ ავტორს შორის... სხვა პოლონელ მწერლებთან თუ გისაუბრია „სხვა სამყაროს“ შესახებ?

**გპ-გ.:** ბევრისგან ვლბებულობდი კეთილი სიტყვებით სავსე წერილებს, მაგრამ ეს იყო მხოლოდ ზოგადი ფრაზები. ისეთი შეგრძნება მქონდა, რომ გაურბიან არსებით საკითხს. განსაკუთრებით ელევანტურები ცდილობდნენ, ესაუბრათ მხოლოდ ლიტერატურული კატეგორიებით და ეს იყო ძალიან გულსაკლავი, რადგან დუმილით უვლიდნენ გვერდს უმთავრესს, ანუ სწორედ იმას, რაც არის „სხვა სამყაროს“ არსი. ვიცი, რომ მილოშმა, ბოლოს და ბოლოს, აღიარა ჩემი წიგნი. ვიცი, რომ ამის შესახებ საჯაროდაც განაცხადა, მაგრამ არც ის არასოდეს შეხებია წიგნის არსს. ასე რომ, შენს კითხვას ვპასუხობ – კომუნიზმის სახე, რომელიც იკვეთება ჩვენი წიგნებიდან – ჩვენს შორის ღრმა დისკუსია ამ თემაზე არასოდეს ყოფილა. ასევე არ ვიცნობ მილოშის არცერთ ტექსტს სოლჟენიცინის „არქიპელაგი გულაგის“ შესახებ. თუმცა მესმის მილოშის, რატომ არ აკეთებს ამას. დღეს, ყველა ამ

წიგნის გამოცემის შემდეგ, შავი წიგნით სათავეში, ნათელია, რომ კომუნიზმი იყო დანაშაულებრივი სისტემა და ვერავითარი ფილოსოფიური დებატები ვერ შეცვლის ფაქტს, რომ საბჭოთა საკონცენტრაციო ბანაკების არსებობა არის კომუნისტური სისტემის იმანენტური ბოროტების საბუთი. აქ არ შეიძლება არსებობდეს რაიმე სახის ფარდობითობა. ამ წყობამ შექმნა მონსტრი – ბანაკები, არქიპელაგი გულაგი...

**გბ.:** რუსეთში იყო რაიმე კომენტარი რუსულ ენაზე თარგმნილი „სხვა სამყაროს“ შესახებ?

**გპ-გ.:** რუსეთი, ევროპულ ქვეყნებთან შედარებით, კვლავ „სხვად“ რჩება. გამომცემელს არ გამოუგზავია ჩემთვის არანაირი გამოსმაურება ან ინფორმაცია. მხოლოდ ის ვიცი, რომ რუსეთში წიგნი უკვე ორჯერ გამოიცა და პირველი გამომცემლისაგან უფლებები „ემპორიალს“ გადაეცა, რაც ძალიან მახარებს.

ნეაპოლი, იტალია, 2000

\* **Bildungsroman** (გერმ.) – ლიტერატურული რომანის ჟანრი პერსონაჟის ფორმირების შესახებ. ამ ტიპის ყველაზე ცნობილი ნაწარმოებია გოეთეს „ვილჰელმ მაისტერის განსწავლისა და მოგზაურობის წლები“.

1. **პაოლო მილანო** [Paolo Milano, 1904–1988], – იტალიელი ლიტერატურული კრიტიკოსი და ჟურნალისტი, მან პირველმა განსაზღვრა გუსტავ ჰერლინგ-გრუჯინსკის „სხვა სამყარო“ როგორც ბილდუნგსრომანი.

2. **ჰანა არენდტი** [Hannah Arendt, 1906–1975] – ებრაული წარმოშობის გერმანელ-ამერიკელი ფილოსოფოსი, ტოტალიტარიზმის თეორიის შემქნელი. ჰერლინგ-გრუჯინსკი თავის სერიაში „ლამით ნაწერი დღიურები“, მრავალჯერ იმოწმებს არენდტის ნაწარმოებებს: „ტოტალიტარიზმის ფესვები“ და „აინჰანი იერუსალიმში“.

3. **იოზეფ ბეკი** [Jozef Beck, 1894–1944] – პოლონეთის II რესპუბლიკის უკანასკნელი საგარეო საქმეთა მინისტრი.

4. **პანაიტ ისტრატი** [Panait Istrati, 1884–1935] – რუმინელი მწერალი, რომელიც წერდა ფრანგულ ენაზე.

5. **ივანე სოლონევიჩი** [Иван Лукьянович Солоневич. 1891–1953], – ბელორუსული წარმოშობის რუსი პუბლიცისტი, მოაზროვნე, სპორტსმენი, მწვრთნელი, საზოგადო მოღვაწე, მრავალი წიგნის და პუბლიკაციის ავტორი. სამბოს (**Самбо - самооборона и нападение без оружия**) ერთ-ერთი ფუძემდებელი. 1934 წელს შვილთან ერთად გაიქცა შრომა-გასწორების ბანაკიდან. 1935 წელს დაწერა „რუსეთი საკონცენტრაციო ბანაკში“.

6. **რიშარდ ვრაგა** [Ryszard Wraga, 1902-1968] – პოლონეთის II რესპუბლიკის დაზვერვისა და კონტრაზვერვის ე.წ. II განყოფილების ოფიცერი, სოვეტოლოგი და პუბლიცისტი, პარიზში გამოძავალი ემიგრაციულ ჟურნალ „კულტურას“ თანამშრომელი

7. **„ლენინის ანდერძი“** – ამგვარად მოიხსენიება ლენინის მიერ ავადმყოფობის პერიოდში, 1922 წლის 22-23 დეკემბერს, დაწერილი „წერილი ყრილობას“ რომელითაც ის 1923 წლის აპრილში გასამართ ბოლშევიკების XII ყრილობას მიმართავდა და სადაც სტალინის თანამდებობიდან გადაყენებას მოითხოვდა.

8. **იგნაზიო სილონე** [Ignazio Silone, 1900–1978] – იტალიელი მწერალი, პუბლიცისტი, სოციალისტური ორიენტაციის პოლიტიკური მოღვაწე.



რუსულიდან თარგმნა  
ირინე გოჩაშვილმა

### ბელა ახმადულინა

\* \* \*

ვშიშობ, რომ გვიან, ძალიან გვიან,  
 მე ბედნიერი სიზმარში მქვია.  
 ვშიშობ, რომ გვიან, ძალიან გვიან,  
 გამოვიწიე შენს ვარსკვლავიან,  
 ჩემთვის უმთვარო, უცხო მხარისკენ...  
 მე კარგად ვხედავ, უხმოდ, უცეცხლოდ  
 როგორ უკიდებ ალმურს სხვის თვალებს...  
 მე კარგად ვხედავ, უხმოდ, უცეცხლოდ,  
 შარშანწინ, შაწრშან, გუმინ, წუხელაც  
 ნორჩი იყავი, ვით ბადრი მთვარე!  
 მე კარგად ვიცი ამ სიბნელეში  
 თავს დამხარხარებს სხვისი სილაღე...  
 მე კარგად ვიცი, ჩემს სიბნელეში  
 შენი მზის სხივი სხვის კარს შეაღებს.  
 და ჩემს ეჭვიან ღამეში მესმის  
 შენი ფეხსაცმლის ნაზი ბაკუნია...  
 და ჩემს ეჭვიან ღამეში მესმის  
 ვიდაცამ უძღვნა შენს ღიმილს ლექსი,  
 ღიმილს, რომელიც მე არ მარგუნე.

### სკვტლანა სოლოჟენკინა

\* \* \*

ო, ბედნიერო უბედურება!  
 არ ძალგამს ცეცხლი რომ გააციო...  
 მსურს დავიცალო ამ ვნებებისგან  
 და შეხვედრისას ზურგი გაქციო.  
 გამჭოლმა ქარმა წაიღო სითბო,  
 მე კი მწყურია ჰანგი მერცხლების...  
 ამათაც ჩემებრ უყვარხარ თითქოს,  
 ისე იწვიან ეს ნეკერჩხლები.  
 ოქროსფერ ფოთლებს მივსდევ და მივალ,  
 მე კი თან მომდევს ფიქრი ფარული:  
 „ამ სიყვარულად მე ხომ არც ვღირვარ,  
 მაშ, რაღად მინდა ეს სიყვარული“.

### ბელა ახმადულინა

\* \* \*

ო, მე იმდენჯერ ვიყავი მკვდარი,  
 ანდა მეგონა, უკვე ვკვდებოდი,  
 და რომ ფიქრების უნიჭო პწკარით  
 სიტყვებს ფურცლიდან ვერეკებოდი...

მე დილაობით მტანჯავდა შიში,  
 რომ ყველაფერი განმეორდება,  
 მაგრამ თბილისი, როგორც ნუგეში,  
 მიხშობდა მწარე ფიქრს და გოდებას.

და, რომ იცოდეთ, რა სიყვარულით  
 რა აუხსნელი ჩემთვის – მიხეზით,  
 მეფერებოდა ცხადად, მალულად,  
 თან ცრემლიანი თვალთ მიმზერდა.

თბილისო, პასუხს კვლავ შენგან ვითხოვ:  
 ვინ, ვინ მომაგლო შენს კარზე, ნეტავ!  
 მკაცრმა მშობელმა გამწირა ვითომ,  
 სხვისი შეილივით რომ გამიმეტა?

არავის უთქვამს, თბილისო, ჩემთვის  
 რით ვიმსახურებ ამ შენს წყალობას,  
 გულუხვად როცა მასაჩუქრებდი,  
 რისთვის მიხდიდი, მევე, მაღლობას?

თუნდაც უმძლავრეს ფრინველად ვიქცე,  
 არ მჭირდებოდეს არც გზა, არც ხიდი,  
 ო, საქართველოვ, მე შენს სიკეთეს  
 რას გადავიხდი!  
 რით გადავიხდი!

### ტატიანა სოჟნიკოვა

\* \* \*

მე ჩამოვიცმევ ნაცრისფერ ჩადრს და  
 ვცდი, იქნებ სული არ შემეხუთოს,  
 და ჩემი ბედი, დღემდე რომ ჩანდა  
 საოცარი და სამაგალითო,  
 მონახავს მყუდრო თავშესაფარს და  
 გულიდან მაცდურ სხივს მოვიცილებ,  
 მივაგნებ, რასაც დღემდე მპარავდნენ,  
 და მე ვიქნები მარად მორჩილი!  
 დაე, ხელები დასველდნენ წვიმით,  
 ძლივსლა ვარჩევდე, მზე როგორ ჩადის...  
 მე მოვიხსენი ლამაზი გრიმი  
 და ვამჯობინე მონობა – ჩადრი.

# მიხეილ ღუდინი

## გიორგი ლეონიძის საფლავთან

მიეფარა თვალს სიცოცხლე – სული მისი.  
იქ, იმქვეყნად, ზეცა დახვდა თალიანი...  
ო, თბილისო, შენი დიდი ოპტიმიზმი  
არის ზოგჯერ თვით სიკვდილზე ნაღვლიანი.  
ჩემ სმეგობარს ხალხის ტალღა მიაცილებს,  
განვედ წამო, ვერაგო და უეცარო!  
არ არსებობს ცის გარეშე მთის არწივი.  
მთის მწვერვალზე არ არსებობს უმწვერვალოდ.  
მოუხიბლავს მის ხმას მხეციც, მონადირეც,  
მთიდან ჭვრეტა, რომ სამშობლო დაენახა  
და სიმღერა მეწყერივით მოვარდნილი,  
მწვერვალს მოწყდა, ქვებზე შუბლით დაენარცხა.  
მთვარე როდი შეივსება, მზე როდია  
მისი მტერი და არა შურს ის სიმაღლე...  
ო, უცრემლოდ არ არსებობს მელოდია,  
უშეცდომოდ არ არსებობს თვით სიმართლეც.  
შუალამე ივსებოდა მწარე ფიქრით

და სიმღერის ნამსხვრევებზე ვაბიჯებდი,  
მიყვებოდი გახსენების უგრძეს ბილიკს  
და ძველ ხილვებს ვაცოცხლებდი დაჟინებით.  
ჩუმი ღამე, ზეცა სავსე ვარსკვლავებით,  
მთები, მთები, მთების ლურჯი ფერის გროვა...  
მე აქ მისი სიყვარული მაკავებდა,  
მომავალშიც გამოწვდილი ხელით მოვალ,  
რადგან მთვარის გადმოხრილი ნორჩი სხივი  
თავზე ადგას უშბას – მაღალს და თოვლიანს,  
მეგობრობის წყარო ისევ მოჩუხჩუხებს –  
ლექისიმაღლით ნაძებნი და ნაპოვნია.  
და კვლავ მისდევს ჩრდილი ტალღას,  
როგორც ძველად,  
ხსოვნის სიტკბო სევდით არის დაგესლილი...  
სულს შემიძობს მონატრების წმინდა ცრემლი,  
ხევსურული ხანჯალივით ალესილი.

## ვლადიმერ კოლმეტაევი

\* \* \*

როს სხვის დაწერილ ბჭკარებს  
მიჰყვები თარგმნის უინით  
ფიქრი გაქვს ტკბილიც, მწარეც,  
ნაზიც, ვით თვალის ჩინი.  
უნდა გახსოვდეს კარგად  
ათასი დარდით შემლილს,  
განა გადამწერს? – არა!  
ის ძმას ხელავდა შენში!  
რა თავში ვიხლი თარგმნას  
ასოების და სიტყვის,  
თუ მათში ჩაიკარგა  
პოეტის სულის სხივი...  
თუ თარგმნი, პირად ხვედრზე  
ნულარ მოჰყვები ოხვრას,  
უნდა მოირგო მხრებზე  
მკვდარი პაოლოს ჩოხა.  
ვთარგმნი და ტანჯვის ბოლოს  
ვამბობ: სხვა ხვედრი არც მსურს,  
რომ ტიცციანთან მხოლოდ  
მუხლმოყრით ვაგებ პასუხს.

## ელენა ნიკოლაევისკაია

თბილისი – ავლაბარი

ო, აქ ოდესღაც ცრემლსა ღვრიდა ძველი არღანი,  
კენსოდა ზურნა, ქეიფობდა ყარაჩოლელი.  
დღეს ვილამ იცის იმ ვაჟკაცთა ავან-ჩავანი,  
რომ ფრიალებდნენ მტკვრის ნაპირზე შავი  
ჩოხებით.  
მცხუნვარე მზეში როს დგებოდა შუადღის პირი,  
მტვრიან „ვირის ხიდს“ მიჰყვებოდა თავჩალუნული  
მაწვნის ქილებით დატვირთული საბრალო ვირი,  
ლამლამობით კი მოისმოდა სოფლის „ურმული“.  
მტკვრით გაყოფილი ყველასათვის თბილი ალაგი  
ერთიან რწმენით საუკუნოდ შეერთებული,  
დგას და ნეტარებს ჩვენი თბილის დედაქალაქი,  
ვით შემოქმედი და ოსტატი მარად ქებული.  
მან გაიხადა (მანამდე რომ ერთგულად ზიდა),  
მძიმე ჯავშანი და არც ახსოვს, სად შეინახა,  
და მხოლოდ მისი ანარეკლი მეტეხის ხიდთან  
ოქროსფერ წყალში ლივლივებს და ებრძვის  
ნიაღვარს.

\* \* \*

თბილისური ბაზარი

ქარად ქცეული ნაძვნარი...  
 წმინდა ბილიკი გამწყდარი.  
 სუფრას ვისხედვართ ყველანი,  
 იღვრება მთვარის მელანი.  
 და ერთმანეთის ღიღებით  
 ტკბილ სიტყვებს არ ვერიდებით.  
 ბაღის ფარნებმა იციან –  
 იწვის ტაბიძე ტიცვიან.  
 იგი დაიწყებს ლექსთცვენას,  
 იგი სამყაროს ეჩვენა  
 ტკივილის განმეორებით,  
 ნაღველით თვალთა ხეობის...  
 თამბაქოს კვამლში თანდათან  
 ბარელიეფად ქცეული,  
 იგი მკაცრია და თანაც  
 სინჯალისეა ეული.  
 იგი ღიღრონი შუქია,  
 მოკვდავია და არცა კი...  
 ასეთი როდენს უქია,  
 როს გამოკვეთა ბაღზაკი.  
 ის ქვაში ჩასახლებულა,  
 რომ ცაში გადასახლებულს  
 ვხედავდეთ მარად ახლებურს  
 და კვლავაც ზღვად დაბადებულს.  
 დაუდგრომელი ტალანტის  
 სიკეთე – არა ღალატია,  
 ნაცრისფერდება გზა-კვალი,  
 ფერფლად აროდეს გამქრალით!

უარი რაფაელს!  
 რუბენსი მალაღებს!  
 მე ვეტრფი კალმანებს  
 ისე, ვით ალმასებს!  
 მსურს ჭრელა-ჭრულები,  
 საზამთრო, ურმები,  
 ეფენები, დუქნები,  
 მზის სამკაულები.  
 აქ – ინდაურები,  
 იქ მთის ფერხულები,  
 ღვინით რომ ხურდები,  
 ცვივიან ხურმები.  
 ლამაზი ქალები  
 ფოთლებით სალათის  
 ბრიალა თვალებით  
 აქ სხედან ხვალამდე  
 ბაზარი – ხანძარი,  
 ფიქრები – ტაძარი,  
 სიტყვების მარჯანი,  
 ლაპლაპი ხანჯალის!  
 ეს გული მზად არი,  
 სათქმელი დაეძარი,  
 ეს არის, რაც არის,  
 სხვა ყველა, – ნაცარი!  
 მას ვლოცავ, სად არის  
 ამ ბაზრის მხატვარი!

• • •



### ია მაისაიას სიმღერების ალბომი გამოვიდა

გამოვიდა ცნობილი სოხუმელი კომპოზიტორისა და მომღერლის ია მაისაიას სიმღერების ალბომი, – „აფხაზეთო, მე უშენოდ, მზეც ობოლი მგონია“. კომპაქტ-დისკი აფხაზეთის კულტურისა და ხელოვნების ცენტრმა გამოსცა.

სიმღერების დისკი გამოჩენილი ხელოვანის ია მაისაიას მრავალწლიან და მრავალფეროვან შემოქმედებას ასახავს და მასში წარმოდგენილია კომპოზიტორის მიერ შექმნილი საუკეთესო ნაწარმოებები. ია მაისაია 100-მდე სიმღერისა და 50 საფორტეპიანო პიესის ავტორია და თავადაც გახლავთ სიმღერების უბადლო შემსრულებელი.

## ბახბახა ყანაბეაშვილი



13 წლის ბარბარა ყანაბეაშვილი თბილისის 21-ე საჯარო სკოლის მოსწავლეა. იგი ასევე მუსიკას ეუფლება ეკვანი მიქელაძის სახელობის თბილისის ცენტრალურ სამუსიკო სასწავლებელში.

ბარბარას მკვეთრად გამოხატული მუსიკალური ნიჭიერება მაფიქრებინებს, რომ ქართულ საშემსრულებლო ხელოვნებას მისი სახით კიდევ ერთი შესამჩნევი ტალანტი უნდა შეემატოს.

ამასთან, ასაკის კვლობაზე ბარბარა არაორდინარულად აზროვნებს და წერს, რაშიც მკითხველს ქვემოთ დაბეჭდილი მისი ჩანაწერები დაარწმუნებს.

დაე, ფეხბეღნიერი და აღმავალი გამოდგეს ბარბარას მიერ ამიერიდან გასავლელი გზა!

გიორგი ლალიაშვილი

### სინათლე ჩემში

რა არის სინათლე? სიკეთე, სიყვარული და სიმართლე. სინათლე ყველა ადამიანის გულშია. სინათლე, რომელიც გვათბობს.

### იცე, რა მინდა?

გულის კუნჭულში ყველას გვაქვს ჩვენი საკუთარი საოცნებო სამყარო. ძილის წინ იქ მივდივართ და ჩვენს სურვილებს და ოცნებებს ვმალავთ იმ ჩვენს სამყაროში, ყველა სათამაშოში, ყველა წვეთში. ყველა ნივთში ჩვენი მოგონებებია ჩაქსოვილი. ზოგჯერ ჩვენც არ ვიცით, რა გვინდა, მაგრამ უფრო რთულია, გაუმხილო ეს სხვას. შეიძლება, სიყვარული გვინდა, ბედნიერება გვინდა, ყოველ შემთხვევაში, ყველას გვაქვს ასეთი სამყარო, სადაც ჩვენი სურვილებით და ოცნებებით ვცხოვრობთ.

### მზე რომ გამოვიდა

არადა არ გვეღირსა მზის გამოსვლა. არც სკოლაში წასვლა მინდოდა, ხომ საშინელებაა, უფრო ფანჯრებს იქით როგორ წვიმს, როცა შეგეძლო დაგეძინა. თუმცა, როცა ქუჩაში გამოხვალ და დაინახავ მზის სხივს, უცებ გახსენდება, რომ მზე სითბოა, სინათლე და სიყვარული. ამიტომ გასხივოსნებული მიაბიჯებ ქუჩაში და ხედავ ასფალტს, რომელიც სინათლეს ირეკლავს და ბრწყინავს.

### კარს იქით რა ჩანს?!

სავარძელში ვზივარ და მესმის კაკუნის ხმა. ვდგები ზღაპრით და კარისკენ მივდივარ, ახლა ფანჯარაზე მომესმა ხმა, მაგრამ იქით არ წავსულვარ. გავაღე კარი და რას ვხედავ! ვენახს... ახლა მეორე მხარეს გავიხედე, იქით ბოსტანია, აქეთ – ვენახი, შორს – ზღვა, საერთოდ, სხვა სამყაროა. კარს ვხურავ და ვფიქრობ, რა იყო ეს?!

კედელზე ბრახუნის ხმა გავიგონე. ფანჯარასთან მივედი, გამოვაღე და გავიხედე, თუმცა, ფანჯრის გამოღება და ჩემი ჰაერში აფრენა ერთი იყო. ვხედავ ღრუბლებს და ერთ დიდ რგოლს. უცებ გამახსენდა, რომ უნდა დავშვებულიყავი. დავიწყე ქვემოთ მობრუნება, მაგრამ კი არ დავეშვი, არამედ დავენარცხე. დაცემა ვიგრძენი, თვალები გავახილე. უი, ეს სიზმარი იყო, სულ დამავიწყდა, რაზე ვფიქრობდი, ხო. კაკ-კუკ! ვდგები და კარს ვაღებ, მაგრამ არაფერი არ მხვდება. ახლა ისევ სავარძელში ჩავჯექი და დავიწყე ფიქრი...

### აურზაურის ქვეყანა

მსოფლიოში უამრავი ქვეყანაა. ზოგის არსებობა ადამიანებმა არც იციან. ზღაპრებშიც რამდენი ახალი რამ გვხვდება, მეცნიერები ასეთ ქვეყნებს იკვლევენ. აურზაურის ქვეყანა, როგორც ვიცი, არ არსებობს, მაგრამ რა საჭიროა მისი არსებობა. თვითონ მსოფლიოში აურზაურია, პლანეტა აურზაურია. არ არსებობს ისეთი ადამიანი, რომელიც თუნდაც პოლიტიკაზე არ ილაპარაკებს და სხვა ადამიანზე იმის გამო არ დაიბოღმება, რომ უთხრან, ლამაზი ხარო.

პლანეტა აურზაურია-მეთქი, რომ ვამბობ, გავიმეორებ და დაგიმტკიცებთ. არავინ იცის, ერთ დღეს ყველაზე ბედნიერი ადამიანი რომ გგონია შენი თავი, მეორე დღეს რა მოხდება. სიღარიბე, საცობები, ერთმანეთის ლანძღვა-გინება, დამცირება – ეს არ შედის აურზაურში?! აბა, მითხარით! პლანეტა შეპყრობილია ერთმანეთისადმი ზიზღით, შურით. ქვეყნის ერთ კუთხეში რომ გამოჩნდებიან კეთილი ადამიანები, ისინი წაიყვანენ ამხელა მსოფლიოს კეთილდღეობისკენ და ერთმანეთისადმი სიყვარულისკენ? არა, ეს არ მოხდება.

დაიმახსოვრეთ! გჯეროდეთ საკუთარი თავისა და



თუ აღმოჩნდებით ცუდ სიტუაციაში, თქვენს მოწინააღმდეგეს ან, თუნდაც მტერს, გაუღიმეთ, რადგან ეს არის გზა ცვლილებებისკენ და გზა აურზაურისგან თავის ასაცილებლად.

## ფიქრების ბალიში

გეძინება, მიღიხარ და წვები. არ იცი, რა გააკეთო. ბალიშზე თავს დებ და შენს ოთახს აკვირდები, უცებ თვალს ხუჭავ, გადაბრუნდები და იძინებ. მაგრამ არა, უბრალოდ, ფიქრობ, არავინ იცის, რაზე და ვისზე, ფილმზე, წიგნზე, ნახატზე თუ ძველ დროზე, არა, უფრო მომავალზე. თუმცა ფიქრების ბალიშში თავჩრგული ვერც კი ივებ, როგორ ეპარება ცას მზის სხივების სინათლე.

## ღრუბლებს ზემოთ

რა ხდება ღრუბლებს ზემოთ? ეს არავინ იცის, ან შეიძლება, არის ადამიანი, რომელმაც იცის. იქ ცა ფიქრობს, ფიქრობს დედამიწაზე და სწყინს, რომ ვერ ვხედავთ და ველაპარაკებით. მისი მეგობრები ღრუბლები არიან. მე მინდა, რომ სიზმრებში მაინც შევძლო იქ აფრენა, ცისა და დედამიწის ჰორიზონტთან. როცა წვიმს, ღრუბლები კი არ ტირიან, არამედ ცა ტირის, იმიტომ, რომ მზე იმალება, ღამე კი, როცა მთვარეა, მასაც სძინავს, თუმცა, შეიძლება ამბებს ყვება, ან ქარს ელაპარაკება. მე მჯერა, რომ იქ ყველაფერი კარგია და მინდა, რომ ყველა ადამიანის სული ასეთი კარგი და ნათელი იყოს, რომ დედამიწაზე სინათლემ დაისადგუროს.

## ადგილი, რომელიც სადღაც არის

წიგნში კვითხულობთ სიტყვებს, ვწვდებით აზრებს, ვიკვლევთ გზებს იმ ლაბირინთში, რომელიც სადღაც მიგვიყვანს. იქ, სადღაც ყველას გვინდა დაბრუნება, ან იქ, სადღაც ყველაფერს ტკივილი მოაქვს.

მე მინდა გავიხსენო ტკბილი მოგონებები და რაც ცუდია, უშნო ნახატივით წაგშალო. მინდა დავბრუნდე იმ ბავშვობაში, როცა მსურდა ზღაპრების სამყაროში შესვლა და მერე დედასთან ჩახუტებულს გავლიძება.

## ხემ გაიღვიძა

გათენდა. მზემ სხივები გაუშვა, ხემ გაიღვიძა, მიიხედ-მოიხედა და გახარებულს ცრემლები წამოსცვივდა. გაზაფხულდა.

## ცაზე ჩამოკიდებული ქალაქი

გიოცნებიათ ცის ქალაქში მოხვედრაზე? მე – კი. იქ ალბათ პატარა კაცუნები ან წვიმის ჯარისკაცები ცხოვრობენ. მე რომ იქ მოვხვდე, ალბათ

დაფრთხებიან და სხვა ღრუბელზე გადაინაცვლებენ სხვა ქალაქის ასაშენებლად, მაგრამ მე ვეცდები, მათ დამეგობრებას და როცა დედამიწაზე დავბრუნდები, წვიმის დროს მათთან ერთად ვითამაშებ.

## ჩანჩქერი

მზიან დღეს მინდორზე ვწვები და ჩანჩქერის ხმას ვუსმენ. ვფიქრობ, სად მიღის?! რატომ ეშვება ასე ჩქარა? მინდა ის მდინარე ვიყო, წვეთებით რომ არის სავსე და რომ მიქრის, არავის ყურადღებას არ აქცევს. მინდა თავისუფლება, ხმაური, გაქცევა. მინდა მღვრიე წვეთებისგან დავიცალო, ვიყო თეთრი, ნათელი. ბედნიერება მინდაააა!

## გაზაფხულის პირველი სუნთქვა

მინდორი აქა-იქ ამოსული ბალახით და ყვავილებით მორთულია, გაზაფხულდა. ჩიტები ჭიკჭიკებენ და მე ვგრძნობ თავისუფლებას, სილალეს, სითბოს. ვწვები მინდორში და ვფიქრობ დღამეამდე, ვარსკვლავების აციმციმებამდე. მერე კი გაზაფხულის ყვავილებთან ერთად ვიძინებ და ველოდები მზის ახალ ამოსვლას.

## 30 თებერვლის ამბავი

– დღეს რა რიცხვია? – ვიკითხეთ ყველამ.

– 29 – ასეთია პასუხი. მე მომინდა, რომ დამდგარიყო 30, 31, 32, მაგრამ წელიწადის დროებს, აბა, რა შეეშლება?! ისე, ხომ არ ჯობია, დავიძინო? – ვეკითხები საკუთარ თავს და ოთახისკენ მივდივარ. ღამე მესიზმრება 30 თებერვალი, ამიტომ ველოდები წესების შეცვლას და არანაირ არეულობას დედამიწაზე.

– ხვალ რა რიცხვია? იქნებ გაზაფხულმა დაიგვიანოს.

## სიზმრებს მიღმა

უკვე პირველი ხდება, მე კი ისევ ვწერ ზებირ ამბებს. ველოდები, როდის გათბება მთვარე, როდის მივალწვევ სიბნელისა და სინათლის საზღვარს. ნეტავ, რა ხდება სიზმრებს მიღმა?! ალბათ სიზმრის კაცის ფიქრები გვესიზმრება.

## წერილი ქარს

კარგ გუნებაზე ვარ. ამიტომ ვღებები და ვწერ წერილს. მერე გარეთ გავდივარ, გარეთ კი საშინელი ქარია. უცებ ქარი წერილს მართმევს და სადღაც მიაფრენს. ნეტავ, რა უნდა? ასე არ შეიძლება. ამ დროს კი ჩემს აივანზე წერილი ვარდება და ქარი ჩადგება.

ოთომ ბაქაშვილი



მე – გაზაფხული

მიწა ვარ, თბილი, ტანზე ბალახით,  
 თვალზე პეპლებით, კანზე იებით,  
 მკერდში სხმარტალებს გული – კალმახი  
 და დროა ზამთრის მონანიების.  
 ჩაქრნენ ქარები, სულის მავნები  
 და ვეგებები მზიურ ნიავეებს,  
 კვლავ გაზაფხულით მოვიწამლები  
 და სიყვარული იმშობიარებს-  
 ჩემში სიცოცხლეს ჩვილსა და ახალს,  
 ისევ დამმარხავს გრძნობის სიუხვე  
 და შენ აქა ხარ, ძვირფასო, რახან,  
 სხვისკენ არასდროს აღარ მიუხვევ.  
 მოგიამბორებ სასურველ მუცელს  
 და ნაკვალევზე ცვრიან ბაგეთა,  
 სულ ერთ დამეში, მარტის თვე უცებ,  
 ყოჩივარდების ლაშქარს გაფეთქავს.  
 ჩემი ნაკოცნი (ცა რომ იზიდავს),  
 ფრთა-გამოსხმული შენი ხალები,  
 მალე იქცევა ლამაზ მიზეზად,  
 ამ ლაყვარდების ამერცხალების.  
 ვინ გაიკვირვოს? – მე ხომ მიწა ვარ,  
 სრულად სამყაროს მზე და გვირგვინი,  
 ვინც სიყვარულის ღმერთი იწამა  
 და როგორც კაცი, ისე იღიმის...

ბრმა

მე ვხუჭავ თვალებს როდესაც მძინავს,  
 როდესაც ცაზე ვუყურებ მზეს, ან  
 როცა სულ ოდნავ ვინმეზე წინ ვარ,  
 რადგან სულ ოდნავ უკეთაც ვხედავ.  
 ჰო, ვხუჭავ თვალებს, როდესაც მღვიძავს  
 და ცივი ქარი გვცემს მე და ქუჩას,  
 როცა გვერდს ვუვლი დაძონდილ ბიძას,  
 ჯუბის ჯიბიდან ბოთლი რომ უჩანს  
 არყის და ლანძღავს პატარას და დიდს,  
 ყველას და ყოველს, ეშმაკს და უფალს,  
 ნაგვის ურნასთან ლანდი რომ გასდის,  
 ზურგს ვაქცევ მოხუცს და თვალებს ვხუჭავ.  
 მე თვალებს ვხუჭავ მათხოვრის ჯამთან,  
 მარად პატრონი იმ ხარბი ჯიბის,  
 გზაში, მეტროში, გაჩერებასთან,  
 ლუკმას რომ აცლის ხელიდან ჯიბგირს.  
 მე ვხუჭავ თვალებს ალღუმზე, მარშით,  
 რადგან ძმის ცხედარს გვერდს ვერ ავუვლით,  
 დღემდე დაწვებზე სახლობს სიძლაში,  
 ბინძური ომის დანაშაულის.  
 მე ვხუჭავ თვალებს, ამ რუხ ქალაქზე,  
 მდიდარ ბანკირზე, ღარიბ მეძავზე,  
 გაქნილ ვაჭარზე, დაღლილ დალაქზე,  
 და წელ-მთორეულ მერძვე ქალზე,  
 თუ მემაწვნიეზე, თუ... ღმერთმა უწყის,  
 ამას ხომ დიდი არცა აქვს აზრი,  
 მე თვალებს ვხუჭავ მერე და უწინ,  
 უგეზო კურსით, უღარო ხაზით.  
 ადრე და გვიან, ასე თუ ისე,  
 ისევ და ისევ, კვლავაც და კვლავაც  
 და ვიმტვრევ კისერს ყველა ნაბიჯზე,  
 რადგან თვალღიაც მე უკვე ბრმა ვარ  
 და ვეღარ ვამჩნევ ვერაფერს ირგვლივ,  
 რამეს ვხედავდი თუკი ოდესმე,  
 არ ვიმსახურებ ნარ-ეკლის გვირგვინს  
 და არც დაფნისა უნდა მქონდეს მე,  
 რადგან მკვდარი ვარ, მკვდართ დამმარხავი,  
 გარემუ სისხლის, გოლგოთის, ჯვარის,  
 ლაჩარი ხორცი ცოდვის სახრავი,  
 ღმერთს რომ ვერა ცნობს დახუჭულ თვალით.

## ოჯახი

სახლი მინდოდა მქონოდა,  
ნაგები ხით და ისლით..

გიორგი შალამბერიძე

ოჯახი მინდა რომ მყავდეს,  
ლაჟვარდი მთების ძირში,  
პატარა სახლი – სიმაგრე  
არწივულ სიმაღლეზე,  
დაწნული ჩემი სასხლ-ძარღვით,  
ჯილაგითა და ჯიშით,  
დაფუნებული სალ კლდეზე  
და არა ქვიშა-ღრეზე.  
მესმოდეს ეზო-ყურეში  
მარადიული გენის,  
ანუ პატარა შვილების  
სიცოცხლის-კისკისის ხმები,  
კაკკასიური ნაგაზი,  
ჭიშკართან ივდეს ღრენით,  
ღლითი-ღლე მიძიმდებოდა  
მამობის ტვირთით მხრები.  
მეუღლის დამფასებელი  
მყავდეს მზე-გულა ცოლი,  
მღეწავდნენ მისი თვალები  
სავსე ცვრიანი ნისლით  
და მკლავდეს მე ქორ-შეგარდენს,  
იგი კაკაბი-გნოლი,  
ცხელი ალერსით მიგლეჯდეს  
გულ-მკერდს მბორგავი სისხლი.  
ბალის ბოლოზე ბერ-მუნას,  
გაუბოლებდი თუთუნს,  
დავეყრდნობოდი შუბის ტარს  
როცა მე და მზე დილის,

## ჩვენ...

მზეა, წვიმა თუ ქარია,  
ზამთარია თუ ზაფხული,  
მწამს, მეყვარები ძალიან,  
ჩემი მზე-სულა ასული.  
იცი და კვლავ მსურს იცოდე,  
სული ფრთასა შლის ამბონით,  
რა არის ერთი სიცოცხლე,  
სიყვარულს ათიც არ ჰყოფნის.  
ვიარე, სად არ ვიარე,  
გულმა მიმრავლა იარა  
და მაინც შევიზიარე,  
შენ, ჩემო თვალებ-ბრიალა.  
არა ნიღბით და სამოსით,  
როგორც ბავშვები შიშვლები,  
ჩვენ ბერწ ეპოქას გამოვცდით  
და ერთმანეთში ვიშვებით.

დავისვენებდით, მინდოდა  
ყურს დაუგდებდი გუგულს  
და შუბლზე ოფლს შემძრობდა  
„მუშის ნიაფი“ გრილი.  
იქვე გაგშლიდი მწვანეზე,  
სახელდახელოდ სუფრას,  
პური, ყველი და მწვანელი,  
კეთილი გული ზედაც,  
რქაწითლის მშლაპე სურნელი,  
შემბრუნებდა სუნთქვას,  
მომანატრებდა გიჟივით  
ჩემი შვილების დედას.  
ცოლის კალთაზე ნარწვევი  
და ჩემს კისერზე მსხლომი,  
ბოკვრებიც მამაილები,  
დამეზრდებოდნენ ძაღვი.  
ეყვარებოდათ სიცოცხლე,  
შეზინდებოდათ ომი  
და სტუმრის გამომერთებლები  
არ ჩარაზავდნენ კარებს.  
არასდროს გააციებდნენ  
მშობლიურ ფუძე-კერას,  
არ მოაკლებდნენ ჩიტის რძეს  
თავის დაიკო ანას,  
დედის ბულბულის ენას და  
მამის უდრეკელ რწმენას,  
არასდროს დაივიწყებდნენ,  
არა, არა და არა.  
საქართველოში, აი, იქ,  
მზე იწვევება სადაც,  
იმედი არ იწურება  
და სული გზებით იწვის,  
ოჯახი მინდა რომ მყავდეს,  
სულ უბრალო და სადა,  
აღსილი უფლის კურთხევით,  
ხვავით ქართული მიწის.

\* \* \*

საშენო და სამაჭრო  
შაშვების ჭახჭახში  
ავყვები ალიონს,  
მზე ღვივის მაჭარში,  
მზე უნდა დავლიო.  
ჩვენი ცა მგონია  
(სუფრა იმ ფერს იღებს),  
ცხოვრება ომია,  
გულიც ბევრს ვერ იტევს  
და ვთვრები მე მაჭრის  
შუშუნა მზეებით,  
თუმცა ფრთა შემაჭრეს,  
მაინც აღვხევედი.  
იმ დონის ადგილზე,  
ძვირფასო, შენ სადაც,  
უდგახარ გვერდით მხეს,  
მცხუნვარე და სადა.

## მამა-შვილობა

ასე მგონია, გულში ჩაგისვამ,  
თითქოს ყველაფერს ვიწყებ ახლიდან,  
შენი თვალები ახლა ისე ჩანს,  
როგორც ორი ტბა დირიჟაბლიდან.  
თვეების ხარ და რა კარგად ავსებ,  
უკიდევანო გულის არეალს,  
რამდენი რამე გადავაფასე,  
სხვანაირად მწყინს და მიხარია.  
ვიცი, რომ ხვდები რად უღირს ამ გულს,  
მაგ ღიმილების საღმრთო ზედაშე,  
ნოეს მტრედევით ღურუნა „აღუ“,  
რომ გვასულდგმულებს მე და დედაშენს..  
თითქმის სულ შენ ხარ, მე კი, სულ ცოტა  
ვრჩები საკუთარ პიროვნებაში,  
მამა-შვილობის უშრეტ კოცონთან,  
ვსხედვართ და ვთბებით, შვილო, მე და შენ.

## აშულურ მოტივზე

როგორც ოქრო მევახშეს და „ურას“,  
როგორც შვლის ნუკარს დედის სავსე ჯიქანი,  
შენი მსუყე კოცნა ისე მწყურია,  
სხვა საშველი არც მაქვს არავითარი.  
ასე ზვატში ელიას ნამს ელიან,  
გუთნის დედას უყვარს ასე გუთანი,  
შენ თუ არ ხარ, ჩემთვის ცარიელია,  
ყველა ბინა, ეზო, ქუჩა, უბანი..  
როგორც ღამე განთიადის გარეშე,  
ან უბეროდ დარჩენილი კელია,  
როგორც ძალღი, ჩაწოლილი კარებში,  
ლოდინი და სხვა არც არაფერია.  
მაგონდება შენი მკვრივი მკერდი და  
ალერსის დროს მიბნედილი თვალები,  
როცა ასე მენატრები, ვერ გიტან,  
იმ მგელს ვგავარ, საფანგში რომ გაება,  
ოღონდ არა ფეხით რომ გადაიღრღნას..  
ყელზე მიჭერს ყულფი თეთრი თითების,  
ხვალ სხვა მგლებმა ითარეშონ ნახირთან,  
მე კი მხოლოდ ჩემს ბატკანთან ვიქნები.

## კიდევ კარგი

ცოლ-შვილს

ბურანში მალავს მზერის ცა თვალებს,  
ხმაში კანკალებს ცრემლის მოტივი,  
შევყმუი მთვარეს და დავწანწალებ,  
ყელში ძვალ-გაჩრილ კოიოტივით.  
მე მიყვარს ღამე, რადგან არა ჩანს,  
ჩემში დამხრჩვალ სულის თავ-პირი,  
ცხოვრების ზღვაში რომ ვერ გადარჩა  
და ვერ იპოვა თავის ნაპირი.  
გაიშვიათდა თვალში მერცხალი,  
ნახამთრალ სულში შემოუფრენი,  
დარდის უდაბნოს დავენარცხები,  
ფრთებ-დამსხვრეული ეკზიუპერი.  
უგულო მკერდში მიგორავს ქვა მე,  
მგონია ხან და ისე ვარ მერე,  
როგორც მეძავთან განვლილი ღამის  
შემდეგ მჭლე ჯიბის სიცარიელე.  
სიცოცხლის ზენა მაღლით ვსარგებლობ  
და მაინც მიწევს, რომ შევეგუო,  
ვიყო შავი ცა უცისარტყელო  
და თეთრი ვარდი ურანდეგუო.  
უარესებიც, ხან იმ მკვლელს ვგავარ,  
ფულისთვის ისვრის, კლავს და რომ ტირის,  
რამეთუ მთელი არსებით დააქვს,  
შიმშილის შიში კოიოტივით.  
ასეთი არის ყოფა უმწიფარ  
და უღლეური დღეთა კასკადის,  
კიდევ კარგი, რომ შენ ერთი მაინც,  
შემიერთდი და გამიასმაგდი.  
ყველა იარა მომიამბორე,  
ასეთი არის შენი ბუნება,  
კიდევ კარგი, რომ... ამ სიმარტოვეს,  
ბოლო მოუღო მაგ ერთგულებამ.  
კიდევ კარგი, რომ თორემ ვინ იცის,  
უსაშველობის მლაშე აჩრდილი.  
სად დამახრჩობდა სიცილ-სიცილში,  
ხორხში ცინიზმის ჩვარად ჩაჩრილი.  
ყველაფერია სხვა სისულელე,  
მე მივხვდი ამას სულ ეს-ეს არის,  
რომ მტოვებ ლექსად დაუსრულებელ  
და არ მამთავრებ მჭლე ესესავით.  
მზედ აღმოხდები ჩემში უკუნეთს  
და მწამს, მომავლის ნათელს ვხედავ რა,  
მიუხედავად ამ საუკუნის,  
ამ ბრმა-ყრუობის მიუხედავად..  
მოდრაობაა სიცოცხლე? – ვივლი.  
ფიზიკის კანონს ვერ შევცვლი ვერც მე  
და სხვა თუ არა, ღიმილი შვილის,  
ჩემს თვალში მაინც გამოიმერცხლებს.

# ღევიანი ლეხილი



## ღამე

ღამე მღუმარე და ფერმიხდილი  
კვდება ალიონზე მთებთან,  
მრუმე მოსასხამით შემოსილი  
ჭეჭა მშობიარობს მეხთან.

სულში აპათიამ დეღგმა მოიტანა,  
ბილიკს ტარანტული ხლართავს,  
თითქოს პოეზიამ სული მოიპარა –  
სხეულს თითისტარზე ართავს.

ყინვაშეპარული ძარღვის კაპილარებს  
სისხლის სიცხელეც ვერ ალღობს,  
ხელში ჩავუგდივარ ქვეყნის ნადირალებს,  
მაგანს ვერ ავუღე ალღო.

კვდება არეული ღამე იანვარის,  
გარეთ ქარიშხალი სახლობს,  
სევდას აღარ ვებრძვი ქუჩის ბინადარი,  
სიკვდილს ალკოჰოლში ვახრჩობ!

ღრუბლის მორევებში მზე ფეხს ვერ იკიდებს,  
ქარსაც საშველად ვერ უხმობს,  
შლეგი ღრუბელი კი ღამეს განადიდებს,  
შეუგნებელსა და უხმოს.

ფიქრებს საფეთქელთან ფეხი უცურდებათ,  
მცვივა გაღეშილი აზრი,  
მაგანს ყველაფერზე გული უცრუვდება  
მე კი – მეკიდება ბრაზი.

ყინვაშეპარული ძარღვის კაპილარებს  
ვენის დახეთქვა რომ სურდათ,  
ჟინი ერეოდათ, როგორც ნადირალებს  
და მე მათი ჟინის მშურდა.

ღამე დამყურებდა ჩემი, ფერმიხდილი,  
ახლა ალიონზე კვდება,  
მთვარე ფეხაკრეფით, როგორც ქურდის ჩრდილი,  
ჩუმაღ გაიძურწა ჩემგან.

## ქართველი პოეტი

ცვარით დაფარულ ტრამალზე ღრუბლების ჯარი  
გადარბის,  
გრგვინავს შემლილი ქარებით ნამოსახლარი  
ქალაქი,  
წარსულის ექოდ გასროლილ აწმყოში ფიქრი  
დამაწვიმს,  
ვხედავ შერჩენილ ნანგრევში ქალაქს, ჟამების  
განაწირს.

სახეს კაწრავენ წარსულის მტირალა  
ხოდაბუნები,  
ყელში ბურთივით მერება ბოღმა და ისევ  
ვლუმდები,  
ვზივარ, ჭრილობას ვიშუშებ, შევიხვევ, ჰოდა,  
ბუნების  
ფიქრში ჩაკირულ წარსულის კალაპოტს  
დავუბრუნდები.

ღრო-ჟამის ფიქრში ნათრევი ტრამალს მიყვები  
ბარბაცით,  
მთვარე ძალღივით დამყვება განმარტობას არ  
მაცდის,  
განზე გამირბის გზა-შარა ჩემს წასაქცევად  
რას არ სცდის,  
სახე ნაოჭმა დაფარა, ღროსთან ჭიდილში  
დავმარცხდი.

გზად შევეფეთე ალიონს, მზემ ზიზლით ზურგი  
მაქცია,  
ნაწინაპრალის ცოდვებით ტანზე სირცხვილი  
მაცვია,  
გვამად ქცეული ქალაქის საფლავზე ვდგავარ,  
თან მცვია,  
წარსულმაც თავის ღანდები სასჯელად  
წამომაწია.

ამდენ ჭირ-ვარამ ნახული ვუცქერ წარსულს და  
ვჩერდები,  
ღღეთა სიმრავლეს არ ვჩივი, ნასახლარ გვამებს  
ვეღრები,  
სესხად აღებულ სიცოცხლეს ცრუ ფასს  
უკარგავს ყვედრებით,  
და მეც მევალეს ვიშორებ, ბრძოლას ვწყვეტ,  
მორჩა, ვნებდები.

დასაბამიდან წამოსულ ღროებს მოვეყვი ქაფიანს,  
ეპოქებგადანარბენი ადამის ცოდვით მოვედი,  
ცოტამ თუ იცის ამქვეყნად, როგორი მწარე  
თაფლია,  
მოდიოდე და თან გერქვას, იყო ქართველი პოეტი.

## გვირილები

გვირილები, საყვარელო, გვირილები,  
ქუჩის ბოლოს დახლებზე რომ მოუფანტავთ,  
ახლა ისე, ისე ნაზად ილიმები,  
ეგ ღიმილი ქალურ სევდას გულს უფატრავს.

გვირილები, საყვარელო, დაკონილი,  
დახლები რომ გადაჰენტეს ფანტელეზად,  
მაგ ღიმილის პასუხად მაქვს გაგონილი  
მზისგულება გვირილებით გათენება.

გელიძება, ტუჩის კუთხე აცახცახდა,  
სევდისმაგვარ ღიმილს გრძნობენ გვირილები,  
თითქოს ისევ ფარულია რაც გაცხადდა,  
შენ კი ისევ...

ისევ მორცხვად ილიმები.  
გვირილები, საყვარელო, გვირილები,  
მაგ მზერას რომ დამჩნევია გაოცებად,  
შენს ლოდინში ალბათ ისე მივიღევი,  
როგორც ზამთრის დამდეგს ფოთლის ბოლო ცვენა.

გვირილები...  
დახლები და...  
ილიმები...  
და ინთები ცივი ზამთრის დიადემად,  
და კვლებიან სიცივეში გვირილები,  
შენ კი რჩები, საყვარელო...  
რჩები კენტად...

## გოლგოთის ღამე

ფიქრში ჩაფლული არემარე იმოსავს ძაძებს,  
ღამის მთვარემაც შემოისხას ღამის მანტია,  
იკრიბავს ქრისტე სალოცავად გაფანტულ აზრებს,  
როცა ქალაქში ჩირაღდანიც აღარ ანთია.

მიმკვდარ ქუჩებში დასამარდა ცხოვრება ღამით,  
ბილიკებს მოსავს... ან არ მოსავს შაფერი ზეცა,  
არ ყოფნის ეშმაკს ცოდვილები, ვერ გაძღა ჭამით  
და სრულყოფილის წინააღმდეგ იარაღს ლესავს.

ქრისტე ადგომას ველარ ბედავს, აჰყურებს ზეცას  
მუხლებზე მდგარი, ვერდიქტამდე უმამოდ ვერ  
სტკივა და მაინც რწმენის თვალთ უხილავს  
და ნერვიული სისხლის ცრემლი გასაქანს ეძებს.

გაუაზრებლად ნაღალატარს ათრევს სხეულს,  
მიძინებულთა საღვიძებლად ითვლის ნაბიჯებს,  
არ ემსგავსება ეგოისტურ აზრებით სნეულს  
და მოციქულთა სისუსტესაც სულაც არ იმჩნევს.

არც რისხვა არ სურს დაანახოს მისულებს  
და განწირული ფორიაქით არ ითხოვს შევლას,  
ღმერთს სთხოვს ერთ რამეს და ამაზე საოცრად  
„შენი ღალატი არ დამწამონ, უთხარი ყველას“.

იტანს წამებას, მის სახეს კი ასველებს ნერწყვი,  
კაცის ფილტიდან ამონასუნთქ ჰაერს რომ  
დასმული კითხვა: შენ ხარ ღვთის ძე?  
პასუხი: შენ თქვი!

და ბრბო, უგონო, ეს პასუხი წამში რომ მოსდეს.

მერე ნალურსმნი ხელებიდან ნაფეთქი სისხლი,  
ბოლო ცდუნება, მაგრამ ტანჯვის ბოლომდე  
„შეცოდებამ რომ ჩაანაცვლა „დამსჯელთა“ ზიზღი  
და გამოძვინჯავს დაუმტკიცა: მე შენი ძე ვარ!

ღმერთი ატირდა და ცას ცრემლი მოწყდა  
ღრუბლის ნაფლეთებს შეეგება გოლგოთა  
„გამიხსენო, გთხოვ, ღვთის ძეო სიცოცხლის  
ჩუქნით“.

სულ ოცდაათად შეფასება მონეტად ვერცხლის  
და მეგობარზე ახლობლისგან გაყიდვა ერგო,  
თუმც მის სიწმინდეს ეს ტალახი ვერც სერის  
თუმცა კი სცადა ამის შეცვლა სატანამ ერთ  
დროს.

მილიონები შეძენილი, ოცდაათ ვერცხლად  
გაყიდულის და ნაწამების სიკვდილის ფასად,  
ღმერთს მოდიან, ეხმარებათ ამაყი ზეცა,  
სიმტკიცით მაგალთ ღვთის ბილიკზე, იესოს  
მსგავსად.

ღღესაც იმოსავს არემარე ფიქრებით ძაძებს,  
ზოგჯერ ქუჩებში ღამპიონიც აღარ ანთია,  
მაინც მრავალნი ირეკლავენ იესოს აზრებს  
და მის გაკვალულ ბილიკებზე მტკიცედ დადიან!

არც განთიადის შემოპარვა მაფორიაქებს,  
არც ფიქრის ბუღეს შეჰპარვია ცელქი აისი,  
მატარებელი უეჭველად დაიგვიანებს,  
დაიგვიანებს...  
მე ბაქანზე მთვრალი დავიცდი.

ვაგონს გუგუნის წაუძღვება რელსებზე პულსი,  
სადგურში ვიღაც ჩაატარებს იების კონებს,  
ჩახლეჩილი ხმით ჩამჩურჩულებს  
წარსული ყურში,  
„დავებრდიო“ და ჩემს ლანძღვასაც  
ვერ გაიგონებს.

ხავსმოდებული რელსებიდან დამიღრენს ექო,  
ბოლო ძალებით აირეკლავს ძველ დროთა  
ხმაურს,  
წლები ჩამძახებს: „რალა გინდა, ცხოვრება  
გეყოს!“  
და ვით საჭურისს სიცოცხლისას მომარგებს  
ცხაურს.

მერე ნაკორტნი იარიდან დაიწყებს ღენას,

ცხოვრების შხამით გაჟღენთილი მოსისხლო  
სითხე,  
თვალგაყოლებულ ღრუბლის ჯარის ცად  
გადარბენას  
ფიქრად დავაწევ ნამოხუცარ გრძნობების  
სიგრძეს.

ქუჩის ძალღვივით, ანალოკი წყლული მაწამებს,  
გაღელილ სევდას მზის სხივებიც აქცევენ  
ზურგებს,  
ცრემლის ფერებაც ვერ ამშვიდებს დაღლილ  
წამწამებს,

არც ის მინდება...

არც ის...

გულით რაც უნდა მსურდეს.

მომკვდავს ზაფხულის რიჟრაჟიც ვერ  
მაფორიაქებს,

და რა შორია...

რა შორია ფიქრთან აისი...

მატარებელი ისევ ისევ დაიგვიანებს...

დაიგვიანებს...

მე კი – ალბათ აღარ დავიცდი...

### ბოშა

როდესაც თვალებით ვერ სწვდები ჰორიზონტს,  
თავს კარგავ, ფარფატა ფიფქებად მოფრენილ  
ფიქრებსაც ნანატრი ბახუსით მოიძრობ,  
ჩაგითრევს სიმებზე გართხმული სონეტი.

დაგაბავს მაცდური ღიმილით ბოშა და  
მოუთმენ უნიჭოდ ნაწვალე პასიანსს,  
ოდესმე მიხვდები, რასაც ის რომავდა  
და რომ არ გაბრაზდე, ნაკლები შანსია.

ავიშლის იარებს უფსკრული ფიქრების,  
მოყვები მოთქმას, რომ გული მას მიენდო,  
გენებში ამღვრეულ სიცრუეს მიხვდები  
და დახვე წარსულის დანატოვ ლიბრეტოს!

ბოშური სიმღერით დამდურულ იარას  
ჩაგიკლავს ოპერის მაჟორულ გამები,  
ამჯერად ნაცრემლი გიტარა კი არა,

გიტაცებს შტრაუსი, ვივალდი და ვერდი.

ბოშების ფერხული გასცდება ჰორიზონტს,  
გმორდება...

კი არა, შენ თვითონ შორდები,

ბანქოში ჩაძირულ თვალებით მოგიხმობს

ის ბოშა, ახლა რომ ძლივს ეშვილობები.

წაკითხულ მომავალს ებრძვი და თითქოს არც  
გინდა, რომ დამარცხდეს უმიზნო ბრძოლაში,  
ბოშა კი ცხელ გულ-მკერდს დათვივით გიტორავს,  
სხვა რა ქნას, ეგა აქვს ჯიშსა და მოღვამი.

ბოლოს კი ჰორიზონტს გასცდება ეგ მზერა  
და შენ კი ბანქოში წანაკითხს გასცდები,  
შეხვდები შეცვლილი მომავლით გემზე და  
ის ბოშა თავს დახრის, თავს დახრის დარცხენით.

# მისიცი მღვთისმშობელი



## გიგა

გიგა კახეთში გაიზარდა, მთის ღამრეც კალთაზე გაშენებულ ქალაქში. ქვემოთ ალაზნის ველი იყო, – ენით აუწერელი სილამაზე. სახლი, მარანი, რთველი, სტუმარი, ნათესავი და მეზობელი – ძვირფასები, მოცინარნი და კარგები. თვითონ გიგა – თმანუჭუჭა, თხელი, ბიჭი თაფლისფერი თვალებით. ტოლ-სწორები – შავქორები, ჯმუხები, ჯიუტები. ის კიდევ – ცოტა ნაზი, ქალაქური იერის. დამთმობი, რბილი. სხვები, – ბიჭები – ანცები, გადარეულები, გინებისმოყვარულები. ის – უცნაური.

წავიღოდა, ღელისპირა ეზოს ბოლოში ჩაცუცქდებოდა და იჯდა საათობით, რაღაცას ჩაჰყურებდა. მივიდოდნენ დედა ან კატო ბაბო და რასა ხედავენ: ჭიანჭველების ბუდეს აკვირდებოდა. ხან გამაღიდეებელ შუშას მოიმარჯვებდა,

ხანაც ისე. – ვაჰო, ბრაზობდა მამამისი, მაღალი, ომახიანი კაცი, მომღერალი და მოქეიფე, – რას ჩაჰკირკიტებს ამ ჭიანჭველებს. მიხედეთ ბიჭს, მიხედეთო!

სახლში სულ ფუსფუსი იყო, მიმსვლელ-მომსვლელი. თვითონაც ხომ იყვნენ და

იყვნენ ბევრნი. ჰოდა, ამდენ ხალხში გიგაც ადვილად იკარგებოდა. გაიხედავდნენ, გამოიხედავდნენ და გიგა არსად იყო. სად არის? ეზოში,

ჭიანჭველებთან. ეს – ზაფხულში. ზამთარში სხვა იყო. ზამთარში მოიბურებოდა და სათოვლედ გაემზადებოდა თუ არა, გიგას სიხარულით არ უნდოდა დაძინება. დილით – თოვლში გაგარდნა, საღამოს უთენია სანადიროდ წასული მამის მოსვლა. მამა შეჰინჯლული მოდიოდა. ცოტა – ყინვით, ცოტა – ღვინით.

მოიტანდა გაშეშებულ გრძელყურა ნაცარას და ტყისქათმებს. კურდღელს გაატყავებდა, გამოშიგნავდა და დერეფნის დირეზე დაჰკიდებდა. ეკიდა პატარა, საწყალი ტანი რკინის კაუჭზე. იმ სიცივეში გიგო პაპა ბუხარს ანთებდა და გიგას ეუბნებოდა: ისეთი

ჩანს ხბილი გაგიკეთო რო... დასხდებოდნენ კაცები: მამა, პაპა, მეზობლის ანზორა და ქეიფობდნენ. გიგა კი კერძს პირსაც არ აკარებდა. არც დაბრაწულ ტყისქათმებს ახლებდა ხელს. ცოტა პურს მოიტეხდა, ცოტა ყველს. ჯაგნის ყურძენს ატანდა და იჯდა კაცებთან ერთად შუალამემდე.

ღები, უკვე უფროსკლასელები, ტანსუსტი, ეშხიანი ქალიშვილები დედასავით ევლებოდნენ თავს. – გიგა, დაიძინე, გიგა, გაიღვიძე, გიგა, ისწავლე, – გაისმოდა. ტანისამოსსაც ისინი ურჩევდნენ, გაკვეთილებსაც იბარებდნენ. ერთი სიტყვით, თავს აბეზრებდნენ.

გიგას დედა უნდოდა. დედა კი სულ მოუცლელად იყო, სულ თეთრი ხალათი ეცვა. ეს – საავადმყოფო, ეს – სახლიო. საღამოს – ისევ ავადმყოფები, მოჰყავდათ და მოჰყავდათ დედებს აჩხავლებული, აწივლებული შვილები.

დედა მათ პირველი სართულის ერთ პატარა, ნათელ ოთახში ღებულობდა. ამშვიდებდა, ტკბილად ესაუბრებოდა. ისინიც, უფრო გულდაჯერებულები, იმედიანები მიდიოდნენ და გულზე აკრული პატარები უკან მიჰყავდათ.

მერე გიგა თბილისში წაიყვანეს, მამიდებთან. ქალაქელ, საქმიან ქალებთან. ადრეც მიჰყავდათ, ზაფხულის არდადეგებს სულაც იქ ატარებდა, მაგრამ ახლა სამუდამოდ, სასწავლებლად.

გიგას გული დასწყდა, თავისი ქალაქი ერჩინა, თავისი სკოლა, კლასი, მაგრამ უშელო მამიდების სიტყვა უფრო ჭრიდა. პირველად გაუჭირდა: – კახელიო, ესაო, ისაო, მაგრამ მალევე მიხვდნენ, რომ გიგა მათგან არაფრით განირჩეოდა. საქციელი, საუბარი, ბიჭობა – თითქოს აქ გაზრდილიაო, დედაქალაქში.

ყველას უკვირდა – მასწავლებელს, მოსწავლეებს: სულ არა ჰგავს რაიონში გაზრდილსო. როგორი ნაკითხია, ინტელიგენტურიო.

ზოგი იმასაც ამბობდა, ეგ რაიონმა იცის, ეგ სიკარგეო. – როგორ გეკადრებათ, გენაცვალე, პირიქითო, – აღშფოთებით პასუხობდნენ.

ოღონდ ცოტა უცნაური კიაო, – ელენე მასწავლებელმა მამიდას ასე უთხრა: – შესანიშნავი ბიჭია, მაგრამ უნდა გითხრათ, რომ ხშირად აქ არ არისო.

– როგორ? – გაიკვირვა მკაცრმა პარტიულმა მუშაკმა, მაგრამ იმ წუთას მაინც შემკრთალმა მამიდამ. – როგორ, აბა, სად არისო?

– ყველაფერში კარგია, ყველაფერს ასწრებს, ძლიერი მოსწავლეა, მაგრამ გაკვეთილზე გონებით ხშირად სადღაც დაჰქრის, რაღაცაზე ფიქრობს. სწორედ ეს გვაკრთობს, ეს სიძლიერე და ფიქრით სხვაგან ყოფნა. შეუთავსებელია, როგორ ახერხებსო...

მერე იყო გამოცდები და დიდი გამარჯვება – ინსტიტუტი. პირველი კურსი. ნათია. მალევე ქორწილი. კურსი, ინსტიტუტი, მთელი თბილისი – ქორწილში, კახეთში. მერე – გიო, პირველი



შვილი, პირველი სისხარული. გიოს ქეთო მოჰყვა, პატარა ანგელოზი. სწორედ მაშინ, იმ დროს უთხრა თანაკურსელმა, ვერაზე გაზრდილმა, ძველი გვარის მქონე ძმაკაცმა: – ბიჭო, ეს რა სიმდიდრე გქონია, რა ძლიერი ყოფილხარო.

– რაზე ამბობო? – კახეთში, გიგას სახლის მარანში ქეიფობდნენ.

– ეს ყველაფერიო, – ხელები გაშალა და იქაურობას მოავლო ძმაკაცმა, – ეს ყველაფერი რომ გაქვსო.

მაშინვე ვერა და მერე და მერე მიხვდა, რას ეუბნებოდა, – რა ჰქონდა, რისი პატრონი იყო.

პაპა და ბებო რომ წავიდნენ იმქვეყნად. ჯერ – პაპა, მერე – ბებო.

ის რაღაცაა წავიდა.

კიდევ მაშინ, – მოხუცების სიკვდილიდან კარგახნის შემდეგ, მამა რომ ნახა ცალ ხელ-ფეხწართმეული, სახემოდრეცილი. იწვა ის იმხელა, ჯერ კიდევ ჭარმაგი ვაჟკაცი და ბორგავდა. ჯანსაღ ხელსა და ფეხს არ ასვენებდა, ამოდრავებდა, ასადგომად იწევდა. მიხვდა გიგა – მის საშველად, მისი გულის გასამაგრებლად აპირებდა ადგომას. – ნუ გეშინია, შვილო, – თითქოს ამისი თქმა უნდოდა. უნდოდა და ვერ ამბობდა, ლულულულებდა.

მერე აფხაზეთის ომი იყო. გვაძები, სისხლი, ელდა და ზაფრა. ტყე-ტყე, ბილიკ-ბილიკ წამოსვლა თუ გამოქცევა. უილაჯობა და ბოღმა.

დაღინჯდა გიგა, მოეშვა. ჭაღარა გაერია.

გარეგნულად სხვა არაფერი – ისევ ის გიგაა: ტანთხელი, ბეჭებიანი. ოღონდ, ეგ არის, ნაბიჯი და უფროთხა. ვთქვით, მოდის ვერაზე სადმე, მისეირნობს. ენახოთ და, შედგება. დგას ტროტუარზე და ფიქრობს. ხან რა გაახსენდება, ხან – რა. ხალხი კი მიდი-მოდის. გაურბენს ვიღაცა ნაცნობი მანქანით, შეასწრებს თვალს და თავს გადაიქნევს.

გიგა კი, ამ დროს ვინ იცის, რას ფიქრობს.

შარშან ზაფხულს გაახსენდათ, დაუძახეს, სამსახური შესთავაზეს. თითქოს მის გულში ისხდნენ, – კახეთში თუ წახვალო? არ დაფიქრებულა,

დაეთანხმა. ჰოდა, ახლა, მიდის და მოდის კახეთიდან თბილისში, თბილისიდან

– კახეთში. ცდილობს, იქაც იყოს და აქაც. იქ სამსახურს არ ეღალატება, აქ – ოჯახს. მაგრამ უცნაური რამ ემართება: იქ ჩავა და აქეთ უნდა წამოსვლა, აქ არის და გული იქით მიუწევს. თავის კოხტა სახლში ახლა თვითონაა მასპინძელი. ყველას დამხვდომი, პასუხის გამცემი.

ახლა სხვები ჩამოდიან სტუმრად: სიძეები, დები, იმათი შვილები. იქეიფებენ, იმხიარულებენ და მიდიან. თვითონ კი რჩება. ყველას მიაბინავებს, მიაცილებს, მოაცილებს და მერე ჰერიი – ღამე წინა აქვს. მიუჯდება ჟიგულის საჭეს და თბილისშია. ერთს დახედავს ნათიას, გიოს, ქეთის და ინათებს თუ არა,

კიდევ უკან – კახეთში. ორი საათი – ორი საათია.

ხანდახან ნაღველი წამოუვლის. დედას რომ ესაუბრება დილით, სამსახურში წასვლის წინ, მაშინ. დაუბერდა დედა. მერე, მათ ლაპარაკზე, მამაც გამოდის ჯოხის კაკუნით საძინებლიდან – გამხდარი, უძმეო, აცაბაცად შეკრული პერანგის დილეებით. გიგა შეავლებს თვალს და ყელში ბოღმა აწვება. ახსენდება, მთელ კახეთს რომ უვლიდნენ, ალაზანი რომ გადაცურეს მხარდამხარ...

ძალიან რომ შემოაწვება სევდა, წავა ქვევით ვენახებისკენ, ბაღებისკენ; ჭრელ, ლამაზ ველზე რომ მივრილან კოხტად, – ზემოდან სწორედ ასე ჩანს. მივა პაპისეულ ვენახთან, ძეძვიან კუტიკარს მავთულს ფრთხილად ახსნის და ვეება ბლის ქვეშ ძელსკამზე ჩამოჯდება.

ერთს მიუალერსებს მზერით მამის ნაქონ, შაბიანით დაფერილ, მკლავებდაჭრილ კოსტიუმს, საფრთხობელად რომ ჰკიდია ზამთარ-ზაფხულ ბოძზე და სიგარეტს უკიდებს.

ეწევა. კვამლს ნიავე იტაცებს და ზემოთ ააქვს.

იქ, სადაც ქარი ღრუბლებს წეწავს და ალაზანგაღმა თეთრი მწვერვალებისაკენ მიაქანებს.

## მოვა სიკვდილი უჩინო...

ბებიანემი თბილისის ძველ უბანში, ჩულურეთში ცხოვრობდა. ივლის-აგვისტოში ბავშვები თბილისიდან სოფელში ჩაჰყავთ პაპა-ბებოებთან, მე კი პირიქით, პროვინციიდან ქალაქში, ბებიასთან მაგზავნიდნენ. ზაფხულის არდადეგებს აქ ვატარებდი. თბილისურ ეზოს, სადაც ბებიას გარდა კიდევ რამდენიმე ოჯახი ცხოვრობდა, ორი მხრიდან კლდე ჰქონდა წამოდგარი, რომლის ძირას შუშაბანდიანი სახლი იყო შეწყუჟული.

მესამე მხრიდან – უზარმაზარი აგურის სახლის ყრუ კედელი. მეოთხე, ქუჩის მხარეც, რომელშიც

ხის ძველებურ ჭიშკარში კუტიკარი იყო ჩასმული, მაღალი თალით მთავრდებოდა. ასეთი განლაგების გამო, ბავშვური ფანტაზიით, თავი ზღაპრულ სამყაროში, უკაცრიელ კუნძულზე რობინზონ კრუზოს აგებული მესერის მიღმა ეზოში წარმოძვდინა.

კვირაში რამდენჯერმე, უფრო დილაობით, ეზოში აისორი გურიკა მოდიოდა. ნაცრისფერსახიან, დიდ-ცხვირა გურიკას სიმავისაგან ლურჯად ალაპლაპებული სველი თმა მუდამ ლაზათიანად ჰქონდა დავარცხნილი.

ჭიშკარს გააღებდა, ვრცელ ეზოს გადმოკვეთდა და ჩვენს კართან დგებოდა თავჩაქინდრული.

ბებიას ელოდა. ბებიასაც თვალი და ყური კარისკენ ეჭირა, წამლაუწუმ ალებდა, ეზოში იხელებოდა. როგორც კი თვალს მოკრავდა, ოთახში შებრუნდებოდა და მალევე გამოჩნდებოდა არყით სავსე მუქი ლურჯი ფერის ბოთლით და თეთრი, თლილი, საარყე ჭიქით ხელში.

წინკარში, კოხტა ხის მესერიით შეღობილი პატარა ოთხკუთხა მიწის ნაჭერზე, ლურჯი ბეგონდარების და სტაფილოსფერი ვარდების პაწაწა ყვავილნარი ყვავდა. მესერთან მომცრო ხის მაგიდა იდგა. ბებია ჭიქას მაგიდაზე ღებდა,

ბოთლს კორპის სახურავს აძრობდა, ჭიქას პირთამდე ავსებდა და ბოთლიანად უკანვე ოთახში ბრუნდებოდა. გურიკა ჭიქას აიღებდა, მოიყუდებდა, თავს უკან გადასწევდა და ნელა, ყლუპებით სვამდა ჭაჭას. არც დაღვეისას, არც მერე, ჭიქას რომ მოიხსნიდა და რამდენიმე წამს ხელში ეჭირა, სახეზე ერთი კუნთი არ შეუტოკდებოდა, არც დაიმანჭებოდა, ტუჩსაც კი არ მოიწმენდა, გეგონებოდა უბრალო წყალი დალიაო.

ჭიქას დადგამდა, მიტრიალდებოდა და მიდიოდა. გურიკას, გამოჩენიდან მის წასვლამდე, ბავშვის გაფაციცებული თვალითა და ყურით ვაკვირდებოდა და დამეფიცება, ბებია და გურიკა ჩემი თანდასწრებით ერთმანეთს არასოდეს დალაპარაკებია. არც ის მინახავს მისაღმებოდნენ, ან თუნდაც ერთმანეთისთვის შეეხედათ.

გურიკას წასვლის მერე ბებია კედლის განჯინიდან იაკობ გოგებაშვილის ძველ დაქექილ „დედა ენას“ გამოიღებდა, დამსვამდა და გადამიშლიდა.

„დედა ენა“ რომ მომწყინდებოდა, მერე შინდისფერ გარეკანზე გამოსახული იეთიმ გურჯის სურათიანი წიგნიდან ლექსებს კვითხულობდით, მერე ჩიხტიკოპის დასამაგრებელი ძველებური ქინძისთავების პატარა კოლექციას ვათვალიერებდით.

ამასობაში სადილობის დროც მოდიოდა. ბებია ძველებურ, მძიმე, ლამაზყურთან თუჯის ტაფას კერასინკაზე შემოდგამდა და კარტოფილს დამიბრაწავდა. სადილობის მერე კერასინკის სახელურების წაღმა უკუღმა ტრიალი,

პატრუქის წვალება და და ცეცხლის ალის აწვედაწვევაც ხომ თავისთავად საინტერესო იყო, ეზოს ბიჭებთან თამაშის, სხვა გასართობზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, მაგრამ არც ციხესიმაგრესავით ჩვენს ეზოს გარშემორტყმული კლდეები, არც ეზოს ბინადარი სხვადასხვაფერის თვალებიანი ხატაურა ფისო, არც ორთველიანი წითელსაბურავიანი ველოსიპედი, არც სათავგადასავლო წიგნები, ან ფეხის პედლიანი ზინგერის საკერავი მანქანა და სხვა საინტერესო ამბები, ისე არ მიტაცებდა, როგორც გურიკას მოსვლა, ბებიას დახვედრა და არყის დაღვევა. ჩემთვის ამ რიტუალის მთელი ხიბლი, მისი იღუმალება, ბებიას

უცნაური ქცევა იყო. ცოტა რომ მოვიზარდე სულ ვფიქრობდი, ან ეს გურიკა ვინ იყო, ან და რატომ დადიოდა ჩვენსა არყის დასაღვევად. ბებია ამ კითხვებზე გაუგებრად და ბუნდოვნად მპასუხობდა. დრო გავიდა. გავიზარდე, სტუდენტი გავხდი, ბებია კი დაბერდა, თუმცა ჯერ კიდევ ყოჩაღობდა. ზამთარი იყო მოულოდნელად რომ გარდაიცვალა, წყნარად, უჩუმრად. დაიძინა და ვეღარ გაიღვიძა. ჩემებმა მოილაპარაკეს და გადაწყვიტეს, მუხათგვერდის სასაფლაოზე დაგვეკრძალა.

საფლავის ადგილის შესარჩევად მამაჩემი და ბიძაჩემი ავიდნენ. ადგილი შეარჩიეს, გადაზომეს, გადმოზომეს. შეციებულები დაბრუნდნენ. პანაშვიდი რომ დამთავრდა, რამდენიმე ნათესავთან ერთად სამზარეულოში თითო ლუკმა შეჭამეს და ბებიას ჭიქა წაუქციეს.

უცებ კარი გაიღო და გურიკა შემოვიდა. მაშინვე ვიცანი, თუმცა კი ძალიან შეცვლილიყო, — გამხდარი, გაჭალარავებული, ამოშავებული უბეებით. შემოვიდა, სიცივე შემოიტანა და როგორც იცოდა თავჩალუნული დადგა.

ჩემები გურიკას არც კი იცნობდნენ და გაცოცხლები უღები შესცქეროდნენ. ამ დროს სასწაული მოხდა — გურიკამ პირი გააღო და დაილაპარაკა.

— ეგ ქალი პატივსა მცემდა, არაყს მალეინებდა. მითხრა, მოდი ხოლმე, ვიცი უიმისოდ ვერა ძლებო, — ჟღერიალა ხმით დაიხავლა.

— დაბრძანდით, ლუკმა მიირთვით, — უთხრა ბიძაჩემმა.

გურიკა ფრთხილად, უგერგილოდ ჩამოჯდა სკამის კიდეზე და თავდაჩაქინდრულმა გააგრძელა, — ფულს რო ვერა ვშოულობდი,

სახლიდან რაღაცები გამქონდა და არაყზე ვცვლიდი. რიმასაც ვამწარებდი. მაგან თქვა, ლუბოი დროს მოდი, დაგალევიანებ. რიმას ნუ სცემო. გავივე მომკვდარა და მოვედი, — ეეს, კარგი ქალი იყო!

იმ საღამოს გურიკას არაყი არ დაუღვევია, ღვინით შესანდობარი თქვა და წავიდა. ხვალ დილას მოვალ და მოგეხმარებითო, დაგვიბარა.

იქვე, მეზობლად უცხოვრია.  
.....

მუხათგვერდის ხრიოკ გორაკებში ქარი დათარეშობს და ხანდახან ხოშკაკლასაც აყრის.

ორი მესაფლავე ბებიას საფლავს თხრის. გურიკა ეხმარება. წელამდე გათხრილ საფლავში დგას და საგულდაგულოდ გაღვსილ ბარს მარჯვედ ურტყამს კენჭნარევე, გაყინულ მიწას.

გაოფლილს, შიშველ თავზე ორთქლი ასდის. ცივა, სუსხი ძვალ-რბილში ატანს, მაგრამ გურიკას რომ ვუყურებ, გული თბილადა მაქვს და აღარც სიკვდილის მეშინია, ოდესღაც რომ მოვა.



## ჩემი წინაპრები

მე ვწერ ორ დიდ პაპაზე, ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილსა და იერემია გულისაშვილზე...

ბებიჩემი მარო (მარიკოკო) ქაშეთის ეკლესიის მთავრის – ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილის ქალიშვილი იყო, ხოლო პაპაჩემი – მიმა პაპა – იერემია გულისაშვილის ვაჟი. შვიდი წელი უყვარდათ ერთმანეთი და ბოლოს შეუღლდნენ. ნიკოლოზი და იერემია გარეკახეთში, სოფელ გიორგიწმინდაში ცხოვრობდნენ. იქ დღესაც არიან ოქრომჭედლიშვილები, ირაკლი და თამაზი ოჯახებით (მხატვრიანთ ეძახდნენ, იმიტომ რომ ხატებს წერდნენ) და გულისაშვილები, მარინა და ვახტანგი, ასევე, ოჯახებით. დღესაც დგას იქ ჩემი სახლი...

1861 წელს დაიბადა ნიკოლოზ გიორგის ძე ოქრომჭედლიშვილი, რომელიც 1937-ში გადაასახლეს და დახვრიტეს. იერემია დიმიტრის ძე გულისაშვილი – დიდი პედაგოგი, აჭარასა და ზუგდიდში სკოლების დამაარსებელი, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წევრი, ილია ჭავჭავაძის მეგობარი და თანამოაზრე, დაიბადა 1863 წელს და გარდაიცვალა 1958-ში (ფოტომასალა თან ერთვის).

მასსოვს, პროფ. დავით ლორთქიფანიძე პედაგოგიკას მიკითხავდა. – იერემია გულისაშვილი რა იყო შენო, – მკითხა. ვუთხარი, რომ დიდი პაპა-მეთქი. ის დღე იყო და ის, ლექციებზე პირველ მერხზე ვიჯექი და ეს დიდი პატივი იყო!

იერემია გულისაშვილის პედაგოგიურ მოღვაწეობაზე ბევრი დაწერილა, მაგრამ მის ორ პიესაზე არაფერი თქმულა. ესენია: „ცხოვრება ბრძოლა“



დიდი პაპა იერემია გულისაშვილი, ლალი გულისაშვილი – პაპის კალთაში.

და „დრონი მეფობენ“. წიგნი ავტორის ხარჯით გამოვიდა 1895 წელს.

„ცხოვრება ბრძოლა“ დაწერა 1892 წელს და „დრონი მეფობენ“ – 1890-ში. პირველი ნაწარმოები დაწერა 29 წლისამ, ხოლო მეორე – 27-ისამ.

პიესაში – „ცხოვრება ბრძოლა“, ვკითხულობთ: „კიდევ თავისუფლად დათარეშობს შენი წითელი ჯვალათი საწყალ ჩემს ნაწერზე“.

ეს მეტაფორა – „წითელი ჯვალათი“ – თამროს რუსულს უკავშირდება, რომელიც წითელი კალმისტრით იყო აჭრელებული.

თავად ვარლამ მაღალდაძის ქალს – თამროს, გადაეკიდება რამაზ ორგულაძე, რომელიც, ბოლოს გაირკვევა, რომ ცოლიანია. რამაზი თავს იკლავს ხანჯლით.

მოქმედება ხდება ჩვენს დროში, თბილისში. პირველი მოქმედება ეგნატე მაღალდაძის ოთახში, მეორე და მეოთხე – ვარლამ მაღალდაძის და მესამე – რამაზ ორგულაძისას.

ბესარიონ ხონობაძის შვილები („დრონი მეფობენ“) – ბაბო და გიორგი, ორივე კვდება. ბაბოს უყვარს ნიკო სულაძე, მღვდლის შვილი, 30 წლის, რომელსაც უმაღლესი სამეურნეო განათლება აქვს მიღებული საზღვარგარეთ. თურმე ბესარიონისა და ნიკოს პაპებს შუღლი ჰქონიათ, ამიტომ ბესარიონი წინააღმდეგია ბაბო ცოლად გაჰყვეს ნიკოს და ორივე (და-ძმა) კვდება.

მოქმედება ხდება „მარის ქალაქში“, ჩვენს დროს. პირველი, მეორე და მეოთხე მოქმედებები – ბესარიონის სახლში, მესამე – ბეჟაშვილის და მეხუთე – ნიკო სულაძისას.

სიყვარულია ის ძალა, რომელზედაც აგებულია ორივე პიესა. ხატოვანი სიტყვა – თქმანია სათაურებიც: „ცხოვრება ბრძოლა“ და „დრონი მეფობენ“. იგრძნობა მეცხრამეტე საუკუნის სურნელი.

„ახალი მკურნალობა“, რომელიც დაწერა და გამოსცა ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილმა, ტფილისი, 1913 წელი. ეძღვნება ყველა უდროოდ დაღუპულ ჩვენს მოღვაწეთ.

ჩემს დიდ პაპას, ბებიის მხრიდან, „ჯადო-მღვდელი“ ერქვა. ამაზე „ახალ მკურნალობაში“ ვკითხულობთ:

„ასეთი ჯადოსნური, უებარი თვისება აქვთ ამ წყალწყალა წამლებს და ამიტომ დაბალმა ხალხმა მომიგონა. წამლით კი არ არჩენს, ჯადოსნობით არჩენსო და იმ ხნიდან დამანათლეს მეც მეტსახელად „ჯადო“.

გული სტკიოდა, რომ მისი მკურნალობისა არა სჯეროდათ. უპატენტო მკურნალი ვარო, – წუხდა. მხოლოდ ორი მიმყოლი ჰყოლია: დიმიტრი ყიფიანი და ილია წინამძღვრიშვილი.

„თუ იცით, რომელი თილისმა აძლევს ბ. ილიას დაუმრეტელ ძალ-ღონეს, ენერჯისა და ჯანმრთელობას? ამაში ბ. ილია დამემოწმება, რომ ასეთი თილისმა მისთვის გომეოპათიური მკურნალობაა“. და კიდევ: დიდი და უტყუარი სიყვარული სამშობლოსი.

განსაკუთრებით არის ჯადო-მღვდელი (ასე მოეწოდებოდა) ვაჟა-ფშაველაზე:

„სისხლის აღებით ერთმანეთს ჟღერენ და ბ. ვაჟა ლექსებს სწერს, თითქოს მეტი არაფერი გვჭირდეს. ...თითქოს გამიგონა, კარაბადინი შეიძინა, მერე ვნახე, მითხრა: გულის ფრიალი მოვირჩინე და ჩემი ცოლიც მოვარჩინეო. შემდეგ შემხვდა და მითხრა: რისი



მაქნისი წამლობაო? ...ამას კი ვიტყვი, რომ საქმით უნდა ჩვენს ხალხს შველა, საქმით და არა მარტო ლექსების წერით“.

ჯადო-მღვდელს რვა შვილი ჰყავდა და თავისიანებსაც მკურნალობდა.

„20 იანვარს მარო (ბებიაჩემი), ეპარქიული სკოლის მოწაფე, გამიხდა ავად. ახველებდა, ლოყები წითლად უკოკრდებოდა, მალ-მალ აყენებდა და სისხლზე იწკრიტებოდა. ხორცის წვენი მეტი ვერაფერი გვეჭმია. დარწმუნებული ვიყავი, რომ მას ნაწლავების და ფილტვების ანთება, ორივე ერთად ჰქონდა.“

ჩემმა მღვდლებმა მითხრეს: – თუ ეგ მოგიკვდა, გაზეთში გამოგაცხადებთ, რომ შენი წამლობა ყალბი ყოფილა და ტყუილად აქებდიო.

ბებიაჩემისგან გამიგონია, „ჭირკოდილა“ ვიყავიო (ჯადო-მღვდელიც ხმარობს ამ სიტყვას: „ჩემი ჭირკოდილობით ვიცი ყველა ესენი“). ბებია მეც ხშირად მეძახდა ამ სახელს და რომ ამოვიკითხე, გამიხარდა... ჯადო-მღვდელმა ქალიშვილი გადაარჩინა!

„მეცნიერი კაცი არა ვარ და არც ვიკვები, მაგრამ ეს ელექტროგომეოპათიური წამლები როგორი უვნებელი და უებარიცაა, ეს კი ჩემზედაც, ჩემი ოჯახის მრავალრიცხოვან წევრებზედაც და სხვა ბევრნაირ ავადმყოფობაზეც გამომიცდია“...

ჯადო-მღვდელი ძალიან წუხდა, რომ „უპატენტო ექიმი“ იყო და ამიტომ არ სჯეროდათ. მისი მიზანი იყო: „თუ ჩემი შვილების ესრეთწოდებული „მეცნიერულად“ გაექიმება მეღირსა, თორემ ჩემი, როგორც „უპატენტო ექიმისა“, არა სჯერათ არავის“.

გამოჩენილ ადამიანებს გაეცნო, მათ შორის – ალ. ხახანაშვილსაც. „მე რა ჰასაკშიც ვარ (53 წლის), ამ ხნის კაცს სიზმარიც დამეჯერებაო“.

ხახანაშვილს ურჩევდა ელექტრო-გომეოპათიური წამლების მიღებას, მაგრამ არც მან დაუჯერა...

ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილი ქაშვეთის ეკლესიის დიაკანი იყო. „მთავარი ქაშვეთისა“, – ასე აწერდა ხელს გაზეთ „სინათლეში“ დაბეჭდილ სტატიებს ელექტრონულ მკურნალობაზე. თავისი მრავალრიცხოვანი ოჯახით ქაშვეთის ეკლესიის ეზოში ცხოვრობდა...

აკაკი წერეთელსაც იცნობდა: „მენდო გრძნობით (აკაკი), ცოტა რამ ხანს იაქიმა ჩემებურად და კაის მეტი იმას მით არა უგრძნია რა“...

ბ. აკაკისგან გამიგონია გოგებაშვილის მეტისმეტ სიფრთხილეზე ერთი ანეგდოტი:

„გოგებაშვილს რალაც ბოღმა შემოსწოლოდა გულზე. თავის დასახრჩობად წასულიყო და მინამ არჩეულ ალაგს მიახწევდა, სადღაც ჭაობში შეეტოპა

და ფეხები რომ დასველებოდა, ისევ უკან შინისაკენ გამოქცეულიყო: ვაიმე, ახლა რეგმატიზმის ქარები არ გამიჩნდეს ფეხებშიო.“

ხშირად იღებდა წერილებს უბრალო ხალხისგან: „...ვისაც არ გამოუცდია თქვენი უებარი წამლობის ძალა, ის არ დაიჯერებს, ...ხოლო ჩემისთანები, რომელსაც გამოუცდია, დიდის მადლობით მოგიგონებენ თქვენ“.

ტროფიმე ინარიძე, ბათუმი, 23 ენკენის თვე, 1910 წელი. ეს იყო „უბრალო ხალხი“.

ჯადო-მღვდლისთვის ერთ გამოჩენილ მოღვაწეს მაინც რომ დაეჯერებინა, ალბათ სულ სხვაგვარად იქნებოდა ყველაფერი...

ჯადო-მღვდელმა ანდერძი დატოვა: „ანდერძს ვავლებ: წყველი იყოს ყველა ჩემი ჩამომავალი და მათი მისდევრი, ვინც ამდენი ხნის ჩემგან გატკეპნილ ბილიკს გადაუხვიოს და შეუდარებლად და გამოუცდელად ელექტროგომეოპათიას სხვა წამლობა არჩიოს და მიჰყვეს“...

ვერც ერთმა შვილმა, შვილიშვილმა და შვილთაშვილმა ვერ აასრულა ჯადო-მღვდლის ანდერძი... მხოლოდ მეოცე საუკუნის ბოლო წლებში დამკვიდრდა გომეოპათია მედიცინაში.

„წინამძღვარნო ერისანო! ინტელიგენციავე, სამღვდლოებავე და ექიმებო! მიაქციეთ ყურადღება ამ ჩემს გოდებას, უშველეთ გადაშენებისა და გაწყვეტის გზაზე მდგარ ჩვენს ხალხს“...

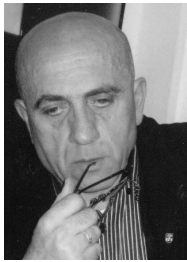
„საპატრიარქოს უწყებანის“ 2010 წლის ნომერ 19-ში გამოქვეყნდა წერილი „დეკანოზი ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილი“ ქვესათაურით: „მომაკვდავებს სიცოცხლეს უბრუნებ“ და დიმიტრი გულისაშვილის ნარკვევი: „მხატვრიანთ ჯადო-მღვდელი“, რომელშიც დეტალურადაა აღწერილი ბიოგრაფია ნიკოლოზ ოქრომჭედლიშვილისა. ეს ლექსი ჯადო-მღვდელზე არ დამიწერია, მაგრამ სულ მახსენდება:

მე შენ არ გიცნობ,  
მაგრამ ისე მოგიწყენია,  
უფლის გზაზე უნდა დარდობდე...  
ამ მთის გადაღმა  
ალუბლების თეთრი ბაღია,  
ცისკრისას ისე მტრედისფერად  
ინათებს ხოლმე,  
აუცილებლად უნდა ნახო,  
სანამ მოკვდები...  
ერთად წავიდეთ,  
შენთან მინდა რატომღაც ყოფნა,  
ისე საოცრად და ამაყად  
მოგიწყენია...

ჯადო-მღვდელთან ფოტოსურათი არ მაქვს გადაღებული, ის ხომ 1937 წელს დახვრიტეს! სამაგიეროდ იერემიასთან მაქვს და ამით ვამაყობ! მე სამი წლის ვარ, ერმიას (როგორც შინაურები ეძახდნენ) მუხლებზე ვუზივარ და რალაცას ვეკითხები, აქეთ-იქიდან ჩემი და მარინა და ბიძაშვილები – ნანა და ქეთინო უსხედან.

ჯადო-მღვდელზე ხშირად ვფიქრობ... როგორი ხმა ჰქონდა, რა უყვარდა და რა – არა, როგორი ხელის თითები ჰქონდა, როგორი თმის ფერი... და, საერთოდ, როგორი იყო... ოკუპაციის მუხუშში მისი სახელი და გვარიცაა, მე და ქრისტინემ ვნახეთ.

ქრისტინე ჩემი შვილია...



## წიგნების სასაფლაო, ანუ აზროვნების კრიზისი საქართველოში

სკოლაში ლიტერატურული ვიქტორინა მოაწყვეს. ჩემმა შვილმა სხვაზე მეტად გამოიჩინა თავი. მასწავლებლის შეკითხვაზე: – საიდან იცი ამდენი? – უპასუხა: – მამჩემი მწერალიაო. წამოდგა თანაკლასელი, მაღალი, აწოწილი ბიჭი და იკითხა, – მამაშენი ხომ ცოცხალიაო.

ცნობილი ეპიზოდი. ეროვნულ-რომანტიკული მოძრაობის აღმავლობის დღეებში ერთ-ერთ მიტინგზე ვილაცამ დაიძახა: სად არიან ქართველი მწერლები? თემურ ქორიძემ მოკლედ უპასუხა: მთაწმინდაზე. მომიტინგეთაგან არავინ შეპასუხებია.

კიდევ ერთ შემთხვევას გავიხსენებ და ძირითად სათქმელზე გადავალ. რამდენიმე წლის წინ მწერალთა კავშირიდან მეგობრებმა მთხოვეს: გამომცემლობა „მერნის“ საწყობში წიგნები უნდა აღვწეროთ და დაგვეხმარეო. როცა გრძელ თაროებზე აკოკოლავებული ჩემი საყვარელი ქართველი და უცხოელი მწერლების წლების განმავლობაში გაუყიდავი, მტვრიანი წიგნების დასტა დავინახე, გული შემეკუშმა – გავიფიქრე, წიგნების სასაფლაოზე ვარ-მეთქი.

ზემოთ მოყვანილი მაგალითებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ჩვენთვის სამწუხარო დასკვნა გავაკეთოთ – მწერლობამ, ლიტერატურისადმი ინტერესმა, თანამედროვე, ყოველდღიური ცხოვრებიდან წარსულში – მკვდარ რეალობაში გადაინაცვლა.

წიგნებისადმი ინტერესდაკარგულობის, მწერალსა და მკითხველს შორის გაუცხოების გამო, სამწუხაროდ, ეს პრობლემა ჩვენს საზოგადოებაში ჯერ სერიოზული განხილვის საგანი არ გამხდარა. ბოლო სამი ათეული წლის განმავლობაში გაყიდული წიგნების რაოდენობა რომ შემცირდა, ეს ფაქტია. ასე კატასტროფულად დაეცა, ანუ გაუწიგნურდა ქართველი ხალხი ამ ხნის განმავლობაში. ამის მიზეზად მძიმე სოციალური მდგომარეობის მოტანა, ჩემი აზრით, სიმართლეს მოკლებულია. საქართველოში თითქმის არ მეგულება ოჯახი, რომლისთ-

ვისაც წელიწადში, დაახლოებით, ხუთი წიგნის შეძენა მისი წევრების დისტროფიის მიზეზი გახდეს. ამ ანგარიშით ბოლო სამის ათეული წლის მანძილზე ქართველ კაცს შეეძლო ასზე მეტი ახალი წიგნით გაემდიდრებინა საკუთარი სულიერი სამყარო. წიგნი თანდათან გადის ქართველი კაცის ცნობიერების სივრციდან. ამას აქვს ობიექტური მიზეზები – სამი დიდი დინოზავრის შემოტევა – კინო, ტელევიზია, ინტერნეტი – საყოველთაოა და მარტო ჩვენ არ გვეხება. ჩვენს სინამდვილეში ამას ემატება სუბიექტური მიზეზიც – ქართული ტელევიზორის მიერ ქართული მწერლობის სრული იგნორირება, უფრო მეტიც, მის მიმართ ირონიული დამოკიდებულება, რაც მაგალითის ძალაა ახალგაზრდებისათვის. ჩვენში სოკოებივით მომრავლებულ ზოგ საინტერესო და ზოგ მდარე ლიტერატურულ საღამოებზე, იშვიათად დაინახავთ მის უდიდებულესობა, მკითხველს. დარბაზი მხოლოდ მწერლებითა და მათი მეგობარ-ნათესავებით არის სავსე.

თომას ელიოტი ამბობდა: მკითხველი მწერლის ნახევარი ტალანტიაო. ქართული კულტურის არასწორი პოლიტიკის გამო ჩვენ ამ „ტალანტს“ – ქართველ მკითხველს ვკარგავთ. მწერალსა და სკოლას შორის ხიდი მთლიანად ჩატეხილია. მწერალს არ ეძლევა საშუალება, მომავალ თაობას შეხვედეს (ამგვარ ინციფტივას, სამწუხაროდ, ბარიერი ექმნება, ხშირ შემთხვევაში). ვინც ამას ხელს უშლის, ის მომავალ მკითხველს კლავს. საქართველოში მომრავლდა ხელისუფლების ფავორიტი მწერლების რიცხვი, რომლებიც მუდამ ტირაჟირებული და ფართოდ რეკლამირებულნი არიან. ჯერ კიდევ როდის, ვაჟა-ფშაველა გულისტკივილით წერდა: „ეს ინტელიგენცია ვილაა, ყოველთვის იქ არის, საცა ფული და ძალაუფლება არისო“.

ყოველი მწერლის ცხოვრების ზნეობრივი კრედი უნდა იყოს დიდი კოლუმბიელი მწერლის, გაბრიელ მარკესის სიტყვები: „მე ვემსახურები ჩემს სამშობლოს, და არა ჩემი სამშობლოს მთავრობას“. შეიძლება ვინმემ იკითხოს – რაღა დროს წიგნია, როცა ქვეყანა ასეთ მძიმე მდგომარეობაში არისო? მიმაჩნია, იმ უთვალავ პრობლემათაგან, რომლებიც დღეს ჩვენ წინაშეა, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური თუ სხვა – ყველაზე დიდი უბედურება არის ის, რომ საქართველოში მიმდინარეობს აზროვნების ლიკვიდაცია. ყოველგვარ მატერიალურ სიდუხჭირეს შეიძლება გაუძლოს კაცმა, მაგრამ გონებრივ სიდუხჭირეს – ვერა. მაგალითისათვის ავიღოთ პოზიცია-ოპოზიციის პოლიტიკური სპექტრი.

არსებობს შაშის თამაშის ასეთი სახალისო ვარიანტი – ვინ ადრე წააგებს, პრინციპი ასეთია: რაც შეიძლება მეტი სულელური სვლა უნდა გააკეთო. რაც ხელისუფლებამ და ოპოზიციამ უმოკლეს ვადაში სისულელებების კასკადი ჩაიდინა, გინესის რეკორდების წიგნში არიან შესატანი, მათ შემყურეს არ შეიძლება, შაშის ამგვარი სახეობა არ გაგახსენდეს. „მეოთხე მაკაბელთაში“ (თ. III. 21-

22) ვკითხულობთ: „როცა ღმერთმა გამოსახა კაცი, ჩაუნერგა მას ვნებანი და ჩვევანი და მაშინ ყოველი გრძნობის წმინდა წინამძღვრად გონება დასვა ტახტზე“; რა თქმა უნდა, ყველა არ იგულისხმება, მაგრამ დღევანდელ საქართველოში გონება აღარ ზის ტახტზე და მის ნაცვლად უწიგნურობა და უმეცრება არის გაბატონებული.

ჰამლეტ გონაშვილის საღამოს მზადების დღეებში ტელევიზია „რუსთავი-2“-ში დავრეკეთ: — თქვენი წარმომადგენელი მობრძანდესო. იქიდან გვიპასუხეს — ბატონი ჰამლეტი თუ დაესწრებაო? პასუხზე — ის ხომ გარდაცვლილიაო, ახალი შეკითხვა მოაყოლეს: — ალბათ, მისი წიგნის პრეზენტაციაზე გვეპატიჟებითო.

საქართველოს კულტურის მინისტრს /ახლა უკვე ყოფილს/ ნიკა ვაჩიშვილს ვეუბნები: — დაუსრულებელი მოსულელო სერიალებისა და უნიჭო, ვითომ იუმორისტული სატელევიზიო სანახაობების შემხედვარე, ხალხი ღამის მასობრივ გამოთავყვანებამდე მივიდეს. ყველა თანამედროვე კულტურულ ერს აქვს სატელევიზიო არხი — „კულტურა“ და, იქნებ, ჩვენც შევქმნათ-მეთქი. მაღლობა გადამიხადა, მთავრობის სხდომაზე აუცილებლად დავაყენებ ამ საკითხსო — დამპირდა. მას შემდეგ პერიოდულად ვაყენებ მთავრობის წევრების წინაშე ამ საკითხს, მაგრამ უშედეგოდ. მე პირადად, ჩემი შესაძლებლობების ფარგლებში, ამ აზრის საზოგადოებრივ მომწიფებას ხელს არ დავაკლებ, მაგრამ აქ ერთი საშიშროებაც არსებობს, თუ ეს არხიც ფსევდოკულტურისა და მასკულტურის პროპაგანდისტი გახდება, იქნებ დღევანდელი მდგომარეობა სჯობდეს. დააკვირდით, რა ხდება — მაშინ, როცა რამდენიმე ასეულ ტირაჟიანი ლიტერატურული ჟურნალ-გაზეთები თითქმის არ იყიდება, გაცილებით დიდტირაჟიან ყვითელ პრესას გამოსვლისთანავე იტაცებენ.

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ ბოლო სამი ათეული წლის განმავლობაში საქართველომ სცადა ყველაფერი — კარგიცა და ცუდიც — რომ სახელმწიფოდ შეემდგარიყავით, გარდა ერთისა — აზროვნების. დადგა დრო, რომ ესეც ვცადოთ. გურამ ასათიანისა და აკაკი ბაქრაძის დაკვირვებით, განსაზღვრული ნაცარქექიას სახე, რომელიც სიმბოლიზებული იყო საქართველოსთან — რომ ის მასზე გაცილებით დიდ მტერს ჭკუითა და მოხერხებულობით სძლედა, სამწუხაროდ, დღეს სხვა რეალობის წინაშე გვაყენებს. დღევანდელი გავლენიანი პოლიტიკური სპექტრის სიმბოლო არის ნაცარქექიას ანტიპოდი — სულელი ნაცარქექია. როცა განათლებისა და მეცნიერების ყოფილი მინისტრი — სკოლის მოსწავლეებთან დაფაზე სიტყვა — „ბავშვს“ სწორად ვერ წერს, ერთ პარლამენტარს სალვადორ დალი ქალაქი ჰკონია, ხოლო მეორე — გაეროს, თავისი ფიქრით, როგორც სახელმწიფოს, რუკაზე ეძებს, როცა საქართველოს ერთ-ერთი რეგიონის კულტურისა და მეცნიერების კომიტეტის თავმჯდომარემ არ იცის, ტერენტი გრანელი პოეტია თუ პროზაიკოსია, ვფიქრობ, ეს სასაცილო კი არა, დასაღონებელი, შემამფოთებელი

ფაქტია.

მთელი ჩვენი უბედურების სათავე, მტრული, გარეშე ძალების გარდა, არის ის, რომ დაგვეუფლა ჰალუცინაციურ-ილუზიური აზროვნება. არ ხდება — არსებული რეალობის ანალიზი. ემანუელ კანტი წერს: „მოვლენის არსის, იდეის გაუანალიზებლობას ეწოდება სისულელე და მის წინააღმდეგ წამალი არ არის“. ბოლო ოცდაათი წლის მანძილზე ქართულ პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში სრული ქაოსია, საჭირო და აუცილებელია ამ ქაოსის კანონზომიერების დადგენა, ანალიზი, რათა მომავალშიც მსგავს აბსურდულ მდგომარეობაში არ აღმოვჩნდეთ. ჩვენნიარ სახიფათო გეოპოლიტიკურ სიტუაციაში მყოფი ერისთვის აუცილებელია, ლოგიკაზე დაფუძნებულ მაღალი ინტუიციის დონეზე განვკვირვოთ — საქართველოსთვის გრძელვადიანი პერიოდით ხელსაყრელი პოლიტიკური პროცესების განვითარება. პასუხს იძლევა იუნგის პარადოქსი: „ინსტინქტით შეგროვილ ცხოველებში იბადება კოლექტიური გონი, ხოლო როცა იკრიბებიან ინტელექტით შეგროვილი ადამიანები, იბადება ინტუიცია“. რომელ კოლექტიურ ინტუიციაზეა საუბარი, როცა ქვეყნისთვის ყველაზე მნიშვნელოვან ჟამს მიღებულ გადაწყვეტილებას ერთი დღის შემდეგ რა მოჰყვება, ვერ ვსაზღვრავთ.

შეიძლება მკითხველმა იფიქროს, რომ კალამი გამექცა — კულტურის ინტერესებზე საუბრის თემას გადავუხვიე. მიმაჩნია — საწყისი და მთავარი სულიერებაა. სულ სამი სახის ცნობიერება არსებობს: სამართლებრივი, ეკონომიკური და კულტურული. სამწუხაროდ, საქართველომ, ვერც სამართლებრივ და ვერც ეკონომიკურ ცნობიერებაში მსოფლიო სიმაღლეს ვერ მიაღწია, ხოლო ქართული კულტურა მსოფლიო კულტურის უმაღლეს მწვერვალების დონეზე განსვავთ. ამდენად, თუ საქართველოს მოკლე ფორმულას ვიტყვით, ჩემი აზრით: საქართველო, ეს არის ქართული კულტურა. ამიტომ წიგნების სასაფლაოდან ომში ქართველი მოქალაქეების ამოუცნობი ცხედრების საერთო სასაფლაოდ, ერთი ნაბიჯია. რამდენადაც ვიცი. ისტორიას არ ახსოვს შემთხვევა, რომ უმეცარ ხელისუფლებას არათუ მასზე ძლიერი, არამედ უფრო სუსტი მტერი დაემარცხებინოს. დიდგორი, უპირველესად — ქართული აზროვნების ტრიუმფია. როგორც ვიცით, დავითი ბუკინისტი არ ყოფილა, მაგრამ როცა საომრად მიდოდა, თან წიგნებით დატვირთულ ჯორ-აქლემებს წაიყოლიებდა, და ბრძოლაში შესვენებისას კითხულობდა. ყველაზე მეტად მან იცოდა, რომ სხვებზე გაცილებით პატარა ქვეყანას — ღრმა განსწავლულობა და სიბრძნე თუ გადაარჩენდა. ერთხელ პრეზიდენტ ჩერჩილს ამერიკის ბიუჯეტის დოკუმენტი შეუტანეს ხელმოსაწერად. იკითხა: — კულტურა სად არისო. — ომია, ბატონო, უპასუხეს. — რად გვინდა ომის მოგება, თუ კულტურა არ გვექნებაო — უპასუხა პრეზიდენტმა. ეს არის კულტურის პოლიტიკის სწორი მაგალითი.

ჩვენ წინააღმდეგი ვართ არა მეცხრამეტე-მეოცე საუკუნის დიდი რუსული მწერლობის — არამედ

ველური, მტაცებლური რუსული იმპერიალისტური პოლიტიკის, რომელმაც შეიძლება ფიზიკურად გაგვანადგუროს.

ჩვენ წინააღმდეგი ვართ – არა ფოლკნერისა და სტეინბეკის ამერიკის, არამედ ე.წ. ქუჩური ამერიკის, ქუჩური ამერიკული კულტურის, რომელმაც შეიძლება ქართული სულიერ-კულტურული ცნობიერება გაანადგუროს.

ყოველთვის ორ დიამეტრალურად საწინააღმდეგო პოლუსებს ვეხეთქებოდით – ბოლო ათწლეულებში ელვის სისწრაფით გავიარეთ გზა ეთნომესიანიზმიდან ეთნონიჰილიზმამდე, რამაც ერის ფსიქიკას დიდი დარტყმა მიაყენა.

ჩვენთვის ყველაზე დიდი პრობლემა არის ის, რომ დღემდე ქართველი ერის ბუნებრივი განვითარების გზისთვის ვერ მიგვივინია.

პოეზიის ქვეყნიდან – ტელექვეყნამდე არის გზა – ამაღლებული-ესთეტიკურ-სულიერ სივრციდან – სააზროვნო აღქმადამბლავებულ ცნობიერებამდე.

დავით შემოქმედელი,

საქართველოს რუსთაველის საზოგადოების  
თავმჯდომარე,  
ქართული კულტურის დესპანი



პატარა ბავშვი

ჩვენთან ჩაცხაშვილი



\* \* \*

ავვისტოში დავიბადე,  
დედამ მითხრა – ცხელოდაო  
მამაჩემი ჩემ მაგივრად –  
თურმე ნიკას ელოდაო.

\* \* \*

ჩემო მწვანე თვალემა,  
ჩემო ტკბილო დედიკო,  
მინდა, შენთვის ვილოცო –  
მინდა, დიდხანს იცოცხლო.

\* \* \*

აი ია, აი ია  
სიყვარულის ყვავილია,  
გაზაფხულის მახარობლად  
ჩვენთვის გამოგზავნილია.

მარიამ ჩალაბაშვილის პირველი სტრიქონები,  
პირველი პოეტური განცდები...

„ანეული“ ამ ლექსებს აქვეყნებს და გზას  
ულოცავს პატარა ავტორს – ვინ იცის, როგორ  
დაებეღება მარიამს?

თუ ამ გზას გაჰყვება და ხელი მოემართება,  
ამას რა სჯობს, თუ არ გაჰყვება და... ყველგან  
ღმერთმა ხელი მოუმართოს!

მინდორ-ველი მოექტრგოს  
აი იას, აი იას...  
ის ნაზია, ყველას არ ჰგავს,  
მე ვუკრეფავ დედას იას.

# თახი შიშხაშვილი



## 14 წლის მოსწავლე გიდი მირზა გელოვანით ამაყობს

იგი მირზა გელოვანის სახელობის მემორიალურ სახლ-მუზეუმში სტუმრობისას გავიცანი, დიდი აღამიანით გვიძღვებოდა ოთახიდან ოთახში და მირზა გელოვანზე გველაპარაკებოდა.

14 წლის მოსწავლე გიდი თიანეთის მირზა გელოვანის სახელობის I საჯარო სკოლის მე-8 კლასის მოსწავლე ნიკა ხაღილაშვილი აღმოჩნდა.

მას იქვე, მუზეუმში გავესაუბრეთ.

– ცელქი და ონავარი ვიყავი ბავშვობაში, მაგრამ წიგნის კითხვა მიყვარდა. მყავს კარგი დედა და მამა, დედა ბავა-ბალის დირექტორია, მამა – მძღოლი. მყავს 18 წლის ძმა – გიორგი ხაღილაშვილი.

ბავშვობაშიც და ახლაც ინფორმატიკა მაინტერესებდა. კომპიუტერული განათლება მიზიდავს და მინდა, რომ ინფორმატიკის განხრით განვაგრძო სწავლა.

**– მუზეუმთან არსებული „ახალგაზრდა შემოქმედთა კლუბის“ წევრი ხარ. როგორ უთავსებ პოეზიას და ინფორმატიკას ერთმანეთს?**

– კარგად შევუთავსე, ლექსები მიყვარს, ზეპირად ვიცი ვაჟა-ფშაველას, გალაკტიონ ტაბიძის ლექსები. „გურიის მთები“ გალაკტიონობაზე წავიკითხე ვანში, სადაც სამადლობელი სიგელით დამაჯილდოვეს. მიხარია, რომ ძალიან მოვეწონე ჟიურის წევრებსაც.

**– მირზა გელოვანის სახელობის მემორიალურ სახლ-მუზეუმში მოსწავლე გიდი ხარ...**

– შემომთავაზეს მოსწავლე გილობა და დავთანხმდი, ჩემი აზრით, ძალიან კარგი პროექტია.

უკვე 4 თვეა, მოსწავლე გიდი ვარ. ძალიან საინტერესოა ბუმბერაზი თიანელი პოეტის – მირზა გელოვანის ბიოგრაფია, მინდა, რომ რაც შეიძლება ბევრ ადამიანს გავაცნო.

მომცეს წიგნი, სადაც დის – როენა გელოვანის მოგონებებია ძმაზე. მირზას შესახებ ყველაფერი შევისწავლე და უფრო მეტად დავაფასე ჩვენი თიანელი პოეტი.

**– გილობის პირველი დღე და განცდა?**

– ცოტა ვნერვიულობდი, მაგრამ როცა დავიწყე მოყოლა, მირზას ბიოგრაფიის დეტალების გაცნობა, როლში შევედი და აღარ გამჭირვებია თხრობა.

**– ვინ იყო პირველად შენი აუდიტორია?**

– ქალბატონები, ძალიან მოეწონათ ჩემი მონაყოლი, ისე დაინტერესდნენ, უამრავი კითხვა დამისვეს. შემდეგ თქვეს, კარგი ბავშვიო და ამან სტიმული და შემართება მომცა. მას მერე ბევრ ექსკურსიას ვუძღვებოდი. მინდა დიდხანს გაგრძელებს ჩემი გილობა.

**– რამდენ ხანში ერთხელ გიწვევს გილობა?**

– როცა დამიძახებენ, მაშინვე მუზეუმში ვარ. ხშირად მეძახიან. დიდი მადლობა მუზეუმის დირექტორს, ქალბატონ ციცინო გაბიდაურს. მან საშუალება მომცა, არა მხოლოდ გამეხსენებინა მირზას ლექსები, არამედ სხვა ახალი ცნობებიც გამეგო მირზას შესახებ.

**– მირზა გელოვანის რომელი ლექსი გიყვარს?**

– „თეთრი მიწა“ და „ექსპრომტი“. ამ ლექსებს ხშირად ვამბობ საღამოებზე, მომწონს მირზას ლირიკული პოეზია, განსაკუთრებით ლექსები სიყვარულზე.

**– თავდაც წერ ლექსებს?**

– უკვე აღარ ვწერ, უფრო ბავშვობაში ვწერდი ლექსებს და მოთხრობებსაც. ახლა ხშირად დრო აღარ მაქვს, გაკვეთილების და გადატვირთული გრაფიკის გამო.

**– შენი თვალთ დანახული მირზა გელოვანი...**

– მირზა ბუმბერაზი პოეტია, მეამაყება, რომ თიანელია, თიანელმა ბავშვებმა მას უდიდესი პატივი უნდა სცენ. მირზა მისაბაძი პიროვნებაა. ბავშვობაში ცელქი იყო, მაგრამ დედამის თქვენობით მიმართავდა. ზუსტად მისი ეს თვისებაა მისაბაძი, მშობლებთან მოქცევა იცოდა, ონავარი იყო, მაგრამ უზრდელი და თავხედი არასოდეს ყოფილა.

მირზა გელოვანს სიცოცხლეშივე აფასებდნენ, თავად გალაკტიონ ტაბიძემ შეაქო და, როგორც ამბობენ, ზეპირად იცოდა მირზას სტრიქონები.

**– ჰობი...**

– ჩემი ჰობი წიგნების კითხვაა. ქართველი მწერლებიდან მიყვარს ნოდარ დუმბაძე, მისი იუმორი. განსაკუთრებით – „მე ვხედავ მზე“. ასევე, ძალიან მიყვარს ვაჟა-ფშაველა.

**– სკოლას რომ დაამთავრებ, როგორც ზემოთ უკვე გვითხარი, ინფორმატიკის პროფესიას აირჩევ?**

– ინფორმატიკის კუთხით გავაგრძელებ სწავლას, მაგრამ ლექსების თქმას, მხატვრულ კითხვას არ შევწყვეტ. ვიცი, რომ ეს გამომდის ყველაზე კარგად. ხელოვნურად კი არ ვკითხულობ, შიგნიდან მოდის





სურვილი. მმატებს ენერგიას, ხალისს...

– პროექტში „მოსწავლე გიდი“ სხვა ბავშვებიც არიან ჩართულნი, ანუ ეტყობა, თიანელებს მოგწონთ ეს საქმე?

– პროექტი უნდა გაგრძელდეს, ჩემზე რომ იყოს დამოკიდებული, საძულადმოდ გავაგრძელებდი, უფრო მეტ ბავშვს ჩავრთავდი. მიხარია, რომ ქალბატონი ციცინო კიდევ მრავალ ექსკურსიას მთავაზობს. უნდა გავინაწილოთ ოთახები. ამას წინათ ავად გახდა ერთ-ერთი გიდი და მე მომიწია სამივე ოთახში გიდობა. ეს დალლა არ არის, კარგი საქმიანობაა.

მირზა გელოვანზე და ამ პროექტზე ვისაუბრე რადიო „თავისუფლებაში“ და ტელევიზია „ერთსულოვნების“ ეთერში.

– შენს თაობას რას ეტყობი?

– წერონ ლექსები, ილაპარაკონ სიმართლე, არ შეეშინდეთ, რომ ვინმე სიმართლეს არ დაუფასებს. სიმართლე არ ფასობს ამქვეყანაში, მაგრამ, ჩემი აზრით, სიმართლე არის ყველაზე ძვირფასი, რაც ადამიანს გააჩნია. შეიძლება, თავიდან არ დაგაფასონ, ილიას ბედი გაიზიარო, მაგრამ მომავალი უკვალოდ არ ჩაივლის. სიმართლე, ვაჟკაცობა და გამბედაობა ყველას, თუნდ ძველ და თუნდ ახალ თაობას ძალიან სჭირდება.

– მირზას ეზოში არის მირზასდროინდელი ტყემლისა და ვაშლის ხეები... იქ ძვირფასი ნივთებიცაა...

– მუზეუმში უძვირფასესია მირზა გელოვანის ბიბლიოთეკა, მისი მშობლების ბიბლიოთეკა, აკვანი, ნარდი... მირზას ნადირობა, ცხრაკარაზე ასვლა და გადმოხედვა უყვარდა. ბევრი მწერალი და მეგობარი აჰყავდა და იქიდან გადმოახედინებდა ხოლმე.

მუზეუმში ინახება მისი მონადირეული არწივის ფრთები და რქები. საინტერესოა, როგორ დაიწყო ნადირობა. ბავშვობაში იყო ჯანმრთელობაშეღალახული, თამაშის დროს ავად ხდებოდა, მშობლებმა ბიძას მიაბარეს, მირზა მას ტყეში დაჰყვებოდა, რამაც ჯანმრთელობა გამოუკეთა. მერე თვითონაც ნადირობდა.

– დიდი ხანია, მირზა გელოვანის საფლავის გადმოსვენებაზე ლაპარაკი...

– მირზას საფლავი საქართველოში უნდა იყოს. ბევრმა უნდა ნახოს ამ ბუმბერაზი პოეტის საფლავი თიანეთში.

ნიკასთან ინტერვიუს შემდეგ, თიანეთის მირზა გელოვანის სახელობის მემორიალური მუზეუმის დირექტორს, ციციწო ბაზიდაშურსაც გავესაუბრეთ.

აი, რა გვითხრა მან:

„პროექტი „მოსწავლე გიდი“ არ ახალია, ძველია. რამდენიმე წლის წინ გვქონდა მსგავსი: „მოხალისე ექსკურსიამძღოლი“, იგივე „ვოლონტიორი“.

პროექტი ითვალისწინებს მოსწავლეთა ჩართვას სამუზეუმო ცხოვრებაში. ეს ევროპის ქვეყნებში ძალზე პოპულარული პროექტია და საგანმანათლებლო სისტემისათვის – მისაღები.

მოზარდები ინტერესდებიან და სწავლობენ მუზეუმებს, რაც შემდგომში პროფესიის არჩევაშიც ეხმარება, რომ არაფერი ვთქვა იმ გამოცდილებაზე, რასაც მოსწავლეები, ცოდნასთან ერთად, იძენენ მუზეუმის კვალიფიცირებულ თანამშრომლებთან, აქ არსებულ მასალებზე მუშაობისას.

მირზა გელოვანის მემორიალური სახლ-მუზეუმი თანამშრომლობს რაიონის საგანმანათლებლო საჯარო სკოლებთან და მათთან ერთად ახორციელებს სხვადასხვა პროექტს. დაინტერესების შემთხვევაში ბავშვები ინდივიდუალურად და მთლიანი კლასები თანამშრომლობენ ჩვენთან.

გასულ წლებში თიანეთის რაიონის მე-2 და სოფელ ჟებოტის საჯარო სკოლების ბავშვებმა შეისწავლეს გიდის საქმე და ექსკურსიამძღოლთან ერთად უძღვებოდნენ ექსკურსიებს მუზეუმში.

რაც შეეხება ნიკა ხადილაშვილს, ის თიანეთის მირზა გელოვანის სახელობის I საჯარო სკოლის მე-8 კლასის მოსწავლეა. ძალიან ნიჭიერი და მონდომებული ბავშვია, უყვარს მირზა გელოვანის პოეზია, კარგად იცნობს მის შემოქმედებას და აინტერესებს სამუზეუმო ცხოვრება. მას შეუძლია, დამოუკიდებლად გაუძღვეს ექსკურსიას, რაც ძალიან ლამაზად გამოსდის.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამჯერად მთელი მისი კლასია ჩართული პროექტში, ამავდროულად ისინი მუზეუმთან არსებული „ახალგაზრდა შემოქმედთა კლუბის“ წევრებიც არიან. მოსწავლეთა ასეთი დაინტერესება და ჩართულობა კლასის დამრიგებლის, ქართული ენისა ლიტერატურის მასწავლებლის ნინო შეყვლაძის დიდი დამსახურებაა. სკოლის დირექტორია ნათელა კოჭლამაზაშვილი“.

# პოეზია

## თამაზ ჯაფარიძე



\* \* \*

ერთ დღეს ავა სტრიქონი  
 ცამდე ცეცხლის ალებად  
 და სიგიჟე პოეტის ვერსად დაიმალება,  
 როგორც ცეცხლი თივაში,  
 როგორც წვეთი წვიმაში,  
 როგორც ფიფქი თოვაში...  
 და სიგიჟის გარეშე  
 არსად იხსენიები...  
 აიისფრდა ბილიკი უამრავი იებით,  
 როგორ გინდა, გადარჩე აქ სიგიჟის გარეშე?  
 და იწყება გრძნობების უთავბოლო თარეში...

მზისგან დაფეხმძიმი და  
 ლექსი იმშობიარე,  
 გაიარე ტკივილის გრძელ, ცეცხლოვან გვირაბში,  
 მთვარეც სადღაც გაგექცა,  
 ცეცხლშიც მარტომ იარე,  
 წამიც კი არ გქონია ტკივილების გარეშე...

მერე? ელი განაჩენს,  
 ელი გესლს და ქილიკებს,  
 მათსას, ვინც ვერ გაივილის  
 შენს გამოვლილ ბილიკებს.

თუმცა, გრძნობ, რომ გაგარჩევს,  
 საუკუნოდ დაგარჩენს  
 სწორედ შენი სიგიჟე,  
 სწორედ ის გადაგარჩენს...

ამ აწვევებში ყოყნაში,  
 ამ დაწვევებში ნერვებში,  
 ამ გამოწვდილ ხელებში,  
 სევდის უღრან ტყეებში...  
 როგორც ყოფნის სონეტი,  
 გადარჩება სიგიჟით  
 და ქარებთან თარეშით,  
 ხელზე ჯაჭვის გარეშე,  
 გადარჩება პოეტი!!!

## ქურდი

მე ვიქურდე, დღისით-მზისით, მზისგან სითბო  
 მოვიპარე,  
 მზისას ჩემიც შევეურიე და შიგ სულში ჩაგიღვარე,  
 როგორ, როგორ, როგორ მსურდი, სხაპასხუპით  
 მოგაყარე.  
 შენ კი წარბი შეჰკარი და პირზე ხელი ამაფარე,  
 მერე, როგორც ღამის ჩრდილი, ჩემს დღეთაგან  
 გაიპარე.

ახლა ხეებს მივაკითხე – მოთმინება მოვიპარე,  
 იმ მოთმენით დაგელოდე, ლოდინით არ დავიღალე,  
 მხოლოდ ერთმა ღმერთმა იცის, მე რამდენი  
 ცრემლი ვღვარე.  
 მე აქ თვალნი დავითხარე, შენ კი სხვა გზით  
 გაიხარე.

ბოლოს ჭკუა მოვიხმარე, შავბნელ ღრუბლებს  
 ავეფარე  
 და... გავქურდე ღამით მთვარე – მე სიცივე  
 მოვიპარე.

ახლა ცივზე ცივად გიმზერ, შენზე დარდი გადვიყარე,  
 თვალს ცრემლები მოვაშორე, პირს ღიმილი ავიფარე,  
 სევდას ფერფლი წავაყარე, დარდს სამარე  
 გაგუთხარე...  
 ჰოდა, მგონი მოვისვენე, მთვარევე, შენ კი გაიხარე!

## ავტობორტრეტი

მზეში შობილი და ქარში გარეული,  
 ცოტა დაწყობილი, ოდნავ არეული,  
 ცოტა ფხიზელი და უფრო მთვარეული,  
 ბევრი ნალხენი და სევდით დაღეული.  
 რამდენ დღეს მისტირის, რამდენ მოგონებას,  
 რამდენი ღამე აქვს ფიქრში გაღეული,  
 რამდენი ოცნება დღეებს გააყოლა,  
 ამ დღეთა ქაოსშია ახლა გაბნეული.  
 ცოტა სევდიანი, უფრო მზიარული,  
 წლებში უსწავლია ქარში სიარული,  
 ფეთქავს გულის კართან სუნთქვა გაზაფხულის,  
 იმედი დამფრთხალი და სადღაც მიმალული.  
 ცოტა თავნება და ოდნავ ონაგარი,  
 ქართან მეტროლი და მზესთან მოუბარი,  
 ფრთებით გაუფანტავს სევდა მონაყარი,  
 პეშვით შეუკრიბავს წუთთა მონაგარი.  
 ხშირად თავს ტოვებს და კარში გაიჭრება,  
 იქ, ცაღ, ლექსებია ღამის მონაპარი...

მთვარეული

მე მინდა ვიყო მთვარეული, წამოვდგე ღამით და იქ მივიღე, სადაც ფხიზლად მისვლას ვერ ვბედავ, დავიწვა ერთხელ ბობოქარი ცეცხლების ალით, მოვინახულო ადგილები, სიზმრად რომ ვხედავ,

შევიგრძნო განცდა, ამ დღეებმა რომ დამავიწყეს, შევბელო ტრფობა ცაზე გართხმულ ბრიალა მთვარეს, ვკრიფო ვარსკვლავი, ჩავიყარო პეშვით უბეში და გამოვექცე საშიშ მღევარს – უსიზმრო ღამეს.

მივიღე იქაც, სადაც უკვე აღარ მელიან და როს ბარბაცით მიმოვივლი მიუვალ კლდეებს, უკან დავბრუნდე და ვითამაშო, რომ ახალი არაფერია, რომ თითქოს ისევ ვუერთგულებ უმიზნო დღეებს, თითქოს მნათობთ არ შეხებიან ჩემი ხელები, თითქოს არ ვიყო ბადრი მთვარის მონაფერები...

მე მინდა ვიყო მთვარეული, გზაარეული, რომ ყველაფერი მერე მთვარეს გადავებრალო... მე მინდა ვიყო მთვარალ გრძნობებით გადარეული, რომ ერთ ღამეში მოვამწყვდილო მთელი სამყარო.

\* \* \*

მე მისამართებს ალბათ ერთხანს კიდევ გამოვცვლი, რადგან გრძნობების საზღვარს ერთხელ უკვე გამოვცდი, ბევრი დავკარგე სულსწრაფობით, ანუ არმოცდით, ბევრიც ვისწავლე ცხოვრებისგან მწარე გამოცდით, და მაინც... როგორ გამაოცე შენი არმოსვლით.

\* \* \*

მივღივარ შენგან – ასე მიდიან სასაფლაოდან ქვრივი ქალები – მივღივარ შენით პირამდე სავსე, შენგანვე უღვთოდ განაწამები. შენზე ნალველი, ვით ცხელი ქვიშა, ფენქვეშ მეგება და მიწვავს თითებს, მე მოკუშული ტუჩებით ვდგავარ და უშენობას ტკივილით ვითმენ. მივღივარ შენგან, – გათავდა, მორჩა! – ბლავის სხეულის ყოველი კუნთი და ისეც მოკლე ცხოვრების დღეებს მე, სულწასული, წუთებსაც ვუთვლი.

ღამე, თამბაქო, თბილისი...

აცანცანებულ თითებშუა იწვის თამბაქო, რუხი კვამლივით იკლავს გულზე ნალველი, კარგი რა ვითხრა? მეც შენ გვაგვარ, ჩემო ქალაქო, შენსავით ძველი და ათასი ჭირის მნახველი.

გამჭირვებია საკუთარი სულის წაკითხვა, სული მაქვს შენი ქუჩებივით გადარეცხილი, მე ტკივილებით მოვიარე შენი უბნები და დავაბიჯებ საკუთარი თავით შემოვლილი.

ვერ მინათებენ ეს ღამაში ღამპიონები, სხვებს აუკლიათ ყრიაშულით ქვაფენილები, ამ ქვაფენილზე მე დავტოვე ყველა იმედი და ოცნებები, იმ იმედებს აცდენილები.

იწვის თამბაქო, როგორ მინდა მას გავატანო დარდი, რომელიც უმოწყალოდ გვერგო განგებით, კვლავ დაგიბრუნო აივნებზე ჭრელი ფარდაგი და ფანჯრებიდან გადმოღვრილი თბილი ჰანგები...

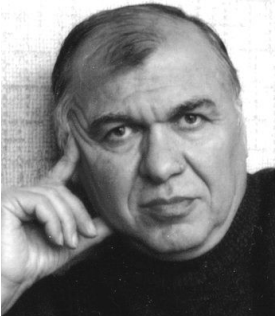
უცხო ღიმილი, უცხო სიტყვა, უცხო იერი როგორ გამძიმებს და ვერ გშველი, ჩემო ქალაქო, შენ რომ ასე ხარ, როგორ ვიყო მე ბედნიერი?... აცანცანებულ თითებშუა იწვის თამბაქო.

\* \* \*

მომბეზრდა უკვე ცქერა წლებთან წილის გაყოფის, თეთრ თოვლს ამძიმებს თბილი სისხლი, ცივი ღამბაჩა, აქ ღუელია, სისხლიანი, ყოფნა-არყოფნის, რაც გინდა გქონდეს, რალაც მაინც, მაინც არ გყოფნის... ღმერთო, დალოცე, რაც კი ჩემში ჩემგან გადარჩა.

\* \* \*

არა მქონია რადგან გულში მისხალი იჭვის, მგონი ბავშვადვე ვკვდები, ჰო, დაბერება მიჭირს. არა მქონია რადგან გულში არასდროს გესლი, ცხოვრების ყველა დილა პეშვით ბოლომდე შევსვი. არა მქონია რადგან შურის არც ერთი წვეთი, შევირგე ცაც და მიწაც, ცრემლებს მიწმენდა ღმერთი. უნდა დაუგლო ყური საკუთარ სულის ექოს, ისე იცხოვრო უნდა, ერთი სიცოცხლე გეყოს!.



# ოქრომჭედელი, რომლის ხატებსაც კურნების დიდი ძალა დაჰყვება

თამარ შაიშმელაშვილს ესაუბრა  
თამაზ გოზალიშვილი

ქართული ქრისტიანობის ხატწერას ღირსეული მემკვიდრეები ჰყავს, თითოეულზე ჩამოსათვლელ სახელებს შორის გამოჩენილია ჭედური ხელოვნების ოსტატის, თამაზ გოზალიშვილის ნამუშევრები. პროფესიით ინჟინერ-მშენებელმა, ბექა და ბესიკმა ოპიზრების ხელობა ისე გაითავისა, რომ მთელი ცხოვრება შესწირა.

უდიდეს წარმატებად თვლის 1999-2006 წლებში კვიპროსში მოღვაწეობას. მსოფლიო საზოგადოების ყურადღება მიიპყრო ოსტატობით და ორიგინალური ხელწერით შესრულებულმა ნამუშევრებმა.

ქრისტიანულ სიწმინდეებთან ზიარების გარდა მნახველი უდიდეს ესთეტიკურ სიამოვნებას იღებს... მისი ნახელავი უამრავ ქვეყანაშია.

ათი წელია, დაბრუნდა კვიპროსიდან და დანებით ამბობს, რომ სამშობლოში ოქრომჭედლობა – ხელოვნების უძველესი დარგი არც ერს აინტერესებს და არც ბერს. რამდენიმე უძლიერესი ოსტატი ძალზე გაჭირვებულად გრძნობს თავს და საიმედოსაც ვერაფერს ხედავს. – ოქრომჭედელ თამაზ გოზალიშვილის პერსონა.

– საბერძნეთში კვიპროსის ტაძრებისთვის ვუშაობდი, ათი წელია, საქართველოში ვარ და გულისტკივილით ვამბობ, რომ ოქრომჭედლობა აქ აღარავის უნდა. მარტო ოქრომჭედლობა? მხატვართა სახლი წაგვართვეს, სამხატვრო „სალონი“ რუსთაველზე, სადაც იფინებოდა და იყიდებოდა საუკეთესო ნიმუშები, წაგვართვეს.

ლურჯი გალერეა რუსთაველზე, სადაც ყოველი წლის გაზაფხულ-შემოდგომას ქართველი მხატვრები ქართულ საზოგადოებას შემოქმედებით ანგარიშს აბარებდნენ – წაგვართვეს.

– დღესდღეობით საქართველოში მოღვაწეობს მსოფლიოში უძლიერესი სამი ოქრომჭედელი: თამაზ გოზალიშვილი, ბიძინა ბიძინაშვილი და ბორია ბაბაიანი...

– ყველანი 70-ს გადავცილდით, ჩვენც წავალთ და ამ უძველეს ხელობას გამგრძელებელი ვინაა ეყოლება?

შუა საუკუნეებში ოქრომჭედლები, ძირითადად, საეკლესიო ნიმუშებს ქმნიდნენ: აქამდე ვამაყობთ მათი ბრწყინვალე ოსტატობით, ღმერთს საუკეთესოს უძღვნიდნენ.

ახლა ვინც უფრო იაფად აკეთებს, იმას უკვეთავენ. რას ვუვზავნი შთამომავლობას, რას ვუტოვებთ მომავალს?

კვიპროსიდან ჩამოვედი პატრიარქის თხოვნით და საყვედურით – ამდენი ეკლესია შენდება საქართველოში, შენ კი სხვა სახელმწიფოს უმკობ ტადრებსო. 10 წელი ველოდები, როდის დაიწყება აშენებული ტაძრების ჩემი ხატებით გაფორმება.

ამჟამად კერძო შეკვეთით გამაქვს თავი.

– ბავშვობა, ოჯახი...

– მშობლები გეოლოგები იყვნენ და თვეში ერთხელ თუ მოგვრავდი თვალს. მთაწმინდის ქუჩაზე ბე-ბიაჩემმა, ვასო ვაჩნაძის ქვრივმა გამზარდა

ცხოვრებაში შემთხვევით არაფერი ხდება, ღმერთის განგება მართავს სამყაროს. არც ჩემი ბიოგრაფიაა შემთხვევითობაზე აგებული ყველა დეტალი შემდეგ ჩემს ცხოვრებას დაუკავშირდა

ადრე დიდგვაროვნებში ტრადიციულად დასვამდნენ ბავშვს, შემოულაგებდნენ სხვადასხვა ნივთს – ამბობდნენ, რასაც პირველად წაეტანება, ის მოხელე გამოვაო, ამოარჩია სულმა ერთი პატარა ჟანგიანი ჩაქუჩი გატეხილი ტარით, მერე გაიხსენეს ჩემ მიერ წარმოთქმული თითქმის პირველი სიტყვა: „ქატუნი“.

მთელი ბავშვობა ვხატავდი და ვქერწავდი. სულ მიშლიდნენ, მათემატიკას მიხედო, მხატვრები მშივრები დადიანო.

პიონერთა სასახლე გვერდით იყო. მარტო მივედი, სადაც 8 წლის ვიყავი. მარტო მიმსვლელისთვის მარტო „ლობზიკით“ ჭრის წრეში გამოინახა ადგილი, თან არც ხერხებით გვამარაგებდნენ: მათეულის ნატყერი უნდა დაგვეჩხუბა, ზევიდან რომ „ხერხი“ გამოსულიყო.

სამი სკოლა გამოვიცვალე, ერთ-ერთ სკოლაში კიროვის ქარხანაში გავდიოდით შრომის გაკვეთილებს, პირველ-მეორეზე გათვლის შემდეგ ხარატებზე და ზეინკლებზე დაგვეყვას. მე, რა თქმა უნდა, ქლიბი მერგო. 41-ე საშუალო სკოლაში ხაზვას ვსწავლობდი. თან ბუნებით ხელები იმდენად მშრალი მაქვს, რომ ლითონზე ნათითურებიც არ ჩანს.

ისე რომ, თუ ვინმეს არ სჯერა ღმერთის განგების, ძალიან ცდება. საბედნიეროდ, სამხატვრო აკადემიაც



სტავროვუნის ჯვართან (ჩასვენებული)

ამცდა – განათლებით ინჟინერ-მშენებელი ვარ – მშობლები და შვილები დაგამშვიდე.

რაც შეეხება აკადემიას, ალმასიდან ბრილიანტის შექმნა შეიძლება მარტო სათანადო ინსტრუმენტით. იმ დროს ჭედურობა ფეხს თავად იდგამდა.

**– პირველი ნაკეთობა...**

– ჩემი პირველი და ერთადერთი მასწავლებელი ამ ხელობაში იყო ალექსანდრე – ომარ ჯაფარიძე, ახალგაზრდა შრომის მასწავლებელი 41-ე საშუალო სკოლაში. ენციკლოპედიური ცოდნითა და მაღალი ზნეობით გამორჩეული პიროვნება, რომელმაც თავისი პირველი ჭედური ნახელავი შესვენების დროს აჩვენა ისტორიის მასწავლებელს – მაშინ პირველად მოკვარი თვალი ჭედურ ნამუშევარს. ეს იყო 1964 წელს, ჭედურობის აღორძინების მეორე წელი.

ჩემს განცვიფრებას და აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა, და გახარებულმა თავად ახალგაზრდა ხელოვანმა შემომთავაზა: გასწავლი და ინსტრუმენტებიც ერთად გავაკეთოთ სკოლის სახელოსნოში.

უნდა ითქვას, რომ ამ ხნის კაცი ვარ, არც გამოცდილება მაკლია, მაგრამ ბოლო ოცი წელია არც აღტაცება (რა ლამაზი სიტყვაა), არც განცვიფრება არ მანებივრებს.

სკოლის სახელოსნოდან შინ წამოვედი ერთი პატარა სპილენძის ფურცლით გაკეთებული ინსტრუმენტით და ნახევარსაათიანი გაკვეთილით...

ერთი კვირა სკოლა არც გამსსენებია – ვჭედავდი ჩემს პირველ ნამუშევარს – ახლაც მიკვირს, როგორ მოვერიე, 8 პლანი ჰქონდა, ომარმა მითხრა: რაღა უნდა გასწავლო.

**– შემდეგ, როდესაც რამდენიმე ნამუშევარი დაგიგროვდათ, საქართველოში ჭედურობის ერთ-ერთ (სამთავან) ფუბემდებელს, გურამ გაბაშვილს მიუტანეთ...**

– ვამაყო, რომ განგებამ ეგეთი ადამიანი შემახვედრა.. 15 წლის მოზარდმა აღიარებულ მხატვარს ვაჩვენე ჩემი ნახელავი და ეს ზნეობით და ბუნებით ბუმბერაზი კაცი ადგა და ასე მითხრა: შვილო, ქუდს არ ვიხურავ, მაგრამ შენი ნიჭის წინაშე ქუდს ვიხდიო. მას მერე მსგავსი არავის აღარაფერი უთქვამს.

**– 1999-2006 წლებში კვიპროსში მუშაობდით... მახერას მონასტერში ლუკა მოციქულის მიერ დაწერილი ღვთისმშობლის სასწაულმოქმედი ხატი ვერცხლით მოაპერანგეთ...**

– კვიპროსის ეკლესია ფლობს ღვთისმშობლის ორ ხატს. სულ მსოფლიოში 13 ხატი არსებობს, აქედან 2 კვიპროსშია. ეს უდიდეს საეკლესიო განძად ითვლება. უნდა ითქვას, რომ საბჭოთა კავშირის მთელ ტერიტორიაზე არცერთი ასეთი ხატი არ არის.

ერთ-ერთი ხატისთვის ახალი პერანგის გაკეთება გადაწყვიტეს. რამდენიმე წელიწადს ეძებდნენ ღირსეულ ოსტატს და ღვთის (და ღვთისმშობლის) წყალობით ეს ბედნიერება მე მხვდა წილად.

კვიპროსელები ძალიან მორწმუნე ერია. თავად ეკლესია სტავროპიგიალური, ანუ მოციქულების დაარსებულია. კვიპროსის პირველი ეპისკოპოსი იყო წმინდა ლაზარე

კვიპროსში სამი მთავარი მონასტერია. თუ მახერას მონასტერი ლუკა მოციქულის მიერ შექმნილ ღვთისმშობლის ხატს ფლობს, ასეთივე ხატს ფლობს კიკოს მონასტერიც, ხოლო სტავროვუნის მონასტერში უფლის ჯვრის ხის პირველი ნაწილი ინახება. მონასტერი აშენდა იმ ადგილას, რომელიც ლეგენდის მიხედვით ელენე დედოფალს უკავშირდება.

წმიდა კონსტანტინემ ელენე დედოფალი (დედა) იერუსალიმში გაგზავნა მაცხოვრის ცხოველმყოფელი ჯვრის მოსამებნად. გათხრების წარმოების დროს აღმოაჩინეს რამდენიმე ჯვარი.

ჯვრის ამოცნობის მიზნით, სათითაოდ შეახეს სამივე ჯვარი მიცვალებულს. უფლის ჯვრის შეხებისას მიცვალებული – ახალგაზრდა ქალი გაცოცხლდა. მერე ეს ჯვარი გემზე დაასვენეს და წაიღეს კონსტანტინოპოლში. გზაზე გაჩერდნენ და კვიპროსთან ღამე გაათენეს. ღამე ანგელოზი ეახლა ელენე დედოფალს და უთხრა, ამ ადგილისათვის ერუქებიანა ქრისტეს ცხოველმყოფელი ჯვრის ნაწილი. იმ ადგილას, სადაც ჯვრის ნაწილი დაასვენეს, – ეკლესია აშენდა. ამის გამო ამ მონასტერს ჯვრის მთის, ანუ ბერძნულად სტავროვუნის ეკლესიას უწოდებენ. სტავრო არის ჯვარი, ეუნი – მთა, ანუ ჯვრის მთა, როგორც ჩვენთანაა.

სწორედ ამ სანაწილესთვის მოიჭედა 240-სანტიმეტრიანი ვერცხლის ჯვრის ლუსკუმა (პერანგი), ეს ორი წმინდა ჯვრის ხის ნაჭერი 200 წელიწადი არავის ენახა. მისთვის დიდი ვერცხლის ჯვარი შემიკვეთეს

**– როგორი იყო ამ ჯვართან შეხებისას განცდა?**  
– წმინდა ჯვარი მოოქროვებულ ვერცხლის



ჯემალ გოგიშვილი და თამაზ გოზალიშვილი

კოლოფში იღო. ჩვენს სახელოსნოში, ნიქოზიაში, პოლიციის მანქანით და პოლიციის მოტოციკლეტების თანხლებით მოასვენეს. კვიპროსელები ძალზე უფრთხილდებიან თავიანთ სიწმინდეებს.

ძლივს დავითანხმეთ, რომ სახელოსნოში მოეტანათ. ჯერ რესტავრაცია ჩაუტარეთ, მერე უკვე გამზადებულ დიდ ვერცხლის ჯვარში უნდა ჩაგვესვენებინა.

იმის მიუხედავად, რომ სტავროვუნის მონასტერი დედოფლის დაარსებული იყო, ქალების შესვლა მონასტერში აკრძალულია.

იმ პიროვნების ახლობლებმა რომ გაიგეს, ამ სიწმინდეს ჩვენს სახელოსნოში მოასვენებდნენ, თანხლებ ბერებს კურთხევა სთხოვეს, დასწრებოდნენ ამ ბედნიერებას. 40-მდე ნათესავი, ახლობელი და ის პოლიციელებიც კი, რომლებმაც მოასვენეს, გარეთ მოწიწებით ელოდებოდნენ, როდის ეღირსებოდათ, რომ მთხვეოდნენ ამ სიწმინდეს.

რომ დავასრულეთ რესტავრაცია, ვიდრე დათქმულ ადგილზე ჩავასვენებდით, რაღაცას ვეგებოდი შესტიკულაციით და უცებ ეს ჯვრის ნატეხი მარცხენა ხელისგულზე დამადო სახელოსნოს პატრონმა, ვისთანაც ერთად ვმუშაობდით. წარმოუდგენელი რამ ვიგრძენი, როგორც თერმომეტრში ვერცხლისწყალი, ისე დაიძრა რაღაც ხელისგულიდან და გულამდე ამოვიდა. გავვოცდი, გაიმეორე-მეთქი. მეორედაც იგივე მოხდა.

რომ აუუხსენი, ყველა გაოცდა, ის ორი ბერიც, რომლებიც კურირებდნენ ამ ჯვრის შექმნის მთელ პროცესს.

იმ პიროვნებამ, კვიპროსელმა იუველირმა – პანიკოს ხასიკოსმა და ყველამ, ვისაც იმ დღეს წილად ხვდა ბედნიერება, შეხებოდა ამ სიწმინდეს, ეს დღე ყველაზე ბედნიერ დღეს აღიარეს თავის ცხოვრებაში. ყველა ეს ვიდეომასალა გადაღებული მაქვს, მაგრამ ვის აინტერესებს?

– კვიპროსში 5 გამოფენა გქონდათ... თამაზი

**საქართველოდან, – ამ სახელს ხშირად ასხენებდნენ.**

– 5-ნახევარი წელი დავყავი კვიპროსში და 4 დიდი ზომის სხვადასხვა ჯვარი გამოვჭედე. ერთი მახერას ეკლესიაშია, მეორე – კიკოს მონასტერში მესამე ნიქოზიის საკათედრო ეკლესიაში, მეოთხე – სტავროვუნის მონასტერში.

მახერას ღვთისმშობლის ხატისთვის ვერცხლის მოქროვილი პერანგი გავაკეთე, რომლისთვისაც მარტო 3 მოზრდილი ბრილიანტი 240 ათასი ევრო დაუჯდათ, 108 მარგალიტი ოქროს ბუდეებში და სხვა.

კვიპროსში კიკოს მონასტრის მუზეუმში ჩემ მიერ დამზადებულ ვერცხლის ჯვარს ცალკე ოთახი მიუჩინეს. ეს მუზეუმი ფლობს ლუკა მოციქულის მიერ შექმნილ ღვთისმშობლის მეორე ხატს, რომელსაც ყოველთვის წინ ეფარა ერეკლე მეორის მეუღლის, დარეჯან დედოფლის მიერ ოქროს ძაფებით მოქარგული საფარი. როცა ახალი საფარი დაამზადეს, დარეჯან დედოფლის ნაქარგი მუზეუმში გადასვენეს.

– კვიპროსის ეკლესიამ დიდი ოქროს მედლით დაგაჯილდოვათ...

– 5 გამოფენა მქონდა კვიპროსში, ეკლესიამ დიდი ოქროს მედლით დამაჯილდოვა, მერე კვიპროსმა და საქართველომ მოგვიწყეს გამოფენა პარიზში. საქართველოს მაშინდელი ელჩი გონა ჩოგოვაძე მხარში ამოგვიდგა და მე-16 რაიონის მერიამ მოაწყო ეს გამოფენა პარიზის „ვაკემი“.

ამ გამოფენას იმდენად დიდი გამოხმაურება მოჰყვა, რომ გაკვირვებულმა კვიპროსის მთავრობამ გადაწყვიტა, 18 ქვეყანაში წარედგინა „თავისი კულტურა“ – ითვლება, რომ რომელ სახელმწიფოშიც არის შექმნილი ხელოვნების ნიმუში, მას ეკუთვნის.

მარტო მანკეტენზე, ნიუ-იორკში, ჩემი ნამუშევრების 4 გამოფენა მოაწყეს, სადაც ჩემი სახელი და გვარი სადღაც წვრილი ასოებით ბერძნულად წერია. არც საქართველო მოიხსენიება. გულსატკენია, რომ საქართველოს არ სცალია ჩემთვის.

– კვიპროსში არ გაკლდათ საინტერესო ამბები...

– საინტერესოც და იღუმალ-მისტიკურიც, მაგრამ ყველაფრის გამხელის უფლება, რასაკვირველია, არ მაქვს.

როდესაც დავასრულე მახერას ღვთისმშობლის ხატის პერანგი, ახალგაზრდა წინამძღვარმა არსენიოსმა 7 ხელოვნებათმცოდნე – 4 ევროპიდან, 2 ათენიდან, 1 ადგილობრივი – გამოიძახა და აჩვენა ჩემი ნახელავი. ყველამ უთხრა, მსგავსი არაფერი გვინახავსო. ისინი რომ გაისტუმრა, მითხრა, ყველამ ძალიან გაქო, მეც თანახმა ვარ, რომ ნამდვილად დიდოსტატი ხარ, მაგრამ თავში ნუ ავიგარდება, თავმდაბლობა ყველას უხდებაო ვერ მიხვდი, რატომ მეუბნებოდა ამ სიტყვებს. მერე იქვე დასძინა, წამოდი, ერთ ნამუშევარს გაჩვენებ და ძალიან მაინტერესებს შენი აზრიო.

ეკლესიას ირგვლივ ოთხკუთხედად გალავანივით კელიები აქვს, – სატრაპეზო და დამხმარე სათავს-

ოები. ერთ-ერთი კელია პირადი სალოცავია. შემ-  
იყვანა კელიაში და ვხედავ, ივერიის ღვთისმშობლის  
ხატი ჰკიდია. აი, ნახე როგორი შარავანდელი ადგას,  
რას იტყვი? მე ვუთხარი, კარგია, ცუდი არ არის  
და სხვა რა ვთქვა-მეთქი. არ გემეტება, სხვაც რომ  
აქო? მემეტება, მაგრამ ჩემი გაკეთებულია და რო-  
გორ შევაქო-მეთქი? გაოგნდა, რანაირადო? ვუთხარი,  
გვარი აწერია შარავანდს, თუ არ გჯერა, ნახე-მეთქი.

ხატის შარავანდს 2 მილიმეტრის სისქის სიბრ-  
ტყეზე ჩემი გვარი და სახელი გაოგნებულმა წაი-  
კითხა.

მონასტერში 6 თვე ვცხოვრობდი და იქვე ვმუშა-  
ობდი. ახალგაზრდა წინამძღვარი ხშირად შემოდი-  
ოდა სახელოსნოში და თვალს ადევნებდა სამუშაო  
პროცესს.

ღვთისმშობლის პერანგის ჭედვის დროს, ერთ-  
ერთი მოციქულის შარავანდის სისქეზე ვაწერდი  
ჩემი ვაჟის სახელს: ღვთისმშობლის ხატის გარშემო,  
ორნამენტებში 12 მოციქულის გამოსახულებაა და  
10 წმინდა მამისა. ჰოდა, რამდენიმე შარავანდზე  
ჩემი ოჯახის წევრების სახელები დავაწერე. მარტო  
გამადიდებელი შუშით თუ წაიკითხავთ.

როდესაც ავუსხენი, არაფერი მითხრა, გაბრუნდა.  
მეორე დღეს შემოვიდა და მორიდებულად მითხრა:  
ეგებ ჩემი სახელიც მიაწერო.

2003 წელს მეუფეობა მიანიჭეს, გახარებული  
ალექსანდრიის პატრიარქთან და კიდევ 12 სხვა  
მღვდელმთავართან ათენის მთაზე ვერტმფრენით მი-  
ფრინავდა და ხმელთაშუა ზღვაში დაიღუპა ყველა.

**– თქვენი სახლის კედლები საესეა თქვენი ნამუ-  
შევრებით, ხელოვნების შეუდარებელი ნიმუშებით  
დადებითი განწყობა სუფევს ირგვლივ...**

– ჭედურობაში ურთულესია ლითონის უფორმოდ  
ამოძერწვა და მასზე სახის ამოყვანა განსაკუთრე-  
ბით პატარა სახეები სამ მეოთხედში.

ჩვენს 10-კაპიკიანზე გამოსახულია ლომზე ამხე-  
დრებული წმ. მამია – გელათის მონასტრის XI  
საუკუნის მოქროვილი ვერცხლის ტონდიდან –  
ყველაზე ძველი და რთული ნამუშევარია.

ეს ზარდახმა კვიპროსში დავამზადე და 6 თვეს  
მოეუნდი. 12 მოციქული სამ მეოთხედშია შეს-  
რულებული. და სახურავზეც ორი გამოსახულება  
სამ მეოთხედშია.

არა მგონია, დღესდღეობით, მსოფლიოს მუხეუმს  
ასეთი ნამუშევარი ჰქონდეს.

**– მდგომარე იოანე ნათლისმცემელიც სამ მე-  
ოთხედშია შესრულებული. ურთულესია „კახელის  
პორტრეტი“ ღრმა თასში. ასევე კოტე ჭელიძის ეს-  
კიზების მიხედვით მოჭედილი „საიდუმლო სერობა“,  
წმინდა ილია და წმინდა გიორგი...**

– გამორჩეულ მხატვრებს აქვთ უნარი, მეოთხე  
განზომილებიდან ჩამოტანილი შთაბეჭდილებები აქ  
შექმნან, მაგრამ ამ ხელოვნების ნიმუშების დამფასე-  
ბელსაც უნდა ჰქონდეს „იქ“ ასვლის უნარი. ისინი  
აფასებენ და არწმუნებენ საზოგადოებას ამა თუ იმ  
მხატვრის „გენიოსობაში“, ვინაიდან თუ იქ სხვა

ფერები სუფევს...

საქართველოში ბუმბერაზი პოეტი გვყავდა – ვა-  
ჟა-ფშაველა, მას აქვს 2 სტრიქონი, რომელიც მე-  
ტყველებს, რომ ის გადადიოდა იმ განზომილებაში,  
„სული ღმერთთანა. – იქ სადაც ბრწყინვენ ციური  
ძალები“... იქ სხვა ფერებია, ამ დედამიწაზე, ამ გან-  
ზომილებაში კი – სხვა. შეიძლება (თუ შევადარებთ)  
უფრო მკრთალი ფერებია. მარტო ცისარტყელა  
გვანიშნებს „იმ“ ფერებს...

**– თქვენი მოჭედილი ჯვარი სიონის საკათედრო  
ეკლესიაშია...**

– 1978 წელს, პატრიარქის დაკვეთით და კოტე  
ჭელიძის ესკიზით, შეიქმნა სპილენძის ჯვარი. ახლაც  
იქ დგას კვერთხზე, მოოქროვილია და ბურთულები  
აქვს. პატრიარქი ადრე, რელიგიურ დღესასწაულე-  
ბზე, იმ ჯვრით ატარებდა საეკლესიო მსვლელ-  
ობებს...

**– თქვენი ნამუშევრები უამრავ ადამიანს და თან-  
ამდებობის პირს აქვს...**

– ყოფილი სსრ კავშირის დროს 5 ცალი მაინც  
ამერიკის პრეზიდენტს ჰქონდა. ყველაზე მეტი –  
8 ნამუშევარი გერმანიის ყოფილ საგარეო საქმეთა  
მინისტრს, გენშერს ჰქონდა. და ყველას წარწერა  
ჰქონდა: ვისგან, როდის და ვისთვის იყო განკუთ-  
ვნილი.

ერთ-ერთმა პროკურორმა 28 ნამუშევარი წაიღო.  
როგორც კი ოჯახში ახალი წევრი შეეძინებოდა, მის  
სახელზე ნამუშევარს მიკვთავდა, ამბობდა, იმდენი  
ფული დავტოვე, შვილთაშვილებს ეყოფათ, მაგრამ  
ვინ გამიხსენებს? ეს საჩუქარი კი, ჩემი სახელით,  
სულ ექნებათო.

რამდენმა გვარმა შემოაღწია შუა საუკუნეებიდან,  
ეკლესიისთვის შეწირულ ხატებზე რომ იყო ამოტ-  
ვიფრული.

შევარდნაძეს ჩემი მოჭედილი ხატები მთელ  
მსოფლიოში მიჰქონდა, აქ იყო ჩამოსული მსოფლიო  
ბანკის პრეზიდენტი, რამდენიმე ნამუშევარი შემი-  
კვეთა, რომელზეც ოჯახის და ახლო ნათესავების  
სახელები დამაწერინა. მერე მითხრეს, რომ 60-კა-  
ციანი წვეულება გაუმართავს, ყველა მიუყვანია ნა-  
მუშევრებთან და ამაყად უთქვამს, რომ მისი დაკვეთ-  
ით ქართველმა ოსტატმა დაუმზადა ხელოვნების  
ნიმუშები, რომლებიც მომავალშიც გაახსენებენ მის  
გვარს.

**– თქვენი ხატები ხელოვნების უბრალო ნამუ-  
შევრები როდია... კურნავს და მადლს იღებს ადა-  
მიანი...**

– მართლაც, უცნაურია, მოხსნი კედლიდან და  
მერე სულს აკლია. ერთხელ სახლის რემონტის  
დროს რომ მოვხსენით ნამუშევრები კედლიდან,  
მეუღლემ მითხრა, ისევი მირჩენია, დამტკვერილები  
ეკიდოს, მისი გამოსხივება გვაკლიათ.

დღეაჩემი 90 წლისა იყო, დაჯდებოდა სასტუმრო  
ოთახში, ცოტას ჩათვლემდა საგარძელში და მერე  
ენერგია ემატებოდა, სირბილით ჩადიოდა ეზოში.

ეს ნამუშევრები მკურნალობს, მთავარია, როგორ

სიყვარულს ჩააქსოვ, რა გულთ შექმნი. ღმერთი უნდა გქონდეს გულში, თუ უგულოდ მიდიხარ ეკლესიაში, გინდ შესულხარ, გინდ – არა.

ზაფხულში მოსკოვიდან შვილიშვილი გამოგვიგზავნეს, ბავშვს მაღალი სიცხე მისცა. მე და ჩემმა მეუღლემ აღარ ვიცოდით, რა გვექნა. არანაირმა წაძალმა არ იმოქმედა შეგვეშინდა, მშობლებს რა ვუთხრათ, ბავშვს რამე რომ მოუვიდესო?

ორივემ ერთად ვთხოვეთ ხატს ბავშვის გამოჯანმრთელება და შველა. ეს ღვთისმშობლის ხატი ძველი ქართული ხატების მიხედვით მოვჭედე. დილით გაიღვიძა ბავშვმა, არც სიცხე, არც არაფერი...

ოთხი თვის განმავლობაში ორჯერ ვთხოვეთ ბავშვის გამოჯანმრთელება, ორჯერვე შეგვისრულა. მერე ჩემი გოგო რომ ჩამოვიდა ბავშვის წასაყვანად, ვუთხარით, ამ ხატმა ბავშვს უმფარველა და განკურნაო. გავატანეთ და თან დავარიგეთ, ნუ შეაწუხებ ხატს, მაგრამ თუ ძალიან დაგჭირდება, სთხოვეო. 5-6 წელი გავიდა, გოგომ მითხრა, ორჯერ ვთხოვეთ და შეგვისრულაო.

**– ნებისმიერი ხატი დიდი და ნათელი ენერგეტიკით იქმნება... ვფიქრობ, არც ჩვენი ტაძრებია ამა თუ იმ ადგილას შემთხვევით აგებული...**

– მთაზე უამრავი მონასტერია აწოწოლაგებული. ჩვენი ექსტრასენსი წინაპრები სპეციალურად ისეთ ადგილს პოულობდნენ, სადაც მიწიდანაც ამოდიოდა და ციდანაც ჩამოდიოდა ენერგია. როცა ეს ენერგიები ერთმანეთთან ახლოსაა, იმ ადგილას ძალის ადგილია. ასეთ ადგილს პოულობდნენ და იქ აშენებდნენ ეკლესიას.

რუსი მეგობარი მყავდა, საელჩოში მუშაობდა, ერთხელ მთხოვა, გრემში წამომყევით. პირველად მაშინ ვნახე გრემი, რომელიც უზარმაზარ ქვაზე დგას, ცალკე ტაძარი დგას და გვერდით სამრეკლოა, სამრეკლო და ტაძრის ჯვარი თითქმის ერთ სიმაღლეზეა.

როგორც კი ავედი ზემოთ, წარმოუდგენლად ამბურძგლა. ერთხელ დამავიწყდა ქუდი, რომ ავედი, ისევ ამბურძგლა. ასე განმეორდა რამდენჯერმე...

**– გულნატკენი ხართ, რომ თქვენი ხელოვნებით საქართველოში სათანადოდ არ ინტერესდებიან...**

– სამწუხაროდ, ასეა, საქართველოს მუზეუმს ბოლო 15 წლის განმავლობაში არცერთი ნამუშევარი არ შეუსყიდია. არცერთი ჩემი ნამუშევარი საქართველოს მუზეუმში არ არის ლენინგრადის მუზეუმში 48 ცალია, ასევე – სხვა მუზეუმებშიც.

ვფიქრობ, არ აქვს მნიშვნელობა არც გამოფენის რაოდენობას, არც იმას, სად იყო გაკეთებული, ეს ყველაფერი მეორადია, პირველადი არის ნიჭი. ნურავინ იტყვის, რომ ნიჭიერია, მაგრამ ზარმაცი...

ვიცნობდი ფიროსმანის ბედის მხატვარს, უნიჭიერეს გივი ფრანგიშვილს, ვისზეც არავინ არაფერი იცის. შარშან გარდაიცვალა უბედურად და მშვიდობა მოკვდა.

თბილისში ცხოვრობდა ასევე ეროვნებით ოსი ხელოვანი, ზელიმხან მაგაევი, 65 წლისამ დაიწყო ხატვა, კაციშვილი არ იცნობს და გენიოსად მოკვდა. ფანქრებით ხატავდა, ხეზეც მუშაობდა. 3 ნამუშევარი შექმნა ფერწერაში, ვცადეო, თქვა. რამდენ მხატვარს ვიცნობ და მინახავს მათი შემოქმედება, მაგრამ ზელიმხანის ნახატები ისეთებია, ძალიანაც რომ მოინდომო, ვერ გადახატავ. ფილმი გადავიღე მასზე და დრო მოვა, ვაჩვენებ საზოგადოებას. ასე რომ, დღევანდელი საქართველო ნამდვილ ხელოვანებს არ აფასებს, მაგრამ დრო აუცილებლად იტყვის მათზე საკადრის სიტყვას.

**– ვიცი, რომ ამჟამად დიდ ჯვარს ჭედავთ...**

– ახლა ვაკეთებ ამ დიდ ჯვარს. მინდა, რომ ვიდრე გადავსახლდებით იმ ქვეყანად, ძალზე სერიოზული დავუტოვო სამშობლოს, თითქმის 3-მეტრიანია, 10 სმ აკლია. ურთულესი, მრავალფეიჯურიანი კომპოზიციებია. ესკიზებია. ვნახოთ ვფიქრობ, იმაზე ბევრად უკეთესი უნდა იყოს, რაც კვიპროსზე მოვჭედე.

წინაპრები გვასწავლიდნენ: ერთადერთი, რაც ამქვეყნიდან მიგვაქვს, ზნეობააო. ზნეობაზე დამოკიდებული სულის სიმაღლეც. სამშობლოში დაბრუნების მიზეზიც გახლდათ სურვილი იმისა, რომ ჩემი ქვეყნისთვისაც რამე ღირებული დამეტოვებინა.

ერთადერთი ხელოვნება, რითაც დღეს შეგვიძლია მსოფლიო გავაკვირვოთ, ჭედურობაა. ხელოვნების დანარჩენი მიმართულებები, უამრავი ნიჭიერი ხელოვანის მიუხედავად, მსოფლიოს ქვეყნებს საკმარისად განვითარებული აქვს. რატომ არ ვსარგებლობთ ამ ვითარებით, არ ვიცი?!

აღმოსავლეთის ქვეყნებში ბევრია მხატვრული ლითონის ნაწარმი – ჭრიან, ფორმებს აძლევენ, ორნამენტებს უკეთებენ, მაგრამ ეს ჭედურობა არ არის. ჩვენ ფაქტობრივად ვძერწავთ. ვინმე თუ მუშაობს სხვა ქვეყნებში, ან აქედან წასული ოსტატია, ან მათი მოსწავლეები.

სულ ორი ქარხანაა, სადაც უშვებენ საეკლესიო ნაწარმს და ლითონის პერანგებს ან თავად ხატებს: ერთი მოსკოვშია და მეორე ათენში. ორივეში მეპატიჟებოდნენ.

ათენის „კლარტესთვის“ განსაკუთრებულ ხატებს მე მიკვეთავენ, მაგრამ, ჩემი მრწამსით, რადგან ღმერთმა ნიჭი აქ მომცა, აქაურობას უნდა გამოვადგე და ვემსახურო.

რადგან დღესდღეობით ამ ხელობის მოწინავე წარმომადგენელი ვარ, სხვაგან წასვლის და დარჩენის უფლება არ მაქვს.

რაც შეეხება დღევანდელ დაფასებას, ნათქვამია, ნუ განსჯითო. ღმერთის წინაშე სათითაოდ ვაკებთ პასუხს. მის წინაშე და სამშობლოს წინაშე მართლები უნდა ვიყოთ. ჩვენი დროც მოვა, კიდევაც იამაყებენ!..





კავშირი

როდესაც დავიბადე, ჩემი ქვეყანა, საქართველო, საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირში შედიოდა როგორც ერთ-ერთი რესპუბლიკა. საბჭოთა კავშირის დროს არსებობდა კიდევ ე.წ. ქვეკავშირები: კომ.-კავშირი, პროფ.-კავშირი, საბჭოთა მწერალთა კავშირი და ა.შ. და ა.შ.

დაიშალა საბჭოთა კავშირი, მაგრამ საქართველოში შეიქმნა მოქ.-კავშირი, პენსიონერთა კავშირი, ომისა და შრომის ვეტერანთა კავშირი (შეცვლილი სახით აღდგა, უფრო განახლდა), საბჭოთა მწერალთა კავშირი გადაკეთდა თავისუფალ მწერალთა კავშირად, პროფ.-კავშირი ხან აღდგება, ხან კვდება და ა.შ.

ყველას ვერ ჩამოვთვლი, იმდენი გაერთიანება და კავშირი არსებობს ჩვენს ქვეყანაში, რომ მგონი, იმდენი ქართველიც კი აღარ დარჩა. ეგ რა მიზეზია. ტოლერანტობა ხომ გვაძლევს საშუალებას, ყველასთან შევეკრათ კავშირი.

ჰოდა, შემეშინდა, უკავშიროდ არ დავრჩე-მეთქი და საკუთარი სურვილით გავერთიანდი ადამიანთა კავშირში. დიან, უბრალოდ, ადამიანთა კავშირში. ეს კავშირი, რამდენადაც ვიცი, არ არის მრავალწევრიანი. მიმიღეს განცხადების გარეშე, რადგან აქ ყველა საკუთარი თავის თავმჯდომარეა, გნებავთ, პრეზიდენტიც. თითოეული ადამიანი ხომ თვითონ კიდევ პატარა კავშირია: სულის და სხეულის, პლუსის და მინუსის, ჩვენ და მესი, მოკლედ, მიკროა მაკროში, ოღონდ ისეთი კავშირია, რომელიც მეორე კავშირს ანუ მეორე ადამიანს არ შეურაცხყოფს, არ ლანძღავს, არ ამცირებს, პირიქით, პატივს სცემს, ისმენს მის მოსაზრებებს, თანამშრომლობს დანარჩენ კავშირებთან, თავმჯდომარეებთან. მე მომწონს ასეთი კავშირი. მთავარია, ჩემს პატარა კავშირში არ მოიმატოს სხეულმა, მინუსმა და მემ დასამშვები ზღვრის ზემოთ. ასეთ შემთხვევაში, თავიდან და ცოტა ხნით დანარჩენი კავშირები წამომეშველებიან, რომ დასამშვებ მდგომარეობას დაუბრუნდე;

რადგან ამ კავშირის წევრების მიმართ ერთადერთი თხოვნაა, გნებავთ, მოთხოვნაც, რომ ისინი ჰორიზონტალური განფენილობიდან ვერტიკალურად და ზევით მიისწრაფოდნენ ერთდროულად. ქვემოთ დაშვებული კი თუ დროზე არ დაუბრუნდა საწყის მდგომარეობას მაინც, ავტომატურად გაირიცხება ამ კავშირიდან.

5 აპრილი, 2017 წელი.

ვიდაცას ჰგონია, რომ....

მხოლოდ მას მივღევი. მივეყვებოდი უკანმოუხედავად. გზას ბოლო არ უჩანდა. ხან მხარდამხარ მივდიოდით, ზოგჯერ ხელიხელჩაკიდებულნიც; ხან მე ჩამოვრჩებოდი... მიჭირდა სულ მისი გზით სიარული.

ზოგჯერ მცირე მანძილით ჩამოვრჩებოდი, ზოგჯერ – უფრო მეტი. მე რე მაინც დავეწეოდი, რაღაც ძალა მეწეოდა მისკენ. მის გარდა თითქოს ვერაფერს ვამჩნევდი გარშემო. არ ვიცი, ის ამაზე რას ფიქრობდა. ჩამორჩენილისკენ არ მოიხედავდა, ოდნავ ნაბიჯს შეანელებდა და ისე განაგრძობდა გზას; დარწმუნებული თუ იყო, რომ დავეწეოდი....

ერთხელაც საგრძნობლად ჩამოვრჩი; როდესაც გავხედე, შორს მისი ზურგის კონტურებილა მოჩანდა. დაღლილი ლოდზე ჩამოვჯექი. რატომღაც აღარ მიცდია, დავწეოდი. ირგვლივ მიმოვიხედე. უამრავი გზით იყო დასერილი მიდამო. გზების გასაყარზე კი არაფერი ეწერა: არც „წახვალ და ვეღარ დაბრუნდებიო“, არც „ეს გზა სასიკვდილოაო“ და მით უმეტეს, არც ის „ამ გზით თუ წახვალ, სურვილი შეგისრულდებაო“.

და რადგან არცერთ გზას არაფერი ეწერა, ინსტიქტს მივენდე და ერთ-ერთ მათგან გავეყვი. მარტო ვიყავ... მარტოკინა... და ის გამახსენდა. წამით შეჩქქვიფდი; ხომ არ ჯობდა, დავწეოდი-მეთქი, მაგრამ მალევე მივხვდი, რაოდენ არარეალური იყო ჩემი ფიქრი და გზა განვაგრძე.

მალე ვიდაც დამემგზავრა; გამომელაპარაკა, გამეცნო; ვითომ გამიცნო და ერთად განვაგრძეთ გზა. თითქმის მხარდამხარ მივდიოდით, თითქმის ფეხშეწყობილად. იმას ეგონა, რომ თუ ერთხელ დამორდი, ვისაც დიდხანს მიჰყვები გზაზე, მე რე აღარასოდეს შეხვდები. მე შეეჭვებოდა...

გაიარა დრომ და სხვებიც შემოგვიერთდნენ. იმ სხვებიდან ვიდაცას ეგონა, რომ თუ ერთხელ დამორდი იმას, ვისაც დიდხანს მიჰყვები გზაზე, მე რე აღარასოდეს შეხვდები.... მე შეეჭვებოდა.

რაც უფრო მეტნი გავხდით, მით უფრო ბევრს ვფიქრობდი მასზე, მაგრამ ისიც ვიცოდი, რომ საკმაოდ შორს ვიყავით ერთმანეთისგან.

მივდიოდით... მივდიოდით... მივდიოდით...: დღეს დამე სცვლიდა, ზაფხულს ზამთარი, სითბოს სიცვიე, ნიავს ქარიშხალი და ჩვენ მაინც მივდიოდით... თითქოს ვიდაც ჩაგვძახოდა, იდინეთ! იდინეთ! იდი-

ნეთ! და ჩვენც მივდიოდით, სანამ ერთხელ მას არ შევხვდით. ის ერთი იყო, ერთი და თითქმის მარტოკინა. ან იქნებ, მე ვეღარ ვხედავდი ახლდა თუ არა ვინმე. ვიფიქრე, იმდენი ხანი გავიდა, შესაძლოა, ვეღარც კი მიცნოს-მეთქი... და არა მარტო მიცნო, ხელიც კი გამომიწოდა! ჩვენ ისევ შევხვდით ერთმანეთს. თუმცა, ვილაცას ჰკონია, რომ...

2018 წელი, დიდმარხვა

## სულის სურნელი

აღდგომის სწორზე კვირაცხოვლობას მეგობარმა იასამნების თაიგული მომართვა. გახარებული იყო, ერთი მოხუცებული სოფლელი კაცისგან ვიყიდე და იასამნის სუნიც აქვსო. კი, მართლაც დაჰკარავდა იასამნის სურნელი ოდნავ, მაგრამ...

სულ რამდენიმე წლის წინ აპრილში ქუჩაში რომ გაივლიდი, ახლადგადვიებული იასამნების სურნელი გაგაბრუებდა; სახლში თუ გქონდა, სახლი იასამნების სურნელით ივსებოდა და იუღინებოდა, ვინმეს თუ მიართმევდი, თითქოს არ ეთმობო, თან გამოგაყოლებდა სუნსა და სურნელს. და ასე გრძელდებოდა მაისის ბოლომდე, სანამ იასამნები არ დაიყვავილებდნენ. არა მარტო იასამნები... ყველა ყვავილს მისთვის დამახასიათებელი სურნელი ჰქონდა, გნებავთ შროშნებს, გნებავთ მიხაკებს, ვარდებს და რა ვიცი, რომელი ერთი ჩამოვთვალო. ყვავილები ზომ ადამიანების ღვინისა და ჭირის მოზიარენი არიან, უფრო სწორად, იყვნენ. ახლა კი ყვავილი ბუნებისა თუ ჩვენი ცხოვრების უბრალო სამშვენიისად იქცა; აღარც ღვინის მოზიარეა და აღარც ჭირის.

ადრე, ვთქვათ, ქორწილში ან სულაც დაბადების დღეზე ყვავილს რომ მიიტანდი, ის ყვავილი ღვინის მიზეზს მიუჩურჩულებდა: -შემომხედე, შენი ბედნიერება მეც როგორ მიხარია, როგორი ლამაზი ვარ, როგორ სურნელს ვაფრქვევო და მართალიც იყო.

ჭირში მიიტანდი და მარტო ჭირისუფალს კი არა, თითქოს გარდაცვლილსაც ჩაუჩურჩულებდა: -ხომ ლამაზი ვარ, თვალსა და გულს ვახარებ, სურნელს ვაფრქვევ და მინდა ამით ტკივილი შეგიმსუბუქოთ, მაგრამ მე თქვენზე, ადამიანებზე დღემოკლე ვარ, ასეთია ბუნების წესი და განგებაო.

სად გაქრა ეს ყველაფერი?! ჩურჩულის თავი კი არა სულ უბრალო სურნელსაც კი აღარა აქვთ ყვავილებს. ნუთუ მთლად გადაშენდნენ ნამდვილი ყვავილები და მხოლოდ ხელოვნურ სამკაულებად იქცნენ ბუნებისა... იქნებ ადამიანიც მარტოოდენ ბიოლოგიურ არსებად იქცა და სულის სურნელი დაკარგა...

ვინ იცის, იქნებ...

2018 წელი

## როცა შუქი ქრება

დღეს ვისვენებ. მშვენიერი დღეა. მომაბეზრებელი წვიმების მერე გამოიღარა; მზემ გამოაშუქა და უცებ გაახალისა მიდამო. მიუხედავად ამისა, ე.წ. „ვიკენდს“ სადმე პიკნიკზე კი არ ვატარებ, მეგობრებთან, შინ ვფუსფუსებ. ათასი საქმე მაქვს ხვალამდე მოსასწრები. სარეცხის მანქანაში სარეცხი შევყარე, გაზქურაზე სადილი მიდგას და თუხთუხებს; გამოწოვიც ჩავრთე, ორთქლმა რომ არ შემაწუხოს. გათბობის ქვაბიც დაბალ ხმაზე, მაგრამ მაინც გუგუნებს. გარშემო მთები ჩამოთოვა გამოსამშვიდობებლად და წვიმებმა სუსხი თბილისშიც მოიტანა. ამიტომ ჯერ არ გამოგვირთავს გათბობა.

ოთახში კომპიუტერიც ჩართულია. ინფორმაციის მოძიებაც მინდა და ასაკრეფიც მაქვს ახალი ლექსები. ჯერჯერობით კომპიუტერისთვის არ მცალია. სადილისთვის მწვანილს ვჭრი და თან დრო რომ არ დაგვარგო, ტელევიზორიც ჩართული მაქვს. საინფორმაციო გადაცემა დამთავრდა და რაღაც სერიალი დაიწყო. ცალი თვალთ, მაგრამ მაინც ვუყურებ. მოკლედ, მეც ჩემი სამზარეულოსავით ვთუხთუხებ. და უცებ... თქ... გამოირთო ყველაფერი. — ვაი, უი, სარეცხი გასარეცხი დარჩა.

კიდევ კარგი, გაზქურა ანთია, სადილს მაინც დავამთავრებ. თითქოს იმ ცალი თვალთ საყურებელ ტელესერიალზეც გული დამწყდა.

მალე სადილიც დამთავრდა და გაზქურა გამოვრთე.

საოცარმა სიმშვიდემ დაისადგურა ირგვლივ. გასული საუკუნის 90-იანი წლები გამახსენდა. ჩვენ დიმიტროვის სახ. საავიაციო ქარხანასთან ახლოს ცხოვრობთ და მაშინ ქალაქის დანარჩენ უბნებთან შედარებით უკეთესად მოგვეწოდებოდა დენიც და ბუნებრივი აირიც. თუმცა იყო უშუქობაც, დენიც წყდებოდა, გაზიც და წყალიც და მიუხედავად ამისა, მხნედ ვიყავით.

ტკბილ-მწარე მოგონებები მეზობლის ზარმა შემაწვევტინა; დენის გამორთვის მიზეზს კითხულობდა. აბა, მე საიდან უნდა მცოდნოდა. „ცხელ ხაზზე“ დარეკვაც დამეზარა.

თანდათან მომწონდა, ელექტროსაგნები რომ დადუმდნენ. მომწონდა სიმშვიდე და ვფიქრობდი: რატომ აიძულებს ადამიანი საკუთარ თავს, იცხოვროს საგიჟეთში. განა ასე დიდი დოზით გვჭირდება თუნდაც ეს ელექტროენერგია?!

დე, ჩაქრეს შუქი, გამოირთოს დენი, გაზი, წყალი... მთავარია, სულში არ ჩაქრეს ნათელი.

2019 წელი, კვირაცხოვლობა



## თავაზ პოზალიზვილის ჰელური ხელოვნება

ჟურნალ „ანეულის“ შემომწირველები:  
ნიკოლოზ კურტანიძე, თამარ გაძროშვილი, თამარ შაიშველაშვილი

კულტურულ-საგანმანათლებლო საზოგადოება „ანეულის“  
რეკვიზიტები:

ს/ს „საქართველოს ბანკი“, ბანკის კოდი: BAGAGE 22

ანგარიშის ნომერი: GE81BG 000000 306158900

# ღვეით-გარეჯი

ზვიად ანანიაშვილის ფოტოები



სვეულია — გაბავხულის სულია